

ZEMİN

Başyazı:

Türban Dahil Tüm Yasaklara Karşı, Din Eleştirisi Dahil Tüm Özgürlüklerden Yana!

"Liberal" Bir Baskı Rejimine Doğru

Ruşen Çakır, İskender Savaşır

Sosyalistlerin İş Devleti Kışkırtmak Değil

Emin Tanrıyar

Ayın Dosyası:

TİP ve DİSK'in Kuruluş Yıldönümlerinde İşçi Sınıfının Örgütlenme Sorunları

Yıldırım Koç, Fikret Başkaya, Muzaffer Bal, Kamber

Soypak, Yusuf Barman, Uğur Cankoçak, Sina Giritli'den yazılar

Fehmi Işıklar, Kemal Nebioğlu ve Kemal Sülker ile söyleşi

Tartışma:

Yusuf Barman, Saffet Tura'nın U.Cankoçak'la,

Cevdet Özgür, Orhan Dilber'in B.Somay'la, Hakan Tayfun'un

"GELENEK"le tartışmaları

Fransa'da Demiryolu İşçilerinin Grevi:

Ergun Aydın-Paris

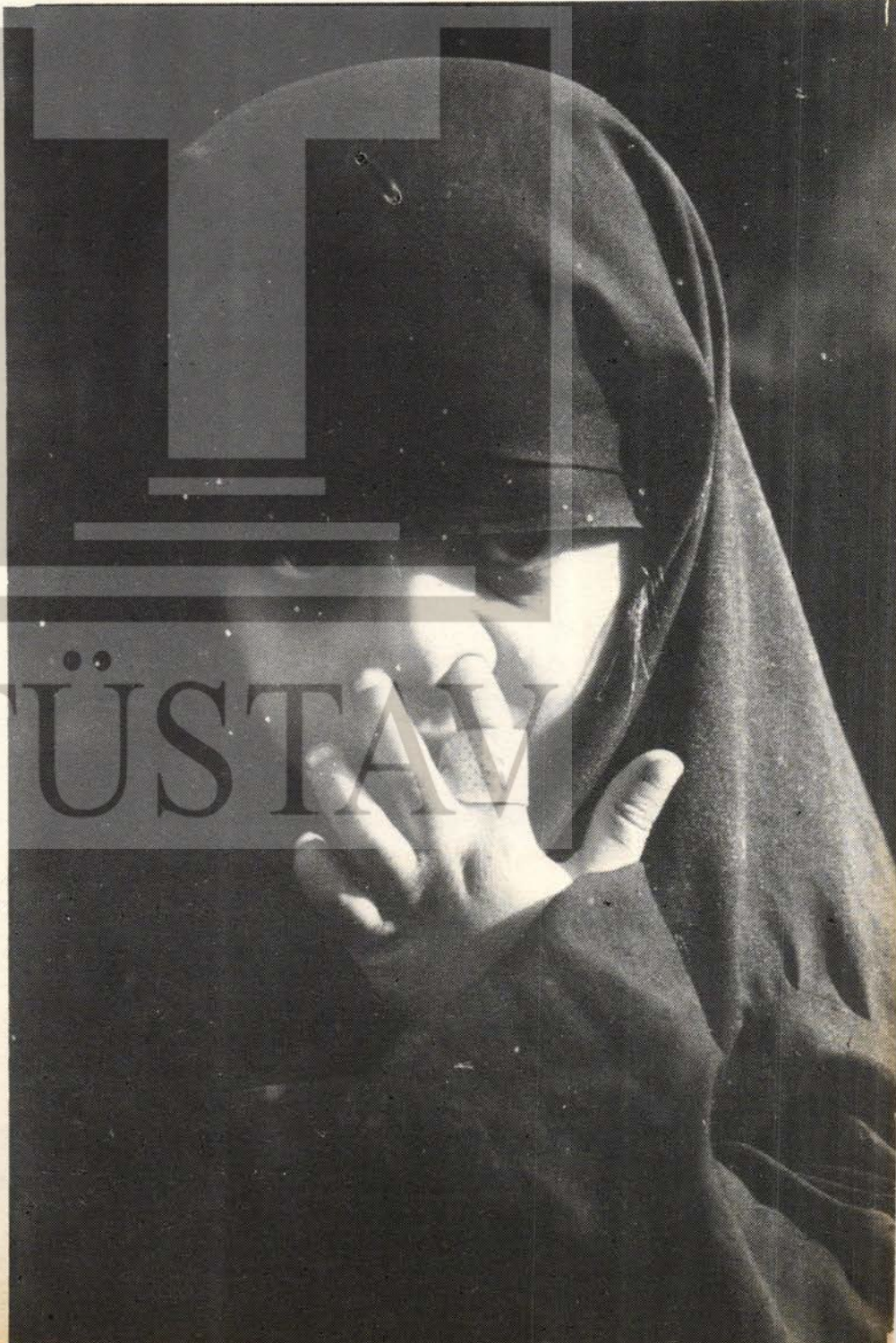
Öğrenci Sorunları:

Bir Hastalığın Anatomisi

Ayşe Deniz, Yunus Öztürk, Rifat Saltoğlu

SAYI 5

500 LİRA (KDV DAHİL)

yöntem dizisi

- **ESTETİK ve POLİTİKA**
Ernst Bloch - Georg Lukacs - Bertold Brecht
Walter Benjamin - Theodor Adorno - Fredric Jameson
- **EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ ÜZERİNE**
Terry Eagleton
- **KENDİNİ OKUMAK**
Güven Turan

edebiyat dizisi

- **TRAJEDİ**
Vladimir Mayakovski
- **ZAMAN ONARAN SAAT**
Mehmetcan Köksal
- **HAİN**
Jerzy Putrament
- **TÖREN PROVAŞI**
Akif Kurtuluş

ekonomi dizisi

- **ULUSLARARASI EKONOMİDE
İKİNCİ KRİZ (SECOND SLUMP)**
Ernest Mandel

DAĞITIM

İSTANBUL-İZMİR: TÜMDA Kitap Yayın Dağıtım
Cağaloğlu Yokuşu Evren Han 29/30
Cağaloğlu-İstanbul Tel: 511 79 16

ANKARA: DOST BASIN Yayın Dağıtım
Bayındır Sokak 40/B Kızılay-Ankara
Tel: 32 48 68

İÇİNDEKİLER

Zemin Parçalanıyor 2

OKUR MEKTUPLARI

Karikatür / Booth 5

BAŞYAZI

Türban Yasağı Dahil Tüm Yasaklara Karşı
Din Eleştirisi ve Ateist Propaganda Dahil Tüm
Özgürlüklerden Yanal 6

POLİTİKA ve GÜNDELİK HAYAT

"Liberal" Bir Baskı Rejimine Doğru
Ruşen Çakır, İskender Savaşır 8

Sosyalistlerin İş Devleti Kışkırtmak Değil!
Emin Tanrıyar 11

"Ayı" Atilla'nın Ardından 13

Philips'te Açlık Grevi / Necdet Okcan 14

İşverenlerin Yeni Saldırısı: Yasadışı Lokavt
Özgür H. Yılmaz 15

ULUSLARARASI SOLUN GÜNDEMİ

Bir Yeni Öz-örgütlenme Deneyi
Ergun Aydın-Paris 16

AYIN DOSYASI

DİSK'İN VE TIP'İN YILDÖNÜMLERİNDE
İŞÇİ SINIFININ ÖRGÜTLENME SORUNLARI 19

Yasalar ve Sendikalar

Av. Kamber Soypak, Musaffer Bal 20

Türkiye'de Sendikacılık Hareketinin

Genel Görünümü / Yıldırım Koç 24

Sendikalarda Yeni Gündem / Yusuf Barman 29

Sendikalarda Bürokratlaşma ve Karşı-Önlemler

Fikret Başkaya 33

Mahalli Sendikalar / Musaffer Bal 36

İki Farklı Deneyim / Sina Giritli 40

42 T.İ.P / Uğur Cankoçak

46 "Hâlâ DİSK'lilere Düşen Görevler Vardır"
K.Nebioğlu ile Söyleşi

"TIP'teki İç-Çekişmeler Yansısaydı

48 DİSK de bölünürdü" / K.Sülker ile Söyleşi

"Hem Yeni Bir Sendika, Hem de Bir

51 Sosyalist Parti" / F.Işıklar ile Söyleşi

TARTIŞMA

Demokratik Merkezizetçilik mi?

56 Yatay Örgütlenme mi? / Yusuf Barman

58 "Parti" / Saffet Murat Tura

"GELENEK Gündemi"ni Okurken...

60 Hakan Tayfun

Ekim'i Anlamak Çağı Anlamak

62 Cevdet Özgür

Bolşevizm + Onun Devrimci Eleştirisi =

64 Sosyalist Demokrasi / Orhan Dilber

DEĞİNME / DENEME

"Çağının Ruhu İçinde Yanmak"... Meyerhold

68 Sina Giritli

"12 Eylül Sonrası Sendromu" Üzerine

70 Bir Açık-Seçikleşme Denemesi / Bülent Somay

73 Barış Yılı'nın Ardından / Av. Aydın Erdoğan

SOSYALİST PARTİ TARTIŞMALARI

Birlik Kimlerle? Ayrılık Kimlerle?

75 Uygur Aydın

ÖĞRENCİ SORUNLARI

"Bir Hastalığın Anatomisi"

78 Ayşe Deniz-Yunus-Östürk-Rıfat Saltoğlu

ZEMİN

AYLIK SOSYALİST DERGİ

SAYI: 5
ŞUBAT 1987

KDV Dahil 500 TL.

SAHİBİ VE SORUMLU YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ: Uğur Cankoçak

YAYIN KURULU: Uğur Cankoçak,
Orhan Dilber, İskender Savaşır,
Bülent Somay, Musaffer Bal

YÖNETİM YERİ VE YAZIŞMA
ADRESİ:

Piyerloti Cad. Dizdariye
Medresesi Sokak Güllaç
Apt. No: 21 Kat: 5
Çemberlitaş-İstanbul

OFSET HAZIRLIK: PERKA A.Ş.
BASKI VE CİLT: Milliyet Yayın A.Ş. Tarabya
Matbaası tesisleri

İLAN KOŞULLARI: Arka kapak: 200.000 TL
/ Kapak içleri 150.000 TL / Tam
sayfa 100.000 TL / Yarım sayfa
50.000 TL / ¼ sayfa 30.000 TL.

ABONE KOŞULLARI: Yıllık oniki sayı 6000
TL / Altı aylık 3000 TL

YURTDIŞI SATIŞ FİYATLARI: Almanya 4 D.M.
/ İsviçre 3.5 SFR / Fransa 13.5 FF

/ İngiltere 1.5 Pound
ZEMİN'de yayınlanan yazılar kaynak
gösterilerek kullanılabilir.

ZEMİN PARÇALANIYOR!

Bir dergi yayımlamak, bir politik yayın hazırlamak, birbirini tamamlayan ama farklı sorumluluk ve işleri gerektiren uğraşlar.

Bunlardan birincisi, hemen hemen tüm yayınlar için ortak olan çabaları gerektiriyor; başlı başına bir iş olarak yayıncılıkla uğraşmayı gerektiriyor. Yani, belirli bir periyotta yayınlanacak bir dergi için yazarların peşinde koşmaktan, her türlü yazılı ve görsel malzemeyi toplamaktan, dizgi, matbaa, kağıt, dağıtım işlerini takip etmeye; mizanpajdan; tashih ve teknik redaksiyondan, bir sayıdaki yazıların anlamlıca bir bütün oluşturmasını sağlamaya kadar bir dizi iş demek yayıncılık.

Politik bir yayın çıkarmak ise bir iş olarak yayıncılığın yanısıra, politik bir görüşe sahip olmak ve bunu periyodik bir biçimde somut ve güncel gelişmeler bazında ifade etmeyi gerektiriyor. *Zemin* gibi farklı politikaların bir araya geldiği bir platform oluşturmayı hedefleyen ve çok örneği de olmayan yayınlar ise ek yükümlülükleri ve sorunları getiriyor. Üstelik *Zemin* kendini oluşturanlarla sınırlı bir zemin olmayı da hedefleniyor.

Bu durum da *Zemin* Yayın Kurulu üyeleri yazı yazmak, gelen yazıları tartışmak ve genel bir yayın politikası saptamakla hiç te sınırlı olmaya yükümlülüklerle karşılaşılıyor. Bu noktada gerek kişisel olanakların gerekse de politik katılım biçimlerinin belirlediği eşitsizlikler sorun yaratıyor. Derginin hazırlanması ve yayınlanması sürecinde bu sorun Yayın Kurulu'nu hantallaştırıyor, bir neden oluyor.

Zemin'in Yayın Kurulu'nu yeni katılımlara açık tutan anlayışının bu eşitsizliklerin üremesi ve sorunların büyümesi tehlikesini taşıdığı için yayın yönetimini iki ayrı düzeyde bir iş bölümüyle kurumlaştırmaya 6. sayıdan itibaren *Zemin*'in yayını mali ve yayıncılık açısından üstlenen ve bunun gerektirdiği süreklilik ve hareketliliği sunabilen bir *Yayın Kurulu*'nun yanısıra, bir de *Zemin Danışma ve Denetleme Kurulu* olacak. Bu ikinci kurul genel yayın politikasının sürdürülmesini gözetip genel yönelişleri saptayan ve *Zemin* yazarlarıyla, derginin yayınlanmasına herhangi bir biçimde katkısı olan kişilerden oluşacak ve Yayın Kurulu'nu da kapsayacak.

Her iki kurul da *Zemin*'in genel ilkelerine katılanların ve bu kurulların gerektirdiği yükümlülükleri üstleneceklerin katılımına açık olma-ya devam edecek.

Yayın Kurulu zaman zaman belli bir sayı için diğer kuruldan tam sorumlu ve yetkili üyelerle genişleyebilecek ve/veya bu kurul üyelerinden bir ya da birkaçına belli bir konuyu ya da dosyayı hazırlamayı önerebilecek.

Buna karşılık, Danışma ve Denetleme Kurulu'nda yer alanların eleştiri, öneri ya da uyarıları herhangi bir kısıtlama olmadan yayınlanacak.

Önümüzdeki sayıdan itibaren B.Somay yalnızca Danışma ve Denetleme Kurulu'nda ve bir yazar olarak *Zemin*'deki varlığını sürdürecektir. Bu geniş kurulda yer alanları ve belki Yayın Kurulu'nun yeni unsurlarını önümüzdeki sayıda tanıyacaksınız.

Yaptığımız bu düzenlemenin daha "demokratik" olduğu açık, ancak her "organlaşma" gibi bunun da işlerin yavaşlamasına, kırtasiyeciliğe doğru bir eğilim tehlikesini barındırdığını söylemeliyiz. Bu tehlikenin de gerçek katılımlarla, katılanların katkıları oranında söz talep etmeleriyle bertaraf edileceğine inanıyoruz.

ZEMİN'İN PARÇALANMASI

İkinci "parçalanma"yla gelince: *Zemin* okurlarından oldukça aktif bir ilgi ve katılım gördü. Bu tür bir "okur katılımı"nın Türkiye'de daha önce yayımlanan politik dergilerde görülmemiş ölçüde gerçekleştiğine inanıyoruz. Ancak bunun da bir bedeli var tabii: dergi her ay daha kalın çıkma eğilimi gösteriyor. Belirli bir sayfa sayısına ulaştıktan sonra da gelen yazıların basılması ertelenmeye başlanıyor. Bu ertelemeler de tehlikeli bir sıklığa varmaya başladı. İşte bu yüzden *Zemin*'i tahminen Mayıs ayından başlayarak 15 günlük olarak yayınlanacak. Buna ek olarak, okurlardan gelen teori ağırlıklı ve sayfa adedi yazarın insafına kalan tartışma metinlerini bir "Zemin Tartışma Kitapçıkları Dizisi" halinde, belirli bir periyoda bağlamadan yayınlamayı düşünüyoruz, (izlenimlerimiz ilk kitapçığın Sosyalizm ve Demokrasi konusunu işleyeceği yönünde). Böylece *Zemin* de ikiye bölünerek iki ayrı yayın organı halinde varlığını sürdürmüş olacak.

Sanırım bir dergiye bu kadar "parçalanma" yeter. Hâlâ *Zemin*'in "dağılmasını" bekleyenler varsa, onlara da şöyle bir sözümüz olabilir: Geçmişte oldukça güçlü bir biçimde hüküm süren bağnazlığın ve yalnızlığın alternatifi olarak *Zemin* işine giriştik. *Zemin*, şu anda varlığına muhalif olanların çoğu için de bir "ortak zemin, tartışma varlığına muhalif olanların çoğu için de bir "ortak zemin, tartışma platformu" olmayı amaçlıyor. *Zemin* bizim için devrimci düşüncenin hoşgörülülük ifadesi, farklılıklara rağmen birarada varolabilme demek.

Eğer ayaklarımızın altındaki bu zemin parçalanacak olursa, altında hazır beklemede olan bağnazlık, tahammülsüzlük ve kendinden farklı olana düşmanlık gelenekleri, ayırım gözetmeden hepimizi yutacak.

* * *

Bu sayıda yer yetmediği için yayınlamadığımız ve yayınlamak istediğimiz yazıların sahiplerinden özür diliyoruz. En kısa zamanda bunu telafi etmeyi umuyoruz.

Yeni Bir Şeyler Yapmak...

Zemin'in 3. sayısındaki Ayın Dosyası'na tabi yazılardan şöyle bir sonuç çıkarmamak elde değil: Türkiye'de sosyalistler altı senelik donma olayının ancak son yıllarında, daha önce özlemine çekip de bulamadıkları boş vakiti bulduklarını anlayıp, birşeyler yapmaya başladılar. Ve şu sıralar da yeni bir şeyler yapma olayı için "yaşıyorlar". Bu durumdan dolayı sosyalistleri suçlayabilir, bağırıp-çağırabiliriz. Ama birçok sebeplerden dolayı, bunun yeri ve zamanı değil. İlk akla gelen neden de böyle hassas bir zamanda iç-savaşın gerekli olmadığı. hem o kadar bağırıp-çağırma heveslileri o dönemden yapmışlar ki?

Ben bu konuya girmekten çok, neden diye sormak istiyorum. Neden? Neden sosyalizm yetmişli yıllarda (ve daha önce) başarılı olmadı. Tabii pratikle ilgili bir yığın sebep sayılıp-dökülebilir önüne. Ama herkes bilir ki bir düşüncenin filizlenmesinde, bir fikrin yayılmasında pratikte düşmanla savaş ikinci plandadır. Bazı tohumlar etrafına saçılmadığı sürece, pratik savaşımında organik güçlerden başarı beklenemez. Zaten olmadı da.

O halde ne yapılmalıydı? O tohum nasıl atılmalıydı? Ya da o tohum neydi? Acaba sosyalistler (bir türlü) vakit bulamıyoruz dediklerinde (ve ardından o akti buldukları zaman yapamadıklarında) o tohumu etrafa yaymaktan mı bahsediyorlardı

da kendileri dahil kimse anlamıyordu bunu? Netice de sosyalistler şu an yine o boş zamana sahipler ve yine o tohumu atmaktan çok başka şeylerle uğraşıyorlar.

Aynı tartışma piyasada hala sürüyor. Nasıl biçelim? Hangi aletleri kullanalım? Bu işi kimlerle yapalım? (Ve neredeyse) ürünü ne yapalım, nereye satalım v.s.? Tam bu tartışma ortamı içinde şunu sormak istiyorum: tohumu ektiniz mi? Tahumunuz varmı? Tohumlanmamış bir tarla nasıl sürülür, ondan nasıl ürün alınır? Tohum olmayan çiftçi tarlasını nasıl eker? Sosyalistler acaba tarlasından çok şey bekleyen temsil, hayalperest çiftçiye benzemiyorlar mı bu durumlarıyla da?

Popüler kültür ne aşılama çalışır çalışsın, her devirde her ülkede gençliğin bir kesimi bundan "etkilenmemesini" bilmiş ve sahip olduğu enerjiyi hiç de yabana atılmayacak şeylerde değerlendirmiştir. Ben inanıyorum ki 12 Eylül sonrasında yetişmiş genç arkadaşlarım hiç de yabana atılmaz bir kesiminde o enerji, o sorumluluk ve o "bakirlik" yine var. Yeter ki "yel üfürüp, su götürmeden" işinin eri bir çiftçinin eline geçebilsin.

Tabii top bu noktada çiftçiye geçiyor. Kur yapmasını bilmeli, o verimli topraklardan, üzerinde çalışabilmek için izin almalı. Hatta o usta çiftçi demokratiğini elden bırakmayarak, tek alternatif kendisi olmadığını belirtip, etrafındaki hasımlarını da tanıtarak, gücünü, bilgisini ve olası bu şansını pazarlamalıdır. Genç adam elbet kafasına en uygun olan çiftçiye izin verecektir ve bu çiftçi sosyalizm olmayabilir. Olsun. Marx: muhalefetteyken iktidarın anayasasını kabul edin, iktidar olunca da işte bizim bu anayasamızı uygulamaya sokun mu demiş?

Sonucun ne olacağı üzerinde fazla kafa yormadan, demokratik düşünceler ve duygular (bu önemli) içeri-

sinde yola çıkarak, başta enerji deposu gençler olmak üzere toplumun her kesimindeki her insan, kadınıyla, erkeğiyle, işçisi, köylüsüyle bilinçlendirilmelidir. Onlara düşünmenin hiç de öcü olmadığı ispatlanmalıdır.

Sonucun ne olacağı lehine mutlak bir zafer olmaktan çok daha genel bir kalkınma, bilinçlenme ve akabinde örgütlenme olacağını da gözönünde tutarak, bir sosyalist kolaylıkla 'Niye biz?' diye sorabilir. İşin içinde düşmanın ekmeğine yağ sürmek de olabileceğine göre? Sanırım bu soruya en güzel cevabı Marksizmin dinamikliğini kavramış biri verebilir: "Hani bizim 'Marsizm bin yıl da geçse gelecek, çünkü en iyi sistem o' laflarımız? Bırakalım en iyi kavramını bu halk (bu bilinçlenmiş, neyin olduğunu bilen halk) seçsin". Sanırım Marksizmin en iyi olduğu şeklindeki sav en iyi bu şekilde ispatlanabilir. Bu sonuca; bir sosyalistten çok ideal boyutlardaki (düşünme yetisini maximum kullanan) insanlar daha objektif olarak varabilirler. Ve akabinde subjektifliğe kayarlar. (sosyalist olarak veya olmayarak) Ama daha önce, öğrenilmesi gereken o objektifliğe sahiptir onlar.

Zaten diyelim ki sosyalistler bugünkü kafayla gidip, on sene sonra iktidar oldular, ne yani anlatan gelsin diye hitap ettikleri insan topluluğuna gerçek sosyalizmi verebileceklerini mi sanıyorlar?

Halk bilinçlendirilmeli ve bundan korkulmamalı. Korkacak ne var? Yoksa sosyalistlerde iktidar hırsı, lider olma özlemleri mi var? Bu bir bayrak yarışıdır. Kimse-nin gücü tüm mesafeyi başarıyla katetmeye yetmez. Bayrağı vermek o kadar zor olmamalı.

Öyleyse zihinlerdeki soru işareti nedir ki harekete geçmeyi hala baltalıyor.

TAN OLGUN-
ODTÜ, Ankara

Sosyalist Olmayan Bir Okur'dan

Zemin'e ilk önce başarılar dilerim diyerek satırlarıma giriş yapıyorum. Başarılar diliyorum ama Zemin bunu başarabilecek mi Sosyalistlerin tek seçi olabilecek mi Sosyalistler arasında birlik ve dirliğin sağlanmasına yardım edebilecek mi? Çıkış sayınızı okumadığımdan bütün bu yukarıdakileri sağlamaya çalışıp çalışamayacağınızı bilemiyorum ama belki sizlerin umudunuza ters gelecek ama sosyalistler arasındaki düşmanlığı veya açıklığı görüyoruzda ne Zemin'in bir şey başarabileceğine ne de Sosyalistlerin bir şey başarabileceğine inanmıyorum, bilmiyorum ama inanacağım bir gün olursa size yine yazarım, ha unutmadan söyle-

yeyim Sosyalist değilim ve sosyalizmde karşıyım. Ama yine de Sosyalistlerin elbirliği içinde olup seslerini duyurmalarını isterim, çünkü kavga etmek için olsada, insanın bir arkadaşı olması iyidir. Selamlar.

MEHMET YILMAZ/
MAI ATYA

Daha önceki sayımızda Sosyalist Parti tartışmalarında yer alan "Bağımsızlık-Demokراسi-Sosyalizm Yolunda Birleşik Örgütlenme" başlıklı yazıda Onur Erk'in soyadı Ek olarak çıkmıştır.

Okur Mektupları köşesinde de Hüseyin Canerik (Pülümür)'in yazısı "Engelleri Aşarak Kuracağız" ve "Sosyalist Parti Kurulmalı" başlıklarıyla iki ayrı mektupmuş gibi yayınlanmıştır.

Özür dileyerek düzeltiriz.

ZEMİN YAYIN KURULUNA

ZEMİN'İN KASIM SAYISINDA "DOSYA KONUSU" ÖNERİLERİNE AÇIK OLDUĞUNUZU OKUYUNCA, BİZ DE BİR ÖNERİDE BULUNMAYI İSTEDİK.

ÖNERMEK İSTEDİĞİMİZ KONU: "TEKNOLOJİK GELİŞME" BU KONUYU ÖNERMEMİZİN NEDENİ, İNSAN YAŞAMINI VE DOĞAYI TEHDİT EDİCİ BOYUTLARA ULAŞAN TEKNOLOJİK GELİŞMENİNDE EN AZ "ÇEVRE SORUNLARI" KADAR SOSYALİSTLERİN İLGİ ALANI DIŞIN-

DA KALMIŞ OLMASIDIR.

AYRICA TEKNOLOJİK GELİŞMENİN ÇEVRE ÜZERİNDEKİ DOLAYSIZ ETKİSİ NEDENİYLE, "ÇEVRE SORUNLARI"NDAN SONRA BU KONYA YER VERİLMESİNİN YARARLI OLACAĞINA İNANMIYORUZ. ÖNERİMİZİN KABUL GÖRMESİ HALİNDE BİR YAZI VE BİR ÇEVİRİ İLE KATKIDA BULUNABİLECEĞİMİZİ BELİRTMEK İSTİYORUZ.

NECLA AKGÖKÇE
ZEKERİYA TİĞREK

ZEMİN YAYIN KURULU'NDAN.

ÖNERİNİZİ VE KATKI TALEBİNİZİ SEVİNÇLE KARŞILADIK. ÇALIŞMALARINIZI "ÇEVRE SORUNLARI" DOSYASINDA DEĞERLENDİRMEYİ DÜŞÜNMEZ MİYDİNİZ? BİZ "ÇEVRE SORUNLARI" DÜŞYASINI ÇAĞDAŞ TEKNOLOJİNİN ETKİ VE TAHRİ-

BATINI KAPSAYACAK BİÇİMDE TASARLAMISHTIK. BU, ELBETTE KONUYU BAŞLI BAŞINA BİR DOSYA OLARAK ELE ALMIYACAĞIMIZ ANLAMINA GELMİYOR. KATKILARINIZI BEKLİYORUZ;

YAZIŞMAYI

SÜRDÜRELİM.

CEZAEVİ MEKTUPLARI

Zemin'e cezaevlerinden de Okur Mektupları geliyor. Bunların yerinin ayrı olduğunu düşünüyoruz. Elimizdeki başka cezaevi mektuplarını ve geleceklere, ya da okurlarımızın elinde olup yayınlanmasını düşündükleri mektupları yayınlamayı sürdüreceğiz.

Dergi hakkında düşüncelerimi, gönderdiğim kutlama kartında bir cümleyle belirtmiştim. Genelde övgüyü kısa tutmaktan yana olduğumdan, fazla bir şey söylememeyi tercih ediyorum. Tabii bir tavrımı yalnızca içerikle ilgili ama geri kalan da zaten benim ilgimi çekmiyor (acaba çekmeli miydi?) Yalnızca şunu söyleyebilirim: Benim "koli" denilen karton kutulardan yaptığım kitaplığımıza boyu biraz büyük geliyor.

"Peki, içeriğe ilişkin hiç mi eleştirin yok" diyebilirsiniz. Şüphesiz var ama, bunlar "şu yazının şurasıyla, bu yazının burasıyla" ilgili. Genel teorik-politik çizgisine gelince: Bu konuda da, benim şimdilik belirli bir tavrım olmadığından bir kesinleme yapamıyorum. Önceki konumumdan (DY davasında yargılanıyordum) ayrıldıktan sonra, kendime yeni bir konum belirlemek için hiç acele etmedim; ta ki Zemin'in 1. sayısındaki, Bülent Somay'ın "Hedeflerimiz Kadar Konuşmak" yazısını okuyuncaya kadar. Bu yazı, artık kendimi biryerlere (sınırları kesin olmasa da) koyabileceğimi duyurdu bana. Tabii bu sadece onun marifetiyle olmadı ama, politik ve üstün nitelikli bir yazıda benim de daha önceden düşünmediğim hiçbir şey olmadığımı görmemin tayin edici bir etkisi oldu. (B.Somay'ı yalnızca Zemin'in ilk iki sayısındaki yazılarında tanıdım. Genelde çok beğendim ama Bolşevizme karşı bir ibare beni düşündürdü doğrusu). Bir de, bir süredir gözlenen canlanmanın, özellikle BSP kuruluş çalışmalarının, beni bir taraf olmaya ittiğini hissediyorum.

Mümkün olduğunca çabuk netleşmek için nasıl bir çalışma programı izleyeceğimi düşünürken, fikirlerimi tutarlı bütünlükler oluşturan dergi yazılarında ifade etmeye çalışmamın bu bakımdan ne kadar yararlı olacağını farkettim. Öyle ya; neyi gerçekten savunabileceğimi açıkça görmemi sağlayacak, neyi söyleyebilmek için neleri bilmem gerektiğini gösterecek ve bana mental gevşeklikten titizlikle sakınıp fikirler arasında belirgin çizgiler çekmemi sağlayan bir so-

bu fikirlerin bazıları, ikinci elden ve düzensiz bir çabayla edinilmiş bilgilere dayanıyor (bu eğitimin sağlandığı koşullar yüzünden). Bunu bir örnekle açayım: Metris'teki bizim "çıplaklar" kısmının 1985 sonlarına kadar ki koşullarda. Wittgenstein üzerine bir broşür yazdım. Sunduğum tamamen tutarlı bir felsefeydi; ama her bakımdan Wittgenstein'in kendisi miydi, hâlâ bilemiyorum. Bu yüzden broşürü mektup üslubunda yazmak zorunda kaldım, çünkü bol

yazarsan sevinirim. Çünkü şöyle durumlar düşünüyorum: Ben gerekirse kaynaklara başvurmadan (belirtik ya da örtük) kaçınabilirim ama bir polemige girmem gerekirse bu zorunlu olabilir.

Bu mektubu yazarken Zemin'in 3. sayısı geldi, bitirdikten sonra okumaya karar verdim. Yalnız Murat Belge'nin yazısını okudum. O'nun dergide sık sık politik yazılar yazmasını isterdim doğrusu (ve tabii politik olmayan yazılar da).

Buradaki durumuma ve sorunlarıma gelince. Burası birçok cezaevinden çok daha iyi. Tabii sorun yok değil ama benim için en büyüğü koştaki arkadaşların gürlütüsü. Burada 5 aydır gündü ortalama 14 saat okuyorum, fakat tamamen sessiz bir ortamda 4 saat okumayı buna tercih ederdim. Ruh halime gelince: En büyük derdim yine okumayla ilgili. İstediyim bir kitabın gecikmesi, bulunamaması, gürlütütün engellemesi bazen çok moralimi bozuyor.

Bugünlerde BSP üzerine bir makale yazmaya başlamak niyetindeyim, bakalım ne çıkacak. Kendim beğenirsem, uygun görürseniz basılması için göndereceğim.

Başarı dileklerimi tekrarlıyorum. Selam ve sevgiler.
Doğan.

Sevgili Bülent Somay,

Sizi, Zemin'in ilk iki sayısındaki yazılarınızdan tanıdım. Benim öznel-nesnel koşullarımda bu yazılarınız nasıl güzel, coşturucu, harekete geçirici bir etki yaptığını, açığa vuran tüm zekânınıza rağmen, tahmin edebileceğinizi sanmıyorum. "Hedeflerimiz Kadar Konuşmak" yazınızı okuyup bitirdiğimden, şunu düşündüm: Bu kadar farklı koşullarda insanlar arasında oluşan böyle tam bir rezonans, bunların 'ina-

nılır' olmaktan öte 'bilinir' fikirler olduğunun dışsal bir göstergesi değil mi? (özellikle, içinde eğitildiğimiz koşulları kastediyorum. Bunun bir yönünü Orhan Dilber daha iyi bilir).

Başarılarınızın dallanıp budaklanarak sürmesini diliyorum. İçten, coşkulu selamlar.

*Doğan Şahiner
Merkez Kapalı Cezaevi*

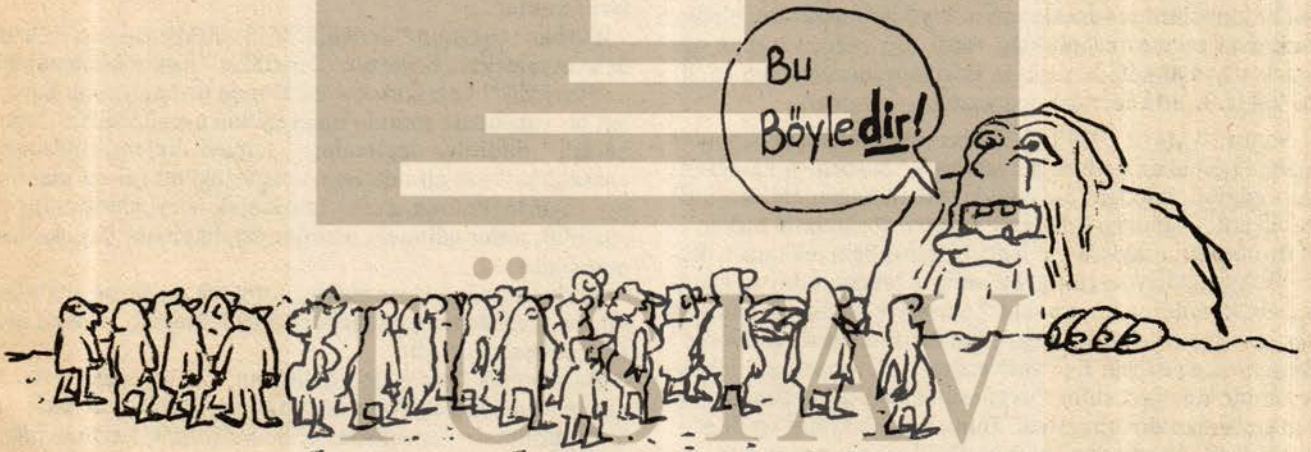
Ulucanlar/ANKARA

ıumluluk yükleyecek böyle bir çalışmadan daha etkili ne olabilir bu konuda?

Yayınlanabilir yazılar ortaya çıkarabilir miyim, şimdiden bilemiyorum. Tabii, değerlendirmeyi önce kendim yapacağım. Beni asıl düşündüren şey, teorik eğitimimde önemli boşluklar olması. Fikirlerimin içerğinden ve bunları düzgün bir şekilde ifade edebileceğimden kuşku duymuyorum ama,

bol "acaba", "sanıyorum ki", vb. demem gerekiyordu. Wittgenstein'i daha önce kendisinden hiç okumadığım gibi, elimin altında kitapları da yoktu ki, açıp gerçekte ne dediğine bakayım. Elbette bu aşırı bir örnek oldu ama, işte sorun bu, tecrübelerine de dayanarak, bu durumun beni baştan engelleyip engellemeyeceği (ya da engellemesi gerekip gerekmediği) üzerine düşünceni

Not: 3. sayıdaki, Bülent Somay'ın yazısını okudum. Bolşeviklere karşı tavrını ummadığım kadar yüzeysel buldum (yani, onları savunmaların birçoğu kadar). Şüphesiz, aktardığı bazı olgular eleştirilmeye, eleştiri ne kelime şiddetle reddedilmeye layık. Ama kestirme sonuçları ne haklı gösterebilir?

Türban Yasağı Dahil Din Ele ve Ateist Propaganda Dahil

Geçtiğimiz ay basın manşetlerini sık sık işgal eden; çelenkli açlık grevli protestolarla kamuoyunun dikkatini çeken; Beyazıt'ta ve Konya'da gövde gösterileriyle; Mecliste girimli tartışmalarla tırmanan; kimi köşe yazarlarının alarm çığlıklarıyla; ve İran'lı kurgular içeren diplomatik senaryolarla renklenen "irtica"lı günler yaşadık. Bu günlerin simgesi ve vesilesi "türban"dı. Nereden çıktı bu "türban"?

1983 yılına girerken üniversitelerde "kılık kıyafet düzenlemesi" bağlamında ve başka yasakların yanısıra bir "başörtüsü yasağı" da getirilmişti. O sıralar bu yasaklar manzumesinin başlıca sonucu kimi öğretim üyelerinin sakallarını kesmek istemedikleri için üniversiteden ayrılmak zorunda kalıştıydı. Aynı dönemin uygulamaları içinde, öğrencilerin sakal bırakmalarının yasaklanması, bıyıklarının nizami olması ve kravat takma zorunluluğu vardı. Bu yüzden birçok öğrenci sınava alınmadı, disiplin kovuşturmasıyla karşı karşıya kaldı. Kimse feryat koparmamıştı o zaman.

Sonra 10 Mayıs 1984'te YÖK bu yasak uygulamasının bir kısmına esneklik getiren bir tamimle "başörtüsü yasağı"nı yorumlayıp "modern bir şekilde türban bağlanabileceğini" kabul etti. O günden itibaren "modern görümlü türban"la örtünenlerin sayısı arttı. Ama bu esnekliğin tek taraflı oluşu dikkat çekiciydi; çünkü bu anlayış blucin, mini etek giyme vb. konularda bir esneklik getiriyor aksine türban serbestisi bunlar üzerindeki baskının artışına koşut gidiyordu. Bunun en uç örneği Ege Üniversitesi'nde sınava girmek isteyen bir kız öğrencinin "uygunsuz kıyafeti" nedeniyle polis tarafından dövülmesiydi. Buna da pek kimse tepki göstermemişti. En azından "türbancılar" ses çıkarmamışlar, sükutun desteğini sunmuşlardı. Ama bir yandan üniversitelerde türbanla örtünenler hızla artıyordu. Bu artış (kimbilir belki de ulusal ve bölgesel konjonktürdeki bizim bilmediğimiz dinamiklerin de körüklemesiyle) Atatürk inkılaplarının fahri ve resmi bekçilerini "zinde kuvvetleri" alarma geçirdi. Özal hükümeti "kılık-kıyafet düzenlemesi"ne kendi getirdiği esnekliği 24 Aralık 1986 tarihli bir YÖK tamimiyle kaldırma zorlandı.

Ama bu kez, baskı ve kısıtlamaların 5 yıl öncesine oranla bir ölçüde -hiç değilse bazı kesimlerde- hafiflediği günümüz koşullarında sessiz karşılanmadı bu yasaklama.

Sözkonusu tamim özel olarak "laz öğrencilerin aydınlatma ve telkin yoluyla vazgeçirilmelerini, olmazsa disiplin yönetmeliğinin gereğinin yapılmasını" "rica ediyor", böylelikle öncelikle türbanı hedeflediğini belli ediyordu. Bu yüzden ilk ve tek tepki türbanla örtünenlerden geldi; üstelik ol-

dukça kitlesel bir tepkiydi, bu; ve alışılmışın dışında bir "demokratlık" söylemini içeriyordu.

Bu koşullarda sosyalistlerin bağımsız bir politik tutum izlemeleri önem kazanıyor. Bu, hem resmi politikalardan, hem kendi geleneklerinden, hem de türbancıardan bağımsız bir tutum olmak zorunda.

● Sosyalistler "türban zorunu"nda resmî ideolojiden ve resmi baskı politikalarından bağımsız bir tutum benimsemelidir. Çünkü bunlar aslında üniversitelerde ve genel olarak toplumun her düzeyinde uygulanan baskı ve yasak politikasının apaçık bir parçasıdır. Üniversitelerde türban yasağı ile blucin, sakal, mini etek ve benzeri yasakların özde bir farkı yoktur.

Türban yasağının "ilericilik"le bir ilişkisi yoktur; en azından sosyalistlerin böyle bir "ilericilikle" ilişkisi olmamalıdır.

"İlericilik" ve laiklik kisvesi altında türban yasağı koyanlar, bir yandan da zorunlu islam eğitimi uygulayanlar; "ayetli hadisli" bildiriler dağıtanlar; "semavi dinlere küfretmeyi yasaklama" adı altında inanç özgürlüğünü (ki bu inanma özgürlüğünü de içerir) kısıtlamak isteyenlerdir. Bu iki yüzlülük teşhir edilmeli, işbirliği yapılmamalı, destek olunmamalıdır.

Zorla türbanı çıkartmakla, zorla tek tip elbise giydirmenin ve işkence mahiyetinde saç-sakal kesmenin ardında aynı zihniyet yatmaktadır.

Bu zihniyet üniversite gençliğinin "zapt-ü rapt" altında tutulmasını, tbi, inisyatifsiz, pasif ve apolitik bir kitle halinde tutulmasını istemektedir. Sosyalistlerin bununla hiçbir biçimde bağı olmamalıdır.

● Sosyalistlerin böyle bir bağımsız tutum benimsemeleri için kendi gelenekleriyle de hesaplaşmaları, hiç değilse uzak geçmişlerindeki bir ortak ayıptan kopmaları gerekir. Türk sosyalistlerinin geleneğinde "gericiliğe karşı ilericilik" kisvesi altındaki resmi ideolojiyle ve baskı politikalarına destek verme, kimi zaman da bunlarla bu bağlamda bütünleşme eğilimi vardır; bazı resmi yasaklara karşı, bazılarında yana olmak gibi bir çifte standartlılık vardır; bununla hesaplaşmalıdır.

Öte yandan, yakın geçmişte türk sosyalistlerinin hatırı sayılır bir kesiminin ters yönden yasakçı bir eğilimde olduğu bilinmektedir. Bazı üniversite kampüslerinde ya da mahallelerde, kimi sosyalistler neredeyse bugün yeni "Vazife ve Selahiyet Kanunu"yla polisin üstlendiği, yarın belki de islam muhafızlarının üstleneceği bir ahlak bekçiliğine varan

Tüm Yasaklara Karşı Ştirisi Tüm Özgürlüklerden Yana!

yasakçı bir tutum izlemiştir. Bu tutumla da hesaplaşılması bugün üniversitelerde YÖK'ün baskı ve kısıtlamalarına karşı, özgürlükçü bir bütünsel tavır saptanması için zorunludur.

● Nihayet bugün türban bahanesini ön plana çıkaran yasakçı politikaya karşı çıkarken yasakçı politikaya karşı çıkarken, sosyalistler bu özgül yasaklamanın muhataplarıyla kendi aralarındaki ayrımı korumalı, hatta bu vesileyle bir kez daha altını çizmelidir.

Türbanla örtünmek *isteyenlere* getirilen yasaklamaya karşı çıkmak, her müslüman-ana-baba kızına tesettürü mecbur kılan anlayışa karşı çıkmaktan azgeçmeyi gerektirmez; Bugün mağdur durumda gözüken "türbancılar"ın arasında/arkasında küçük çocukları tesettüre zorlayanlar, ya da üniversiteye girmek için örtüsünü çıkarttı diye arkadaşlarını dövenler, baskı uygulayanlar olduğunu vb. gözden kaçırmayı gerektirmez.

Sosyalistler zorla türban çıkarttırmaya da zorla türban bağlatmaya da birlikte karşı çıkmalıdır.

Onların yeri baskı ve kısıtlama uygulayanların karşısındadır, ama "türbancıların" yanında da değildir. Koşullar sosyalistlerle "islamcılar" aynı baskı politikasının karşısında buluşmaya getirebilir; ama bu durumda da onlar "islamcılar" -bu ille de müslüman demek değil- yanında değil *baskının karşısında* olacaktır. Zaten "islamcılar" da sosyalistlerin yanında değil karşısında olmaktan vazgeçmemektedirler.

Bu koşullarda sosyalistler ne olursa olsun, "Kanlı Pazar"ı, K.Maraş, Çorum ve Sivas'ı, Humeyni rejimini vb. hatırlamak ve hatırlatmaktan vaz geçmemelidir. (ama bu, Kastamonu olaylarını, Tahrir-i Sükun'u vb. unutmaları ve unutturmaları anlamına da gelmez.)

Günümüz koşullarında sosyalistlerin üniversitelerde *türban yasağına türbana taraftar olmaksızın* karşı çıkmaları önem taşıyor. Çünkü "türbancılar" -hiç değilse üniversitelerde- bir azınlıktırlar; ve üniversite gençliğinin çoğunluğu zorunlu tesettür kadar, türbanın kendisine de haksız olmayan bir tepkisellik içindedir. Toplumda yaygın hoşgörüsüzlük eğilimiyle bu tepkinin resmi baskı politikalarına bir destek olması işten değildir. Sosyalistler hem "türbancılar"dan hem de baskılardan bağımsız bir tutumu korudukları ölçüde üniversitelerde azınlık haklarına saygılı, özgürlükçü bir demokratik bilincin yerleşmesine katkıda bulunabilirler; ve bunu yalnız onlar yapabilirler.

Bu nedenlerde özgürlükçü ve çoğulcu bir sosyalist demokrasi hedefleyenler şu yaklaşımları öne sürmelidir:

● Sosyalistler din ve ibadet özgürlüğünü -ibadetin kolektif gereklerini de gözardı etmeksizin- bir *kişisel hak* olarak gördüklerini ve bir *kişisel hak* olarak savunduklarını göstermelidir. Bu demektir ki, zorunlu din dersine karşı laik eğitimin yanı sıra tavrı alırken, "laiklik adına" bireylerin inançlarına ve ibadetlerine engel olunmasına da aynı kararlılıkla karşı çıkılmalıdır.

● Sosyalistler düşünce ve inançlara -ve kılık kıyafete de getirilen yasaklamalara ayırım yapmaksızın düşünce -inanç özgürlüğü ve kılık-kiyafet ve davranış serbestliği talebiyle ve bu talepte *samimi* olduklarını göstererek karşı çıkmalıdır. Bunun yolu hiçbir yasakçı uygulamanın yanında yer almamaktan geçer ve tarafsız kalmamayı da öngörür; "*türban istemiyoruz ama türban yasağına da karşıyız*" demeyi gerektirir.

● Sosyalistler açısından üniversitelerde uygulanan "türban yasağı" YÖK'ün genel baskı ve kısıtlama politikasının bir parçasıdır. Bu bakımdan bu bağlamından koparılmaksızın karşı çıkılmalıdır. Bu *bütün* olarak tüm baskı ve kısıtlamalara karşı bir tutum geliştirilmelidir.

● Sosyalistler açısından egemen ideoloji diniyle-laikliğiyle, resmi-gayriresmi yönleriyle Amerikancılığ-Osmanlıcılığla vb. çelişkili bir bütün oluşturmaktadır. Bu bütünlük içindeki tüm unsurlar sosyalistlerin taraf olmaları gereken şu ya da bu eşitsizlik ilişkisini meşrulaştırmak ve kalıcı kılmak konusunda da son tahlilde de olsa birleşirler. Bu yönüyle egemen ideoloji bir bütün olarak ya da parçalarıyla sosyalistlerin karşısındadır ve sosyalistler de onu karşılarına almak zorundadır.

● Sosyalistler gerici, tutucu, dinci görüşlere karşı mücadelelenin, bunlar hasmane görüşler bile olsa, fiili bir saldırıya dönüşmedikleri sürece *ideolojik bir mücadele* olduğunu; bu yüzden hem resmi politikaların arkasına gizlenerek ya da bunlar aracılığıyla yürütülmeyeceğini, hem de hiçbir zaman ve hiçbir gerekçeyle ertelenemeyeceğini kabul ederler.

Sosyalistler türban yasağı dahil tüm yasakçı-baskı uygulamalara karşı, dinci görüşlerin ve dinlerin eleştirisi ve ateist propaganda özgürlüğü dahil tüm özgürlüklerden yanadırlar.

“Liberal” Bir Baskı Rejimine Doğru

RUŞEN ÇAKIR
İSKENDER ŞAVAŞIR

İslami duyarlığın son zamanlarda gözlenen yaygınlaşmasının devletin izlemiş olduğu politikalarla bir ilişkisi olduğu artık biliniyor. Bu ilişki farklı kişi ve gruplarca çeşitli açılardan değerlendirildi. Bu yüzden, burada belli başlı birkaç ögeye değinmekle yetineceğiz:

12 Eylül rejimi bütün askeri müdahaleler gibi bir meşruluk sorunu ile karşı karşıyaydı. Toplumun, yalnızca politik düzeyde askeri rejimin değil, toplumsal ve iktisadi düzeylerde de 24 Ocak kararlarının sonuçlarına razı edilmesi, ancak güçlü bir ideolojik donanım aracılığıyla mümkün olabilirdi. Bu sorunun çözümü için ilk akla gelebilecek seçeneğin, kemalizmin, bu işlevi yerine getirebilmesinin önünde ciddi engeller vardı. Kemalizmin çok farklı bir tarihsel dönemde, çok farklı türden iktisadi politikaları meşrulaştırmak üzere dile getirilmiş olması bir yana, kemalizmi günün koşullarına uyarlayabilecek aydınlarla rejim, günün koşullarında birbirlerine açıkça cephe almış durumdaydılar.

Bu ve benzeri başka gerekçelerden ötürü 12 Eylül rejimi bir ideoloji olarak kemalizmle yetinemezdi. Bu koşullar altında başvurulması en olağan yedek ideoloji, geleneksel İslamiyet'ti. 12 Eylül rejimi tarafından geleneksel İslamiyet'in nasıl kullanılmış olduğu hakkında yeterince yazıldı, çizildi. Ayrıntılandırmaya gerek yok.

Yalnız bu bağlamda özellikle vurgulanması gereken bir nokta var: Geleneksel İslam'a böylesi bir işlev atfedilmesi, hiçbir zaman yönetici kesimlerin tamamı tarafından benimsenmedi. Yukarıda sözünü ettiğimiz, kemalizmi günün koşullarına uyarlamaya çabası içerisinde olan aydınlar ve onların temsil ettiği sivil bürokrasinin yanı sıra, büyük basının neredeyse tamamı da, bu tercihe sürekli ve kendi içinde tutarlı bir biçimde karşı çıktı. Örneğin bu bağlamda, dışa bağımlı

büyük burjuvazinin taleplerini kollamak ve dile getirmekle ünlü Hürriyet anılabilir.

Ama özellikle vurgulanması gereken ve sık sık gözden kaçırılan ikinci bir nokta daha var: Devlet katında benimlenen bu politikalar, kendi başarılarına İslamiyet'in son yıllarda toplum içerisinde yaygınlaşmasını ve yeni bir yaşarlık kazanmasını açıklamaya yetmez. Bunu iddia etmek, temelde tarihsel maddecilikle bağdaşmayacak bir biçimde politikaya abartılı bir önem atfetmek olurdu. Söz konusu olan, birbirinden kısmen bağımsız olarak seyreden iki dinamiğin talep ve tasarılarının geçici bir süre için çakışmasıydı. Nedir 1980'den sonra İslamiyet'in toplum içerisinde yaygınlaşmasını açıklayan dinamik?

Soruyu cevaplandırmayı denemeye, aynı zamanda, politik düzlemde de yer alan (ya da bir vakitler yeralmış olan) İslami kadrolardan başlayalım. Bu kadroların “ağızlarının yanmış” olduğu politikadan daha 1980 öncesinde uzaklaşmaya başladığı biliniyor. Bu sürecin en bariz göstergesi, 12 Eylül'den kısa bir süre önce Türkiye'nin en etkin İslami gruplarından, Nakşibendilerin İskender Paşa Cemaati Şeyhi Mehmet Zahid Kotku'nun farklı bir politik tercih yapmaksızın desteğini Erbakan'dan çekmesiydi.

Politik düzlemi terkeden bu ve benzeri kadrolar kendilerini iktisadi, sosyal ve kültürel düzlemlerde varetmenin ve güçlendirmenin yollarını denediler. Örneğin bir yandan iktisadi düzlemde din ve tarikat temelinde yeni patronaj ağları yaratılırken, diğer yandan da kültürel düzlemde Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir rönesans yaşandı.

Kuşkusuz böylesi bir yönelişin benimsenebilmesinde ANAP hükümetinin hatırı sayılır bir payı vardı: Bu iktidar, gerek söylemi, gerekse sınıfsal yapısı bakımından, gelmiş geçmiş iktidarlar içerisinde, İslamcıların kendilerine asıl hasım olarak gördükleri kemalist bürokrasiye en uzak olanıydı. Kilit noktalardaki adamlarının çoğu palazlanmış bir Anadolu sermayesinin çocuklarıydı. Dolayısıyla politika kendilerine gönül rahatlığıyla emanet edilebilirdi.

Ama nasıl devletin politikaları toplumsal bir duyarlık ve

Kısa vadede kuşkusuz daha da önemli olan ikinci bir unsur, politikanın yasaklanmış olmasıydı. Bu yasaklı koşullarda İslamiyet insanlara özerk ve hatta muhalif bir kimlik edinme olanağı sağladı. Örnekleme gerekirse, özellikle kendine ideolojik bir bağlanma arayan gençlik kesimlerinde, yasaklarla sesi kısalmış ve her düzeyde geçirdiği sarsıntılar nedeniyle daha çok kendi derdine düşmüş olan solun karşısında, şiiresel yönü üzerinde yükselen İslam, görülmedik bir biçimde itibar kazandı. Gerçi İslam'ın sunduğu bu muhalefet belli bir anlamda ve özellikle kısa vadede "ucuz" bir muhalefetti.. Bırakalım silah kuşanmayı, sokaklara dökülmeyi, taraf tutmayı ve politik kararlar almayı bile içermiyor. Ama yönelişi yoktan varedemezse, İslamcı kadroların da kendilerini toplumsal düzeyde varetme çabaları İslamiyet'in 80 sonrasında yaygınlaşma sürecini açıklamaya yetmez. Bu çabalar kısmen başarıya ulaşmışsa bu, kendi dışlarındaki bir toplumsal dinamığe seslenebilmelerinden ötürüydü. O halde sorumuzu tekrarlamamız gerekiyor: Nedir 80'den sonra İslamiyet'in toplum içerisinde yaygınlaşmasını açıklayan dinamik?

Bir kere, 80'le birlikte toplumsal muhalefet (ya da biraz daha iddialı bir deyimle "kendinde sol" diyebiliriz) iktisadi, sosyal ve ideolojik bütün düzlemlerde birden büyük bir yenilgiye uğradı. Bu koşullarda geriye muhalefetin kendini ifade edebileceği tek bir düzlem kaldı: Şiiriyle, ritüeliyle, gelenekselliğiyle, İslamiyet'in sunduğu sembolik düzlem.

Türban olayında kamuoyunun ve piyasanın gizli efendilerinin hatırı sayılır rolü oldu.

uzun vadede kendisine verili politik yapılanmaların dışında bir ifade ve hayat alanı yaratmayı başarabildiği ölçüde ciddi olabilecek bir radikalleşme potansiyeli barındırıyor.

İşte yönetici kesimlerin bir fraksiyonunun diğerlerine dört yılı aşkın bir süredir bıkıp usanmadan işaret etmekte oldukları da bu tehlikedir. Bu kesimler geçtiğimiz ay içerisinde türban olayı çevresinde yaşanan olayları da, bu radikalleşme sürecinin şimdiden başlamış olduğunun işareti olarak yorumluyorlar.

Sanırız bu tür yorumların birer manipülasyon olduğunu görmek, uzun boylu teorik çözümlerle gerektirmiyor. Türban olayı müslüman öğrencilerden ya da kitleden gelen yeni bir talep sonucu ortaya çıkmadı; tepeden inme bir kararlar yaratıldı. Aslında burada "tepeden inme" sözünün de bir yanıltıcılığı var; kasdettiğimiz yalnızca Evren gibi, Yök gibi görünür merkezi karar organları değil; olayın oluşumunda kamuoyu ve piyasanın gizli efendilerinin de hatırı sayılır bir rolü oldu.

O halde soruyu şu şekilde sormak anlamlı oluyor: Bu manipülasyonlar hangi kesim ya da kesimlerin iradesini yansıtıyor? Türban meselesinden ötürü gençlerin sokağa dökülmesi kimin işine yarayacak?

**"Türban meselesinden ötürü gençlerin sokağa dökülmesi kimin işine yarayacak?"
İstanbul-Beyazıt-Ocak 1987.**

Bu sorulara verebileceğimiz cevaplar bu aşamada zorunlu olarak tahmini bir nitelik taşıyor. Bu kayıtla, en genel düzeyde şunu söyleyebiliriz: Son olaylar, yönetici kesimler içerisinde bir fraksiyonun bir diğerini tasiye etmesi çabası bağlamında anlam kazanıyor. İlk ağızda akla gelen liberal fraksiyonların bu olaylar sayesinde, örneğin erken bir seçim ya da gizli veya açık askeri bir uyarı sonucunda iktidar olacakları. Burada bir parantez açıp, yönetici kesimin fraksiyonları arasındaki çatışmada Saddam Hüseyin'in suyunun ısınmış olmasının etkilerini de belirtmek gerek. Bugün gizli ya da açık, ordunun İran-Irak Savaşı'ndan hızla ilerleyen İran'ın karşısında tavır almasını isteyen birçok etkin, yerli ya da yabancı güç var. böyle bir müdahalenin, İslam'ın şu anki durumu da hesaba katılırsa yaygın toplum katında kabul görmesi biraz zor. Yalnız, hesapların daima uzun vadeli yapıldığını da unutmamalı.

Öte yandan ANAP ve Özal'ın büyük bir direnme gösterdiği zamanla ortaya çıktı. Meclisdeki "irtica araştırması" önergesinin reddi, Humeyni'ye karşı sert diplomatik çıkışlar yapılmaması, İslamcı'ların politikadaki "emanetçilerinin" kolay teslim olmayacağını gösteriyor. Yine de terazinin ağır basan tarafında liberallerin olduğu da muhakkak. Gelecekteki liberal bir iktidarın bürünebileceği çeşitli kılıflar olabilir. Şu anda en olası görüneni bir DYP iktidarı ya da yalnızca liberal kanadına indirgenmiş bir ANAP ile DYP arasında bir koalisyon, Ancak hangi kılıf içerisinde görünürse görünsün sözkonusu liberal kanadın liberalizminin de sözde kalacağı ve "Ortadoğulu" olacağı muhakkak. Bu batıcı liberalizmin alabileceği biçim hakkında bir ipucu edinmek için, Saddam Hüseyin'in Irak'taki iktidarı incelenebilir.

Ancak bizi bu bağlamda asıl ilgilendiren, sözkonusu "liberal" iktidarın alacağı biçimden çok, olası sonuçları: Böylesi bir iktidarın en önemli sorunu, toplumu kendisi için hazırlanan sefaletle razı edecek, denetlenmesini mümkün kılacak bir ideolojiden yoksun oluşu olacaktır. Bundan ötürü, kısa vadede liberal bir iktidarın baskı aygıtlarından daha da fazla yararlanması beklenebilir. Kuşkusuz, bu temsili demokrasinin sınırlarının nisbeten genişletilmesi ile telafi edil-

meye çalışılacaktır. Bu "demokratik" açılım"ın en önemli işlevlerinden biri, şu an düzen karşıtı değilse de, düzen dışı bir muhalefe dönüşme tehlikesinden korkulan İslamcılığın resmi politika içine çekilerek içerilmesi ve eritilmesi olacaktır. Geçtiğimiz ay içerisinde kritik bir noktada Erbakan'ın zuhur etmesi ve söyledikleri bu yöndeki bir gelişmenin ilk habercisi olabilir.

Müslümanlar, kapitalizmi aşmak için İslamcılığın örmekte olduğu baskı rejimine razı olmak gerekmediğine ikna edilmeli.

Şöyle ki, Erbakan, müslümanların artık emanetçi ANAP'ın da kendilerini yalnız bıraktığına inanmaya başladıkları bir sırada ortaya çıktı. Erbakan'ın hesapları müslümanların kendi politikalarını kendileri yapma anlayışına yeniden dönmeleri üzerine kurulu. Böyle bir durumda akla ilk kendisinin geleceğine inandırıyor, unutkanlar için de şatafatlı hatırlatma gösterileri yapıyor. Ne var ki etkin İslami cemaatlerden Nuru'ların büyük çoğunluğu ne zamandır DYP'nin yanında yer alıyor ve bundan vazgeçmeye de hiç benzemiyor. Süleymanlılar ise öteden beri İslamcı değil ama sağ ve iktidara yakın partileri destekliyor. Bir de bunlara "Anti-parti" kadrolar da eklenince, Erbakan'a yalnızca Nakşibendilere, Kadirilere ve irili ufaklı diğer tarikatlar ile tarikat dışı gruplara ulaşmak kalıyor. Yani geçmişte olduğu gibi yüzde on civarında bir oy potansiyali.

İslamcılığın bu şekilde resmi politika içinde eritilmesinin İslamcı hareket(ler) üzerindeki etkileri ne olacaktır? Bir kere son zamanlarda geleneksel müslüman kitle içerisinde giderek daha geniş bir okur kitlesine ulaşma olanağı bulan müslüman aydınların yeniden etkisizleşmesi beklenebilir. İkincisi bu süreç içerisinde radikalleşen gençleri, İslamcılığın resmi politika ile bütünleşmesi ile marjinalleşecek ve yeni operasyonların ilk kurbanları olacaklardır. Ama en önemlisi, resmi politikanın verili yapılanması içerisinde kendini ifade edemeyen anti-kapitalist muhalefet bir kez daha dilsiz ve örgütsüz kalacaktır.

İslamcılığın bu şekilde resmi politika içerisinde eritilmesinin İslamcı hareket(ler) üzerindeki etkileri ne olacaktır? Bir kere son zamanlarda geleneksel müslüman kitle içerisinde giderek daha geniş bir okur kitlesine ulaşma olanağı bulan müslüman aydınların yeniden etkisizleşmesi beklenebilir. İkinci, bu süreç içerisinde radikalleşen gençler, İslamcılığın resmi politika ile bütünleşmesi ile marjinalleşecek ve yeni operasyonların ilk kurbanları olacaklardır. Ama en önemlisi resmi politikanın verili yapılanması içerisinde kendini ifade edemeyen anti-kapitalist muhalefet bir kez daha dilsiz ve örgütsüz kalacaktır.

Bu koşullar altında sosyalistler ne umabilir? Ne yapabilir? Ne yapmalılar?

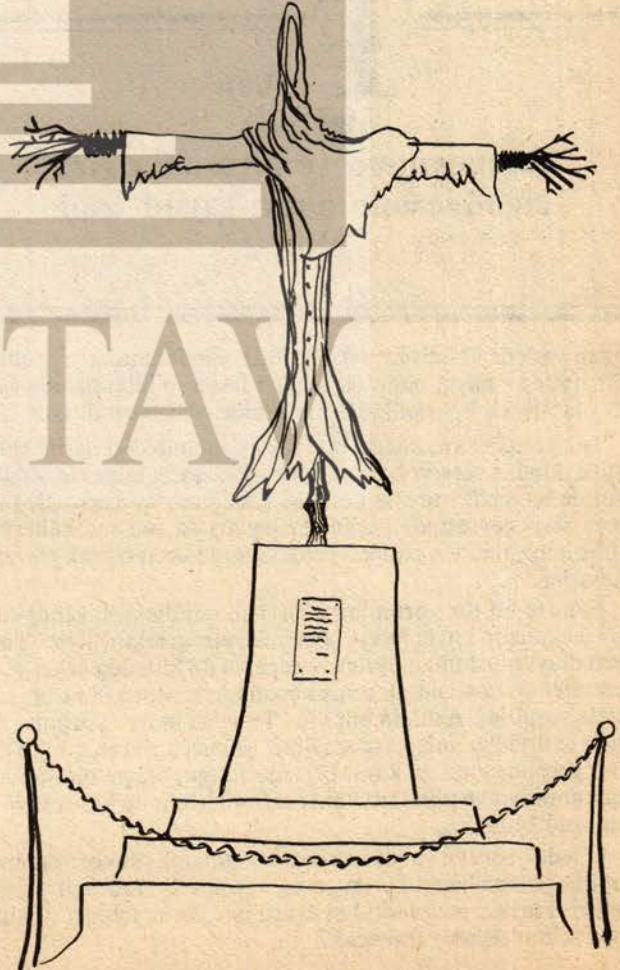
Bu sorulara cevap vermeden önce, sosyalist kadroların kendi tarihlerinden devralmış oldukları zaafardan birine, kısaca da olsa değinmekte yarar var.

1980 öncesinde Türkiye'deki sosyalistler ideolojik mücadeleyi, ağırlıklı olarak sol içi iktidarın ve hatta devlet katındaki iktidarın bir aracı olarak görmüşlerdi. Bunun bir so-

nucu, sosyalistlerin kitleye yönelik çalışmaları sırasında, örgütsel başarılarını ideolojik bir hegemonyaya tercüme edememeleri, daha da kötüsü resmi ideoloji ile aralarına yeterli bir mesafe koyamamaları, hatta kimi zaman resmi ideolojinin söz söyleme biçimlerini dahi benimsemeleri oldu. Oysa resmi ideolojinin insanlara seslenme biçimi, daha baştan herhangi bir ideolojik tartışmanın önkoşullarını ortadan kaldırmaya yöneliktir; yalnızca ne'lerin kimler tarafından söylenebileceğini, kimlerin hangi sözlerinin geçerli ve meşru sayılacağına tesbit etmekle, tartışılacak konu ve seçeneklerin alanını daraltmakla kalmaz, aynı zamanda kendisini taraflarüstü bir otorite konumuna yerleştirmeye de özen gösterir.

Şu anda yöneticilerimiz bu taraflarüstü otorite konumuna yerleştirilecek olan ideolojinin hangisi olması gerektiğini tartışıyorlar. Sosyalistlerin öncelikle yapması gereken, bu tartışmada yer almaktan özenle kaçınmak ve resmi ideolojilerin taraflarüstülük yanılmasına öykünmediklerini net bir şekilde ifade etmektir.

Hedefimiz nüfusunun % 90'ından fazlasının müslüman olduğu Türkiye halkını, kapitalizmin dehşetini aşmanın, ille de İslamcılığın örmekte olduğu geleneksel baskı rejimine razı olmayı gerektirmediğine ikna etmek. Ancak bunun yolu iktidarını hedeflediğimiz halkın katılımını daha baştan dışlayan resmi ideoloji ve aygıtların dolayımından değil, şu anda bu halkın sözcüsü olma iddiasıyla ortaya çıkan İslamcılığın meşruiyetini kabul edip onlarla doğrudan tartışmaya girmekten, onların çelişkilerini ve kurtarıcılık ve bütünsellik iddialarının ardında yatan kısmi çıkarları açığa çıkarmaktan geçer.

Sosyalistlerin İşi Devleti Kışkırtmak Değil!

EMİN TANRIYAR

Türbanlı öğrenciler nedeniyle bir kez daha Türkiye'nin gündemine giren *irtica* konusu, sosyalistler arasında da kesin bir ayırım çizgisinin çekilmesini zorlayıcı bir özellik taşıyor.

Geçmişte, tek parti rejimi döneminde ve sonrasında, sosyalistler için bu konuda tavır belirsizliği yoktu. O dönemin kurulu sosyalist partilerinin tümü Atatürk'e irticaya karşı mücadelede açık destek vermişlerdi. Bu çizgi, bir yanıyla Stalin'in devrimi aşamalara bölme anlayışına, diğer yanıyla da sosyalist aydınlarımızın kapıkulu geleneğine dayanıyordu: "Genç ve inkılapçı devlet, gericiliğe ve yobazlığa karşı laiklik savaşımı" veriyordu ve "Sosyalistler bu savaşımında Mustafa Kemal inkılapçıların yanında yer almalıydı." Gerek Mustafa Kemal'e çekilen telgraflarda gerekse de Şefik Hüsnü'nün yazılarında bu tema sürekli işlenmiştir.

Sosyalistlerimiz o dönemler rejiminin bazı dini amaçlı başkaldırılarına ve "Hacı hoca takımına karşı" izlediği politikaları desteklerken bunu aynı zamanda büyük bir özveriyle de yapmışlardı. Çünkü "irticai eylemlere" karşı 1925 Martı'nda çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu'na dayanılarak dinci gazetelerle birlikte sosyalist Aydınlar da kapatılmış ve yazarları mahkûm edilmişti. Bu arada sendikalar ve işçi derneklerinin kapatılması da ihmal edilmemişti.

Atatürk'çü "*laik*" devletin bu gele-

neği hiç değişmemiştir. Her seferinde "irtica hortluyor" gerekçesiyle ve bu arada sosyalistlerin desteğini de alarak "zinde kuvvetler" harekete geçmiş ama önce sosyalistlerin başı ezilmiştir. Bu böyle sürmüş gitmiş, irtica "hortlamaya"(!) sosyalistlerimiz de horlamaya devam etmiştir.

Böyle bir geçmiş sosyalist harekette nelere malolmuştur, bunları da kısaca özetleyelim:

— Sosyalist hareket, irticaya ve genelde dinsel akımlara karşı devletten bağımsız bir mücadele (ideolojik ve pratik) geleneği oluşturamamıştır.

— Kitlelerin gözünde (ve sosyalistlerin kendi çevrelerinde de) devletin dinci akımlar konusundaki tavrı ile sosyalistlerin çizgisi özdeşleşmiş ve sosyalistlerin program maddelerinde din ve ibadet özgürlüğünü savunmaları hiç de inandırıcı olmamıştır.

— Sosyalistler müslüman bir ülkede dinsel temelli bir ayaklanmanın dinamiklerini, yöntemlerini ve gelişme sürecini tahlil edememişlerdir. Bu gün de hâlâ eksikliği duyulan bir sorundur, bu.

— Bazı dini hedefli ya da görünümü ayaklanmalar, gene devletçi, Kemalist ve Stalinist gözlüklerle ele alındığı için bu hareketlerin arkasında ve temelinde yatan bazı "başka" etkenler gözden kaçırılmış ve laiklik savunusu altında şovenizmin bayraktarlığı yapılmıştır.

Sosyalist hareket geçmişteki bu zaafalarını bugün de taşımaktadır. Çıkan yayınlar arasında bu konuda belirlenmiş en "ileri" iki tavır, "Sosyalistler Kemalizmden ileri gitmelidir" (Gün Dergisi)

ve "Devlet Türkiye'de hiçbir zaman laik olmamıştır" (Görüş dergisi) şeklinde özetlenebilir. Bu iki görüşten birincisi yine çıkış noktası olarak resmî ideolojiyi almakta ve ona sahip çıkmaktadır. Burada görüldüğü gibi bir sosyalist geleneğin ileri götürülmesi değil Kemalizm'den itibaren ileri gidilmesi söz konusu edilmektedir."

Laikliği "dinin devlet işlerine karıştırılmaması olarak değil bütünüyle devlet toplum birey ilişkisi içinde" sorgulayan ikinci görüş ise tam bu noktada geçmiş sosyalist hareketin "laik devlet"i savunma adına yaptıklarını sorgulamaktan özenle kaçınıp, günümüzde Özal hükümetinin, devlet içindeki bir geleneği sürdürdüğünü söylemekle yetinmektedir. Bunların dışındaki tavrıların hemen hemen tümü; *devleti şeriatçılar karşısında tahrik etmek ve kullanmak* olarak özetlenebilir.

Birkaç örnek:

— "Sorun türban sorunu değildir bunların arkasında başka güçler vardır" (Oktay Akbal)

— "Atatürk'ün çıkarttığı kılık kıyafet kanunlarına göre türban peçe, fes sarık çarşaf yasaktır. O halde hükümet Atatürkçüye türbana karşı tavar almalıdır." (SHP ve kimi demokrat aydınlar)

— "Kendileri iktidara geldiklerinde demokrasiyi yok edecek olanlara, demokrasiye inanmayanlara demokratik ve hoşgörülü davranılmaz." (Aybar)

Türkiye'de "sol" adına ortada at koşuturan bu görüşlerle ne irticaya karşı bir mücadele verilebilir ne de dinsel

akımlara karşı ideolojik mücadelede başarıya ulaşılabilir. Olsa olsa devlet içindeki "zinde kuvvetleri" ellerini oğuşturup kısı kısı gülmelerine ve "sosyalist-soldemokrat aydınlar da olmasa müdahalelerimizi toplumun hiçbir kesimine onaylatamazdık" demelerine yol açabilir.

Resmî ideolojinin ve aygıtlarının dinci akımlarla, şeriatçılarla mücadelesinde sosyalistlerin temel alabilecekleri, savunabilecekleri ileri götürebilecekleri bir gelenek yoktur. Sosyalistler devlet konusunda bu şekilde çifte standartlı olamaz. *Sosyalist hareket "kemalizmden ileri" gitmezden önce kendi resmî yete ulaşmış geçmişiyle hesaplaşmak için geri gitmeyi göze alabilmelidir*

FAZLA GERİYE GİDENLER DE VAR...

Türkiye'de sosyalistlerin bu geçmişinden rahatsız olup, rahatsızlığın tedavisini dinci şeriatçı bazı akımlar ile "demokratik" "sivil toplumcu" "aydınca" diyaloglarda arayanlar da var. Bunlar bir taraftan, İslamın üçüncü dünya ülkelerinde anti-empyalist politik tavrı alışın dinamizi olabileceğine inanarak, diğer taraftan da baskıcı yönetimlere karşı mücadelede İslamcılarla "geçici yol arkadaşlığı" yapılabileceğine inanarak bu akımlarla haşır neşir olmaya çalışıyorlar. Bir de bu görüşlerini "sosyalist demokratiği" kanıtlama adına dinciler ile demokrat ilişkilerin kurulması gerek diyerek aydınca çerçevelendiriyorlar.

Burada dinci akımların hemen hatırlanması gereken bazı özelliklerinden söz etmek gerekir.

Türkiye'de MHP siyaset sahnesinde yerini alana değin, kana susamış anti-komünist militanların tümü şeriatçı akımların içinden çıkmıştır. Komünizmle mücadele dernekleri yine böyle bir temele sahiptir. Türkiye'de gelmiş geçmiş tüm katliamların arkasında şeriatçılar vardır. 16 Şubat 1969'daki Taksim'deki Kanlı Pazar'ı sosyalistler unutamaz. Keza 1978'deki Kahramanmaraş katliamında da faşistlerin esas konumu "öncülük" olmuş, katliamı, gözü dönmüş şeriatçılara yaptırmışlardır. Faşistler Çorum katliamında da aynı taktiği izlemişlerdi, Sivas ve Elazığ'da da.

Bu gün de bir şeriatçının iktidara gelmek için ve geldiğinde önünde duran "kutsal görev", "komünistleri kesmek"tir. Sosyalistlerin bu konuda hiçbir yanılması olmamalıdır. Dinci yayınlar incelendiğinde, panellere çıkıp demokratik adına ahkam kesen o Di-

lipak'ların bile İslam dininin yasakçı ve cezalandırıcı yanını nasıl savundukları görülebilir.

Türbancı öğrenciler savunmak için "hani özgürlükçü sosyalistler nerede, feministler nerede" diyen Zaman'cuların yaptığının büyük bir ikiyüzlülük olduğu kendilerinin de "malûmüdür".

Kadınların ve genelde tüm insanların her tür baskıdan ve gerici ideolojilerin egemenliğinden kurtulmasını isteyen sosyalistlerden yardım istemenin "günah" olduğunu Zaman'cılar bilir. "Hele hele külliyan recmedilmesi gereken feminist kadınlardan, türbanlı Müslüman bacılara Allah göstermesin bir yardım geleceksi bu "karşı çıkmak" olmalıdır ki, herkesin kendi yerinde durduğu anlaşılabilir."

Aldanmamak, bazı taktiklerin nasıl bir stratejinin parçası olduğunu görmek gerekir. Ama aynı anda da türbanı savunan fanatik şeriatçılar ile, kendilerini-

Sosyalistler dinci akımların hızla doldurduğu alanın kendi boşalttıkları alan olduğunu saptamalı.

le sınırlı bir dini inanca sahip müslümanları, birbirinden ayırdetmek de mutlaka gereklidir.

Ne yapmalı(ydı)

Önümüzde, fanatik şeriatçı dinci akımlarla zorlu mücadele günleri vardır. Bu akımların, bu gün geniş kesimler arasında, özellikle de gençlik içinde hızlı bir biçimde yayılmalarının önüne geçebilmek için izlenecek yol, bunları bir biçimde devlete ihbar etmek" laik devleti görevle çağırarak" olamaz. Bırakalım bu yolu kendi adlarına Oktay Akbal'lar, Uğul Mumcu'lar, SHP ve DSP'liler izlesin.

Sosyalistler bıçak sırtındadır. Ya şeriatçılarla ihbar edip "Devlet içindeki demokratik laik ve zinde güçleri" tahrik etmeye devam edecekler ve resmî baskı politikalarının yanında saf tutacaklar ya da resmî ideoloji ile köprüleri atmak için bu fırsatı değerlendireceklerdir.

Sosyalistler her şeyden önce dinci akımların hızla doldurduğu alanın kendilerinin boşalttığı alan olduğunu saptamalıdır.

Sosyalist önderliklerin ve düşüncelerin yitirdiği itibar ve mevziler (keza faşistlerin yitirdikleri de) şeriatçılar tarafından doldurulmaktadır.

Sosyalistler güçlerini süratle toplayıp yüzlerini yeniden kitle mücadelelerine dönmelidirler.

Grevlerin öğrenci hareketlerinin, orta sınıf rahatsızlıklarının yeniden ortaya çıkmaya başladığı bu dönemde, sosyalistler, sınıf, kitle ve zümre taleplerini hassaslıkla izleyip, onlara sahip çıkabilmek için çalışmalıdırlar. (Örneğin öğrenci dernekleri, genelde YÖK'ün giyim, kuşam, saç, sakal konusundaki genelle ve yasaklarına tümüyle karşı çıkarak bir kampanya başlatsalardı, önderiğin türbancılara geçmesini engelleyebilir ve onların da kendi içlerinde şeriatçı fanatiklerden ayrışması yolunda etkili olabilirlerdi.)

Dini ibadet ve aynı zamanda dinsizlik ve giyim kuşam özgürlüğü konusunda eğer tüm toplum için özgürlük isteniyorsa bunun sadece ve sadece sosyalistler tarafından savunulabileceği ve gerçekleştirilebileceği etkili bir biçimde anlatılmalıdır.

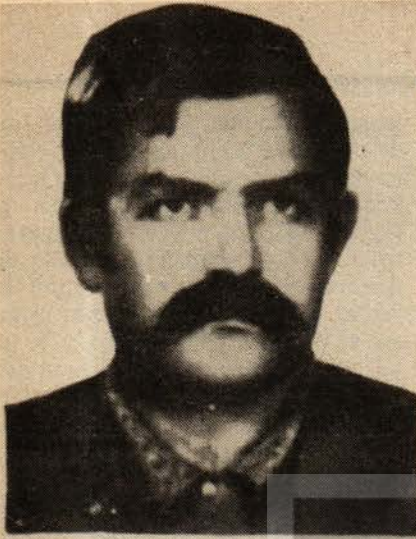
Şeriatçıların iktidara geldiklerinde nasıl "tek tip" giyinme ve davranışı zorlayacakları örnekleriyle geniş bir biçimde ele alınmalıdır.

Ümmetçiliği milliyetçiliğin yerine koyduklarını ileri sürmelerine karşın, bunun misak-ı milli sınırları içinde bir İslami diktatörlükten, hattâ belli bir mezhebin diktatörlüğünden başka bir anlama gelmediği anlatılmalıdır.

Şeriatçıların Konya mitingini bahane ederek gelen 12 Eylül'ün artık dini inançları "misak-ı milli" içinde bir harc olarak gördüğünü ve şeriatçıları nasıl kullandıklarını da anlatmak gereklidir. sosyalistlerin "ideolojik mücadelelerden" ne anladıkları bütün bunlarla birlikte şekillenecek ve ana hatlarıyla programatik taleplerin neler olabileceği ortaya çıkabilecektir.

Türkiye'de dincilik, şeriatçılık, laiklik gibi konularda sosyalist hareketin yazınsal bir birikimi yoktur. Ateizmin anlatılması için üretilmiş çok fazla dö-kümana da rastlamıyoruz. Bu konularda, geçmişte resmî ideolojinin cephaneliği yeğlenmiştir.

O halde sosyalistleri aynı zamanda kendileri için yeni bir cephanelik yaratma görevi de beklemektedir.

ATILLA ARSOY
1941—1987

Eski Tıp'in tipik şahsiyetlerinden birisi seçilmek istense ilk akla gelecek isimlerin başında kuşkusuz "Ayı Atilla" gelirdi. Onu da kuşağında birçoğu gibi erken kaybettik. Onu da 68'lilerden ve daha eskilerden Atilla ile anısı olmayan hemen hemen yok gibi. Arkadaşlığı partililerle sınırları olmayan Atilla FKF yöneticiliğinden daha çok arkadaşlığı ile anılacak. İşte Yakın dostlarından Ümit Fırat birkaç satırla "Ayı"yı şöyle anlatıyor.

Atilla'yı 1960'larda TİP'de ve FKF'de tanıdım. Onun politik yaşamını ve politik ve politik niteliklerini anlatmak benim işim değil.

O'nu hep birileriyle boğuşup hırpalarken görürdüm. En çok Zülküf Şahin'i (FKF Başkanı) hırpalardı. Sonraları yakınlığımız arttıkça en çok beni hırpalamaya başlamıştı. Geçenlerde yemeğe oturmadığım için Akay, "kalkıp şimdi seni döver" diye tehdit etti. Ve yanındakilere dönüp; "En çok bu herifi döverdi" diye ekledi. Beni hemen ne zaman görse bileğimden tuttuğu gibi yere yatırırdı sonrada aklına gelen herhangi bir konuda pişmanlık belirtmemi isterdi. Tabii ki hiçbir zaman direnememiştik.

Nişan yüzüğümü o takmıştı. O yüzüğü 11 yıl taktıktan sonra çıkartmak zorunda kaldığımda buna en çok üzülenlerden biri de Atilla olmuştu. Hatta yaşamının son günlerinde Tosun köksal'a endişelerini ve benim için çok üzülme gününü söylemiş. Bereket ki o yüzüğü satmamışım. Artık O'nun bir anısı olarak

"AYI" ATILLA'NIN ARDINDAN

koruyacağım. Atilla ile arkadaş olmak yakın bir akraba kazanmak gibi bir şeydi; O'nu hep ailemden biriymiş gibi düşünürdüm; Çok yakınımdaya görürdüm; dert ortağımdı.

Zaman bizi politikada ayrı yerlere götürdüyse de Atilla ile yakınlığımız hiçbir zaman bozulmadı. Bizim kuşağın politik karşıtlıkları düşmanlığa vardırılmayan eğiliminin timsali gibiydi. Öylesine sevimli, öylesine içten bir arkadaşlık bulabilmek benim için başlıbaşına bir talihtir. Onun varlığını, hep manevi bir destek olarak görmüşümdür. Cenaze töreni de kendi yapısı gibi sıcak bir ortamda geçti. Yıllardır görmediğim dostları, arkadaşları gördüm. 1968 kuşağından sağ kalan hemen kim varsa oradaydılar. Bizim kuşak, oldukça heyecanlı ve anılmaya değer anılarla doludur. Hepimiz Atilla'yla son kez beraberken bu güzel geçmişi bir daha yaşadık. Eminim ki hepimiz O'nu bir yakınlığımız gibi düşünüyorduk. Atilla'dan önce İlhan'ı gömmeye gitmiştik. İlhan'dan önce de Sencer'i gömmüştük. Sencer zaten adeta Atilla'nın ellerinde ölmüştü.

İlhan, Sencer, Atilla, Ben ve Tosun çok sık birlikte olup briç oynardık. Oyunculardan Tosun ve Ben kaldık. Artık briç falan da oynayamayacağız; zaten briç bahaneydi. Pek yaşlı sayılmamakla beraber pek çok dostumuzu yitirdik. Şimdi onları düşünerek ve anılarımıza nostaljimizi azaltmaya çalışıyoruz. Geçmiş, dostluğumuzu yakınlığımızı unutmak hiç mümkün gözüküyor. Hem buna niyetim de yok; güzel anılardan başka o kadar az şey kaldı ki...

Atilla'nın yönetim kurulunda olduğu fikir klüplerinin başkanı ve yakın arkadaşı Zülküf Şahin'le Tatvan'dan konuştuk daha doğrusu acısından konuşmadı Zülküf.

Ne diyebilirim ki, bilmiyorum. Onunla o kadar çok anımız var ki. Ölümünü sonra duydum, cenazesine yeti-

şemedim, yoksa kuşun kanadında olsun gelirdim.

Çok dürüst, hiçbir art niyeti olmayan, cesur, kin beslemeyen biriydi. Bir keresinde Kızılay Güven Parkı'nda Dönüşüm satıyorduk. Sağcılar saldırdı. Herkes kaçtı. Bir Atilla'yla ben kaldık. Onun başını da makasla yaralamışlardı. Ben toplantıda bunu dile getirmek istediğimde bana da engel olmuştu. Buna benzer birçok olayda tek başına kalmış olsa bile kimseyi suçlamadı.

Konuşamıyorum yani anlatacağım o kadar çok şey var ki; Mesela polis şüphesiyle Erdal Gökyüzü'nü yakalamıştık. Sonradan polis olduğu da ortaya çıkmıştı. Atilla bu tavrı benimsememiş ve onu da bıraktırmıştı.

Herkes karşı insancıl ve yardımseverdi. "gel senin parmaklarını kırayım"

Rahmi Saltuk'da Atilla'nın dostlarından. O da az-öz şöyle anıyor "Ayı"yı:

"Ben üniversitenin ilk yıllarında 67-68'de tanıdım Atilla'yı. Nerede nasıl tanıştık hatırlamıyorum ama o zamanlar FKF ve TİP çalışmaları vardı. Bu çalışmalarda sanırım tanışmıştık. 1969'da ben Halk Oyuncuları Topuluğu'nda Pir Sultan'ı oynarken Ankara'da çok sıkı bir dostluğumuz başladı ve son yıllarda seyrek görüşmemize rağmen bu sıcak dostluk sürdü. Gerçekten çok iyi anlaşıyorduk. Çok esprili, dış görünüşüne rağmen çok ince ruhlu bir arkadaştı. Ölümü büyük bir şok oldu benim için. Cenaze törenlerine katılmayı da sevmediğim için gitmek istemedim.

Bizim onunla bir Karadeniz Ereğlisi'ne gece yolculuğumuz vardı. O olayı hiç unutamıyorum. Onunla ilgili anılarımdan birisi de "gel bakayım parmaklarını kırayım da saz çalamayasın" deyişidir. Ben de ona "Ayı" dedim ve o zaman da beni yakalar, bileğimden, kolumdan, parmağımdan burkarak yere oturturdu.

Atilla için politik görüşlerle insan ilişkileri birbirini belirlemezdi. Yani bağnaz bir şekilde politik farklılıktan ötürü kişisel soğukluk yaratmazdı, katı kalıpları yoktu. Hoş görülüydü, insancıldı ama görüşlerinde taviz veriyor anlamına gelmiyordu bu.

Philips'te Açlık Grevi

NECDET OKCAN

Ocak ayının ortalarında, Philips fabrikasından yedi işçinin işten çıkarılması üzerine, işyeri baştemsilcisi Mehmet Helvacı, 6 gün süren açlık grevi yaptı. Açlık grevini, gündüzleri tezgahının başında, geceleri de sendika lokalinde sürdüren Mehmet Helvacı ile Zemin adına Necdet Okcan görüştü.

ZEMİN— Geçtiğimiz günlerde, işyerinizden atılan, yedi arkadaşınız için, altı gün süren, bir açlık grevi yaptınız. Olayların gelişimini ve neden açlık grevi yaptığınızı, bize anlatırmısınız?

M.HELVAÇI— İşyerimizden, 9 Ocak 1987 tarihinde, beşi kadın, ikisi erkek, yedi arkadaş atıldı. Bu arkadaşlardan dördü, sendikamız üyesi arkadaşlardı. Diğer üç arkadaş ise, deneme süresinde olan aday işçilerdi. Bu arkadaşların sendika üyesi olmamalarının nedeni, deneme süresinde, işverenin tepkilerini üzerlerine çekip işten atılmamaları için, bizim üye kaydetme girişiminde bulunmadığımızdır.

Bu durumda olan otuz civarında işçi var. Atılan sendikalı arkadaşlardan biri 14, ikisi 2,5 diğeri ise 1,5 yıldır işyerinde çalışan arkadaşlar. İşverenin ileri sürdüğü gerekçelerden biri, işyerinde işçi fazlalığı nedeniyle, işçi azaltma yoluna gittiğiydi. Oysa, işveren sonbahardaki toplu sözleşme görüşmeleri sırasında, bir grev olasılığına karşı, 30-40 civarında yeni işçi almıştı. Yani kadroyu kendisi şişirmişti. Kaldı ki işverenin, işçi azaltma isteğini, haklı varsayacak bile, bu konuda yerleşmiş kural, önce kendi isteğiyle çıkmak isteyenlerin, daha sonra emekliliğe hak kazanmış olanların, bu da olmazsa son girenin ilk çıkacağıdır. Ayrıca işçilerin çıkarıldığı dönem ve çıkarılan işçi arkadaşların çoğunluğunun nitelikleri göz önüne alınırsa ve bu kadar büyük bir işyerinden yedi işçinin çıkarılması işçi azaltma olamayacağından, bu çıkarma gerekçesinin gerçeği yansıtmadığı görülür.

ZEMİN— Arkadaşlarınızın çıkarıldığı

dönemin ve arkadaşların özellikleri neydi?

M.HELVAÇI— Toplu sözleşmemiz imzalandıktan sonra, işyeri temsilciliği seçimlerinin yapılmasına sıra gelmişti. Temsilcilik seçiminin yapılacağına dair bildiri, bir hafta önceden, işyerindeki sendika ilan tahtasına asılarak ilan edilir. Sendika şubemizin kararına göre, Ocağın 12'sinde ilan 19'unda da seçim yapılacaktı. Bu aşamada, ayın 9'unda arkadaşlar işten atıldı. Arkadaşlarımızın özellikle üç tanesi, işçi sorunlarının bilincine varmış ve bu sorunlarla ilgilenen, bu yolda uğraş veren, işyerinde arkadaşları tarafından çok sevilen, bayan arkadaşlardı. Ayrıca bu arkadaşlar, işyeri temsilci seçiminde üzerinde anlaştığımız temsilci adayımız arkadaşlardı.

1980 ile 1984 yılları arasında, Philips işçileri üzerinde, yoğun bir baskı vardı. İşçiler, dinlenme saatlerinde bile, çalışmak zorunda kalıyorlardı. Zira bu yıllar arasında sendikal örgütlülüğümüz yoktu. Sendikamız Maden-İş'in faaliyeti durdurulmuştu. 1984 yılından sonra Otomobil-İş sendikasında örgütlendik. Ve bu durumu, kendi lehimize değiştirmeye başladık. Bu, işvereni rahatsız ediyordu. Bu anlamda, sorunlarının bilincine varmış ve sendika ile işçiler arasında aktif bağı kuran işçilerden bu arkadaşları temsilcilik seçimi öncesi atı. Kamıca, aday işçi arkadaşları da, bu arkadaşların atılmalarını kamufle etmek için işten çıkardı. Bu atmalarda, işveren yasal kılıfın (iş yasası md.13) arkasına saklanıyordu. Buna bir tepkide bulunmak, gerçeği işçi arkadaşlara, kamuoyuna duyurmak gerekiyordu. Çünkü gerçek neden, bu değindi. İşverenin diğer bir çıkarma gerekçesi de, bu ar-

kadaşların amirleri ile uyumsuzluk içinde olması ve üretimde gerekli performansı gösteremedikleriydi. Oysa bu arkadaşların hiçbiri, bu güne kadar, bu konuda ne yazılı, ne sözlü herhangi bir uyarıya maruz kalmamışlardı. 14 yıllık işçi arkadaş bu güne kadar uyumlu ve verimli çalışmıştı da, birden bire uyumsuz ve verimsiz olmuştu. Bu da, bu gerekçenin, gerçeği yansıtmadığının delilidir. Ben de, bu konuda arkadaşlarımızı duyarlı kılmak, kamuoyunun tepkisini uyandırmak için açlık grevine başladım.

ZEMİN— Bu olay üzerine, fabrikadaki diğer işçi arkadaşların tepkisi ne oldu?

M.HELVAÇI— İşçi arkadaşlar da, iki gün çay içmeme ve bir günde öğle yemeği boykotu yaptılar. Bu, işçi arkadaşların kendiliğinden, hiçbir öneri, direktif olmadan geliştirdikleri bir tepkiydi. Bu da, işçi arkadaşlarımızın bu tür olaylara duyarlı olduklarını gösteriyor. **ZEMİN—** Sizin açlık grevinizin ilginç yönü, grevi, gündüz işinizin başında, çalışırken sürdürmeniz. Geceleri de sendika lokalinde kalıyordunuz. Bunun nedeni neydi?

M.HELVAÇI— Bu tepki, işçi atılmalarına karşı bir tepkiydi. Ben bunu, işçi arkadaşlarımızın yanında yapmalıydım. Ancak bu şekilde, onları ve kamuoyunu duyarlı kılabilir, olayı gündemde tutabilirdim. Ayrıca bunun, işverenin üzerinde psikolojik baskısı da vardı. Sendikada yatmama gelince; akşam işten çıkıp eve gitmem ciddi olmaz diye düşündüm. Ayrı bir sürü dedikoduya ve karşı propagandaya yol açabilirdi. Bunun için sendika lokalinde geçledim. İşçi arkadaşlar, işçi atılmalarına ve uğradıkları haksızlıklara karşı, ne

M. Helvacı (ortada) arkadaşlarıyla fabrikanın önünde.

şekilde olursa olsun bir tepkiyi dile getirmelidirler. Sessiz kalınmamalıdır. sessiz, duyarsız kalındıkça atılmalar ve üzerimizdeki baskılar artacaktır.

ZEMİN— Açlık greviniz üzerine işverenin tepkisi ne oldu?

M.HELVAÇI— Önce önemsemedi. Basında yer almaya başlayınca, işimi aksatmamam konusunda ikaz etti. Ayrıca açlık grevi yaptığımı belirten, bu olayı doğrulayan bir yazılı beyan istedi. Yaptığımın yasalara aykırı olmadığını, yemek yememenin kişinin kendi tasarruf alanı içinde bulunduğunu belirterek bu belgeyi vermedim.

ZEMİN— Bu atılmalar, temsilcilik seçimi öncesi, işçi arkadaşları nasıl etkiledi, tedirginlik yarattı mı?

M.HELVAÇI— Tam tersine, bir bütünlük, birlik havası yarattı. O zamana kadar, sendika işyeri temsilcilik odasına gelmemiş arkadaşların bile ziyarette bulunması, bunun en bariz göstergesidir.

İşverenlerin Yeni Saldırısı: Yasadışı Lokavt

ÖZGÜR H.YILMAZ

Yüksek İnşaat'a bağlı Söke Sarı Kemer'de Kurulu Yövmetaş Hazır Prefabrik Konut Fabrikası'ndan iş (mal) siparişi durduğu gerekçesiyle üretim yapılamayacağı ileri sürülerek 243 işçinin iş akdinin fesh edilmesi üzerine, sözkonusu işyerinde Yetki Belgesi olan Kristal-İş İzmir Bölge Temsilcisi Tuncer Aydın ve sendikanın hukuk müşaviri Av. Nevzat Çelik konuya ilişkin görüşlerini ZEMİN Dergisine şöyle anlattı:

Büyük sermaye gruplarından Yüksel İnşaat'a bağlı Söke Sarı Kemer'de kurulu Yövmetaş Hazır Prefabrik Konut Fabrikası işvereni gözünü kırpmadan sendikamız üyesi 243 işçiyi işten atarak açlığa mahkum etmiştir. Sözkonusu işten çıkarılma tarihinin sendikamızın yapacağı toplu-sözleşme arefesine rastlaması ilginçtir. İşverenin bu tutumunun "Yasa-dışı Lokavt" olduğu açıktır. Çünkü toplu-sözleşme arefesinde işçi atılması mevcut yasalara dahi aykırıdır.

İşverenin en büyük amaçlarından birisi sendikamızı işyerinde etkisiz duruma getirmektir. Nitekim yaptığımız araştırmalar ve işveren yetkilisi kişilerin açıklamaları ayrıca bu görüşümüzü doğrulamaktadır. İşten çıkarılma gerekçesi olarak işyerinin sipariş alamadığı gösterilmiştir. Bugün üretim % 20 oranında devam etmektedir ve işçilerin işakitleri ise 17. maddeden fesh edilmiştir. Ocak ayı sonlarına doğru tam kapasiteyle üretime başlayacak olan işyeri yasalara göre eski işçilerini tekrar geçmiş konumlarıyla işe almak zorundadır. Halbuki işveren gerek işten çıkarma maddesiyle, gerekse de 6 aylık süreyi uzatma tutumuyla bu hükümlülüğünden sıyrılmak istemekte. Çünkü fabrika 6 ay içerisinde üretime başladığında eski işçileri geri çağırma zorundadır. İşverenin mevcut yasaları da zorlayarak bu yola baş vurmasının amacı, sadece işçileri açlığa mahkum etmek, sadece Sendikamızı işyerinden koymak değil, bunlarla birlikte işsizler ordusundan daha ucuz Emek-Gücü olarak çalıştırmaktır. Nitekim alacağı işçiyi asgari ücretten alacaktır."

Daha sonra Söke Kristal-İş Şube Başkanı Mustafa Uysal ve işten atılan işçiler sorularımızı şöyle yanıtladılar:

Zemin: Kaç kişi işten çıkarıldınız?

Yanıt: 243

Zemin: İşten çıkarılma gerekçesi olarak ne gösterildi?

Yanıt: İşyerinde siparişlerin olmadığı bu yüzden üretim yapamayacaklarını gerekçe olarak gösterdiler.

Zemin: Peki şu anda üretim devam ediyor mu?

Yanıt: Evet. % 20 oranında devam edi-

yor. Diğer iş kollarına aldıkları taşaron işçileri çalıştırıyorlar. Tabii asgari ücretten.

Zemin: İşveren sizce neyi amaçlamaktadır?

Yanıt: Öncelikle yetkili durumda olan sendikamızı etkisiz duruma getirmek. Nitekim bazı arkadaşlarımıza sendikadan istifa ettikleri takdirde tekrar işbaşı yapabilecekleri teklif edilmiştir.

Zemin: Genellikle kaç yıllık işçisiniz? Örneğin siz şube başkanı olarak kaç yıldır çalışmaktaydınız?

Yanıt: En az çalışan arkadaşımız iki-üç yıldır çalışıyordu. Ben ise altı yıllık işçiydim.

Zemin: Peki sizlere tazminat verildi mi?

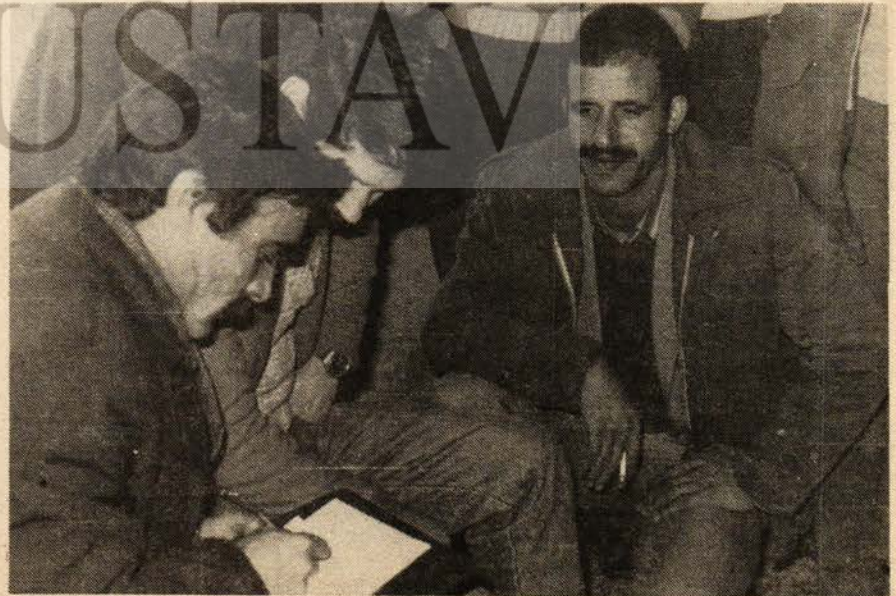
Yanıt: İşveren tazminat vereceğini kabul etti. Ancak daha sonra yarısını ödemedi.

Zemin: Sizler işverenin tutumuna karşılık ne yaptınız, veya ne yapmaktasınız?

Yanıt: Sendika olarak mahkemeye başvurduk. Halen mahkeme devam etmektedir.

Zemin: Sizlere son olarak şunu sormak istiyorum; Bildiğiniz gibi, birçok işyerinden değişik gerekçelerle olsa sürekli işçi atılıyor. Sizce işten atılmaları nasıl önlenebilir?

Yanıt: Vallahi bizim bu aşamada yapabilecek pek bir şeyimiz yok. Ancak bir çaresi vardır elbet. İşverenler de mevcut yasaları istatistikleri gibi kendi lehlerine yorumluyorlar. Gerçi yasalar da onlardan yana ya...

Özgür Yılmaz, atılan işçilerle görüşüyor.

Fransız Demiryolu İşçileri Grevi

Bir Yeni Öz Örgütlenme Deneyi

ERGUN AYDIN-Paris

Fransa başbakanı Chirac'ın son öğrenci gösterileri karşısındaki yenilgisi hakkında bir değerlendirme yapan *The Economist*, bu geri çekilişin uluslararası boyutlardaki muhtemel sonuçlarını şöyle ifade ediyordu: "Chirac'ın öğrencilere teslim oluşunun tatsız sonuçları, tüm Avrupa ölçüsünde kendisini hissettirecektir." Nice politika yorumcusunun, bu yenilginin Fransa'da yaklaşan başkanlık seçimleri üzerindeki etkisi hakkında sayısız yorumlar yaptığı bir sırada, genellikle kapitalizmin global düzeydeki sorunlarına kafa yoran *The Economist*, çok daha ciddi kimi muhtemel sonuçlara işaret ederek uyarılarda bulunuyordu. Diğer bir deyişle, cüretkâr ve saldırgan bir biçimde uygulanması gereken bir planda atılan bir geri adım, bir ufak tereddüt, olumsuzluklar doğurabilirdi Avrupa kapitalizmi için. Ünlü İngiliz dergisi, Chirac'a, bir günde 12 bin grevci hava kontrol görevlisini işinden atan Reagan'ın ve 100 bin madenciye karşı inatla direnen Thatcher'in kararlılığını hatırlatmaktaydı...

Fransa'daki öğrenci hareketini hemen izleyen, kimi Avrupa ülkelerindeki öğrenci gösterileri, uluslararası boyuttaki etkilemenin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir miydi? Bir ölçüde evet. Ne var ki, Fransız öğrencilerinin zaferini takibeden günlerde, diğer Avrupa ülkelerinde değil fakat yine Fransa'da gerçekleşen bir diğer sosyal

hareketlenme, yukarıdaki değerlendirmenin ciddiyetini hatırlatması bakımından ilginçti. Aralık ayının üçüncü haftasında başlayan demiryolu grevi, son yılların işçi hareketlenmelerinden birçok açıdan büyük farklılıklar göstermekteydi. Her şeyden önce bir grev, sendikaların o güne dek ince hesaplamalarıyla gerçekleştirdikleri "uyarı" grevlerinden, kendiliğinden patlamalı karakteri ile ayrılmaktaydı. O günlere dek özellikle komünist partisi eğilimli CGT öncülüğünde gerçekleştirilen bir günlük küçük boyutlu genel grevler, diğer bir deyişle "eylem günleri", artık biteviyelikleri, etkisizlikleri ile bir bakıma gına getirmişti. (CGT'nin sadece geçen yıl gerçekleştirdiği "eylem günü" sayısının 14 olduğunu hatırlatmak gerek). İşçi grevlerinin tamamen sendika bürokrasisinin hesaplarına uygun olarak yürütülüşüne dair bunlardan daha güzel örnek bulmak gerçekten mümkün değildi. Aralık ayının son haftalarında patlayan demiryolu işçileri greviyse, büyük ölçüde öğrencilerin zaferiyle cesaretlenmiş işçilerin doğrudan kendilerinin başlattıkları bir taban hareketi olarak doğdu.

Demiryolu işçileri grevi her şeyden önce, hükümetin ekonomik-sosyal programıyla şiddetli ve kesin bir çatışmayı ifade etmesiyle dikkat çekmekteydi. Beri yanda bir kilit sektör grevi olarak, küçümsenemez bir sosyal çatışma odağı olabilmeyi de başarabilmişti. 10 binin biraz üzerindeki demiryolu işçisi, hükümet, muhalefet partileri ve sendikalar için dev gibi bir politik ve sos-

yal problem ortaya çıkarmıştı. Diğer bir deyişle bu grev, milyonu aşkın üniversite ve lise öğrencisinin sokaklara dökülerek gerçekleştirdiklerine benzer bir krizi yaratabilmenin tüm potansiyelini taşımaktaydı.

BİR YENİLİK: SENDİKALARDAN BAĞIMSIZ GREV KOMİTELERİ

Ama grevin işçi hareketine böylesine bir büyük mücadele dinamiği sağlayan bir diğer karakteristiği vardı. Bu, grev komitelerinin sendikal yapılardan bağımsız olarak ortaya çıkışıydı. Aslında bu grev, Fransa'da sendikaların geleneksel olarak güçlü olduğu bir sektörde gerçekleşmişti. Bu ülkedeki düşük sendikalı işçi oranı dikkate alındığında, demiryolları, sendikaların önemli mevzilerinden biriydi. Ancak bu gerçekliğe rağmen son demiryolu grevi bir sendika-grevi olmadı. Hareketin daha ilk günlerinden itibaren grevci işçiler, sendikalı-sendikasız tüm çalışanların yer aldığı genel toplantılar tarzında bir tartışma ve karar organları kurmaya başladılar. Bir süre sonra bu genel toplantılar, grev komitelerini ve daha geniş koordinasyonlar için de delegeleri seçmeye giriştiler. Ve ilk hafta içinde, öğrenci hareketinden alınan ikinci büyük ilham kendisini göstermişti: Grevci işçiler, tıpkı öğrenciler gibi, bölgesel ve ulusal düzeyde koordinasyon komiteleri kurmayı başarmışlardı!.. Sendikal yapıların dışında, hem farklı sendika üyesi işçileri hem de sendikasız işçileri içine alan bu komitelerin bir büyük yeniliği temsil ettiği muhakkaktı. Bu yenilik her şeyden önce Fransa işçi sınıfı içindi. Çünkü savaş sonrası batı Avrupa'sında özellikle de 1968 sonrasında, İtalya'da, İspanya'da ve Portekiz'de işçi hareketi içinde böylesi taban örgütlenmelerinin doğuşuna şahit olunmuştu. Gerçi İspanya ve Portekiz'de 1970'lerde ortaya çıkan "işçi komisyonları", daha derin bir sosyal krizin ya da bir tür ön-devrimci durumun elemanları olarak nisbeten daha değişik tipte öz-örgütlenme organları olarak değerlendirilebilirdi. Bu açıdan Fransa'da demiryolu işçilerinin sendika yapılarının dışında oluşturdukları grev komiteleri. İtalyan fabrika konseylerine daha çok yakındı. Ama Fransa örneğinde ulusal düzeyde sendikal konfederasyon bolluğu, bunlar arasındaki çelişkiler, sendikasız işçilerin çokluğu ve sendikaların ortaya çıkan komitelere karşı düşmanca tavırları, bunlara daha bağımsız bir dinamik taşıma potansiyeli de vermekteydi. Bu durum özellikle işçi sınıfı içinde tuttukları mevzilerin paylaşımından şimdilik memnun

olan ve güçlerini, sendikal birlikte değil bölünmüşlükte bulan sendikalistler için özellikle büyük endişe kaynağıydı. O nedenle komünist ve sosyalist eğilimli iki büyük sendika konfederasyonunun grevin ilk günlerindeki yalpalamaları, kararsızlıkları ve sözkonusu taban örgütlenmelerine karşı düşmanca tutumları tüm grev boyunca sürdü. İlk günlerde CGT, koordinasyon komitelerinin sendika örgütlenmesi için nasıl bir olumsuzluk taşıdığını, komitenin (bazı troçkistler kastedilerek) "şüpheli yöneticileri" olduğunu, hareketin kendiliğindenlikle hiçbir ilgisi olmadığını, bir politik manipülasyon olduğunu söylemekteydi. Rakip CFDT ise benzer bir üslupla bağımsız bir koordinasyon komitesinin doğuşunu eleştirmekteydi. Ancak birkaç gün sonra bu sendikalistler, grev komiteleri hareketi ile iyi geçinme ve onu sendikal yapı içinde bir çeşit eritme politikasının daha yararlı olacağına karar verdiler. Ama bunu yaparken amaçları elbette sınıfın birliği değildi; bunlar sendikal birlik gibi bir perspektifi bile, olsa olsa ancak iyice güçlenen bir grev komiteleri hareketine karşı alternatif olarak çıkarabilirlerdi. Üçüncü büyük sendikal konfederasyon FO ise, sonuna kadar bu hareketin "her şeyi kontrolden çıkarabilecek bir dinamik taşıdığı" konusunda "uyarı"larını sürdürdü.

Kısacası grev komitelerinin temsil ettiği birleşik işçi gücü ve uygulamaları demokrasi biçimleri, bürokratik sendikal gelenek için büyük bir tehdit teşkil etmekteydi. Çeşitli sektörlerdeki demiryolu işçileri Ulusal Koordinasyon Komitesi'nin, 2 Ocak günü yaptığı toplantıda formüle ettiği iki ilginç talep, sendikalistler için bu tehdidi son derece somut olarak ifade etmekteydi. Burada Koordinasyon komitesi, sendikaların demiryolu idarecileriyle yaptığı toplantılara kendi temsilcilerinin de katılmasını talep ediyordu. İkinci olaraksa komite, -belki de Polonya işçilerininin 1980 Ağustosundan ilham almış olarak- işverenle yapılacak görüşmelerin radyo yayını vasıtasıyla tüm işçilere iletmesini istemekteydi?..

"TROÇKİSTLERİN BİR YILDIR HAZIRLADIKLARI GREV!"

Son demiryolu işçileri grevin bir diğer ilginç yanı da, Fransa'daki troçkist örgütlenmelerin, bu grev vesilesi ile yanında oldukça yoğun tartışma konusu olmasıydı. Troçkistlerin grevlerdeki rolü üzerine bu yoğun kampanyanın bir medeni kuşkusuz, özellikle iki troçkist örgütün (LO ve LCR) militanlarının grevin ve taban örgütlerinin çeşitli mev-

zilerinde oynadıkları anahtar roldü. Ancak bunun da ötesinde, basının sözkonusu kampanyasının bir diğer amacınınsa grevi sevimsizleştirmek olduğu söylenebilir. Daha bir ay önceki öğrenci hareketlerinde, ilk polis-öğrenci çatışması üzerine hükümet yetkilileri benzer bir ideolojik saldırı taktiği kullanmışlardı. Özellikle işçileri bakanının bir çeşit iç savaş jargonu ile yaptığı konuşmalar dikkat çekmekteydi: "her cinsten ve her milliyetten profesyonel yıkıcılar", "cumhuriyeti ve demokrasiyi savunmak üzere hazırlıklı olmak" vs... Bu kez elbet işçi hareketinin -belki de aşırı- barışçı karakteri, böylesine bir dil kullanmaya pek olanak bırakmıyordu. Onun yerini, bir "grev kışkırtıcıları" imajının yaratılması çalışması aldı. Bu amaçla, *Le Figaro*, *Figaro Magazine*, *La Point*, *L'Evenement de Jeudi* ve en sonunda *Le Monde*, troçkistlerin grevdeki konumuna hatırı sayılır genişlikte yer ayırdılar. Özellikle kimi sağcı yayınlara göre, demiryolu grevinin kışkırtıcısı troçkistler, bu grevi bir yıldan beri hazırlamaktaydılar!.. Bu ilginç suçlamaya, *Le Monde* muhabirinin nisbeten derli toplu değerlendirmesinde epey doğru bir karşılık getirilmekteydi. *Le Monde* muhabirinin deyimiyle troçkistler, 1938'den yani IV. Enternasyonal'-

in kuruluş tarihinden beri grevlerin hazırlığı içindeydiler!..

Ancak grev hareketinin demokratik örgütlenmesinde oynadığı rolün tartışmasızlığına rağmen, troçkist hareketin Aralık-Ocak grevinin yönlendiricisi olduğunu söylemek de pek olanaklı değil. Hatta denilebilir ki, pek büyük bir sayısal güce tekabül etmese de, demiryolu grevinin büyük politik önemi ve ifade ettiği sosyal çelişki potansiyeli, bir bakıma nisbeten zayıf troçkist örgütlenmelerin gücüyle bir nisbetsizliği de ifade etmekteydi. Ama buna rağmen, grevin işçi hareketi içindeki bir politik yeniden-biçimlenmenin kimi işaretlerini taşıdığını da kabul etmek gerek. İşçilerin geleneksel sendikal örgütlere tepkilerinin aynı zamanda, bir bakıma da sendikalarla özdeşleştirdikleri geleneksel sol siyasal örgütlere karşı bir tepki anlamına da geldiği söylenebilir. Bu durumda, Batı Avrupa'nın pek çok ülkesinde olduğu gibi Fransa'da da, devrimci solun neredeyse tek temsilcisi durumunda olan troçkist hareketin, 1968 sonrası yeniden canlanışının ardından yeni bir düzeyde yükselişi için şartların olgunlaşmakta olduğunu söylemek pek aşırı bir tahmin sayılmamalı.

Hareketin ilk günlerinden itibaren grevci işçiler sendikalsiz tüm çalışanların yer aldığı genel toplantılarla tartışma ve karar organları oluşturdular. Bunlardan birinde Güney-Batı Paris bölgesi demiryolu işçileri grev yönetimini oylarken...

NE YENİLGİ, NE ZAFER AMA BAŞARILI BİR SINAV

Demiryolu grevi Ocak ortalarına doğru yer yer işe dönüşlerle sönmeye yüz tutarken bile, işçilerin yengisinden pek söz eden olmadı. Oysa daha Ocak ayının başında, demiryolu idaresinin yeni ücret sistemi üzerine değişiklik planını geri çekmesi ile grevin bitmesi durumunda, işçilerin pekala bir zafer kazandıkları söylenebilirdi. Çünkü şurası açık işçiler, daha ötedeki talepleri konusunda fazla bir şey elde edemediler. Ama şu da bir gerçek ki, işçilerin kararlılıklarını böylesine uzun bir grevle ispatları, üstelik bunu hükümetin tüm saldırı ve tehditlerine, basın-radyo ve TV'nin tüm karşı propagandasına ve sendikaların tüm engellemelerine rağmen yapabilmeleri, işçi sınıfının moralinde başlı başına bir güçlenmeye de tekebül edebilir. Beri yanda demiryolu işçilerinin bu kararlılığına daha sonra elektrik, gaz ve posta işçilerinin de bir ölçüde ortak olmaları, sınıfın birliğinin bir başka düzeyde somutlanmasının da ifadesi anlamına gelmekteydi. Diğer taraftan hükümetin, işçi hareketini toplumun geniş kesimlerinden tecrit etme taktiğinin de başarıya ulaşamadığını hatırlatmak gerek. Yaratılmak istenen atmosferin tam tersine, iktidar partilerinin "grevden zarar gören vatandaş"ı sokağa dökme planlarını uygulamada

kendi aralarında anlaşmazlığa düşmeleri ilginçti. Sözkonusu "anti-grev" gösterilerini desteklediğini ilan etmesine rağmen Chirac, bu konuda fazla ileri gidemedi ve herkese "itidal" tavsiyesi ile yetinerek, bu alanda da bir başka geri çekiliş yaptı. Çünkü Fransa, bir yabancı muhabirin deyimiyile "her şeyin mümkün olduğu bir ülke" haline gelivermişti birkaç hafta içinde. Bu şartlarda böylesi bir boy ölçüşmeye girişmek, sağcı güçler için umulmadık yeni güçlüklerin kaynağı olabilirdi.

Beri yanda grev hareketinin kimi zayıflıkları da yok değildi. Örneğin grevi başlatan tren sürücülerinin temsil ettiği korporatist eğilimin grev hareketini oldukça zayıf düşürdüğü muhakkaktı. Bu eğilim, her şeyden önce, taban komitelerinin tüm demiryolu sektörlerini kapsayacak tarzda ulusal ölçüde merkezleşmesinin önünde başlı başına bir engeldi. Diğer taraftan, demiryolu işçilerinin tüm grev boyunca gösterdikleri tüm inat ve kararlılığa rağmen nerede ise "aşırı" diye nitelenebilecek pasifizmleri de dikkat çekiciydi. Örneğin çalışmakta olan trenlerin geçeceği hatlar üzerine grevcilerin koyduğu tüm engeller, hemen her yerde polislin pek de saldırgan olmayan müdahalesi ile ve her durumda "barışçı" biçimde kaldırıldı. Grevin etkinliğini oldukça belirleyecek bir konuda, işçilerle güvenlik kuvvetleri arasında kendiliğinden bir tarzda bile

olsa hiçbir çatışma çıkmamasını, sadece işçilerin disiplinli mücadele ruhu ile açıklamak bu somut olayda pek mümkün değil gibi. Bu çetin grevin hayli pasif karakteri, belki de işçilerin kendilerini henüz yeterince güçlü hissetmeyişlerinin bir ifadesiydi.

Ama Ama tüm bu sorunlar bir yana, Fransız demiryolu işçilerinin grevi, işçi öz-örgütlenmesinin potansiyel gücünü ve işçi demokrasisinin erdemini bir kez daha kanıtlanması açısından bile başlı başına bir büyük zaferdir. Öylesine bir büyük zafer ki, öğrenci hareketi sırasında öğrencilerin öz-örgütlenme deneyleri ve uyguladıkları doğrudan demokrasinin "harikalığı" üzerine metinler düzenler, nedense aynı şeyi işçiler, üstelik çok daha üstün bir başarı ile uyguladıklarında susmayı tercih ettiler. Aralık 1986'da doğrudan demokrasinin erdemlerini birdenbire hatırlayan Fransa, birkaç hafta içinde tekrar geleneksel kurumların, dolaylı temsilin, statüko ve otoritenin erdemlerine dönmüştü!.. İşçilerin elinde somutlaşan öz-örgütlenme ve doğrudan demokrasi, düzen güçleri açısından dehşetli yıkıcı bir silahı temsil etmekteydi çünkü. Öğrenci hareketi örneğinde olduğu gibi, belâgatla durumu geçiştirmek bir işçi grevinde tehlikeli olabildi artık. Daha da ötesi, o güne dek seçinçle işçi sınıfının geleneksel örgütlerinin zayıfladığını, sendikal mevzilerin çöktüğünü ilan edenler, birden "kuvvetli ve sorumlu sendika"ların ne kadar yararlı ve lüzumlu olduğundan bahsetmeye başladılar. Bu koroya, bugünkü sağcı hükümetin yetkili bakanlarının ve R.Barre gibi sağın müstakbel cumhurbaşkanı adaylarının da katılması tesadüf değildi. Öyle ki, kimilerince çoktan "elveda (edilmiş) proletarya"nın çok değil sadece bir onbini, özgücünü, dövüş ve yaratma potansiyelini gösterince, burjuva politikacıları nutuk yazımcılarına yeni direktifler verme ihtiyacını hissettiler! Grevin sonuna varıldığında, işçilerin etkin anti-bürokratizmi karşısında duyulan statükocu tepkiyi düzen güçlerine verdiği bir tavsiyede *Le Monde* yetkin bir biçimde formüle etmekteydi. Bu tavsiyeye göre, hükümet de patronlar da benzer çatışmalar durumunda muhatapsız kalmamak için, sendikalara gerçek temsil güçlerinin ifade ettiğinden daha büyük bir rol atfetmeliydiler. Belli ki, işçilerin bu basit görünümü ama gerçek temsil yetenekli demokratik örgütlenmeleri, nice "halk demokrasisi"nde olduğu gibi, batı demokrasisinin bu kalesinde de muhatap alınmaya layık değildi!..

ayın dosyası

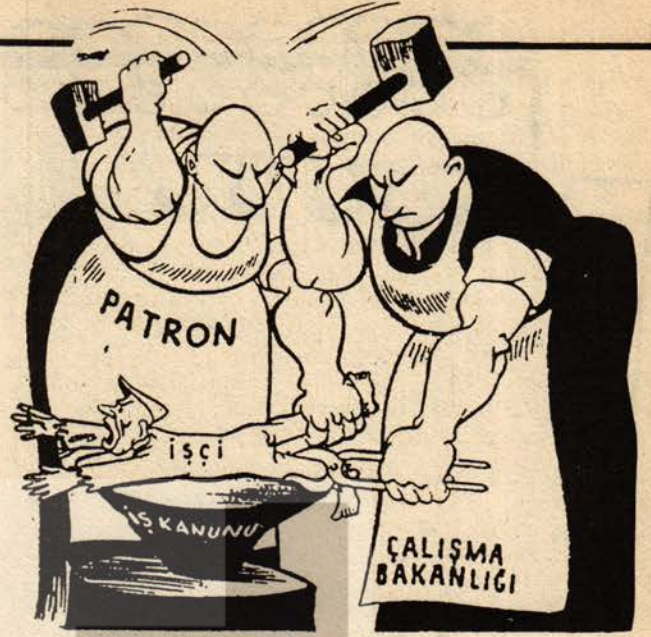
**DISK'in
ve TIP'in
Yıldönümlerinde
İşçi Sınıfının
Örgütlenme
Sorunları**

Yasalar ve Sendikalar

Av. KAMBER SOYPAK
MUZAFFER BAL

1982 anayasası hazırlanırken özellikle egemen sınıfların ve onların siyasi temsilcilerinin 1961 anayasasından şikayet ettikleri hükümler onların isteği doğrultusunda yeniden düzenlendi. Şöyle ki, anayasanın 34/5 maddesi "Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında gösteri yürüyüşü düzenleyemezler." şeklindedir. Bu maddede nelerin amaç dahilinde olduğunun tespiti çok güç olduğundan bu anayasa hükmü sendikalar üzerinde Demokles'in Kılıcı gibi duracaktır. Örneğin sendikalar hükümetin halk yığınları aleyhine olan vergi politikasını eleştirmek ve vergi yasalarının işçi sınıfı ve çalışanlar lehine düzeltilmesinin sağlanması amacıyla toplantı ve gösteri yürüyüşü yapabilecekler midir? Bu maddede sendikalar aleyhine kullanılmaya her zaman müsait olup 1961 anayasasında böyle bir kısıtlama sözkonusu değildi.

1961 anayasasının 46. maddesi sendika kurma ve üyelik hakkını düzenlemekte iken sendika kurma ve üyelik hiçbir sınırlamaya tabi tutulmamıştı. Ancak 1971 yılında yapılan bir değişiklikle "kanunla sendika kurma ve üye olma hakkının devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması maksadıyla sınırlandırılabilir" hükmü getirilmiştir. Bu, genel ve neyi ifade ettiği anlaşılmayan sınırlamalarla getirilen düzenleme egemen güçleri tatmin etmemiş olacak ki 1982 anayasasının 51. maddesi düzenlenirken işçileri sendikalı olmaktan kaçınmaya teşvik edici tarzda kaleme alınmış ve maddenin 3., 4. ve 6. fıkralarında aynı anlama gelen hükümler tekrar edilmiştir. Şöyleki, Anayasa madde 51 "Sendikalara üye olmak ve ayrılmak serbesttir. Hiçkimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz, herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz." demektir. Kanun koyucunun bu lüzumsuz tekrarının amacı işçi sınıfını mümkün olduğunca sendikalardan uzaklaştırmaktır.

Demirciler, demir döğer, tunç olur

Not: Bu karikatür 50 yıllıktır.

SENDİKAL MÜCADELE ve SİYASET

1982 anayasasının 51. maddesinin 7. fıkrasında ise işçi sendikalarına yönetici olacak olanlara "işçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için, en az 10 yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı aranır." şeklinde bir sınırlama getirilmiştir. Yönetici olmanın 10 yıl fiili çalışma şartına bağlanmış olması anayasanın gerekçesinde dahi savunulamamıştır. Herhangi bir gerekçe gösterilmeden konan bu hükmün amacı işçi sınıfı yöneticilerinin ve sendika içi demokrasinin gelişmesini önlemektir. 1982 anayasasının hazırlayıcıları demokratik hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması, egemen sınıfların menfaatlerinin korunması için gerekli gördükleri çabayı sonuna kadar sarfederek yıllardır tartışma konusu olan hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması meselesini demokrasi aleyhine çözmekle kalmamış, sendikal faaliyeti kısıtlamak için anayasaya özel bir madde koymuşlardır. Anayasanın 52. maddesi sendikal faaliyeti düzenlemek değil, sınırlamak için getirilmiş bir hüküm olup, 13. maddede getirilen "temel hak ve hürriyetler, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, cumhuriyetin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacıyla ve ayrıca anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir" şeklindeki sınırlamalar, sendikalar ve sendikal mücadele açısından yetersiz görüldüğünden getirilmiştir. Bu maddenin en belirgin özelliği sendikalara, dernek, siyasi parti, vakıf ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile birlikte siyaset yapma yasağı getirilmesidir.

Anayasanın 52. maddesi şöyledir, "Sendikalar, 13. maddede sayılan genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi, siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar, derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemez".

1982 anayasasının ve 12 Eylül yasalarının ruhu ve amacı sendikaları işçilerin ekonomik, sosyal ve siyasal haklarının savunucusu olan örgütler olmaktan çıkarıp sadece toplu sözleşme yapan kurumlar haline getirmektir.

Sendikaların kurumlaşmış bulunduğu ve egemen sınıf sözcülerinin sıklıkla üyesi olmakla gurur duyduğu -bizim açımızdan hiç te gurur kaynağı olmasa da- batı toplumlarında sendikalar hem siyasetle uğraşmalar hem de siyasi partilerle, derneklerle, meslek kuruluşları ile ortak mücadele yürütürler. Bizim ortak mücadeleyi yasaklayan yasalarımıza rağmen sendikalarla bu örgütlerin ortak mücadelesi demokrasinin vazgeçilmez unsurudur. Yani sendikaların siyasi partilerle, derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıyla ortak menfaatler çerçevesinde birlikte mücadele yürütmele-ri güncel siyasete yön vermeleri demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur. Kaldı ki neyin anayasasının anladığı anlamda siyasetle uğraşmak olduğunun, neyin olmadığı sınır-ları kesin olarak belirlenmiş değildir.

Sendikalar kanunu 37/11 maddesi siyasi faaliyetle ilgili anayasadaki kısıtlamaları daha da genişletmiştir. Kanun "sendika ve konfederasyonlar siyasi amaç güdemezler; siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerle iliki kuramazlar, işbirliği yapamazlar ve bunlarla hiçbir konuda hiçbir şekilde müşterek hareket edemezler, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar, bunlardan yardım ve bağış alamazlar, yardım ve bağışta bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla siyasi amaçla hareket edemezler" diyor. Sendikalar Kanunu'ndaki bu hüküm anayasadaki sınırlamaları saymak suretiyle açıklamış ve sendikaların elini kolunu bağlayarak onları münhasıran toplu sözleşme örgütleri haline getirmiştir. Toplu sözleşme yapma yetkisi ise gerçek anlamda bir grev silahıyla donatılmadığı için kanun sendikaları ve işçi sınıfını işverenler karşısında hak arayan hak sahipleri olmaktan çıkarıp dilenci durumuna sokmuştur. Ayrıca anayasada bu sayılan sınırlamalar konfederasyonlar için belirtilmemişken Sendikalar Kanunu yasağı genişleterek konfederasyonlara da şamil kılmıştır. Bu kısıtlamanın amacı işçi sınıfının kendi politik örgütünü kurup yaratmasını ya da kurulacak olan politik işçi sınıfı örgütlerini sınıf temellerinden koparmak olduğu gibi gelişecek sınıf mücadelesinde işçi sınıfını egemen sınıflar karşısında örgütsüz ve güçsüz bırakmaktır.

Sendikalar Kanunu'nun 37. maddesinin 3. fıkrasında ise siyasi partilerin yönetim organlarına seçilen sendika yöneticilerinin görevlerinin otomatik olarak düşeceği belirtilmiştir.

Kanunun amacı işçi sınıfının politik ve siyasi mücadelesini engellemek ekonomik olarak güçsüz bırakmak olup ayrıca siyasi örgütün de gelişme zeminini yok etmektir.

SENDİKA KURUCU VE ÜYELİĞİ

Sendikalar Kanunu m.5'te uzun uzadıya kurucularda aranacak nitelikler sayılmıştır. Bunlarla belirgin olarak işçi örgütlenmesinin önünde engel oluşturulmaya çalışılmak istenmiştir. Maddede kurucu olacak kişinin bir yıldan beri fiilen çalışır olma şartı aranmıştır. Bu hüküm anti-demokratik olup 1982 anayasasının 51. maddesine aykırıdır. Anayasa kurucu olmak için bir sınırlama getirme gereği duymamış olup yönetici olmak için 10 yıllık fiili çalışma şartı olan anti-demokratik hükmü getirmiştir. Anayasa Mahkemesi 9.2.1972 tarih ve 1970/48 esas, 1972/3 karar sayılı kararıyla benzer bir hüküm olan ve kurucu olabilmek için 3 yıl fiili çalışma şartı arayan hükmü anayasaya aykırı bulmuş ve iptal etmiştir.

Kurucuların ehliyet sahibi T.C. vatandaşı Türkçe okur-yazar ve kamu haklarından kısıtlanmaması şartı ve belli bir suçtan dolayı mahkûm edilmemiş olması şartı aranmıştır. O kadar çok suç sayılmıştır ki bu suçları tek tek saymak burada yersiz özellikle T.C.'nin 2. kitabının 1. babında yazılı suçlardan hüküm giymemiş olmayı belirtelim.

Sendikalar Kanunu'nun 21. maddesinde sendikaya üye olamayacaklar belirtilmiştir. Bunların bir kısmı 274 sayılı eski sendikalar kanununda da mevcuttur. Bunlar asker kişiler, resmi ya da yarı-resmi kurumların üst kademelerinde görev ifa edenler, din ve ibadet işlerinde çalışanlar olup 12 Eylül'den sonra özellikle öğrenciler ve özel öğretim kurumu öğretmenleri de eklenmiştir. Tüm çalışanların demokratik, siyasi ve ekonomik hakları için sendika ve sendikal faaliyet bir yasal hak olması gerekirken böyle yasalar demokrasi ile bağdaşmaz. Öğrencilerin de buna dahil edilmesi ayrı bir tartışma konusu olmuştur. Öğrenci olmakla işçi olmak çelişmediğine göre bir kişi aynı zamanda hem işçi hem de öğrenci olabilir. Bir öğrenci işçi olduğu halde sendikaya üye olmayacak mıdır? Ancak bir öğrencinin de işçi olarak sendikal haklardan yararlanmaması mantık dışı anti-demokratiktir.

Kanunun amacı işçi sınıfının siyasi mücadelesini engellemek, ekonomik olarak da güçsüz bırakmak.

Sendika üyeliğinin işçi ile sendika arasındaki bir istek ve kabule bağlı olması gerekirken ve ispat açısından da yazılı şekil yeterliyken yasa koyucu üyelik başvurusunu zorlaştırmak için noter kanalıyla müracaat esasını getirmiştir. İşçilerin mesai saatleri içinde çalıştıkları dikkate alınırca, sendikaya üye olmasının ne kadar zorlaştırılmak istendiği anlaşılır. Sendika üyeliği gibi üyelikten ayrılmayı da noter huzurunda yapılabilecektir.

ULUSLARARASI KURULUŞLARA ÜYELİK

Yasa koyucu Türk sendika ve sendikacılarını hizaya getirdiği gibi uluslararası sendikal kuruluşlarına da hizaya getirme niyetlenmiştir. 28. maddede bu düzenlenmiştir: "Sendika ve Konfederasyonlar Türkiye Devleti'nin şekline, insan haklarına saygılı, milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti niteliklerine; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Türk ulusuna ait egemenliğin kullanılmasının hiçbir surette belli bir kişiye zümreye veya sınıfa bırakılmayacağı ilkelerine vicdan ve din özgürlüğüne aykırı faaliyet göstermeyen "uluslararası işçi ve işveren kuruluşların serbestçe üye olabilirler ve üyelikten çıkabilirler". Peki uluslararası kuruluşun sayılan nitelikleri taşıyıp taşımadığına kim karar verecek? Maddenin 2. fıkrasına buyrun uluslararası kuruluş üyeliği için başvurmadan 3 ay önce bu kuruluşun tüzüğü İç İşleri ve Çalışma Bakanlıklarına verilir. Bakanlar Kurulu'nca tüzüğün yukarıdaki ilkelere aykırılığı 3 ay içinde tespit edilmediği takdirde uluslararası kuruluş üye olabilir." Yani Bakanlar Kurulu isterse üyeliği müsaade eder, isterse etmez.

TEMSİLCİ ATAMA VE DEVLET DENETİMİ

Sendikalar Kanunu'nun bir başka anti-demokratik hük-

mü işyeri sendika temsilcisinin atamayla getirilmesidir. Sendikal mücadelenin kilit noktalarından biri olan temsilci tayininin seçimle olması demokrasi ilkelerinin gereğidir.

Anti-demokratik bir hüküm daha; Sendikalar Kanunu m.47 "Devlet, sendika ve konfederasyonlar üzerinde idari ve mali denetim yetkisine sahiptir". Başbakan Özal bu denetim için "denetim geldi sendika ağaları denetlenecek" buyurmuşlar. Acaba Özal'ın hükümet ağalığı ve fonlar üzerindeki sınırsız özgürlüğü ne zaman denetlenecek. Demokratik denetim yolu işçilerin kendi sendikalarını denetimidir. Hükümetin denetimi olsa olsa işverenler adına bir denetim olur.

KAYNAKTAN KESME

Sendikalar kanununun 61. maddesinde "kaynaktan kesme" sistemi diye belirtilen sistem gereği sendikanın talebi üzerine işveren, sendikanın bildirdiği işçilerin üyelik aidatını ve Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu gereği mecburdur. Üzerinde en çok tartışılan hükümlerden olmakla birlikte bu hüküm anti-demokratik ve işçi ile sendika arasında organik bağın gelişimini engelleyen bir maddedir. Türkiye gibi sendikacılığın yeterince gelişmediği ülkelerde sendikanın mali olarak güçlendirilmesi gerekeceğiyle bu hüküm savunulmaktadır. Sendikaların demokratik güçlülüğü üyenin doğrudan sendikaya sahip çıkmasıyla sözkonusu olduğundan böyle bir gerekçe yersizdir. Sendika, üyelerinden aidatı toplayabildiği ve üyeleriyle diyalog kurabildiği oranda güçlenir. Sendikalar gönüllü işçi birlikleri olduklarından işçi aidatını isteyerek sendikasına ödemelidir. Sendikalar adına işverenlerin devlet vergisi gibi aidat kesmeleri demokratik olmayan bir hükümdür ve savunulamaz. Ancak işçi sınıfı ile bağlarını işveren aracılığı ile topladıkları aidata bağlayan düzenici sendika ve sendikacılar böyle bir sistemi savunabilirler. İşçi sendikalarının "kaynaktan kesme" ihtiyaçları yoktur.

GREV HAKKI VE TOPLU SÖZLEŞME

Anayasanın 53. maddesi toplu sözleşme yapma hakkını 54. maddesi ise grev ve lokavt hakkını düzenlemektedir. Toplu sözleşme hakkı grev yapma hakkıyla birlikte varsa bir anlam ifade eder.. Aksi takdirde grev hakkı olmayan bir grup işçinin toplu sözleşme hakkı anlamsızlaşır. Toplu sözleşme hakkının işçi lehine olan zorlayıcı gücü grevdir. Toplu sözleşme hakkı anayasa ile teminat altına alınmasına rağmen toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt yasasıyla işçi sendikaları toplu sözleşme yapabilmek için işkolu ve işyeri barajı denen ikili bir barajı aşmak zorundadırlar. İşkolu barajı işkolunda çalışan işçilerin % 10'u, işyeri barajı ise işyerinde çalışan işçilerin yarısından bir fazlasıdır. Sendika toplu sözleşme yapabilmek için bu iki barajı aşmak durumundadır. 12 Eylül öncesi yürürlükte olan Sendikalar Kanunu'nun 7. maddesinde yeralan yetkili sendikanın tesbiti yeni kanunun 12. maddesinde düzenlenmiştir. Eski Sendikalar Kanunu'nda toplu sözleşme yapma hakkı en çok üyesi olan sendikaya ait iken yeni kanunda sözleşme yapma yetkisi işçilerin yarısından bir fazlasını bünyesinde barındıran sendikaya verilmiştir. Bu durum işçilerin toplu sözleşmesiz kalma tehlikesini de beraberinde getirmiştir. Şöyle ki, aynı işyerinde iki veya daha fazla sendika örgütlü olduğu takdirde bu sendikalardan hiçbirisi işçilerin yarısından bir fazlasını örgütleyememişse bu sendikalardan hiçbirisi toplu sözleşme yapma yetkisine sahip olmayacak ve işçiler toplu sözleşmesiz kalacaktır. Örneğin 100 işçinin çalıştığı işyerinde iki sendika örgütlü ve her birisi 50 işçiyi bünyesinde barındırıyor ya da 3 sendika örgütlü iken bu sendikalar 30, 40, 30'ar işçiyi bünyesinde barındırıyor işçiler sözleşme hakkından yoksun kalacaklardır. Çünkü bu durumlarda hiçbir sendika işyeri barajını aşamamıştır. Bir başka örnek, işyerinde iki sendika örgütlü iken birisi işkolu

barajını aştığı halde işyeri barajını aşamamışsa işyeri barajını aşan sendikadan işkolu barajını aşamamışsa yine işçiler toplu sözleşme hakkından mahrum kalacaktır.

Öte yandan toplu sözleşme yapma hakkı grev hakkı ile birlikte varolduğu zaman bir anlam ifade eder. Aksi takdirde bir hak olarak tabir etmek anlamsızlaşır. 1982 anayasasının 54. maddesi grev ve lokavt hakkını düzenlemiştir. Anayasa-daki düzenleme grev hakkının içeriğini boşaltmış ve onu hak aramanın bir yolu olmaktan çıkararak yüksek hakem kuruluna başvurmanın bir formalitesi (ön şartı) haline getirmiştir. Toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt kanunu getirdiği sınırlamalardan önce anayasaya grev hakkına "1- iyi niyet kurallarına aykırı olmama, 2- toplum zararına olmama, 3- milli serveti tahrip etmeme" gibi sınırlamalar getirmiştir. Grevin kanunla yasaklanabileceği veya ertelenebileceği Anayasada getirilen diğer bir sınırlamadır. Siyasi grev, dayanışma grevi, genel grev, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verim düşürme ve diğer direniş biçimleri anayasa tarafından yasaklanmıştır. Ayrıca anayasa grev esnasında işyerinin çalışmasının durdurulamayacağını, grevde olmayan işçilerin çalışmalarının engellenemeyeceğini belirterek grevi işçi sınıfının bir mücadele biçimi olmaktan çıkarmıştır.

Anayasa grevle ilgili hükümlere lokavtla birlikte yer vererek denge kurmaya çalışmıştır. Ancak eşit olmayan taraflara eşit silahlar vererek denge kurmaya çalışmak hukuk dışı ve anti-demokratik bir yöntemdir. Ekonomik ve siyasi olarak güçlü olan işverenleri işçi sınıfının içi boşaltılmış bir grev hakkı karşısında bir de lokavtla ödüllendirmektedir. Sınıf mücadelesinde açıkça taraf tutmaktadır. Mülk sahibi sınıfların yanında yer almaktadır. Demokratik hukuk devletinde eşitliği sağlamak eşit olmayan insanlara eşdeğerde silahlar vererek değil zayıfı güçlü silahlarla donatarak sağlanabilir.

1982 anayasasının 54. maddesinde grevin yasaklanabile-

ceği durumların kanunla düzenleneceği belirtilmiş olup buna istinaden toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt kanununda bu yasakları "1- Yasak olan işler 2- Yasak yerler 3- Yasaklanabileceği haller" şeklinde üç grupta toplamıştır.

Grevin yasaklandığı işler

- 1- Can ve mal kurtarma işleri
- 2- Cenaze ve tekfin işleri
- 3- Su, elektrik, havagazı, kömür, tabii gaz ve petrol son-dajı, üretimi, tasfiyesi ve dağıtma işleri
- 4- Banka ve noterlik hizmetleri
- 5- İtfaiye ve temizlik işleriyle şehir içi toplu ulaştırma iş-lerinde grev uygulanamaz. Bunlardan bir kısmı 275 sayılı kanunda da bulunmakla beraber bir kısmında kanuna yeni eklenmiş-tir. Can ve mal kurtarma işleri noterlik hizmetleri, su, elek-trik ve havagazı üretim ve dağıtım işleri (Kamu kuruluşu ta-rafından yürütülmek şartıyla) eski kanunda da mevcut ya-saklardı. Yukarıda sayılan diğer yasaklar 12 Eylül sonrası çıkarılan yasayla getirilmiştir.

Grevin yasaklandığı yerler

- 1- Sağlıkla ilgili işyerleri
- 2- Eğitim, öğretim kurumları, çocuk bakım yerleri ve hu-zurevleri (Huzurevleri yeni yasayla eklenmiştir.)
- 3- Mezarlıklar
- 4- Askeri makamlarca doğrudan işletilen işyerlerinde grev yasaklanmıştır.

Grevin yasaklanabileceği haller

- 1- Savaş hali, genel ve kısmi seferberlik
- 2- Hayati felce uğratan felaket halleri ve olağanüstü hal
- 3- Sıkıyönetim
- 4- Deniz, kara ve hava ulaştırma araçlarının seyirleri sı-rasında grev yasaklanabilir.

Yukarıda sayılan uzun listeden de anlaşılacağı gibi yasa esas itibarıyla yasakçı bir mantıkla hareket etmiş olup işçi sınıfının önemli bir kısmını grev hakkından köklü olarak mahrum bırakmıştır. Grev hakkını kullananların da (yani yu-karıda saydığımız liste dışında kalanların) bu hakkı kulla-nırken ne kadar başarıyla uygulayabilecekleri meçhuldür. Çünkü bu yasa çerçevesinde grev hakkının varlığından dahi bahsedilemez. Bu durum özellikle 12 Eylül sonrasında dü-zen yanlısı, statükocu sendikacılar tarafından dahi ifade edil-miştir. Basında hergün bir başka sendikacının bu yasalarla grev yapılmaz şeklinde demec vermelerinin nedeni budur.

Görüldüğü gibi Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Ka-nunu grev yasaklarını 3 grupta toplamıştır. Bunlar grevin ya-sak olduğu işler, yasak olduğu yerler ve geçici olarak yasak-lanacağı hallerdir. Bu durumlarda işçi sınıfı işverenler kar-şısında yüksek hakem kurulunun insafına bırakılmıştır. Yük-sek hakem kuruluna yön veren düşünce "enflasyonun sebebi" işçi grevleri ve işçi ücretlerindeki artış olduğudur. Bu zihniyet 12 Eylül'den bu yana iktidarda ağırlığını hisset-tirmektedir. İşçi ücretlerinin maliyetlerdeki oranı her gün bir-az daha düşürülmüş ve işçiler biraz daha yoksullaştırılmış-lardır. Grev hakkının yokluğunun bu kadar yaygın olması yasaların kimin lehine olduğunun açık kanıtı olup bu anti-demokratik yasaların ortadan kaldırılması işçi sınıfının ör-gütlü siyasi mücadelesiyle mümkündür. İşçi sınıfının grev hakkına getirilen kısıtlamalar bitti mi? Hayır. İnsanın için-den pes doğrusu daha yetmedi mi bu kadar yasak diyesi geliyor. Ama işte Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanu-nu'nun 33/1 maddesi "Karar verilmiş veya başlanmış olan kanuni bir grev veya lokavt genel sağlığı veya milli güvenli-ği bozucu nitelikte ise Bakanlar Kurulu bu uyuşmazlıkta grev ve lokavtı bir karar ile 60 gün erteleyebilir. Ertelemenin sü-

resi kararnamenin yayın tarihinden işlemeye başlar." Bu erteleme döneminde işçiler Çalışma Bakanlığı'nın insafına bı-rakılmışlardır.

Yukarıda grevle ilgili saydığımız yasakları ve engelleri aş-a-rak işçilerin greve gittiğini farzedelim. Grev uygulanırken:

- 1- İşçiler işyerini terketmek durumundadırlar.
- 2- Çadır kuramazlar.
- 3- İşyeri civarında topluluk oluşturamazlar.
- 4- Greve katılmayan veya katılmaktan vazgeçen işçileri ça-lıştırıp çalıştırmamak işverenin paşa keyfine kalmıştır.
- 5- Grevci işçiler greve katılmayan işçilerin çalışmasını en-gelleyemezler.
- 6- Çalışan işçilerin ürettiği ürünlerin işyerinden çıkarılma-sını engelleyemezler.
- 7- Stokların çıkarılmasını engelleyemezler.
- 8- Stokların satışını engelleyemezler.
- 9- İşyeri için gerekli araç, gereç ve maddelerin işyerine so-kulmasını engelleyemezler.

Bu saydığımız maddelerin ışığında grev bu yasa çerçeve-sinde işçiler için bir hak arama aracı olmaktan çıkmış olup işverenler için bir stok tüketme yoludur. Eğer işçiler işyerin-de üretimi grevle durduramıyorlarsa bunun adı grev olamaz. Olsa olsa işçileri uyutmanın hukuki statüsü olur. Ayrıca bu hükme göre işçiler işyerine yabancı işçi alınmasını dahi en-gelleyemezler. Çünkü işçiler işyerinin civarında topluluk olu-şturamadıkları gibi çalışan işçileri kontrol etme yetkileri da-hi yoktur. Nitekim son yıllarda uygulanan grevlerin birço-ğunda işverenler grevi kırmak için işe yeni işçi almaktadırlar. Sendikaların bu durumu tespit için mahkemelere yaptı-ğı başvurular dahi sonuçsuz kalmaktadır. Hatta bazen Ne-taş grevinde olduğu gibi grev kırıcılığını devlet fiilen üstlen-mektedir. İşçiler işverenden haklarını almak için grev yapar-ken devlet grevci işçilerin işlerini kendi personeline yaptır-maktadır. Bunun adı artık grev kırıcılığından da öte devle-tin işçi sınıfı olan düşmanlığını ilan etmesidir.

İşçi aleyhine olan bu hükümler yetmiyormuş gibi grevin sonuçları konusundaki hükümlere bir de grev süresinin kı-dem tazminatı hesabında dikkate alınmayacağı anti-demokratik hüküm eklenmiştir.

Türkiye'de bütün demokratik hak ve özgürlükler farklı olarak işçi sınıfının örgütlü siyasi mücadelesi sonunda elde edilmiş değildir. Demokratik hakları esas olarak yukarıdan yasal düzenlemelerle verilmiş haklardır. Bundan işçi sınıfı-nın demokratik sendikal haklar için mücadele etmediği so-nucu çıkarılmamalıdır. Ancak esas olan hakların üstten ve-rilmesi olmuştur. Zorlu mücadeleleri gerektiren hakların geri alınırken önemli bir direnişle karşılaşılmasının sebebi bu hakların esas olarak yukarıdan verilmesidir. 12 Eylül ve sonrası yönetimde de sendika kurma hakkı zorlaştırılır, grev hakkı kuşa çevrilirken hakim sınıflar önemli bir dire-nişle karşılaşmamışlardır.

12 Eylül öncesinin demokratik ve sendikal hakları yeter-sizken bu hakların gelişen sınıf mücadelesi ve dünya demok-rasi güçlerinin kazanımları ışığında genişletilmesi gerekirken anti-demokratik yasalarla daha da geriletilmiştir.

Anlaşılan bundan sonra hakim sınıflar birtakım demok-ratik sendikal hakları rızaen vermeye yanaşmayacaklardır. Varolan hakları dahi geri almaya çabalamaktadırlar. Anlı-şılan işçi sınıfını zorlu sınıf savaşmaları beklemektedir.

Türkiye'de Sendikacılık Hareketinin Genel Görünümü

YILDIRIM KOÇ

Türk-İş'in 14. Genel Kurulu'ndan ve DİSK'e ilişkin (henüz kesinleşmemiş) kapatma kararından sonra, Türkiye sendikacılık hareketinin durumu ve geleceği daha bir ilgiyle tartışılmaya başlandı. 1890'lı yıllardan günümüze 100 yıla yaklaşan bir sendikal örgütlenme geçmişi olan Türkiye işçi sınıfı, bugünkü sendikal örgütlülüğüyle bile, toplumsal ve politik gelişmelere büyük etkiler yapabilecek bir düzeye geldi.

Bugün Türkiye sendikacılık hareketinin genel görünümü nedir? Ne tür gelişmeler gündemdedir?

Türkiye'de bir iş sahibi ücretlilerin sayısı 7 milyona yakındır. İş bulamayan, işgücünü satma olanağı elde edemeyen işsiz ücretliler de düşünüldüğünde, Türkiye'de ücretlilerin sayısı 8 milyonu aşar. Diğer bir deyişle, faal işgücünün yaklaşık yüzde 40'ı ücretlidir. Kentlerde yaşayanlar arasında ücretlilerin oranı ise yüzde 70'e yaklaşmaktadır.¹

Bu ücretlilerin 5 milyonu aşkın bir bölümünün yasalara göre sendikalaşma hakkı vardır. Ancak, bugün sendikalar da örgütlü işçi sayısı 2 milyonun altındadır.

2 milyona yakın sendika üyesinin yaklaşık 1.5 milyonu Türk-İş'e bağlı sendikalarda örgütlüdür. Hak-İş'e bağlı sendikalarda örgütlü işçi sayısı 150 bin dolayındadır. MİSK'e bağlı sendikaların üyesi olarak açıklanan sayının çok büyük bir bölümünün gerçek dışı olduğu bilinmektedir. Ayrıca, en önemlileri Otomobil-İş, Çelik-İş ve Laspektim-İş olan bağımsız sendikalar bulunmaktadır.

A. TÜRK-İŞ

Türk-İş, 1946 yılında sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasağının kaldırılmasından sonra oluşan sendikalar ile sendika birlik ve federasyonları tarafından 1952 yılında, çok değişik etmenlerin karmaşık bir ürünü olarak doğdu.² Ancak daha sonraki yıllarda Türk-İş yönetimine ve bağlı sendikaların çoğuna damgasını vuran ana özellikler, devlete, hükümetlere, işverenlere ve ABD hakim sınıflarına bağımlılık ve işçi sınıfını apolitikleştirmeyi ve pasifleştirmeyi amaçlamaktı. Sınıf uzlaşmacılığı, anti-komünizmi demokrasi mücadelesi diye pazarlama, ücretle sınırlı bir sendikacılık, vb. özellik-

ler, bağımlılığın ve işçi sınıfının örgütlü gücünden kopuşun yansımalarıydı. Diğer bir deyişle, Türk-İş'i değiştirmek,

— Devletten, hükümetlerden, işverenlerden ve ABD hakim sınıflarından bağımsız bir sendikacılığın yerleştirilmesini, — Mücadelede işçi sınıfının örgütlü kitle gücüne dayanılmasını gerektiriyordu.

Türk-İş'in 14. Genel Kurulu 22-28 Aralık 1986 günleri Ankara'da toplandı. Bu, 24 Ocak ve 12 Eylül'ün ekonomik, toplumsal ve siyasal sonuçlarının iyice ortaya çıktığı ve bir parça özgürleşmiş bir ortamda yapılan ilk genel kuruldu. İşçi sınıfı henüz 12 Eylül'ün apolitikleştirici ve pasifleştirici etkisinden yeterince kurtulamamıştı, ama dipten yukarılara doğru bir dalğının ilk belirtileri de hissediliyordu. Genel kurul, bu hızlı değişim sürecinde, hâlâ bir ölçüde süren baskılar ve hareketlenme eğilimleri ortamında toplandı.

Genel kurula ilişkin bazı gözlemler şöyle özetlenebilir:

— **İlkeli Bir Muhalefet:** Türk-İş Genel Kurulları'nda daha önceleri de muhalefetler çıkmıştı. Ancak bu genel kurulda demokrat sendikacılar kendi aralarında ilkeler oluşturular ve ortak bir açıklamayla bunu kamuoyuna duyurdular. Bu belge, her nedense, günlük basında yer almadı (Metnin tamamı için bkz. *Zemin*, Ocak 1987, No.4, s.20-21). Halbuki demokrat sendikaların Türk-İş'e yönelttikleri eleştirileri ve üzerinde anlaşılan ilkeleri açıklıyordu. Demokrat muhalefet örgütlenmesini biraz geç tamamladı. Bu ilkeler, sendikaların şube kongreleri yapılırken saptanmış ve daha bu düzeyde tartışılmış ve savunulmuş olsaydı, sendika şube ve genel merkez genel kurullarında farklı sonuçlar elde edilebilirdi. Ancak bugün böyle bir platformun yaratılabilmiş olması, gelecek için umut vericidir. Bu ortak program, önümüzdeki dönemde demokrat sendikacılar tarafından değerlendirilmeli, geliştirilmeli ve savunulmalıdır.

— **AAFLI Teşhir Edildi:** Türk-İş'in 14. Genel Kurulu'nun önemli özelliklerinden biri de, Türk-İş'in ABD hakim sınıflarına ve devletine bağımlılığının aracı ve simgesi olan AAFLI'nın teşhir edilmesidir. Asya Amerika Hür Çalışma Enstitüsü (AAFLI) yaklaşık 15 yıldır Türk-İş'in bütün eğitim çalışmalarını yönlendiriyor ve Türkiye sendikacılık hareketi hakkında istihbarat topluyor. Türk-İş üst yönetimi ve bazı sendikaların yöneticileri de bu kuruluşla işbirliği yapıyorlar. 1986 yılı yaz aylarından itibaren bazı yayın organlarında ve sendikalarda AAFLI'ya karşı kararlı bir mücadele

başladı. Demokrat sendikacıların ortak açıklamasında da bu konu şöyle ele alındı: "Biz, Türk-İş'in eğitim politikasını... mücadelemize hizmet edecek biçime sokacağız. Asya Amerika Hür Çalışma Enstitüsü AAFLI'nın Türk-İş'le ilişkilerini keseceğiz." Genel kurulda çeşitli sendikalar adına yapılan konuşmalarda ve eğitim komisyonu raporunun görüşülmesi sırasında, AAFLI'nın ABD hakim sınıflarının ve devletinin aracı bir kuruluş olduğu tekrar tekrar vurgulandı. Türk-İş'in 14. Genel Kurulu, yalnızca bu özelliğiyle kalsa bile, Türkiye sendikacılık hareketinde önemli bir yere hak kazandı. Türk-İş üst yönetiminin ABD'yle ilişkileri AAFLI ile sınırlı değildir. Sadık Şide, genel kurulda yaptığı konuşmada, bazı yöneticilerin başka bazı vakıflar aracılığıyla dolar aldıklarını ileri sürdü.

— **Demokrasiye Sahip Çıkma:** 1980 öncesinde Türk-İş yönetiminin demokrasi mücadelesi anlayışı, Amerikan sendikacılığının anti-komünizmle özdeş anlayışıydı. Her askeri müdahaleyi içten bir biçimde derhal destekleyen Türk-İş'in demokrasiyi koruma konusundaki açıklamaları inandırıcı olmaktan uzaktı. Ancak 14. Genel Kurul'da yapılan konuşmalarda ilk kez bu konuda açık bir tavır kondu. Sağlık-İş Sendikası Genel Başkanı ve DYP üyesi Mustafa Başoğlu şöyle diyordu: "İlk hedef Özal'ın iktidardan götürülmesidir. Onun için genel grev yapacağız, hapse gireceğiz ve Özal hükümetine son vereceğiz. Birileri yine demokratik olmayan yoldan çözüm arayıp, 'Ben bildiğimi yaparım' derse, o zaman da hiç korkmadan Mehmetçiklerin kurşunlarına göğsümüzü açacağız."³ Türkiye Gazeteciler Sendikası adına konuşan Nail Güreli ise şunları söylüyordu: "Bundan böyle, demokrasiye ara veren, çoğulcu parlamenter rejimin işleyişini durduran ya da engelleyen her türlü darbeye, ihtilale, müdahaleye Türk-İş'in karşı olduğu açıklanmalıdır. Böyle bir müdahale karşısında, Türk-İş'in ve işçilerin genel greve gideceği, sürekli bir karar olarak şimdiden ilan edilmelidir."⁴ Sadık Şide, Mustafa Başoğlu'nun konuşmasına karşı çıkıp, geçmiş dönemlerdeki tavırlarıyla tutarlı bir tepki gösterdiyse de, bu konunun Türk-İş Genel Kurulu'nda bu biçimde ele alınması önemli bir gelişmedir. Demokrat muhalefetin ortak açıklamasında da bu konuda şunlar belirtilmektedir: "İşçi sınıfının ve tüm emekçi halkımızın temel hak ve özgürlüklerinin olmadığı bir demokrasi düşünülemez. Türk-İş tüm demokrasi güçlerinin ön saflarında tüm gücüyle yer alacaktır. Demokrasimize yönelecek her türlü müdahalelerde Türk-İş olarak örgütlü bir şekilde karşı koyacağız."

— **Demokrat Muhalefetin Başarısı:** Demokrat sendikacılar ilkeli bir çıkış yaptılar ve bu çıkışlarını genel kurulun sonuna kadar sürdürdüler. Geçmiş genel kurullardaki gibi, kısa dönemli çıkarlar nedeniyle bölünme olmadı. Bu ilkeli çıkış, genel kurulun üçte birinin onayını aldı. Bu, Türk-İş genel kurullarında ilkeli muhalif bir ekibin bir bütün olarak elde ettiği en önemli başarıdır.

14. Genel Kurul'da demokrat sendikacıların oluşturdukları ilkeli birlik güçlenerek sürüyor. Şevket Yılmaz ve ekibi ise, genel kurulun üçte birinin biraz üstünde oranda bir oy ile Türk-İş'i yönetmeye çalışacak. Demokrat sendikalar Türk-İş'in Genel Kurul sonuç bildirgesinde ele alınan konuların hayata geçirilmesi için sürekli tetikte olacaklar. Bu sendikaların Türk-İş'ten ayrılmaları ve yeni bir konfederasyonun kurulmasına katılmaları sözkonusu değildir. Bu tavır, demokrat muhalefetin Çalışma Programı'nda açıkça belirtilmiştir: "Hangi siyasi görüş ve düşünyüte olursa olsun, bütün işçilerin Türk-İş çatısı altında toplanıp sendikal birliğimizi sağlamak temel ilkimiz olacaktır." Türk-İş içinde ilkeli ortak mücadele yeni sağlanmıştır. Bu durum, 1971 yılında ortaya çıkan "sosyal demokrat muhalefet"ten temelden farklıdır. Türk-İş yönetimini, hem işverenlerle ve hükümetle ilişkilerinde, hem de tabanla ve tabanın sınıf çıkarla-

rının temsilcisi olan ilkeli demokrat muhalefetle ilişkilerinde, çok zor günler beklemektedir.

B. HAK-İŞ

Bugün ülkemizde üye sayısı açısından ikinci büyük konfederasyon Hak-İş'tir. Hak-İş 22 Ekim 1976 günü Öz-Yapı Sen, Öz-Süt Kur, Öz-Yol İş, Öz-Dokuma İş, Öz-Gıda İş ve Öz-Metal İş tarafından kuruldu.

3 Kasım 1976 günü yapılan basın toplantısında yayınlanan kuruluş beyannamesinde şöyle deniliyordu:

"Bugüne kadar cüceler sirkinde herkül postuna bürünmüş federasyon ve konfederasyonlar madde planında dev görünümü arzederken bugün mânâ planında çökmüşlerdir.

"Bu teşekküller milletimizin tarihine, milli ve manevi değerlerine, adet ve geleneklerine sahip çıkmadıkları gibi bu değerlerimizi her fırsatta yıkmaya çalışmaktadırlar.

"Bu federasyon ve konfederasyonlar hiçbir zaman işçiyi temsil edememiştir. Zira Türk işçisi maneviyatçıdır. Milli değerlere saygılıdır. Ahlâk prensiplerinde ise milletimizin bin yıllık tarihi geleneğine, örfüne ve adetine bağlıdır."⁵

Aynı açıklamada sendikaların işçilerle işverenlerin ilişkileri konusunda tavrı ise şöyle açıklanıyordu:

"Hak-İş işçi ve işverenin hakkını hak terazisinde tartacak, korkmadan, yılmadan haklı olana hakkını teslim edecektir."⁶

T

ürkiye'de İslam düzeni kurmak isteyenler sendikacılığa ve grev hakkına temelden karşıdır.

Diğer bir deyişle, Hak-İş işçilerle işverenler arasındaki anlaşmazlıklarda bir "hakem" rolü oynayacaktı. Bu durum, *İslami Düşünce* dergisinde şöyle ifade edilmektedir:

"En ilginç nokta, Hak-İş'in sınıf sendikacılığına iltifat etmemiş olmasıdır. O, işçi-işveren tezaadını değil, işçi-işveren kardeşliğini vurgulamaktadır. İş hayatında mücadeleyi değil, barışı hedef almaktadır. Önerdiği işçi ve işveren tipleri, 'alinterine hürmetkâr işveren' ve 'ibadet aşkıyla çalışan işçi' şeklindedir. Hattâ daha ileri giderek, Hak-İş'in işçi-işveren ilişkilerinde, peşinen taraf tutmadığını, tavrını tarafların herhangi bir olay içindeki 'haklılık' durumlarına göre belirleme prensibini benimsemiş olduğunu bile söyleyebiliriz... Hak-İş, taraflardan biri olmaktan çok, taraflar arasında hakem mevkiini almak istemektedir, adeta."⁷

Bu nokta Hak-İş'in ana özelliklerinden biridir. "Hak-İş, Türkiye'deki İslamcı akımın işçi hareketi içindeki yansısidir, denilebilir."⁸ İslamcı düşünce ise sınıf farklarını kabu etmekte ve kurulması istenilen İslamcı düzende sendikalara, toplu pazarlığa ve grev hakkına yer tanımamaktadır. Bu konu aşağıda ele alınacaktır. Hak-İş'in sendikacılık anlayışı-

nın temel direklerinden biri, işçilerle işverenler arasında çikar birliğidir.

Hak-İş, Çalışma Bakanlığı'na yazdığı 29.4.1977 tarih ve 33 sayılı yazısında, bağlı sendikaların toplam üye sayısının 343.763 olduğunu ileri sürüyordu. 27.6.1979 tarih ve 84 sayılı yazısında ise, Hak-İş bünyesinde 135.412 işçinin örgütlü olduğu belirtiliyordu.

Hak-İş, Milliyetçi Cephe hükümetleri döneminde ve 1980 yılında MSP oylarıyla ayakta dıran AP azınlık hükümeti döneminde kamu kesiminde yukarıdan aşağıya ve devlet desteğiyle örgütlendi. Diğer bir deyişle, bu tarihlerde Hak-İş'e bağlı sendikaların devletten aldıkları destek, Türk-İş'inkinden çok daha fazlaydı.

Hak-İş AP azınlık hükümeti döneminde yukarıdan aşağı, devlet desteğiyle örgütlendi.

Hak-İş Bakanlar Kurulu 1978 yılı Mart ayında şu açıklama yapıyordu:

"Hak-İş hepsi de Yahudi güdümlü harici mihraklara, tâbi kızıl, pembe ve sarı sendikacılığın hainane oyunlarına mutlak son verecektir. Mavi güdümlü sendikacılık yıkılacak, Milli Sendikacılık hakim kılınacaktır.

*"Hak-İş'in mücadelesi HAK NİZAM için verilen mücadeleden ayrılmaz. Yahudi güdümlü müessese kapitalist nizam hakimiyetini devam ettirdikçe, ne umumi olarak bütün halkın, ne de hususi olarak işçi kitlelerinin meseleleri halledilemez. Hak-İş, sendikal mücadelenin işçi ücretlerinin artırılması için işveren üzerinde sadece bir tazyik unsuru olarak kullanılması gibi basit bir sendikacılık telakkisini reddetmektedir. Sendikacılık, hak nizamın tesisi için bir silahtır. Hak-İş'in benimsediği sendikacılık telakkisi, hak nizamın tesisi uğrunda MİLLİ ve İNKILAPCI SENDİKACILIK'tır."*⁹

Hak-İş'in 12 Eylül'e ve DİSK'e karşı takındığı tavır da ilginçtir. Hak-İş'in 19-20 Aralık 1981 günleri toplanan üçüncü genel kuruluna sunulan Çalışma Raporu'nda şunlar yazılmaktadır:

*"Harekâtın ilk gününde yayımlanan Milli Güvenlik Konseyi'nin 7 No.lu bildiriyle anarşiyi körükleyen, işçileri karanlık emelleri uğruna ve kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendiren sendika ve konfederasyonlar faaliyetten men edildiler."*¹⁰

Milli Güvenlik Konseyi, 15 Eylül 1980 tarihli 8 No.lu bildiriyle de Hak-İş'in mal varlığını kontrol altına aldı. Hak-İş ve üye sendikaların yöneticileri gözaltına alındılar ve daha sonra serbest bırakıldılar. Milli Güvenlik Konseyi'nin 19 Şubat 1981 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 45 No.lu kararıyla da Hak-İş'in faaliyetleri ve malvarlığı serbest bırakıldı.¹¹

Hak-İş'in 19-20 Aralık 1981 günleri yapılan üçüncü genel kurulunda açış konuşmasında şunlar söyleniyordu:

"12 Eylül 1980'den sonra anarşi hadiselerle ilgili durum eskisinden farklıdır... Bu durumdan, anarşi ve terörle başarılı mücadeleden memnun olmayan, anarşi ve terörü karşı girişilen bu mücadeleyi yürekten alkışlamayan tek kişi ve kuruluş düşünmek bile zordur... Sağlanmış bulunan bu güvenli

*ve huzurlu ortam inzibatıdır. Askeri yönetim imkânlarıyla devlet otoritesinin tam anlamıyla sağlanmış olmasındandır. Mazallah hatırlanması bile tüyler ürperten eski günlerin tekrar, normal yönetime geçilince geri gelmemesi için hem inzibatı tedbirler alınmalı ve hem de ruhlara eğitici plan ve programlar geliştirilmelidir... 12 Eylül yönetiminin gerek ülkemiz içinde ve gerekse uluslararası münasebetlerdeki keskin ve kararlı tavrını gönülden destekliyoruz."*¹²

*"Devrimcilik dediler, halkçılık edebiyatı yaptılar, sendika ağaları ve patronluğunun devrilmesi gerektiğini söylediler. Bağırmadık sokak, dolaşmadık cadde, yazılmadık duvar bırakmadılar, ama kendileri, işçinin önünden bile geçemediği en lüks otellerde ve gayri meşru bir yaşantı içinde peçayı ele verdiler."*¹³

Hak-İş'in 19-20 Aralık 1981 günleri toplanan üçüncü genel kuruluna sunulan Çalışma Raporu'nda DİSK konusunda da şu görüşler yer alıyordu:

*"Güya DİSK'i kuranlar işçi hakkını en iyi kendileri savunacaklardı. Fakat işçi açısından değişen bir şey olmamıştır. Çünkü kapitalist sistemin savunucusu Türk-İş'in yerine komünist sistemin savunuculuğunu yapan DİSK kurulmuştur... DİSK'in temel ilkesi sınıf sendikacılığıdır. Tarihin bir sınıf kavgasından ibaret olduğunu iddia ederek, Türkiye'yi bir sınıf kavgası ortamına sürüklemişlerdir... DİSK'in asıl gayesi Türkiye'yi Komünist Rusya'nın bir uydusu haline getirmektir. Bunun için kuruluşundan beri bu gayeye hizmet etmiş olup işçi haklarını savunmaktan ziyade, dışardan aldığı talimatların yerine getirilmesine yönelik bir çalışma içerisi-ne girmiştir."*¹⁴

Hak-İş demokrasi mücadelesinde yer alacaksa, DİSK konusundaki tavrını gözden geçirmelidir.

DİSK ve bağlı sendikaların yöneticilerinin tutuklu bulunduğu ve yargılandıkları günlerde Hak-İş'in takındığı bu tavır bugün hatırlanmalı ve değerlendirilmelidir. İşin ilginç yanı, bu metnin Hak-İş'in 24-25 Aralık 1983 günleri toplanan 4. Genel Kurulu'na sunulan Çalışma Raporu'nda ve 20-21 Aralık 1986 günleri toplanan 5. Genel Kurulu'na sunulan Çalışma Raporu'nda tekrar tekrar aynen yayınlanmasıdır.¹⁵

Hak-İş, Türkiye'de demokrasi mücadelesinde yer alacaksa, bu konulardaki tavrını gözden geçirmek zorundadır.

Hak-İş, Türk-İş'i eleştirirken, Türk-İş yönetimlerinin ABD ile ilişkilerini de ele almıştır. Bu arada Asya Amerika Hür Çalışma Enstitüsü (AAFLI) de teşhir edilmiştir. Ancak bu karşı çıkış ABD hakim sınıflarını değil, Amerikalıları hedef almıştır.

Hak-İş ve bağlı sendikaların yöneticileri, kişisel dürüstlüklerine, çalışkanlıklarına ve sendikacılık hareketinde açık grevi gibi mücadele yöntemlerini gündeme getirmelerine karşın, demokrasi mücadelesinde başarılı bir sınav vermemişlerdir. 1982 Anayasası'na karşı takındıkları açık tavır ve SSK ile Yüksek Hakem Kurulu'nda Türk-İş'e alternatif olarak kullanılmak istenmelerine karşı çıkmaları ise olumlu noktaldır.

Hak-İş üye sayısını 1980 sonrasında artırmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre, 1984 Ocak-1986 Temmuz döneminde Hak-İş'e bağlı sendikaların toplam üye sayısı şöyledir."¹⁶

Tarih	Üye Sayısı
Ocak 1984	107 845
Temmuz 1984	111 613
Ocak 1985	124 375
Temmuz 1985	138 349
Ocak 1986	154 595
Temmuz 1986	145 737

Üye sayısındaki bu artışın önemli bir bölümü, geçmişte DİSK'e bağlı sendikalarda örgütlü işçilerin Hak-İş sendikalarına geçmeleriyle sağlanmıştır. Hak-İş üye sayısı bakımın-

Yeni Türk-İş yönetimini hem hükümetle hem de kendi muhalefetiyle ilişkisinde çok zor günler beklemektedir.

dan en büyük sendikaları Öz Demir-İş (43.971 üye), Öz İplik-İş (34.464 üye) ve Öz Gıda-İş'tir (31.131 üye). Bu işkollarında Türk-İş üyesi sendikalar, sırasıyla, Türk-Metal, Tek-sif ve Tekgıda-İş'tir. Hak-İş'in bu sendikalarının üye sayısındaki artışın önemli bir nedeni, Türk-İş'in bu işkollarındaki sendikalarının niteliğidir.

Hak-İş'in sendikacılık anlayışı işverenlerle işbirliğine dayanmaktadır. Hak-İş, 1980-1986 döneminde yaşanan sıkıntılar ışığında, ya bu anlayışını değiştirecektir, ya da 1980 sonrasındaki üye artışı çeşitli biçimlerde tersine dönecektir. Olası

gelişim, Hak-İş üyesi sendikalarda Hak-İş'in sendikacılık anlayışına karşı muhalefetlerin gelişmesidir. Laspetkim-İş'in önce Hak-İş'e katılması, sonra da Hak-İş'ten ayrılması, bu anlayış sürdüğü sürece, farklı biçimlerde tekrarlanabilir.

Hak-İş bir "İslam sendikacılığı" üretmedi. Çünkü İslamcı düşünce özünde sendikacılığa, toplu pazarlığa ve grev hakkına karşıdır. Hak-İş'in çıkmazı bu noktadadır. Bu nedenle de, 1980 sonrasında özel koşullarında artan üye sayısını elde tutma ve artırma olasılığı düşüktür. Devletten destek almadığı sürece de, 1976-1980 dönemini tekrarlayamaz. Hak-İş'in son yıllardaki büyümesi özel koşulların sonucudur ve bu özel koşulların ortadan kalkmasıyla birlikte (sendikacılık anlayışı değişmezse) tam tersi bir süreç başlayacaktır. Bu konuyu daha iyi kavrayabilmek için, İslamcı düşüncenin sendikacılık anlayışına daha yakından bakmakta yarar vardır.

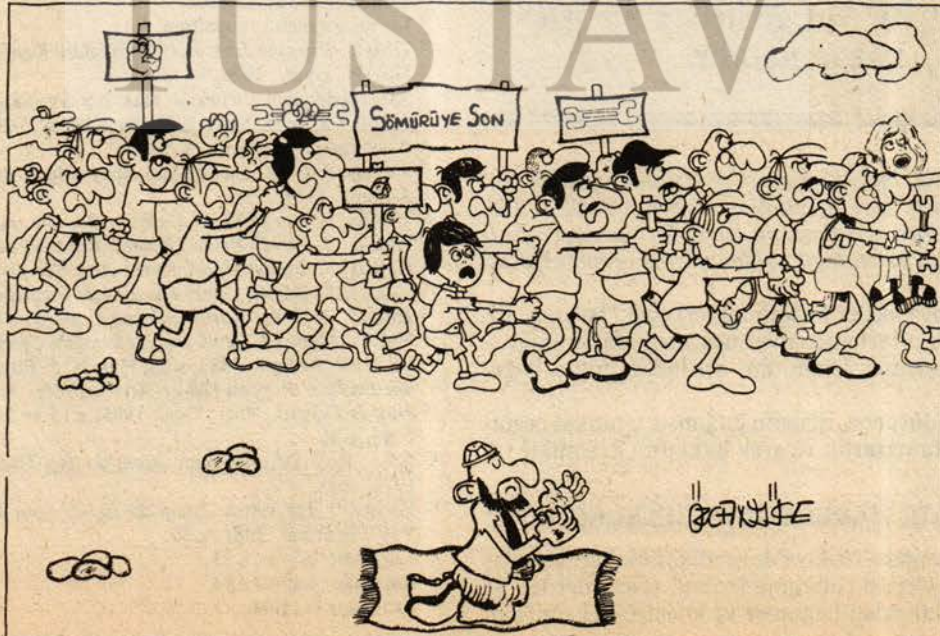
C. İSLAM DÜZENİ VE SENDİKAL HAKLAR

12 Eylül 1980 sonrasında Türkiye'de İslam düzeni kurmak isteyenlerin örgütlülüğünde önemli bir sıçrama oldu. Başörtü konusunda başlatılan tartışmalar, buzdağının bir güç deneme ve gösterisidir.

Türkiye'de İslam düzeni kurmak isteyenler sendikacılığa ve grev hakkına temelden karşıdır. Kurulmak istenilen düzende sendikalar, özgür toplu pazarlık ve grev hakkı olmayacaktır. Kurulmak istenen, her konunun otoriter bir devlet tarafından belirleneceği bir sistemdir.

İslamiyet, ticaretin oldukça gelişmiş olduğu bir feodal toplumda doğdu. Bu nedenle, İslamiyetçe kutsal kabul edilen metinlerde işçi-işveren ilişkileri çağdaş anlam ve içeriğiyle ele alınmamıştır. Eski Arapça ve Kur'an'da "âmil" veya "um-mâl" olarak geçen kavram, çağdaş anlamıyla "işçi" değil, "bir iş yapan, işleyen, çalışan" anlamına gelmektedir.¹⁷ İslamiyet, işçileri bir sınıf olarak kabul etmemektedir. Bir İslamcı düşünür şunları yazmaktadır:

"İslam'da işçi ve işveren, birer sınıf teşkil edecek ve birinden diğerine geçiş veya ikisini bir anda temsil mümkün

olmayacak şekilde birbirinden ayrılmış değildir... Herkese iş yapan zanaatkarlar, sanayiciler, doktor, avukat gibi serbest meslek sahipleri bu vasıflarıyla işçidirler (ecir-i müsterek); işlerini yaparken başkalarının emeğinden de istifade ediyor, yani işçi kullanıyorlarsa, bu vasıflarıyla da işverendirler. Buna mukabil, yalnız bir şahsa veya müesseseye çalışan kimse sırf işçidir (ecir-i hâss); ancak bu işçi, emeği karşılığında ücret yerine, üretim ve gelirden pay alıyorsa, işçilik vasfına bir ölçüde işverenlik de katılmaktadır."¹⁸

Hıristiyanlık, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte bir değişim geçirmiş ve kapitalizme uyum sağlamıştır. 19. yüzyılın sonlarında Marksistlerin sendikalarda etkili olmaları karşısında da Hıristiyan sendikacılığı geliştirilmiştir. İslamda böyle bir durum sözkonusu değildir. İslam düzeninde sendikacılığa yer yoktur. İslamcı düşünceyi benimseyenlerin bugünkü Türkiye toplumunda sendikalar kurmaları onlar için geçici bir mücadeledir. Bu sendikaların "İslam sendikacılığı" türü bir akımı kuramsal olarak veya uygulamada hayata geçirememiş olmaları, İslam düzeninin sendikacılığa ve grev haklarına temelden karşı olmasından kaynaklanmaktadır.

İslam düzeni, sınıf olgusunu reddeder, İslam devletinin üstleneceği görevlerin sendikalara gerek bırakmadığını savunur. Bir İslamcı düşünür bu konuda şunları yazıyor:

"İslam'da devlet, tam mânâsıyla sosyal devlettir ve sosyal adalet onun baş hedefidir. Çalışanın normal olarak geçim şartlarını sağlamak devletin görevleri arasındadır... Buna göre, İslam devletinde hak aramak, adalet sağlamak için teşekkül kurmaya gerek yoktur. Eğer devlet vazifesini yapmıyorsa -veya devlete yardımcı olmak üzere- işçi ve esnaf teşekkülleri kurulabilir; ancak bu teşekküller politikanın aleti olamaz, gayelerinin dışına çıkamazlar."¹⁹

İslam düzeni, çağdaş dünyanın örgütlü insanı yerine, otoriter din devletine bağlı tek tek bireyler yaratmayı amaçlamaktadır.

Türk-İş'teki demokrat muhalefetin programı sendika tabanlarında tartışılmalı, geliştirilmeli, yol gösterici bir işlev kazanmalıdır.

"İslamın getirdiği hukukî, sosyal ve iktisadî düzende grev ihtiyacı duyulmaz. İşçi, ücretinden memnun değilse, ilgili mercilere başvurarak artırılmasını ister. Bu merciler tarafsızdır. Ücret uygun görüldüğü halde işçi razı olmuyorsa, işi bırakır."²⁰

"İşçi az olur veya işçiler birleşir işi terkeder. İşveren, işinin aksamaması için fazla ücret vermek zorunda bırakılır... Bu... tutum ve davranış İslam dini açısından doğru değildir."²¹

Özetle; İslamcı düşünce, işçilerin bağımsız sendikal örgütlenme, özgür toplu pazarlık ve grev haklarını kesinlikle tanımamaktadır.

C. SENDİKACILIK HAREKETİNİN GELECEĞİ

1980-1986 döneminde Türkiye'de sendikacılık hareketi ağır darbeler yedi. Devletten, hükümetlerden, işverenlerden ve ABD hakim sınıflarından bağımsız ve gücünü işçi sınıfının

örgütlü kitlesinden alma geleneğinin temsilcisi olan DİSK'in faaliyeti durduruldu. İşçi hak ve özgürlükleri ile sendikal haklar, sürekli ve sistemli bir saldırıya maruz bırakıldı. Sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev haklarına 1982 Anayasası ve diğer mevzuatla getirilen yasaklama ve kısıtlamalardan sonra, yalnızca toplu iş sözleşmeleri alanındaki mücadeleyle kayıpları geri alabilmek bir hayal oldu. Hayat, işçi sınıfının daha örgütlü ve kapsamlı mücadelesini zorlamaya başladı.

Türkiye işçi sınıfı, en temel haklarına yönelik saldırı koşullarında sendikaların alternatifi kitle örgütlenmelerini yaratamadı. 1980-1986 dönemi, işçi sınıfı açısından sendikacılığın hâlâ örgütsüzlük anlamına geldiğini gösterdi.

Bugün sendikacılık hareketi bir dönüm noktasındadır. Bugün verilecek kararlar, Türkiye sendikacılık hareketinin Türkiye işçi sınıfının mücadelesine ne kadar hizmet edeceğini belirleyecektir.

Türk-İş'te ilk kez örgütlü ve ilkeli bir demokrat muhalefet oluşmuştur. Bu muhalefetin oluşması bir başlangıçtır. Türk-İş yönetimi üstüne düşen görevleri yapmazsa, bu sendikaların etkili bir mücadele başlatacakları açıklanmıştır. Türk-İş yönetimi, delegasyonun üçte bir oyuyla seçilmiştir. Bunu hükümet de, üye sendikalar da ve sendika üyeleri de bilmektedir.

Hak-İş ise, sendikacılık anlayışını temelden değiştirmedeği sürece "marjinallikten" kurtulamaz. Sendikacılık anlayışını değiştirmesi de beklenemez. Bu koşullarda, Türkiye sendikacılık hareketinin sendikal birliği Türk-İş'te sağlanma durumundadır. Ancak önemli olan bu birliğin programıdır.

Türk-İş'in 14. Genel Kurulu'nda demokrat muhalefetin oluşturduğu ve savunduğu çalışma programı, sendikaların tabanlarında tartışılmalı, daha geliştirilmeli ve sendikalara bağımsız ve işçi sınıfının kitle gücüne güvenen mücadeleciler bir nitelik kazandırmada yol gösterici bir işlev üstlenmelidir. Bu başarılabildiği takdirde, sendikacılık hareketinin birliği ileriye dönük bir program temelinde sağlanmış olacaktır.

DİPNOTLAR

- 1 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Y.Koç, "Türkiye'de Ücretlilerin Maddi Durumu", 11 Tez, 2. Kitap, Şubat 1986, İstanbul, s.159-195.
- 2 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Y.Koç, *Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek?*, Alan Yay., İstanbul, 1986.
- 3 *Cumhuriyet*, 24.12.1986.
- 4 Konuşma metni, çoğaltma, s.11.
- 5 Hak-İş, *Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu*, 1976, s.2.
- 6 Hak-İş, a.g.e., 1976, s.16.
- 7 Sabri Adıyaman, "Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu", *İslami Düşünce*, Mart 1978, Sayı 12, s.25-26.
- 8 Adıyaman, S., a.g.m., s.21.
- 9 Hak-İş, 2. Genel Kurula Sunulan Faaliyet Raporu (20 Mayıs 1979), Ankara, 1979, s.8.
- 10 Hak-İş, 3. Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara, 1981, s.31.
- 11 Hak-İş, 3. Genel Kurul Çalışma Raporu, s.32.
- 12 Hak-İş, 3. Büyük Genel Kurul Açış Konuşması, çoğaltma, s.4.
- 13 Hak-İş, 3. Büyük Genel Kurul Açış Konuşması, çoğaltma, a.5.
- 14 Hak-İş, 3. Genel Kurul Çalışma Raporu, s.67.
- 15 Hak-İş, 4. Büyük Genel Kurula Sunulan Çalışma Raporu (24-25 Aralık 1983), Ankara, 1983, s.23; Hak-İş, 5. Büyük Genel Kurula Sunulan Faaliyet Raporu (20-21 Aralık 1986), Ankara, 1986, s.35.
- 16 *Hak-İş Dergisi*, No.1, Ocak 1986, s.15 ve No.6, Haziran-Temmuz 1986, s.21.
- 17 Atay, Prof.Dr. Hüseyin, *İslam'da İşçi-İşveren İlişkileri*, Ankara, 1979, s.40.
- 18 Karaman, Hayrettin, *İslam'da İşçi-İşveren Münasebetleri*, Marifet Yay., İstanbul, 1981, s.39.
- 19 Karaman, a.g.e., s.73.
- 20 Karaman, a.g.e., s.75.
- 21 Atay, a.g.e., s.44.

Sendikalarda Yeni Gündem

YUSUF BARMAN

1987 yılı sendikal yaşam açısından oldukça canlı geçeceği

ve ilginç gelişmelere tanık olacağına benzemektedir. Bunun ilk işaretleri, geçtiğimiz yılın son aylarında yapılan sendika ve konfederasyon kongrelerinde görüldü. Sendika yönetim kademelerinde esaslı dönüşümler gerçekleşmemekle birlikte, mücadeleciler bir dilin geliştirilmesi, hükümete yönelik kızgınlıkların açıkça ifade edilmesi, siyasal düzlemde taleplerin formüle edilmesi, genel grev çağırılarının yapılması ve bunların ötesinde, Türk-İş içinde sağ ve sol kampların billurlaşması, sendikal mücadelenin dikkatle izlenmesi gereken bir evrime içinde olduğunu ortaya koydu.

Aslında, Türkiye'nin en büyük sendikal örgütü olan Türk-İş'in yönetim ekibi ve Şevket Yılmaz, uzunca bir süreden beri hükümetin çeşitli işçi sorunlarına ilgisiz kalmasından yakınmakta, başbakanın sendikaları muhatap almaktan kaçınmasını eleştirmekte ve buna karşılık kendilerinin de harekete geçeceklerini söylemekteydi. Nitekim Aralık 1986 sonundaki genel kurullarında, 1987'nin bir "eylem yılı" olacağını ilan ettiler. Ayrıca, 1982 referandumunda "evet oyu" çağırısında bu-lundukları anayasanın değiştirilmesi istemlerini dile getirdiler. Elbette Şevket Yılmaz'ın bu "çıkış"ının ardında, yılların suskunluğunu atmak isteyen işçi üyelerin yarattığı baskının payı olduğu söylenebilir. Ama bunun yanı sıra, top-

lumsal konumlanmada sendika bürokrasilerini zorlayan yeni durumların varlığı da araştırılmalıdır. On yıllardan beri "devlet sendikacılığı" potasında pişmiş sendika yöneticilerinin, birkaç huzursuz yılın yarattığı taban baskısıyla görünürde de olsa sol bir söylem geliştirmelerini beklemek safdillik ve kolaycılık olur.

MESLEK ÖRGÜTLERİ OLARAK SENDİKALAR

Kapitalist toplumdaki iki temel sınıf, çıkarları gereği toplumsal sorunlara sınıf terimleri açısından farklı yaklaşır. İktisadi ve siyasal zeminlerde egemen

ler olabilir. Örneğin sınıfsal terimler kabul edilir ve zaman zaman şiddetlenen karşılıklı mücadelelerle birlikte iki ayrı kamp durumunda, ama birlikte yaşanabilir. Ya da işçi sınıfının reformcu önderleri burjuvazinin siyasi temsilini de üstlenebilir ve devlet yönetiminde yer alabilirler. Bir başka biçim ise, sınıf tanımlarının "ulusçuluk" adına tümden yok edilmesi ve işçi hareketinin güçlü devlete bağlanmasıdır. Bu ve benzeri rejim türlerini çoğaltabiliriz. Peki Türkiye'de durum nedir?

1946'dan beri Türkiye'de sınıf temelinde örgütlenmeye izin veriliyor. Ama daha başından itibaren sendikaların devletin denetimi ve etki alanı içinde kalmaları esası öngörülmüş. Bu anlamda Türk-İş, varolan sınıfsal dengelerdeki istikrarın korunmasında üstüne düşen görevi layıkıyla yerine getirdi. Ama 13 yıllık DİSK pratiği bu işlerlikte gedik açtı. Şüphesiz DİSK, bugün kendisine yöneltilen suçlamaların tersine, hiç de varolan rejimi devrimci bir dönüşüme uğratma çabası içine girmemişti. Ama asıl "suçu" devletten bağımsız bir sınıf sendikacılığı uygulamasının peşine düşmesiydi. Bu durumda sendikalar ve yöneticileri toplumsal statü içindeki yerlerini ve güçlerini, egemen sınıfın ve devletin onayından değil, işçi sınıfının varlığından ve bu varlığın yarattığı pazarlık gücünden alacaklardı. Bu, Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde gözlenen sendikal yapılanma ve sendika bürokrasisi-devlet ilişkisi modelinden çok farklı değildi. Ama bu noktaya ulaşabilmek için bile DİSK'in sınıf seferberliğine gereksinimi vardı. Ne var ki Türk burjuvazisi bu konudaki isteksizliğini 1980 sonunda belli etti.

DİSK'in asıl suçu devletten bağımsız bir sınıf sendikacılığı uygulamak istemesiydi.

olan burjuvazi, bu egemenliğinin sınıfsal özelliğini perdelemek ve bunu ulusun tümel iradesinin bir ürünü olarak göstermek zorundadır. İşçilerin ise, kendi özgün çıkar ve istemlerini savunabilmeleri açısından sınıfsal farklılıklarını vurgulamaya, egemen sınıf ile kendileri arasına mesafe koymaya gereksinimleri vardır. Bu iki ayrı yaklaşım, değişik dönemlerde değişik biçim-

Şimdi 1982 Anayasası'yla birlikte yeni bir ilişkiler sistemine geçilmek isteniyor. Sınıf örgütlenmesine yasak getirilmiş değil, ama sendikalara ayrılan oyun alanı artık epeyce daraltılmış durumda. Yeni rejimin sendikalardan istediği onların birer *meslek örgütü* olmaları. Sendikalar, işçilerin *sınıfsal değil mesleki* sorunlarına sahip çıkacaklar, bunların çözümü için devletin desteğini arayacaklar ve bu doğrultuda hükümetlere çeşitli önerilerde bulunacaklar. Ama bağımsız yaptırım güçleri olmayacak. Bu *korporatist* projenin Türk-İş'e fazlaca ters gelmeyeceği düşünülebilir, ancak sendikacıların da bir bileşeni olduğu tek partili diktatörlük rejimlerine özgü bu uygulamanın çok partili bir parlamenter sistemde sendikalar açısından sorunlar yaratacağı açık. Çünkü bu ikinci sistemlerde yaşam düzeyleriyle, toplumsal ilişkileriyle, her türden ayrıcalıklarıyla işçi sınıfı içinde bir üst katman oluşturan işçi bürokrasileri, bu konumlarını her şey karşın sınıfsal statülerinin kendilerine kazandırdığı güçle elde ederler ve korurlar. Bu statünün ortadan kaldırılması, tanınmaması ya da dikkate alınmaması, işçi bürokrasisinin bir bütün olarak maddi varlığını tehlikeye sokar. İçlerinden birkaçı belki egemen parti aracılığıyla devletin yönetim kademelerine atlayabilirler, ama böylesi bir durum sınıfsal katmanın tümü için söz konusu olamaz.

İşte yeni anayasanın uygulayıcısı durumundaki ANAP hükümetinin ve Özal'ın sendikalara yönelik izlediği siyasete sağlı sollu tüm işçi yöneticilerinden gelen tepki buradan kaynaklanmaktadır. Şevket Yılmaz, "ANAP hükümetinin bir işveren hükümeti olduğunu" söyleyebilmekte ve "Özal'ın kendisi ile görüşmesi konusunda ısrarını sürdürmesi halinde eyleme geçeceklerini" ilan edebilmektedir. Hatta sağ muhalefetin lideri Mustafa Özbek, "genel grev" önerisinde bulunabilmektedir. Bugün Türk-İş kendi toplumsal statüsünü koruyabilmenin derdine düşmüştür. Ve bu da ANAP hükümetinin işçi sınıfına yönelik uygulamalarının tehlike boyutunu ciddi bir biçimde açığa vurmaktadır.

Sendikaları varoluş sorunuyla karşı karşıya bırakan bu yeni durum, sendikalarda ve bir bütün olarak da Türk-İş'te ortaya çıkan yeni eğilimleri ve ayrışmaları da açıklamaktadır. Şevket Yılmaz'ın temsil ettiği geleneksel sendika liderliği durumdan umudunu pek kesmiş gözüküyor. Güçlüklerin farkındalar, ama bunların üstesinden gelmek için iktidara yönelik tehditlerin yeterli olacağı inancındalar. Türk-İş'in

geçmiş yıllarda da genel grev çağrılarını yaptığı, hatta kimi uygulamalara yöneldiği anımsanabilir. Ama tüm bu kafa tutuştan beklenen, hükümetin konfederasyonun gücünü dikkate alması ve onu kendine muhatap edinmesidir. Böylece yasalarda gerçekleştirilecek kimi düzeltmeler ve elde edilecek görece zamlar, yönetimin prestijini kurtaracağı gibi statüsünü de yeniden sağlama alacaktır. Şevket Yılmaz ve arkadaşları bunun peşinde olsalar gerek.

A NAP'ın işçi sınıfına yönelik uygulamaları sendikaları varoluş sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Mustafa Özbek'in başını çektiği sağ muhalefet ise eski ayrıcalıklı konuma dönüşün yolunu ANAP iktidarının gitmesinde ve AP-DYP çizgisinin yeniden yönetime gelmesinde arıyor. Bu kesimin sözcülerinin genel kurulda dile getirdikleri istemler ve demokrasi çağrıları, DYP söyleminin neredeyse aynı. Üstelik sağ muhalefet işçi oylarının ANAP'tan kopmakta olduğunun farkında ve bu açıdan kendisini radikal bir söylemle çekim merkezi durumuna getirmeye çalışmakta. Ayrıca, son aylarda militanlaşan sağ hareket ile Özbek muhalefeti arasında bir paralellik kurmak pek de yanlış olmaz.

Cevdet Selvi'nin önderliğindeki sosyal demokrat muhalefet ise Türk-İş'e yeni bir soluk getirmektedir. Bu kesim, anayasanın ciddi bir revizyondan geçirilmesini ve konfederasyonun korporatist projeden olduğu kadar geleneksel devlet sendikacılığı çizgisinden çıkartılmasını da istemekte. Sol muhalefet sosyalist bir söyleme ve programa sahip değil. Hatta muhalefet programlarının ne kadar bütünsellik taşıdığı da tartışılabilir. Ama ısrarla sınıfın bağımsız gücünden söz etmeleri ve bu doğrultuda eylem planları geliştirmeleri, Türk-İş için oldukça yeni ve geleneksel yönetim için tehdit edici. Selvi'nin atılımında, Türk-İş çatısı altında örgütlenen DİSK'li işçilerin etkisini görmemek olanaklı değil, ama sosyal demokrat çıkışı yalnızca bununla açıklamak yeterli olmaz. Cevdet Selvi'nin temsil ettiği liderlik, toplumsal ilişkilerde daha güç-

lü bir konuma geçmek, bürokrasinin pazarlık gücünü artırmak ve buna yönelik olarak da sınıfın bağımsız hareketliliğini sağlamak için mücadele ediyor. İşçi sınıfının hoşnutsuzluğunun artmakta olduğu bir döneme denk düşen bu sosyal demokrat çıkış, tabandaki üyelerin sempatisini toplamaya aday gözükmekte. Ama yarın ya da öbür gün bu liderliğin hangi noktada bir barikata döntülebileceğini de akıldan çıkartmamak gerekir.

SOSYAL DEMOKRAT MUHALEFET VE PROGRAMI

Bugün işçi sınıfının karşı karşıya olduğu sorunlar, özellikle de bu sınıfı siyasal zeminde temsil eden bir partinin bulunmayışı, sendikaları siyasi istemler geliştirmeye yöneltmektedir. Çünkü grev, toplu iş sözleşmesi, sendikal örgütlenme gibi sorunların yanısıra, kıdem tazminatı, işsizlik, asgari ücret, sosyal güvenlik, işçi sağlığı ve iş güvenliği gibi bir dizi başka sorunun çözümü de yeni yasal düzenlemeleri gerektirmektedir. Ama bir kez bu alana el atıldığında, iş yaşamını düzenleyen yasa ve kuralların, bütünsel bir siyasal rejimin parçası olduğu ve bu bütüne dokunulmaksızın yapılacak kısmi iyileştirmelerin sendikaların hızla yuvarlanmakta olduğu güçlüklerle bir çözüm getirmeyeceği görülebilmektedir. Bu nedenle

Muhalefet programı DİSK'in dili hatırlatmasına karşın son derece zayıf istemler öne sürmekte.

yalnızca Selvi değil, Özbek ve Yılmaz da daha doğrudan siyasi bir söylem geliştirmek durumunda kalmaktadırlar. (*)

Türk-İş içindeki geleneksel önderliğe en güçlü alternatif olması ve sınıfın ileri atılımını kendinde toplaması açısından dikkatleri üzerinde toplayan sosyal demokrat muhalefetin programına bakıldığında, iki ciddi zaaf kendisini hemen açığa vurmaktadır. Birincisi, DİSK kongrelerinde kullanılan dili anımsatmasına karşın, ileri sürülen istemler son derece zayıf ve kendi içlerinde bütünsellikten uzaktır. İkincisi ise, dile getirilen sorunların çözümüne ve ileri sürülen istemlerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak *ne yapılacağı* belir-

tilmemektedir. Bu iki noktayı birkaç örnekle açalım.

Sosyal Demokrat Muhalefet programında demokrasi konusuna ilişkin olarak, "İşçi sınıfının ve tüm emekçi halkımızın temel hak ve özgürlüklerinin olmadığı bir demokrasi düşünülemez.

Enflasyona karşı eşel mobil istemi ileri sürülecek mi?

Türk-İş tüm demokrasi güçlerinin ön saflarında tüm gücüyle yeracaktır" denilmektedir. Eğer burada "işçi sınıfına ve tüm emekçi halka" bir mesaj sözkonusu ise, "temel hak ve özgürlükler"den neyin kastedildiği açıkça ifade edilmeliydi. Örneğin düşünce ve söz özgürlüğü, örgütlenme ve propaganda özgürlüğü, seyahat özgürlüğü gibi konularda muhalefetin somut istemleri ne olacaktır, bunların bilinmesi gerekirdi. Yoksa bugünlerde temel hak ve özgürlükleri savunmayan yok gibidir. Keza, insan hakları konusuna ilişkin olarak da, yalnızca güvenlik soruşturmasına karşı çıkılmakla yetinilmeyip, günümüzün en acil sorunlarından biri olan işkence uygulamaları, işçileri yalnızca değer değer/aruk-değer üreten basit birer robot durumuna getiren kapitalist sistemin insanlık dışı yanları sergilenmek durumundaydı. Muhalefetin demokrasi konusundaki istemleri son derece cılızdır ve kendisini destekleyen kimi sendikaların (örneğin Yol-İş) konumlarının da geridedir.

Programda, 24 Ocak kararlarına da değinilmekte ve "Biz, Türk-İş olarak, 24 Ocak Kararları'na ve bu doğrultuda yapılan tüm düzenlemelere karşı çıkıyoruz" denilmektedir. Peki bu kararlar hangi ekonomik politikanın ürünüdür ve karşı çıkılırken ileri sürülen istemler nelerdir? Bir avuç sermayedar tarafından yönetilen bankaların, sanayi kuruluşlarının ve ticari örgütlenmelerin emekçilerin denetimine açılması, iş yaşamının sırlarının herkes tarafından öğrenilmesi isteniyor mu? Enflasyona karşı, ücretlerde oynak ölçek (eşel mobil) sistemi, yani, ücretlerin toplu iş sözleşmelerinin dışında ve otomatik bir biçimde enflasyon oranında artması istemi ileri sürülecek mi? İşsizlik konusunda, "Türk-İş olarak işsizlik sorununun çözümlenmesi doğrultusunda ciddi ve somut çabalar gösterilmesini sağlamak

için ağırlığımızı koyacağız" denilmektedir. Nedir bunlar? Sanayileşme ve yeni işyerlerinin açılması gibi genel lafazanlığın dışında, ücretlerde kısıntı olmaksızın iş saatlerinin azaltılması ve böylece kurulacak yeni vardiyalara işsizlerin alınmasının peşine düşülecek mi? İşten çıkarmalara karşı yalnızca iş yasasının 13. ve 17. maddesinin değiştirilmesinin ötesinde, işçilere işlerini kaybettiren bunalımın faturasının emekçilere ödetilmemesi, zarar eden şirket ve kuruluşların devletleştirilmesi istenecek mi? Ekonomik çöküş karşısında, tüm çalışanların yararına ve onların denetiminde yeni bir ekonomik politika projesi geliştirilecek mi?

Bu notlar, programın 30 maddesi için de tek tek geliştirilebilir. Biz bu yazının sınırları içinde, yalnızca "sosyal demokrat" sendikacıların henüz yetersiz, özgünlükten uzak ve genel ifadelerle geçirilmiş bir programla başarı şanslarının az olduğuna değinmek istedik. Bu eleştiriye ters düşen tek nokta ise, muhalefetin "tüketici boykotları düzenleme" istemidir. Geliştirilmesi ve takipçisi olunması gereken bu istem, işçilerin kendi mücadelelerinin yanısıra

mi genel grev önerisi geliştirilmektedir. Ama bu son derece güç ve etkisi sınırlı olan yöntemin dışında, bizim anladığımız, diğer yönetim grupları gibi muhalefetin de "baskı grubu" olmanın ötesinde bir mücadele anlayışına sahip olmadığıdır. Halbuki kırk yıllık sendikal deneyim, siyaset arenasında doğrudan işçiler gerçek temsil edilmediği sürece sendikaların baskı grubu oluşturmalarının son derece güç olduğunu ve siyaset zemininde çözülmesi gereken sorunların sendikaları açmazlara sürüklediğini kanıtlamıştır. Özellikle de günümüzün kısıtlı demokrasi koşulları altında, sendika-siyaset bağının koparıldığı bir ortamda "baskı grubu" olabilmenin şartları hemen hiç yoktur. Eğer böylesi bir durum olmasaydı Şevket Yılmaz acze düşer ve "Türk-İş'i hiçe sayanlar" a karşı veryansın eder miydi? Ya da sosyal demokratik alternatif Türk-İş içinde bu denli gündeme gelir miydi?

Sendikalar için "baskı grubu" olma özelliği daha çok taban örgütlenmesine yönelik olarak geçerlidir. Örneğin temsilcilik kurumunun güçlendirilmesi, işyerlerinde ekonomik demokrasiyi güçlendirmeye yönelik olarak işyeri konseylerinin örgütlenmesi, iş yaşamının emekçiler tarafından izlenmesi amacıyla sanayi denetim komitelerinin kurulması türünden girişimler, doğrudan demokrasiyi gerçekleştirmeye yönelik somut ve eğitici adımlar olabilir. Eğer sosyal demokrat yöneticiler tabana dayalı bir sınıf sendikacılığına geçmeyi tasarlıyorlarsa (ki geleneksel yönetime gerçek bir alternatif oluşturmaları ancak böyle olanaklıdır) bu türden birimleri yaratmak ve üye seferberliğini sağlamak durumundadırlar.

Ama daha da önemlisi işçi sınıfının siyasal bir önderlikten yoksun oluşudur. Böylesi bir ortamda muhalefetin "siyasi partiler karşısında bağımsızlığımızı koruyacağız" ifadesi anlamlıdır. Eğer bu karar, varolan tüm siyasal partilerin birer burjuva partisi oldukları belirlemesinden kaynaklanıyorsa, sosyalistler tarafından saygıyla karşılanmak durumundadır. Ama bu takdirde işçi sınıfı önderlerine düşen görev, işçi sınıfının siyaset arenasında da mücadele verebilmesini olanaklı kılacak koşulları yaratmaktır. Yani bir işçi kitle partisinin kurulmasını sağlamak, ya da

işçi önderlerine düşen görev işçi sınıfının siyaset arenasında mücadele verebilmesini olanaklı kılacak koşulları yaratmaktır.

toplumun sorunlarına sahip çıkması ve bu çerçevede saflarını genişletmesi açısından son derece anlamlı ve dikkate değer bir niteliktedir.

Programın bütününe yansıyan ikinci zaaf ise, muhalefetin bu istemlerini gerçekleştirilmesine yönelik olarak ne yapacağını söylemiyor oluşudur. Programda, "haklarımızı genişletmek için tüm yasal yolları deneyeceğiz" denilmektedir. Biz de sorunu bu zemin üzerinde tartışmak istiyoruz. Gerçi programın bir yerinde, "toplular sözleşmelerinde uyumsuzlukları koordineli bir biçimde geliştireceğiz ve Türk-İş'i hiçe sayanlara karşı toplu grevler yapacağız" denilmekte ve yasal çerçeve içinde kıs-

böylesi bir kuruluşun yapıcı bir ögesi olmaktadır.

Ama eğer muhalefetin bu kararı siyasete bakışının bir ifadesi ise, o zaman sosyal demokrat sendikacılar işçilerin kaderini burjuva partilerinin ellerine terk ediyorlar demektir. Böylesi bir durumda da ne programın anlamı kalır,

Sosyalist sendikacıların önemli bölümü sendika yaşamının dışında bulunuyor.

ne de sosyal demokrat muhalefet geleneksel bürokratik önderlikten bir adım ileriye gitmiş olur.

SOSYALİST ETKİNLİK

Sosyal Demokrat muhalefetin programının sınırlılığı bir yanıyla, sahip olduğu ideolojik ve politik bakışın özelliğinden kaynaklanmaktadır. Ama bu durumda sendikalar içinde güçlü ve açık bir programa sahip sosyalist bir kanadın bulunmayışının da etkisi vardır. Örgütlü ve etkili programlarla donanmış sosyalist kanatlar, sosyal demokrasiyi kendi konumlarına kazandırmaları bile, sınıf çıkarılarının gerektirdiği noktalara doğru zorlayabilirler, hatta çekebilirler. Ama Türk-İş içinde böylesi bir durum bugün gözüküyor.

1980 öncesinde DISK'in sendikal eğitim ve pratiğinden geçmiş ve bugün Türk-İş ve diğer sendikaların çatısı altında örgütlenmiş olan işçiler kendi içlerinde sendikal bir önderliğe sahip değildiler. Geçmiş deneyimleri somut istemler ve bir program biçiminde açığa çıkmış değildir. Bu kesimler, ve daha da önemlisi eski DISK temsilcileri ve işçi önderleri, büyük çapta sosyal demokrat muhalefetin kanatları altındadır.

Sosyalist sendikacıların önemli bir bölümü ise işyeri ve sendika yaşamının dışında bulunuyorlar. Eski üyeleri üzerindeki etkileri de oldukça sınırlı ve sosyal demokrat muhalefeti desteklemenin ötesine pek geçmiyor. Bu durumda da, yeni gelişmeye başlayan genç işçi önderleri kuşağı eskinin deneyimlerinden uzakta kalıyor ve içinde bulunduğu önderlik boşluğunda etkinlik kazanamıyor.

Kısacası, Türk-İş ve diğer sendikalar içinde etkin bir sosyalist muhalefet henüz geliştirilebilmiş değildir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için, eski ve yeni işçi önderlerinin kendilerini sosyal demokrasiden ayırmaları ve açık ve inandırıcı bir sendikal program yaratmaları gerekmektedir. Bu türden bir program, kalıplaşmış -bu nedenle de içeriği boşalmış- sloganların ötesinde, yaratıcı ve harekete geçirici bir nitelikte olmak durumundadır. Mevcut sendikal birlikleri dağıtmayan, ama yozlaşmış önderliklerden kendisini dikkatlice ayıran bir çizgi, sendikal mücadeleyi güçlendireceği kadar, ileri işçileri de dağınlıktan kurtaracak, onlara güven ve deneyim kazandıracaktır.

Ama böylesine bir program ancak işçi örgütlerine musallat bürokrasi hastalığına karşı etkin bir mücadele öngördüğü oranda anlam kazanacaktır. Üyelerin tam katılımının, canlı hareketliliğinin bulunmadığı sendikalarda önderlik derhal kabuklaşmakta, kendi ayrıcalığını koruyan bir kast durumuna gelmektedir. Bu durum ise temsilcileri ve sıradan üyeleri sendikal çalışmadan uzaklaştırmakta ve sendikal birlik ancak hukuki desteklerle ve pazarlıklarla ayakta tutulmaktadır. Geleneksel bürokratik anlayışların damgasını taşıyan sosyalistler etkinliklerini sendikalardaki üst düzey manevraları aracılığıyla duyurmayı tercih ederlerse, başarı durumunda bile güçsüzlüğü yaşayacaklar, tıpkı geldikleri gibi götürülebileceklerdir de.

Öte yandan bugün sendikalara hakim olan yönetimlerin büyük bir bölümü, sosyalist işçileri ve sendikacıları her an tasfiye etmeye hazır bir anlayışa sahiptir. Bu nedenle de *sendika içi demokrasi* sloganı önümüzdeki dönemde yaşamsal bir öneme sahip olacaktır. Bu anlayış çerçevesinde, çeşitli eğilimlerin sendikalar içinde özgürce temsil edilmesi, yönetim kademelerinin eğilimlerinin güçleri oranında paylaşılması, yöneticilerin ve temsilcilerin her an görevden alınabilir olmaları, bürokratik ayrıcalıkların yok edilmesi gibi istemlerle desteklenmiş bir sendika içi demokrasi mücadelesi, sendikalarda geliştirilmek durumunda olan sosyalist muhalefetin ana gündem maddesini oluşturmalıdır.

Ama bütün bunlar bir yana, sosyalistler için temel sorun, sendikalara da ağırlığını koyacak sosyalist bir önderliğin nasıl kurulacağı sorunudur. Dünyanın parçalanmışlığı, 1980 sonrasında dağıtıcı darbeleri ve bugünün bölünmüşlüğü ve tecrit durumu, aşılması gereken en büyük engellerdir. Bu zorlukların üstesinden gelmek bir anda olacak

gibi değildir, çaba ve ısrar gerektirmektedir. Ne var ki gerek dünya deneyimleri ve gerekse de içinde bulunduğumuz koşulların dayatması, bize bir işçi kitle partisi seçeneğini sunmaktadır. Şu ya da bu siyasi görüşün değil ama, gerçekten işçi demokrasisine inananların yaratacağı böylesi bir parti, yasal zeminde işçi sınıfı için (ve onu yansıtan) bir kutup oluşturabilir. İşçi hareketinin sendikal ve siyasal çıkarları doğrultusunda ugraşlarına ivme kazandırabilir.

Böylesi bir parti olmadığı sürece, sorununa sendikalar açısından bakacak olursak, öncü işçilerin bölünmüşlüğü sürecek, şurada ya da burada kazanılan etkinlikler bütünsel bir anlam taşımayacak ve en fazlasından "sosyal

Sendikalarda demokratik birmuhalefet yaratma görevi bir İşçi Kitle Partisi yaratma gereği ile içiçe geçmiştir.

demokrat" yönetimlere mahkûm olunacaktır. SHP ve DSP'nin özünde yerer burjuva partisi olduğu ve sendikalardaki sosyal demokrat kanatların siyasal zeminde bu partilerin etkisi altında buldukları düşünülecek olursa, sonunda işçiler yine burjuva partilerinin denetimine teslim edilmiş olacaktır. Halbuki bir işçi kitle partisi, sosyal demokrat sendikacıları da burjuva partilerinden kopmaya zorlayıp ve aynı zamanda halkçı burjuva partilerini bir dönüşümün eşiğine sürükleyebilecektir.

Özetle, gerçek bir evrilmeye doğru kayan bugünkü sendikal mücadelede sosyalistler gerek sendikal mücadele ve gerekse de sendika içi demokrasi konularında açık bir program geliştirmek ve bir muhalefet kanadı oluşturmak göreviyle karşı karşıyadırlar. Ama bu görev, sendikaların siyasal zeminde çözmek zorunda buldukları sorunların varlığı da gözönünde tutulacak olursa, bir işçi kitle partisinin yaratılması gereği ile içiçe geçmiş bir durumdadır.

(*) Türk-İş ve diğer sendikaların Aralık 1986'daki genel kurulları ve alınan, ya da alınması istenen kongre kararları için bkz. *Zemin* Ocak 87 sayısı.

Sendikalarda Bürokratlaşma ve Karşı-önlemler

FİKRET BAŞKAYA

Tarihsel gelişim içinde ilk işçi "örgütleri", "özsavunma" ve "yardımlaşma" amacını taşıyan gruplaşmalar olarak ortaya çıkıyor. Bu örgütler belirli bir büyüklük düzeyine çıkmadıkları sürece bürokratik bir yozlaşma da sözkonusu olmuyor. Fakat işçi örgütleri belirli bir büyüklük düzeyine ulaştıkları zaman, profesyonel olarak çalışan kadrolara ihtiyaç duyuyorlar. Böylece işçi kuruluşlarının daha etkin mücadele etmeleri amacıyla getirilen bir "çözüm", kendi içinde bir sorunu da birlikte getiriyor. Bu çelişik durum, başlangıçtaki amaca ters düşen sonuçlar doğurabiliyor.

Bellibaşlı iki neden işçi örgütlerinde profesyonel olarak çalışan bir kadronun varlığını zorunlu kılıyor. Bunlardan birincisi, işçilerin ağır yaşam koşullarının içinde yaşadıkları, sosyo-ekonomik sistem hakkında bütünsel bir görüş sahibi olmalarına olanak vermemesi, ya da zorlaştırmasıdır. Dolayısıyla hem içinde yaşadıkları sömürü düzeni, hem de kurulacak yeni düzenle (böyle bir düzende baskı ve sömürü olmayacak) ilgili teorik netleşme sağlamak ve bu yolda mücadeleyi sürdürmek için işçiler arasındaki bazı ileri unsurların üretim dışına çıkarılmaları gerekiyor. Bazı işçilerin üretimden alınarak sadece politik, örgütsel, ekonomik ve kültürel sorunlarla uğraşmaları, işçi sınıfının sosyal bilimi özümlemesi ve hasım sınıfa karşı mücadeleyi etkin hale getirebilir.

Diğer neden de, bütünüyle pratik bir zorunluluktan kaynaklanıyor. Burjuvaziden koparılan hakların kullanımını düzenleyen yasalar, yönetmelikler, tüzükler, mahkeme kararları vb. düzenin mantığı gereği karmaşıktır. Bunların da "özümlemesi" gerektiğinde "boşluklardan" yararlanmak, profesyonel olarak çalışanların varlığını gerektirir.

Bir bakıma mücadelenin daha etkin yürütülmesi için geliştirilen profesyonellik, süreç içinde mücadeleyi gerçek hedeflerinden saptıran bir olumsuzluğu da bünyesinde barındırıyor. Giderek belirli büyüklük düzeyine ulaşan bütün örgütler gibi, sendikaların yönetim kadroları da kitleden uzaklaşabiliyor. Böylece işçi örgütleri içinde de kapitalist toplumun geliştirdiği işbölümü ve hiyerarşi yerleşip kökleşmeye başlıyor. Görünüşte burjuva düzenini dönüştürmeyi amaçlayan örgütler, kendi bünyelerinde sömürü düzenini yaşatan tohumu da taşımaya başlıyorlar.

Eğer işleyişe dışarıdan bakılacak olursa, durumun pek o kadar "kötü" olmadığı sonucuna varılabilir. Görünüşte sendika yöneticileri seçimle görev getirilmektelerdir. Ve seçimle gelenler örgütün tabanını oluşturan işçilerin "emrindedirler". Tabana hesap vermek durumundadırlar vb. Teorik olarak da her an görevden alınabilirler.(!)

Oysa uygulama, yukarıdaki teorik duruma pek uymaz. Pratikte genellikle görülen durum, sendika yöneticilerinin tabanın emrinde olması ve onun istekleri doğrultusunda hareket etmesi değildir. Tersine bir ilişki geçerlidir. Taban, sendika bürokratları tarafından manipüle edilmekte, pasif ve yönlendirilen bir yığın haline getirilmektedir.

Sonuçta, sendikanın yönetimi tabanın emrinde olmak yerine, işçi çoğunluğu yönetimin emrine geçiyor. Demokrasinin yerini bürokrasi alıyor. Seçimler de artık "ısmarlamadır". "Şike" çok yaygındır ve kimlerin hangi göreve getirileceği önceden belirlenir. Bu aşamada burjuva düzeninin bütün olumsuzlukları işçi örgütüne ithal edilmiş demektir. Eğer demokrasi bir şekil sorunu olmaktan öteye bir şeyse, o zaman burjuva demokrasisinin de bir içeriği olurdu. Sendika yöneticileri ile herhangi bir işçi arasında bir "yetişkinlik" farkı ortaya çıkıyor. Bu ayrışma bir kere ortaya çıkınca, giderek kurumlaşmış kemikleşiyor, kutuplaşma genel bir durum haline geliyor.

Başlangıçta işçi sınıfının örgütsel, sosyo-politik amaçlarının gerçekleşmesi ve mücadelenin etkinliğinin artırılması gibi haklı gerekçelerle üretimden alınan ve profesyonel olarak çalışmaya başlayan işçiler, değişik maddi, sosyal ve kültürel bir çevrede yaşamaya başlıyorlar. Profesyonellik; sendikacı işçiyi üretimden alarak, onu monoton ve geriletici bir iş yapmaktan kurtarıyor. Artık fabrikanın, yer altındaki madenin vb. dayattığı zorluklar ve tehlikeler de sözkonusu değildir. Üretimden alınan ve profesyonel olarak çalışanlar yeni bir çevrede yaşamaya ve farklı bir sosyo-kültürel atmosferde nefes almaya başlıyorlar. Sendikacı küçük burjuva bir çevrede, gazeteciler, akademisyenler, öğrenciler, sanatçılar, öğretmenler, avukatlar, işverenler ve onların temsilcileriyle vb. bir arada yaşamaya başlıyor. Böylece sendikacı burjuva ideolojisinin baskısını daha çok hissettirdiği bir ortamda yaşamaya devam ediyor.

Bu aşamada sendika yöneticisi işçilerin dünyasının dışında, bir başka sosyo-kültürel çevrede nefes alan biri oluyor. "Saygınlığı" artıyor. Artık bir önceki konumuna göre çok daha saygın bir sosyal statüye terfi etmiştir. Otorite kullanmaya alışıyor. Sahip olduğu statü ona işçi sınıfı dışındaki toplum kesimleri karşısında olduğu kadar, işçiler karşısında da saygın bir yer kazandırıyor.

Sendika yöneticileri moral planda olduğu kadar, maddi olarak da büyük avantajlara sahip oluyorlar. Büyük kentten "lüks" semtlerinde kiralanan daireler, şef telefonlar, sekreterler, binanın iç taksimatının yeniden düzenlenmesi. "İç mimarinin" yeniden ele alınması, milyonlarca liraya tasarruf edebilme vb... Öte yandan sendikacı, işçi olarak kaldığı sürece yararlanamayacağı, ortalama bir işçi için "lüks" sayılabilecek bir harcama ve tüketim seviyesine de terfi ediyor. Uçakla seyahat, uluslararası geziler, lüks otellerde yapılan toplantı ve seminerler, otomobillerden yararlanma, yaz tatilini seçkinlerin yararlandıkları ortamlarda geçirme. Kimi harcamalar için sendikacı fonlarını kullanma vb.

Profesyonel sendikacının çalışma ve yaşam koşullarının değişmesi, onu burjuva düzeninin "doğal" üyesi durumuna getiriyor. Böyle bir kişinin ya da kadronun işçi sınıfının haklarından önce kendi konumunu ve statüsünü koruması "gereği" öncelik taşımaya başlıyor. Bunca maddi-sosyal-kültürel olanağa "yüz çevirerek" tekrar eski işine dönmesi de artık çok zordur. Geri dönmek değil, dönme düşüncesi bile dayanılmaz hale gelmeye başlar. Sendika yöneticiliğinden ayrılmamak, kazandıklarını kaybetmemek için her yolu denemek yanlısıdır. Artık bu aşamada kurnazlık, hile, manipülasyon, kısaca her türlü "yolu" göze alacaktır.

Bu bağlamda, sürekli olarak profesyonel sendikacılık yapan ve küçük burjuva veya burjuva bir hayat sürdüren sendikacının, vaktiyle "işçi" olmasının da hiçbir anlamı ve kıymeti harbiyesi yoktur. Aynı şekilde başlangıçta yararlı mücadeleler vermiş, gözüpek, mücadeleci ve kararlı olmasının hiçbir önemi kalmamıştır. Bu aşamada sorun bir iyiniyet sorunu olmaktan çok, bir bilinç ve sosyal konum sorunu, nesnel bir durum değişikliği sorunu haline dönüşmektedir. bilinç genel anlamda maddi yaşam koşullarının fikir planındaki yansımalarıdır. Bir sendika yöneticisinin bundan yirmi, otuz yıl önce işçilik yapmasının da hiçbir önemi yoktur. Zaten aralıksız yirmi, otuz yıl süreyle bir sendikacının ya da konfederasyonun yöne-

ticiliğini veya başkanlığını yapmış bir kişinin hele işçi sayılması gülünç olur.

Belirli bir sosyal statüye ulaşan ve otorite kullanmaya alışan sendika kadroları, başlangıçta ne kadar iyiniyetli ve davaya bağlı olurlarsa olsunlar, eski yerlerine, başlangıçtaki konumlarına dönmek istemezler. Sonuçta, kendi yerlerini, sosyal statülerini ve prestijlerini öncelikle korumak istediğinde olan kemikleşmiş bir sendika bürokrasisi ortaya çıkmaktadır. Bürokrasinin olduğu yerde ise "üst" kademedeki olanlar "aşağıdakileri" kendi iktidarları ve çıkarları için kullanırlar. Alttakiler de, üsttekilere boyun eğenler. Böylece sözde mücadele edilen düzenin olumsuzlukları o mücadeleyi vermekle görevli işçi örgütünün bünyesinde üretilmeye başlanır. Artık dilden düşürülmeyen "ilerici" kavram ve sloganlar da görüntüyü kurtarmak gibi bir amaca hizmet eder duruma gelir.

Dikkat edilirse, işçiler belirli bir aşamadan sonra kendilerine yabancılaşmış kişiler tarafından temsil edilir hale geliyor. Dolayısıyla sendikacı emeğini sa-

Sendika bürokratları işçi sınıfının kurtuluşunun önünde bir engel oluşturmaktadır.

tan işçilerle sermaye sahibi patronlar arasında bir çeşit "komisyöncü" gibi görünüyor. Yozlaşmış, bürokratslaşmış sendikacı artık kendi konumunu korumakla sorunların çözümünü özdeğ görmeye başlar. Böylece varlıkları, sosyal statü ve prestijleri onları besleyen bir sınıfın varlığına bağlıdır. Bu nedenle hem işçi haklarını, demokratik, sosyal hakları işçi sınıfının yüce amaçları vb. gibi sloganları dillerinden düşürmezler, hem de gerçek bir sosyal dönüşüme de karşıdırlar. Sosyal devrimin kendilerini de devirmesinden, sömürücü sınıflarla birlikte kendilerinin de süpürülüp atılmasından korkarlar.

Kısaca bürokratik yozlaşmaya uğrayan işçi örgütlerinin yönetim kadroları son tahlilde belirli bir aşamadan sonra işçi sınıfının kurtuluşunun önünde bir engel oluşturmaktadırlar. İşte oportünizmin ve revizyonizmin nedenlerinden biri, bizzat işçi örgütlerinin kendi

bünyelerinde barınıyor. Bu açıktan yapılmıyor elbette, ama mutlaka "kitabına uyduruluyor". Sendikalarda ya eğitim yapılmıyor, ya da yapıldığı zaman gerçek sorunlar bir kenara itiliyor.

Ne ki Türkiye'deki sendikaların yozlaşması yukarıdaki duruma uygun düşmüyor. Sendikaların yozlaşması, bu örgütlerin kendi iç çelişkilerinin bir ürünü değildir. Sendikalar, ta baştan yozlaşmış sendikacılarla işçilerin gerçek çıkarlarını savunmaktan uzak unsurlarca yönlendiriliyorlar. Bir çeşit "emek tacirleri" de diyebileceğimiz bu yoz unsurların güdümlü sendikacılığın yerleşmesinde önemli bir aracı olma durumları devam ediyor.

Bu yoz unsurlar sendikacılığı bir meslek, ya da "ekmek kapısı" olarak görüyorlar. Bütün amaçları daha fazla aidat geliri sağlamak için örgütleri büyütme. (Buradan sendikaların mali açıdan güçlü olmalarının önemsiz olduğu gibi bir anlam çıkarmamak gerekir. Tam tersine sendikaların sermaye karşısındaki pazarlık güçlerini koruyabilmeleri için önemli fonlara sahip olmaları bir zorunluluktur.) Sendika bürokrasisi içinde bir çatlak ortaya çıkarsa, ya sendika ikiye bölünür, ya da sendika yönetiminden tasfiye edilenler yeni ve boş bir "alanı" örgütleyerek "gerçek işlevlerine" yeniden kavuşurlar. Ömür boyu sendikacıdırlar. Ve toplumda ayrı bir "küçük burjuva kesim" oluşturan parazit unsurlardır.

"Devrimci" olsunlar, "hür sendikacı" olsunlar hepsinin işleyişinde ortak olan burjuva toplumunun tüm olumsuzluklarının örgüt içinde yeniden üretilmesidir. Uzmanlıklar, işbölümü, hiyerarşik işleyiş, seçimle gelmeyen geniş bir "sendika memurları" grubunun varlığı, herhangi bir kapitalist işletme gibi bir işleyiş sendikalarda geçerli olduğunun kanıtıdır. Öte yandan bazı batı ülkelerinden farklı olarak, Türkiye'deki sendikaların önemli bir kısmı belirli mücadelelerden geçerek, belirli teorik-pratik deneyler edinerek yönetim kademelerine gelmiyorlar. Bu da Türkiye'deki sendikal hareketin bir anlamda özgürlüğüdür.

Bir kere sendikacılarla, normal işçi arasında ortaya çıkan ayrımın yanında, sendika içinde de bir uzmanlaşma ve ayrışma vardır. Sendikalarda ve konfederasyonlarda çalışanların önemli bir bölümü seçimle gelmiyor. Dışardan işe alınıp biçimleri ve çalışma yöntemleri herhangi bir "işletme" gibidir. Dolayısıyla örgütün merkeziyle üye işler arasındaki ilişkileri düzenleyecek olanlardan bir kısmı örgüte yabancı "memurlardır". Bunlar doğal olarak tipik bir memur zihniyetiyle görev yaparlar.

Sendikaların ellerinde küçümsenemeyecek mali kaynaklar birikiyor. Bu paralar sendika bürokrasisi tarafından tasarruf ediliyor. Örgüte "yabancılaşmış" unsurlarla kullanılan fonların çoğunlukla sendika bürokrasisinin çıkarlarına hizmet ettiği görülüyor. Klikleşmiş, parazit bir sendika bürokrasisinin

zeninin varlığına bağlıdır. Yozlaşmış sendikalar son tahlilde burjuva düzenin bir parçası durumundadırlar. Artık işçi sınıfının kutuluğu için mücadele eden birer örgüt olma konumundan uzaklaşmışlardır.

Yukarıdan beri söylenenlerden bazı olumsuz ve yanlış sonuçlar da çıkarmak gerekir. Bir kere bürokratik yozlaşma ile bürokratlaşma aynı şeyler değildir. Belirli büyüklük düzeyine ulaşmış örgütlerde delegasyon usulü dışında bir başka yöntem şimdiye kadar "keşfedilmemiştir". Bu aşamada doğrudan demokrasi olanaksızdır. Öte yandan bürokratik yozlaşma tehlikesini bünyesinde taşıyor diye her türlü örgüte ve profesyonelliğe karşı çıkmak da sakıncalıdır. Böyle bir yaklaşım, işçi sınıfının bilinç düzeyini ve mücadele yeteneğini azaltmışlığına mahkûm etmek demektir.

Sosyalist teoride işçi örgütlerinin yozlaşma tehlikesine karşı bazı tedbirler geliştirilmiştir. Bunlardan birincisi, profesyonel olarak görev yapacak olanların mutlaka seçimle göreve gelmesi, atanmanın sözkonusu olmaması, seçimle gelenlerin her an görevden alınabilmeleridir. Aynı şekilde profesyonel olarak çalışanlara kalifiye bir işçiden daha yüksek ücret ödenmemesi kuralı da sözkonusudur. (Marx bu ilkeyi Paris Komünü dolayısıyla ortaya attığında bugünkü toplu sözleşme düzeni henüz yerleşmemiştir ve işçilerin aldıkları ücret çok düşüktü. Dolayısıyla bugün profes-

yonellere kalifiye işçi ücreti ödenmesi bir "imtiyaz" sayılabilir.) Aslında en düşük işçi ücreti bile verilse, sendikacı fabrikada, madende vb. çalışana oranla ayrıcalıklı olmaya devam edecektir. Kaloriferli, telefonlu, iyi döşenmiş merkezî bir yerdeki bürosunda "idari-entelektüel" bir iş yapmak, patrona artıdeğer üretmekten her zaman daha caziptir. Öte yandan ücret dışında bir sürü maddi ve maddi olmayan olanak da sözkonusudur.

Yozlaşmaya karşı ikinci ve daha etkin önlem, sendika yönetim kadrolarına seçilenlerin görevde kalmasının bir zaman süresiyle sınırlandırılmasıdır. Örneğin bir işçinin iki dönemden fazla profesyonel bir göreve seçilmemesi gibi... Bu yöntem, bürokratik yozlaşmaya karşı daha etkindir. Böylesi bir uygulama geçerliyse, işçi örgütlerinin yönetim kadrolarına seçilenler, bu görevi sürekli bir iş olarak görmeyeceklerdir. Dolayısıyla yerlerini "korumak" gibi bir kaygıları da olamaz. Bu uygulamanın etkin olduğu durumlarda sendikalarda devlet memurlarına benzeyen kemikleşmiş bir bürokrasisinin ortaya çıkmasını önlemek kolaylaşacaktır. Profesyonel olarak görev yapanların rotasyona tâbi tutulmasıyla sendika yöneticileriyle işçiler arasındaki "ayrım" da önleyebilir; en azından hafifletebilir.

Rotasyon çok sayıda işçinin mevcut düzen ve yeni düzen hakkında bilgilenmelerinin de yolunu açabilir. Öte yandan rotasyon belirli bir eşikten sonra işçi sınıfının burjuva kökenli aydınlara bağımlılığını azaltıcı bir sonuç da doğurabilir.

Fakat yukarıdaki anti-bürokratik ilkeler "bürokratik" bir biçimde uygulanarak görüntüyü kurtarmak da mümkündür. Bu nedenle sözkonusu önlemler hiçbir zaman bürokratik yozlaşma tehlikesine karşı kesin bir garanti olarak alınmamalıdır.

Gerçek ve kalıcı çözüm eleştirel bir demokratik bilinç düzeyine ulaşmış işçilerin sayıca çokluğu ve örgütleri üzerinde her an ve her koşulda sınırsız bir denetim hakkına sahip kılınmasında yatar. Bürokratik yozlaşma ancak işçi örgütü içinde bilinç düzeyi yüksek işçilerin inisiyatif ve etkinliği ile sorun olmaktan çıkabilir. Bu bilinç ise çok değişik kökenli belirleyicilerin ve koşulların bir sonucu olabilir.

Bürokratik yozlaşma bilinç düzeyi yüksek işçilerin inisiyatif ve etkinliği ile aşılar.

"iktidarda" olduğu durumlarda, bu fonların sendikanın hükmi şahsiyetine ait olmasının da fazla önemi kalmıyor. Burada önemli olan, hukuki bir mülkiyet sorunu değildir. Fiili bir sahiplenme (possession) sözkonusudur. Sendikacıların bir patrone pek de farklı olmayan bir yaşam sürdürebilmeleri buradan kaynaklanıyor.

Bugünkü yapı ve işleyiş geçerliyse sendikacılar ayrı bir parazit katman oluşturuyorlar. Bunların varlık koşulları da doğrudan doğruya sömürü dü-

Mahalli Sendikalar

MUZAFFER BAL

Sendika genellikle işçilerin ekonomik ve sosyal haklarını koruyan ve geliştiren bir örgüt olarak biliniyor. Ekonomik ve sosyal haklara zaman zaman demokratik haklar da ilave edilmektedir. Ülkemizde sendikaların yapılanmalarına bakıldığında, sendikaların esas olarak ekonomik talepler için örgütlendiklerini görüyoruz. Bu tür örgütlenme sendika bürokrasisini ve değişmez lider tiplerini doğurmaktadır.

Sendika yöneticileri, bu tip "güçlü" örgütlenmenin şart olduğunu savunuyorlar. Gerekece olarak güçlü işverenlere karşı, ekonomik olarak güçlü sendika yönetimi ve güçlü sendika lideri sloganı atıyorlar.

İşverenlerin güçlü olduklarına, özellikle MESS gibi işveren örgütü mevcutsa, inanmamak mümkün değil. İşverenlerin gücüne karşı, güçlü sendikacılıkta gereklidir. Yalnız güçlü sendikacılık nasıl olur, onu çok iyi tesbit etmek gerekir. Bu konuda genel görüş disiplinli, ekonomik olarak güçlü yönetim ve güçlü lider anlayışıdır. Bu anlayışın doğru olmadığı günümüze kadar var olan pratikte ispatlanmış durumdadır. Şimdi bunu tarihi gelişme içinde görelim.

TÜRK SENDİKACILIĞININ TARİHİ GELİŞİMİ

19'uncu yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda mesleki teşekküller loncalar şeklinde örgütlenmiştir. Sanayinin gelişmesi ile loncaların

zayıfladığını, yerine "meslek" sendikalarının kurulduğunu görüyoruz. İlk işçi örgütlerinin varlığını 1845 tarihli polis nizamnamesinden çıkarabiliyoruz.

"Amele ve İşçi Mukuleleri'nin cemiyetlerinin def' ve izalesi ile ihtilâl vukuunu kestirmelidir"

Başka bir hükümde;

"İşini gücünü terk ile mücerret tatil-i mesalih-i ibad garizinde olan amele ve işçiler..."

Bu tarihlerdeki işçi örgütlerinin zayıf, cılız olduğunu söyleyebiliriz. 1876'lara gelindiğinde 1. Meşrutiyetin ilanından sonra protesto ve grev hareketleri görüyoruz. En eski çalışma yasası 1865 tarihli'dir.

1908 tarihinde 2. Meşrutiyetin ilanı ile cemiyet kurma hakkı tanındı. Bu kanundan faydalanarak Şimendifercilik, müretteplik, berberlik, garsonluk, güm-rük işçiliği yapan işçilerin öncülere cemiyetlerini kurmuşlardır. 1908 yılı işçilerin hareketli bir yılı olmuştur. 1908 yılında 27 grev olayını görüyoruz. Bu grevler can kaybı pahasına yapılmıştır. 1908 ve 1909 yıllarında grevler daha çok yabancı sermayeli işyerlerinde gerçekleşmiştir. Grevlerin giderek büyük şehirleri kapsayan genel grev havasına büründüğü görülüyor. Bunun üzerine Temmuz 1909'da çıkarılan Tatil-i Eşgal kanunu ile kamu hizmetlerinde grev ve sendikacılık yasaklanmış, çoğunluğu yabancı sermayeye tabi iş kollarında kurulu sendikalar kapatılmıştır.

Bu yasaya rağmen grevler, direnişler durmamıştır. 1909'da özel bir tütün deposunda çalışan işçiler ile İzmir'deki ticarethaneler personeli grev yapmıştır. 1910'da 7 grev, 1911'de 8 grev yapıldığı görüyoruz. 1912 Drama tütün, İz-

nik yol işçileri 1913'de İzmir limon işçileri 1914'te Ereğli kömür işçileri grevleri yapılmıştır.

Grev ve direnişler 1922'lere kadar azalmasına rağmen durmadı ve devam etti. 1922'lerden sonra, işçi liderlerinin kovuşturulmaya başlamasıyla, sendika ve derneklerin kapatıldığını görüyoruz. Bu zor yıllar 1925 Takrir-i sükûn Kanunu ile noktalanmaktadır. Artık sendika kurmak güç ve hatta imkânsız hale geldi. 1938 tarihli İkinci Cemiyetler Kanunu'nun çıkarılmasıyla işçilerin cemiyet ve sendika kurmaları kesinlikle imkânsız hale gelmiştir. Kanunun işçiler açısından en önemli yönü "içtimai sınıf esasına göre cemiyet kurulamayacağı" hükmüdür. Daha sonra 1933'de çıkarılan ceza kanunu ile grev yasağı, cezai müeyyidelele pekiştirilmiştir.

1947 sendikalar kanunu ile sendika kurmak serbest hale gelmesine rağmen, grev ve direniş yasağı 1963'e kadar sürmüştür. 1952'de Türk-İşin kuruluşu ile Türk sendikacılığı yeni bir boyut kazanmaktadır. 1967'de DİSK kuruldu.

DİSK, işçi sınıfına radikal bir sendikacılık anlayışı getirmiştir. Ayrıca sendika demokrasisi açısından aşağı yukarı Türk-İş'den farklı bir yapı oluşturmuştur. DİSK, Türk-İş'ten ilkeler bakımından farklı olmasına rağmen, örgütlenme modeli olarak anti-demokratik bir örgütlenme modeli çizmiştir.

SENDİKA İÇİ DEMOKRASİ

İşverenlere karşı güçlü sendikacılık modeli olarak geliştirilen milli sendika modeli, sendika içi demokrasiyi yok edecek şekilde olmuştur. Bu modelle ülke çapında, iş kolu seviyesinde kurulan; bütün yetkiyi merkezde toplama-

yan; işverenlerin ekonomik gücüne karşı, ekonomik olarak güçlü olma anlayışının sonucunda tüm yetkileri ve fonları da merkezde toplayan; güçlü bütçelere sahip merkezîyetçi-bürokratik sendikalar oluşturulmuştur. Bu modelle şubelerin hiçbir yetkisi olmadığı gibi parası da yoktur. Şube yönetimleri merkez tarafından görevden alınabilmektedir. Aynı zamanda merkez tarafından atanabilmektedir. Tek kelime ile şubelerdeki yöneticiler sendikanın ücretli memurları olarak çalışmaktadır.

Bunun sonucu olarak şubelerin sendika merkezlerine karşı muhalefet etmeleri imkânsız hale gelmektedir. Yerlerinde kalabilmek için sendikaya bağlılık övgüleri yapmaya, merkeze karşı işyerinde gelişen muhalefeti de ezmeye çalışmaya yönelmektedir.

Bu tür sendikacılık, işçi ile sendika yöneticilerini birbirinden koparır. Sendika yöneticilerinin bürokratlaşmasını geliştirir. Bu sendikacılık modelinde işçinin sendikayı denetlemesi mümkün değildir. Ve hatta işçilerin büyük bir çoğunluğu sendika yöneticilerini sendika yayınında çıkan resimlerinden tanır.

Bu da şunu göstermektedir. İşçilerin sendikaya kesilen aidat ve toplu sözleşmede aldıkları ücret zammının dışında sendika ile hiçbir ilişkileri olmamaktadır. Böylece, ekonomik olarak güçlenen sendikalar kitlesel olarak zayıflamaktadır. Oysa ekonomik güçlülük toplu sözleşmelerde çok önemli değildir: Toplu sözleşmelerde en büyük güç işçilerin kararlılığıdır. İşverenler de en çok işçinin sendikası ile bütünleşmesinden korkmaktadırlar.

Ekonomik olarak güçlü olma anlayışı, sendika yöneticilerinin de imtiyazlı olmasına varmaktadır. Bu anlayış, profesyonel çalışan sendika liderlerinin ve diğer yöneticilerinin normal işçi ücretlerinin çok üstünde ücret almalarına neden olmaktadır. Yüksek ücret uygulaması, sendika liderlerini her geçen gün bürokratlaştırmaktadır. Bu anlayışla, güçlü konfederasyonlar kurulmuştur; fakat kitle desteği olarak güçlü olduklarını söylemek mümkün değil. Bunu 12 Eylül'den sonra DİSK'in yargılanma aşamasında gördük. DİSK yargılanırken, kitlesel bir karşı çıkışı göremedik: İşte bu olgular güçlü sendikacılık için güçlü ekonomik yapıya sahip olmanın, yetmediğini gösterdi.

MUHALEFETLERİN DURUMU

Merkezîyetçi-Millî tip sendikacılıkta, muhalefetlerin başarılı olması olanaksızdır. Çünkü muhalefetin bütün bölge delegelerine görüşünü anlatması, onlarla bağ kurması mümkün değildir. Aynı zamanda elinde hiçbir yayın organının da olmadığı profesyonel kad-

rosu bulunmadığı düşünüldüğü zaman bu olanaksızlık kesin bir ifade kazanmaktadır. Buna karşılık merkez elinin altındaki şubeleri, profesyonel militanları ve yayın organları vasıtasıyla, delegeleri çok daha rahat bir şekilde etkilerler.

Bu yüzden Merkezîyetçi-Millî, sendika ve konfederasyon liderlerinin değişimleri, imkânsız denecek kadar zordur. Aynı zamanda bu tür örgütlenme işyerlerinden yeni sendika liderlerinin ortaya çıkmalarını engellemektedir.

Bu sendika modeliyle örgütlenmek, hangi nedenle olursa olsun; ister işverenlere karşı güçlü sendika, güçlü lider gerekçesi ile isterse sendikacılık "uzman işidir" anlayışı ile yapılsın, içinde güçsüzlüğü ve sendika içi demokrasiyi yok saymayı bandırmaktadır.

YAYGIN SENDİKACILIK VE KONSEYLER

Sendikalar işçilerin, ekonomik durumlarını yükseltmek, yanında, ekonomik fonksiyonlarından öte, üyeleri olan işçileri ve tüm kitleyi demokratik hayat ve yönetme tarzını öğreten, onlarla demokratik bir teşekküle katılma ve liderlik vasıf ve sorumluluklarını elde etme yollarını gösteren kuruluşlardır. Demokrasinin yerleşemediği ülkemizde, sendikaların bu fonksiyonu çok daha önem kazanmaktadır.

Bugünkü sendika modellerinin bu görevi yerine getirmediği açıktır. Bu yüzden, yeni bir sendikal örgütlenme modeli gereklidir.

İşkolu Esasına göre Örgütlenen Millî Sendikalara karşı Mahalli Sendika Millî Konfederasyonlara karşı Konseyler

Bir mahalledeki tüm işkollarını kapsayacak bir tek mahalli sendika oluşturulmalıdır. Bu mahalli sendika, işçilerin iş kollarına göre dağılmasını önleyeceğinden; işverenlere karşı tüm işçilerin iş kolu gözetmeksizin dayanışması sağlanmış olacaktır. Aynı zamanda işkollarının zayıf olduğu yerlerde, o işkolunu da çalışan işçilerin patrona karşı zayıf düşmelerini önleyecektir.

Bu model bir örgütlenme, sendika yöneticileri ile işçilerin görüş alışverişlerini çok daha kolaylaştıracaktır. Aynı şekilde sendika üyelerinin birbirlerini tanımalarını geliştirecektir. Sendika içi muhalefet çok daha rahat bir şekilde yaygınlaşacaktır. İşçilerin eğitimi de daha yaygın ve sıhhatli olacaktır. Sendika yöneticilerinin bürokratlaşması en aza indirilmiş olacaktır.

Mahalli sendikalarda, sendika yöneticileri işçiler içinden bilfiil işçiler tarafından seçilmeli. Yöneticilerin ücretleri, işyerinde çalışırken ki aldığı ücrete

tekbül etmelidir. İşyeri toplu sözleşmesi ile kazanılan ücret artışı, aynen sendika yöneticisine de uygulanmalı. Bunun üzerinde ücret verilmemelidir. Sendika yöneticileri nasıl işçiler tarafından seçiliyorsa, aynı şekilde görevden alınmalıdır. Görevden alınan sendika yöneticisi, bu tür uygulama sonucunda tezgâhının başına rahatlıkla dönecektir. Çünkü sendikadaki aldığı ücret, çalışırken aldığından aynı olacaktır. Mahalli sendikalar, sadece üyesi işçi ile ilgilenmeyecek, işçinin ailesi ile de ilişkileri geliştirme imkânı bulacaktır.

Mahalli sendikalar işçisi ile bir bütün olarak, işverenin karşısına çıktığı için, işveren karşısında da güçlü hale gelecektir. Bu açıdan mahalli sendikalar toplu sözleşmede çok daha başarılı olacaktır.

Bu noktada şöyle bir itiraz mümkün. İşverenler MESS gibi güçlü örgütlere sahiptir. MESS karşısında mahalli sendikalar güçsüz kalmayacak mıdır? Çünkü mahalli sendikalar tüm işçileri kapsadığı, esas olarak işçisi ve işçi aileleri ile bütünleştiği için, güçlü gözükene iş kolu esasına göre örgütlenen sendikalardan daha güçlüdür.

Diğer mahalli sendikalarla bir üst örgüt oluşturabilir. Bu örgüt konsey olabilir. Bu konseye katılan mahalli sendikaların eşit şartlarda oluşturduğu konseyler olur. Bu konseyler herhangi bir mahalli sendikanın toplu sözleşmesini destekler. Yapılan grevleri, diğer mahalli sendikalarla beraber dayanışma görevi yaparak destekleyebilir. Evet bu şekilde işverenlere karşı çok daha güçlü olarak çıkmış olacaktır.

Bölgesel konseyler daha da geliştirilebilir. Şehir konseyleri ve ülke çapında konseyler olarak genişletilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken, konseyi oluşturan mahalli sendika yöneticilerinin profesyonel olmamalıdır. Onlar, sadece mahalli sendikalarının profesyonel kadrolarıdır. Konseyler mecburi değil, gönüllü birliklerdir.

MAHALLİ SENDİKALARDA ÜYELİK

Sendikalara üye olmak serbest olmalıdır. Aynı şekilde üyelikten de ayrılması hiçbir şarta bağlanmamalıdır. Sendikanın üye ihraç etme hakkı olmamalıdır. Sendika üyeleri aylıklarını kendiliklerinden ve dolaysız olarak ödemedirler. Sendika aidatını işverenin, işçinin aylığından kesmesine karşı çıkıl-

malıdır. İşçi aidatını öderken bile sendika ile bağ kurmuş olacaktır. Diğer yöntem işçinin sendikasına karşı hiçbir sorumluluk duymadan işverenin işçinin ücretinden mecburi kestiği aidat olur. Bu da işçinin sendika ile ilişkisinin zayıflamasını getirir. Bugüne kadar sendikalar, işçiyi para veren bir makine olarak gördükleri için aidatları işverene kestirmekteydiler. Sendikalar bundan çok mummundular, çünkü parayı sendikanın gücü olarak değerlendiriyorlardı. Para gelsin de ne olursa olsun yeter ki para gelsin anlayışı hakimdi.

İşçilerin aidatlarını sendikaya kendilerinin ödemesi sonucunda sendikaların mali olarak güçsüz düşeceği doğru değildir. Kendileriyle iyi bir diyalog kurmadan sendikaların aidatlarını işçiler aksatmadan verirler.

İŞYERİ TEMSİLCİLERİ:

İşyerinde temsilciler işçiler tarafından seçilmeli ve işçiler tarafından alınmalı. Sendikaların işyeritemsilcilerini geçici bile olsa görevden alma ve atama hakkı olmalıdır.

İşyeri temsilcileri işyerinde işverene karşı tam yetki ile çalışmalıdırlar.

Aynı şekilde yayın da, tüm işçilerin katılımı ile çıkarılmalıdır. Bu yayınlarda işçilerin, makaleleri, hikayeleri çizimleri, şiirleri yayınlanmalıdır. Bu uygulama da işçileri kültürel olarak geliştirecektir. Amatör işçi tiyatroları kurulmalıdır. Resim kurulları, şiir hikaye yarışmaları açılmalıdır. Sendikaların çıkardığı merkezi yayın dışında fabrika-içi, yayınlara yapılabilir. Bu yayınlarda muhalif görüşler de yazabilmelidir. Yayınlarda tek şart, açık işçi düşmanlığı yapılmasına müsaade edilmemesidir.

Eğer ekonomik olarak işyeri gazetesi çıkarılmıyorsa en azından duvar gazetesi çıkarılmalıdır. Hatta birkaç işyeri birleşip gazete bile çıkarabilir. Bu tür bir uygulama işçinin daha rahat bir şekilde, yazıp çizmesini sağlayacaktır. Bu uygulama işçilerin, kültürel olarak gelişmesini sağlayacaktır.

TÜM ÇALIŞANLARIN ÖRGÜTLENMESİ

Ülkemizin sosyo-ekonomik yapısının sonucu, işçilerin büyük bir kısmı küçük işyerlerinde çalışmaktadır. Büyük işyerlerinde çalışan işçilerden çok daha fazla ezilip sömürülmektedir. Büyük bir kısmının sigortası, hiçbir sosyal hakkı bulunmamaktadır.

Aynı zamanda istenildiği zaman, anında kapıya bırakılmaktadırlar. Yani büyük bir kesimi çocuk yaşta, boğaz tokluğuna çalıştırılmaktadır. Bu işçiler işverenin bir sürü, hakaretlerine maruz kalmaktalar ve hatta dayak bile

atılmaktadır. Kırsal kesimdeki tarım işçilerinin durumu daha da acıdır. Bugüne kadar, merkeziyetçi bürokratik tip-te örgütlenen, hiçbir sendika, bu işçileri sendikalarına almamışlardır.

TOPLU SÖZLEŞME

İşyerlerinde toplu sözleşme hazırlanırken tüm işçilerin katılımı sağlanmalıdır. Her işçinin her madde üzerinde onayı alınmalıdır. Tüm işçilerin katılımıyla hazırlanan sözleşme, işçinin kendi hazırladığı sözleşme olduğundan sonuna kadar sahip çıkacaklardır; oysa merkezlerde hazırlanan sözleşmeler, işçilerin sahip çıkmaması mümkün müdür? Bu uygulama, grevin de sağlıklı bir şekilde yürütülmesini beraberinde getirecektir. Toplu sözleşmeler bir seneyi aşmamalıdır. Bu da ücretlerin enflasyondan bir parça da olsa korunmasını sağlayacaktır.

İŞÇİ EĞİTİMİ

Bir kısım işçilerin eğitimini esas alıp, diğer işçilerin eğitimini düşünmemek en büyük hatadır. Bu açıdan mahalli sendikalar tüm işçilerin katılacakları bir eğitim çalışması yapabilirler. (Eğitim çalışmasının tüm işçileri kapsayacağını, işçi sayısını gözönüne alarak söylüyorum.) Millî sendikalarda bu mümkün değildir. Bu açıdan da Mahalli Sendikalar savunulmalıdır. Evet, kesin ola-

Sendikaların, işyeri temsilcilerini görevden alma ve atama hakkı olmamalıdır.

rak tüm işçileri kapsayacak eğitimler yapılmalıdır. İşçiler içerisinde yeni sendikacılar yetişmelidir. Bu da kitlesel eğitime mümkündür. Sendikalar sadece sendikacılık eğitimi ile yetinmemeli, işçilerin demokratlaşmasını-sosyalleşmesini ve siyasi olarak gelişmesini hedeflemelidir.

Büyük sendika, büyük işçilerle uğraşır anlayışı hakimdi. Tabii bunun nedeni yüzlerce işyeri ile uğraşarak alacakları aidatın, uğraşı kurtarıp kurtarmadığı hesabını yapmalarıdır. Gerçekten 10'ar kişi çalıştıran 50 işyeri ile uğraşmaktan 500 kişi çalıştıran bir işyeri ile uğraşmak çok daha kolaydır. Ama bu yüzden 10 kişilik işyerinde çalışanların da işçi olduğu unutulmaktadır. Bunlar hiçbir sosyal ve ekonomik hakka sahip olmadıkları gibi, tamamen patronun insafına bırakılmıştır.

Bütün bunları düşündüğümüzde, mahalli sendikacılığın önemi bin kat daha artmaktadır. Şiarımız çalışan bir işçinin bile sendikalaşması olmalıdır; dolayısıyla buna uygun bir sendikal yapı gereklidir.

SENDİKA VE DEVRİMCİ AYDINLAR

Devrimci aydınların sendikalara ve dolayısıyla işçilere birçok konuda faydalı olmaları gerekir. Bugüne kadar uzman kadrosu ile sendikalarda çalışan "Devrimci Aydınlar" sendika ve konfederasyon merkezlerinin savunuculuğunu yapmışlardır. Aksini de yapamazlardı; çünkü sendika merkezlerinin ücretli memurları olarak çalışmaktaydılar. Sendika yöneticilerini eleştirmek kendilerini kapı dışında bulmaları demekti. Bu yüzden birçok açıdan faydalı değil zararlı olmuşlardır. Aynı zamanda fabrikadan gelecek bilinçli işçilerin yolunu da tıkamışlardır.

Gelişen küçük çaptaki muhalefetleri de, kalemleri ve fiili güçleri ile ezmişlerdir.

Yeni sendikacılıkta devrimci aydınlar, dışardan yazıları ile işçilere yardımcı olmalıdır. Fiili olarak çalışmak istiyorlarsa ücretsiz, amatörce, çalışmalıdırlar. Bu tür çalışma hem sendikaların gelişmesine hem de işçilerin gelişmesine hizmet etmiş olacaktır. Ve de fabrikadan gelececek devrimci işçilerin önünde engel teşkil etmiş olmayacaklardır. Atılma korkuları olmadıkları için haksızlıklara karşı muhalefet edebileceklerdir.

Devrimci aydınların rollerini inkâr etmek işçilerin ve aydınların siyasi-kültürel olarak gelişmesini engellemektir. Devrimci aydınlarla, sendikalar, işçiler görüş alışverişlerinde olmalıdırlar.

MEVCUT SENDİKALAR

Bugün varolan sendikalar aşağı yukarı iki milyon işçiyi kapsamaktadır. Bundan dolayı bir soru sorulabilir. Varolan sendikalarda çalışılmayacak mı?

Sosyalistler, prensip olarak kitlelerin bulunduğu her örgütlenmede çalışacaktır. Bu çalışmada dikkat edilmesi gereken: çalışmanın kitleler içinde yapılmasıdır. Amaç sendikaları ele geçirmek olmalıdır; amaç kitleleri sosyalist politikaya kazanmaktır. Mevcut sendikalarda çalışırken, sendikaların tabanında konseyler oluşturulmalıdır. Bu konseyler vasıtası ile sendika yöneticileri denetlenmelidir. Konseylerin oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken, konseylerin tekke haline getirilmemesidir; çünkü bu takdirde kitle içinde çalışma adına üç beş kişi ile tatmin olmaya varan boş bir çaba olarak kalır.

Amaç sendikaları ele geçirmek ola-

rak ele alınırsa, her an, bu çalışma ka-
pısı, sendika yöneticileri tarafından ka-
patılabilir; sendikayı ele geçirmeye ça-
lışırken tabandan koparak bir avuç sen-
dika yöneticisinin uydusu olunur. Geç-
mişte ve günümüzde bunun birçok ör-
neğini gördük, yaşadık. Bu söyledikle-
rim mahalli sendikaların örgütlenmesi
için de geçerlidir.

Sosyalistlerin amacı kitleleri sosyalist
politikaya kazandırmaktır. Sendika yön-
etimini ele geçirme uğruna kitleden
kopup bir avuç sendika ağasının uydu-
su olmak değildir.

SENDİKAL ÖRGÜTLENME VE İKTİDAR

Sendikal örgütlenme bir siyasi örgüt-
lenme (parti) değildir. Sendikalar poli-
tika ile ilgilenmelerine karşılık, iktida-
rı alabilecek bir örgütlenme olarak gö-
rülmemelidir. Sendika ile bir işçi par-
tisini birbirine karıştırmamak gerekir.
Sendika mesleki bir örgütlenme olma-
sına karşılık parti siyasi bir örgütlenme-
dir, esas görevi iktidarı ele geçirmektir.
Tabi ki sendikalarla işçi partileri daya-
nışma içindedir. Ama birbirinden ayrı
örgütlerdir.

Sendikalar partilerden bağımsız ol-
malıdır. Ancak işçi sınıfının çıkarını sa-
vunan partileri desteklemelidir. Sendi-
kalar işçi partilerini ister kapitalist dü-
zen içerisinde olsun ister sosyalist dü-
zen içerisinde olsun denetlemelidir.

Yazının konusu sendika örgütlenme-
si olduğundan, işçi sınıfının siyasi ör-
gütlenmesini kapsamamaktadır. Yalnız
şu kadarını belirtmeden geçemeyece-
ğim.

İşçi sınıfının siyasi örgütlenmesi esas
olarak partide olur. Tabii Parti yanın-
da fabrika konseyleri, mahalli konsey-
ler ve kısaca hayatın her alanında kon-
seyler şeklinde örgütlenmelidir.

Amaç sendikayı ele geçirmek olunca,
sendikayı ele geçiremediğinde, sendika
yöneticisinin uydusu olmak istemeyin-
ce, ayrılıp, küçük tekke sendikaları
oluşturmaya gidilmektedir. Bu da işçi
sınıfının küçük bir bölümü ile tatmin
olmaktır. Tabi aynı zamanda geniş kit-
leleri de sendika ağasına terk etmektir.
Geçmişte hepimizin yaptığı hata bu idi.
Bağımsız sendika adına küçük kendi
tekkemizi oluşturmak.

Burada karıştırılmaması gereken geç-
mişin bağımsız sendika örgütlenmesi ile
önerdiğim mahalli sendika örgütlenme-
sidir. Geçmişte kurulan bağımsız sen-
dikalar hangi gerekçe ile ve hangi iyi ni-
yetle kurulmuş olursa olsun, sonuç ken-
dimizin başında bulunduğu milli sendi-
kal örgütlenmenin küçük bir nüvesidir.

Mahalli sendika örgütlenmesi tama-
men farklı bir örgütlenmedir. Farklılı-
ğını yukarıda anlatmaya çalıştım.

SONUÇ

Buraya kadar anlattıklarımın da
anlaşılacağı gibi milli tipte kurulan sen-
dikalar ve konfederasyonlar güçlü ya-
pılarına rağmen güçsüz kof, balon sen-
dikalar ve konfederasyonlardır.

Milli sendikalarda/sendika demokra-
sisi kesinlikle uygulanmamaktadır. De-
mokrasi yerine sendika içinde bürokratik
dikta kurulmuştur. Değişmez sendi-
ka liderleri oluşmuştur. Sendika içi mu-
halefeti ancak cılız olarak, kongre za-
manları başka bir lider tarafından yü-
rütülmektedir. Bu muhalefetlerde mer-
kezlerden demokrasi anlayışı yönünden

Mahalli sendikalarda, bürokratlaşma, yolsuzluk en aza inecektir.

pek farkları yoktur. İşçiler muhalefeti
benimseseler bile genellikle bu muhale-
fete pek katılmıyorlar. Çünkü onların
kafasında da bu yönetimler kesinlikle
değişmez yönetimler imajı yerleşmiştir.
Yöneticiler seçim oyunlarının bütün hi-
lelerini bilmektedirler. Hemen hemen
tabandaki tüm işçiler de bu görüş ha-
kimdir. bu zamana kadar yaşanan pratik,
işçilere bunu göstermiştir. Mevcut
sendikaların yapısının sonucu olarak
bürokrasi kemikleşmiş durumdadır. İş-
çi yöneticisini bile tanımamaktadır. Büt-
tün bu gerçekler bize, yeni tip sendika

örgütlerinin, oluşmasını zorlamaktadır.

İşçi kitlelerinin katılımıyla, güçlü sen-
dika ve sendika içi demokrasisini savu-
nan işçilerin, yöneticilerini ve temsilci-
lerini seçim yoluyla getirdikleri gibi, ay-
nı yolla görevden alabilecek bir yapı
olan mahalli sendikaların geliştirilme-
sini zorunlu hale getirmektedir.

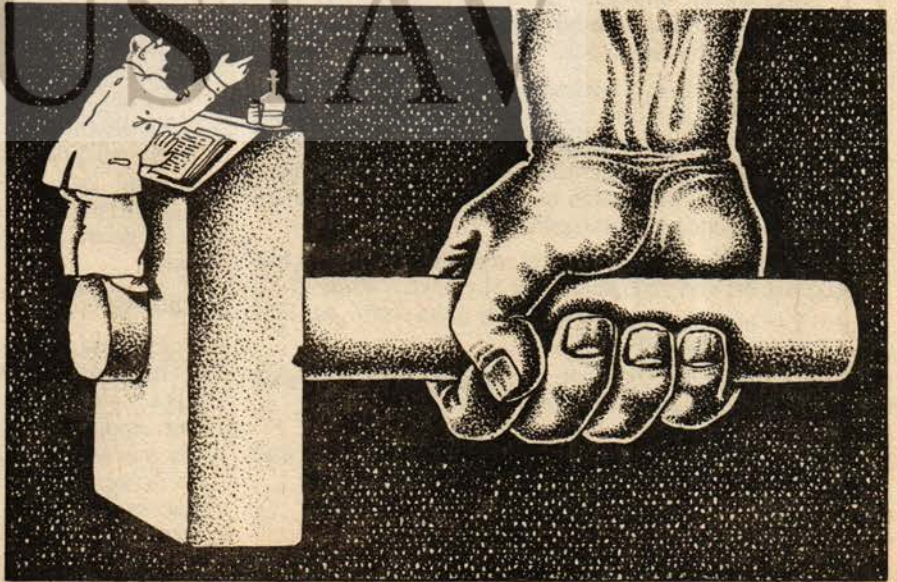
Mahalli sendikalarda, bürokratlaş-
ma, yolsuzluk en aza inecektir. Çünkü
işçiler, her an, sendika yönetimini de-
netleyebilecektir. Sendika yöneticileri-
ne uygulanan ücret, işyeri ücreti ile ay-
nı orantılı olacağından, ücret için seçim
hileleri yapılmayacaktır. Mahalli sendi-
ka yöneticilerine, işçiler toplu sözleşme
ve grevlerde tam destek vereceklerdir.
Çünkü toplu sözleşmeyi kendileri hazırlayıp
sonuna kadar da kendileri savu-
nacaktırlar.

İşveren örgütlerine karşı da, gönül-
lü, eşit hak ve şartlarla oluşturacakları
konseyler vasıtası ile, tüm sendikalar
dayanışma içinde olacaklardır.

Hemen hemen tüm işçi eğitimden ge-
cecek, kültürel olarak gelişecektir. Bu-
nun sonucu olarak yeni genç sendika-
cılar yetişme imkânı bulacaklardır.

Mahalli sendikacılık, tüm çalışanla-
rı, iş kolu gözetmeksizin sendikali yap-
ma olanağına sahip olacaktır.

Daha birçok faydalarının saymamız
mümkün. Fakat bu kadarıyla mahalli
sendikaların, milli sendikalardan, iş-
çiye daha çok faydalı olduğu açıktır.

Soğanlık

İki Farklı Deneyim

SİNA GİRİTLİ

Türkiye işçi sınıfı tarihi oldukça eskilere dayanan ve azımsanmayacak olaylarla ve eylemlerle doludur. Ne ki özellikle 1960 yılına kadar, bu hareketlerin sürekliliğini ifade edecek, birbirine bağlayacak, gelen kuşaklara deneyleri aktaracak bir dolayım-hafızaya-rastlanmamaktadır. Doğal olarak bu hareketlerin felsefi-teorik bir zemini de olmamıştır. 1960 yılından sonra ise yapılan, bir bakıma zorlama olarak, geçmişin 'şanlı zaferlerini' arşivlerden çıkararak bir tarih yaratma -edinme- çabası olmuştur.

60 sonrasının politikleştirici süreci, TIP'in kuruluşu, DİSK'in varolma mücadelesi, özellikle gençlik kesimlerinin yeryüzünde yaşanan olaylardan etkilenmeleri yeni bir dönemdir. Ama bu dönemde de 'verilen hakların' korunmasından öteye geçememekle birlikte(!) hareketlerin kitleliliği, DİSK aracılığı ile işçi sınıfı içinde bir dolayımın sağlanmış olması oldukça önemli bir unsurdur.

DİSK'in varolma mücadelesi sırasında ortaya çıkan çeşitli mücadeleler, 16 Haziran, ve diğer olaylar daha siyasi platformlarına kavuşamamış olsalar da, Türkiye işçi sınıfının hafızasında yaşanmış deneyler olarak canlanabilme olanağını taşımaktadırlar. Önemli olan bu tarihin eleştirel temellerde politik bir zemine oturabilecektir.

Söz konusu olaylar, çeşitli dergi sayfalarında, toplantılarda hakettikleri yeri yetersiz de olsa alıyorlar... Ama iki olay var ki ne yaşandığı zamanlarda, ne de daha sonra, sanki hiç hatırlanmak istenmemiştir.

İKİ ÖZ-YÖNETİM VE İŞÇİ DEMOKRASİSİ DENEYİ ALPAGUT VE ELKA

Söz konusu her iki olay da, bu bakımdan diğer işçi hareketlerinden oldukça farklı özelliklere sahiptir.

ALPAGUT

Çorum'a bağlı bir köyü Alpagut ve tarım alanları devletleştirdiğinden burada yaşayanların tek geçim kaynağı ve çalışma alanı kömür madeniydi. Bu maden, burada yaşayan-

ların alınıyazısıydı sanki. Bir maden işçisi için ise 'kaderinde' iki şey daha yazılıdır: Maden hastalığı ve işkazası. Sadece maden kazalarında ölenlerin yıllık ortalamasının, İnönü savaşlarında ölenlerden fazla olduğu düşünülecek olursa bu konunun dehşet verici boyutları çıkar ortaya. Üstelik Alpagut işçileri günde 10-12 saat mesai ve çok düşük bir ücretle (11-12 TL. arası) çalışmaktaydılar. Bir başka ifade ile günlük mesailerinin 4 saat 32 dakikası işverene gitmekteydi. (Buna karşılık işletmenin bölge müdürü 7500 lira, mühendisi ise 7000 lira almaktaydılar... üstelik işe gelmeden.)

Sendika ise, muhbirleri vb. önlemleri ile işverenin koruyucusu konumundaydı. 1968 yılında, işçilerin kendilerini gerçekleştirmeye çalıştıkları grev kırılmış, başarısızlıkla sonuçlanmıştı. İşletme ise zarardaydı ve tam 73 gündür işçi ücretlerini ödemiordu.

VE 13 HAZİRAN 1969...

O gün, işletmenin üretime geçtiği 1920 yılından bu yana, Alpagut işçilerinin hayatında hiç yaşanmamış yeni birşeyler başladı: İşçiler madene el koydular.

"Bu bir grev değildir. Çalışma sürmektedir. Vardiyalar düzenli bir biçimde çalışacaklardır. İşçiler, işletmeyi kendi öz-mailleri gibi değerlendirmeye başlamışlardır." İşçi Genel Kurulu.

800 Alpagut işçisi her günkü gibi çalışmayı sürdürdü. Vardiyaları biten işçiler, depolara el koydular. Bir yandan çalışma sürerken, çalışanların bütününe kapsayan 'işçi genel kurulu', kendi içinde bir yapılanmayı oluşturdu.

Yönetimi, doğrudan seçilmiş 'işçi konseyi' yürütecekti. Bölge müdürünün, muhasebe müdürünün ve mühendisin işlerine son verilerek onların yetkileri işçi konseyine devredildi. Çalışmalarına karar verilen memurlar da konseye bağlandılar. Konseyden ayrı olarak bir de işletme görevlerini yürütecek kurullar seçildi. Alım-satım kurulu gibi...

İşçi Genel Kurulu, ayrıca şu kararları aldı:

-Çalışmaya ekmek yok,

-Eski her türlü sözleşmenin reddi,

-Peşin parayla satış

-Her işçi 8 saat çalışacak/8 saat nöbet tutacak/8 saat dinlenecek,

-Gelirin % 25'i işletme ihtiyaçları için ayrılacak. Geri kalan, işçilerin alacağına ve pay esasına göre dağıtılacak.

İşletme herşeyi ile yenibaştan düzenlendi. Muhasebe tümüyle basitleştirildi. Ve kısa süre içinde üretimin % 50 artış gösterdiği gözlemlendi. Ne en küçük bir olay ne de yolsuzluğa rastlandı bu süre içinde. Ve 30 gün dolmadan işletme kâra bile geçmeye başlamıştı.

Ve tam otuzbeş gün sonra, 17 Temmuz 1969 günü, Alpagut işçilerinin bu kendiliğinden eylemi Jandarma tarafından engellendiğinde, İşçi Genel Kurulu son kararını aldı: Bir bildiri ile işçiler, 'işçi yönetimini kaldırıp pasif direnişe geçtiklerini' bildiriyorlardı.

Bu eylem 28 Ağustos 1969 günü toplu sözleşme ile noktalandı.

ELKA

Elka ise, bir grevin öyküsüdür.

Elka işçileri, 1954'den beri, Türk-İş üyesi bir sendikaya, Ağaç-İş'e üyeydiler. Elka işçilerinin serüveni DİSK'e bağlı bir sendikada örgütlenmek istemeleri ile başladı. Yaklaşık bir yıl süren örgütlenme çalışmaları, gerek Ağaç-İş'in gerekse de işverenin akla hayale gelmeyecek komploları ve engellemeleri ile çok zor koşullarda sürdürülebildi. Bir yandan da çeşitli hukuki prosedürler, mahkemeler, yargıtay kararları ASİS'in yetki alma çalışmalarını neredeyse içinden çıkılmaz durumlara sokuyordu. ASİS gibi yeni kurulmuş ve güçsüz bir sendika için böylesi bir sürecin başarıyla sonuçlanması

ancak işçilerin kararlılığı ile gerçekleştirilebilirdi... Toplu sözleşme yetkisinin alınması ise ASİS'i ve Elka işçilerini yeni bir sorunla yüzyüze getirdi. ASİS'in DİSK açısından hoş karşılanmayan bazı ilkeleri vardı çünkü: 'Toplu sözleşme görüşmeleri, bütün işçilerin önünde ve bütün işçilerin katılımı ile yapılmalıydı.' İşveren de, sendikanın bu ilkesini ileri sürerek görüşmelere oturmaya yanaşmadı. Ve 21.11.1975 günü gecesi grev davulları çalmaya başladı fabrika önünde. Sendikanın mali olanaklarının kısıtlılığına rağmen, işçiler grev kararı almışlar, sorunlarını kendileri çözmeye karar vermişlerdi.

Greve yaklaşık 850 kişi katıldı. İşçilerin ilk genel toplantısında, 40 kişilik bir işçi konseyi seçildi. Konsey sürekli toplantı halinde olacak ve tüm kararları kendisi; seçtiği görevliler vasıtası ile yürütecekti.

İşçiler iki vardiyaya ayrıldılar. Bu duruma göre grev yerinde sürekli olarak 400 kişi bulunuyor olacaktı (ama grev yerinde bulunan işçi sayısı 600 kişinin altına düşmedi hiç).

İlk kararlar, mali sorunların çözülmesi konusundaydı. Bunun da işçiler açısından 'tek bir yolu vardı, o da diğer fabrika ve işçilerle dayanışma...'

Konsey, işçiler içinden diğer sorumluları seçtikten sonra, grev süresinin değerlendirilmesi konusunda kararlar aldı. Okuma-yazma kursları, konferans ve tartışmalar, kültürel faaliyetler vb...

Kısa bir süre sonra, grev yeri o güne kadar hiçbir yerde görülmedik bir canlılığı yaşamaya başladı. Film, tiyatro gösterileri yapıyor, tartışmalara ve grev kurslarına tüm işçiler artan bir istekle katılıyorlardı. Öylesine ki, giderek, bu faaliyetler diğer fabrika işçilerinden de katılma talepleriyle yeni dinamikler kazandı. Ve en önemlisi, her türlü görüş, her düzeyde temsil edilme ve kendini ifade edebilme olanaklarına sahipti.

Kişisel sorunlar ve her konu konsey aracılığı ile çözümleniyordu. Konsey, görevlerinde başarısız olanları anında değiştirme yetkisine sahip olduğu gibi, işçiler de konsey üyelerini aynı şekilde geri çekip yenilerini seçebildiklerinden tüm faaliyetler aksaksız yürütülmekteydi. Ne ki DİSK'den çıkmıyordu.

Ocak sonlarında, işveren dışardan tuttuğu 150 kadar işçi-

yi jandarma zoruyla fabrikaya sokmaya çalıştığında işçilerin tepkisi sert oldu. Bu arada birkaç kez de silahlı saldırıya uğradı grev. Bir süre sonra, bu kez 1000 kadar jandarma, grevcileri bir kez daha dağıttı.

DİSK'den ilk ses çıktığında, işçiler şaşkınlıkla karşıladılar bunu. O dönemin DİSK yetkilileri, 'Elka işçilerinin, diğer işçilerden para toplamasının DİSK açısından onur kırıcı olduğunu' söylüyorlardı ve şunu da ekliyorlardı: 'DİSK, Elka işçilerine yardım edecektir.' Ama bir koşulları vardı... Grevi ASİS değil, konfederasyonun tayin edeceği yetkililer yöneteceklerdi. Daha sonra da bu yetkinin Maden-İş'e verildiğini bildirdiler.

ASİS ve Elka işçileri, dayatan koşullar karşısında bu kararı kabullenmek zorunda kaldılar.

Maden-İş, grevi devralır almaz tüm işçileri grev yerinden uzaklaştırdı. Sadece nöbet esasına göre, gözcüler kalacaktı grev yerinde. Bir süre sonra da, 'grevin işveren üzerinde ekonomik baskı aracı olmaktan çıktığını' ileri sürerek grev sona erdirildi.

Hemen ASİS'in ve Elka İşçilerinin daha sonra başlarına gelenleri de eklemek gerekir bu öykünün sonunda:

600 (yaklaşık) işçinin iş akdi feshedildi. Ve özellikle maden işkolundaki hiçbir işyerinde iş bulamadı bu işçiler; fabrikalara çarşaf çarşaf listeler yollanmıştı çünkü.

ASİS... Maden-İş'e, grevi üstlenme karşılığı olarak bir buçuk milyonluk bir senet imzaladığı için icraya uğradı ve Maden-İş, ASİS'in tüm gelirlerine el koydu.

Alpagut ve Elka işçilerinin yaşadıkları bu deneyler hiç tartışılmadı. Ama her iki olay da, ne kadar örtülmeye çalışılsa, önemli ipuçlarını sunmaktadır. İşçi demokrasisi, özyönetim, sendika bürokrasisi vb. kavramlar yaşanmış bu ve benzeri deneyler ışığında tartışılmalıdır. Tarih, ancak hesaplaşılabildiği ölçüde geleceğe anlam katacaktır.

Elka grevinde işçiler bir karar arifesinde tartışırken...

T.İ.P.

UĞUR CANKOÇAK

Türkiye tarihinde, demokratik hak ve özgürlüklerin en geniş olarak kullanıldığı dönem, hiç tartışmasız, 1961-1970 yılları arasındır. Bu yıllara damgasını vuran da Türkiye İşçi Partisi...

Buna rağmen bu önemli partinin gerçek tarihi sosyalistlerce bilinmemektedir. Biz bu kısa yazımızda TİP tarihindeki bazı gerçeklere ışık tutmak istiyoruz. TİP'in yaşadığı yıllar Türkiye'de sosyalist hareketin tüm çeşitliliği ile yaşandığı 1960-1970 yıllarıdır. Türkiye'de sosyalist mücadelenin deney kazanmaya başladığı bu yıllar hem demokratik hak ve özgürlüklerin en geniş olarak kullanıldığı, hem en büyük işçi ve gençlik hareketlerinin başladığı, hem bağımsızlık kavramının kitlelere yayıldığı yıllardır. Ama aynı zamanda faşistlerin örgütlenmeye başladığı, siyasi cinayetlerin boy verdiği, ordu müdahalelerinin ve ordu-sivil cuntaların ortaya çıktığı dönemlerdir. Bu tarihin tarafısız ve cesurca, özeleştirilerde bulunarak incelenmesi gerekir. Şimdi özetle TİP'den, TİP içi ve dışı muhalefetten ve o yılların önemli olaylarından söz edelim.

Demokrasi mücadelesinin, sosyalist mücadelenin ayrılmaz parçası olduğunu kabul eden TİP, bir yandan meclis içi çalışmalarla anti-demokratik yasalara karşı çıkarken öte yandan da emekçi halk yığınlarını yüreklendirmeyi başararak onları demokrasi mücadelesinin içine çekmeyi bilmiştir. Bu başarısında TİP'in geleneksel marksist partilerden farklı olmasının payı çok bü-

yüktür. TİP kuruluş biçimi olarak (oniki sendikacı tarafından 13 Şubat 1961'de kurulmuştur) farklıdır. Programıyla farklıdır. Tüzüğüyle farklıdır. Çalışma yöntemiyle farklıdır. Türkiye sorunlarına öncelik verdiği konularda farklıdır.

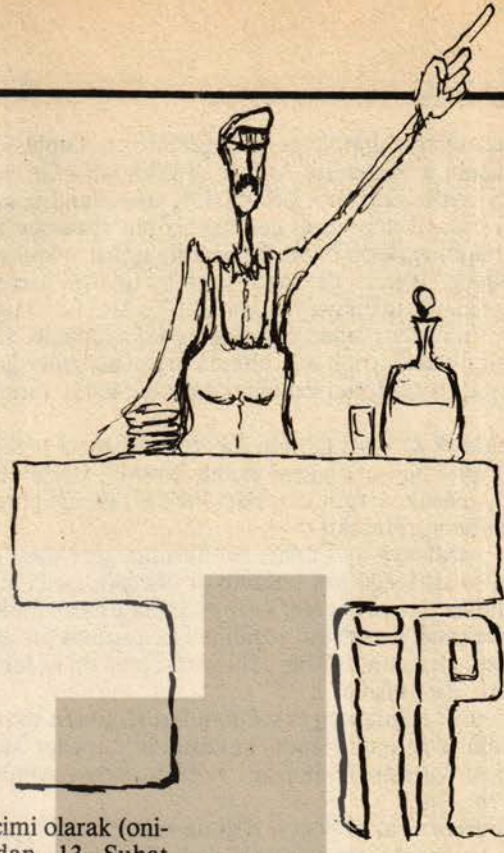
Parti, sendikacılar tarafından kurulmuş, kurucuların çağrısıyla sosyalist aydınlar katılmıştır. Genel Başkanlığa M. Ali Aybar'ın gelmesi, dünya sosyalist hareketinin birikiminin Türkiye gerçeklerine uygulandığı bir program ve tüzüğün hazırlanmasını sağlamıştır. Parti programının amaç maddesi kapitalizme karşı çıkar ve her türlü sömürünün sona erdirilmesi için çalışılacağını yazar. Bu, marksist bir ifade tarzıdır. TİP'i geleneksel marksist partilerden ayıran özelliği ise, tüzüğün ikinci maddesindedir. Burada, "öncülük" kavramı yeni bir içeriğe kavuşturulmuştur. "Parti, işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların kanun yolundan iktidara yürüyen siyasi teşkilatıdır." denilerek, klasik öncülük anlayışı reddedilmiştir. Bu temel ilke partiyi, kitleleri kapsayan, onları dışlamayan, onlar üzerinde tahakküm kurmayı amaçlamayan, tam tersine, onların birlikteliği ile kapitalizme son vermeyi amaçlayan yeni ve gerçekçi bir sosyalizm anlayışıdır.

Yapılan tüm baskılara, taşlı sopalı saldırılara göğüs geren TİP, emekçi halk yığınlarında güven yaratmış ve parti hızla tüm yurtda örgütlenmiştir. 1963 yerel seçimlerinde radyo konuşmalarıyla TİP, bir yandan halk yığınlarının gerçek derdelerini dile getirme, diğer yandan da o güne kadar gelmiş geç-

miş tüm partilerden farkını belirtme fırsatını bulmuştu. TİP'in yarattığı olumlu etki, Türkiye'de aydınları derinden etkilemiş, hemen herkes sosyalizmle ilgilenmeye başlamıştır.

Kısaca özetlersek TİP programı, kitlelerin desteğini alarak, seçim yoluyla iktidara gelmeyi amaçlamaktaydı. TİP, iktidar hedefinden önce kitleleri bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesine çekmeye çalışan bir partiydi. Bu çalışmalarını "Nato'ya hayır", "Amerikalı evine dön", "1961 Anayasası'nı eksiksiz tastamam uygulamak" gibi kampanyalarla yürütmüştü. Bu kampanyalar, halk tarafından benimsenmiş, öyleki ABD'nin Türkiye'deki yetkili komutanlığı kendi içinde bir genelge yayınlamak Amerikalı askerlerin üniformalı olarak şehre inmesini yasaklamış, giderek Türkiye'nin bazı yerlerinde, şehirlerin uzağında ufak Amerikan kasabaları kurdurarak personelini oralarda yaşatmaya başlamıştır. Kitleler, anayasal haklarına sahip çıkarak demokratik örgütlenmelere başlamışlardır. 1965 seçimleriyle 15 milletvekilini Meclis'e sokan TİP, bir yandan anti-demokratik yasaların ayıklanması için Anayasa Mahkemesi'ne başvururken öte yandan Meclis içi çalışmalarla iktidarı frenleyip demokratik yasa önerilerini Meclis gündemine getirmiştir.

TİP'in meclis içi muhalefatinin etkinliğini Süleyman Demirel bile teslim etmek zorunda kalmıştır. (YeniGündem, sayı 46.) Bunların yanı sıra, yurdun birçok yerinde üretici mitingleri, Doğu Anadolu'da ise demokrasi mitingleri düzenleyerek emekçi halk yığın-

larının demokratik haklarına sahip çıkmalarını sağlamaya çalışmıştır.

Ancak her ağacın kurdu özünden olur. TİP'in içinde de, sonradan parti dışı hareketlerin yararlandığı ve partiyi çöküşe kadar götüren şu unsurlar vardı: TİP programının iskeletini kuran ve temel maddeleri yazan genel başkan Aybar ile parti üst kademesindeki diğer sosyalist aydınların sosyalizm anla-

yışı birbirinden temelde farklıydı. Aybar'ın sosyalizm anlayışı, TİP programında dile getirilirken, bir kısım parti yöneticileri ise partiyi ilerde öz örgütleri haline getirmeyi düşünen reel sosyalizm yanlısı kişilerdi. Başından beri varolan, sosyalizm anlayışındaki farklılık, partiyi ilerde çöküşe götüren etmenlerin başında gelir. Aybar'ın par-

tinin hayatietini herşeyin önüne koymak gerektiğini düşünmesi ve bunu ısrarla uygulaması da ilerde parti muhalflerince çok iyi kullanılmış ve özelli-

13 Şubat 1961 tarihinde İstanbul'da kuruldu. Kurucuları: Rıza Kuas (Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı), Kemal Nebioğlu (Toğ-İş Birliği Sekreteri), Avni Erakalın (Sendikalar Birliği Yönetim Kurulu Üyesi), Kemal Türkler (Maden-İş Sendikası Genel Başkanı), Şaban Yıldız (Teksif Yönetim Kurulu Üyesi), Salih Özkarabay (Basın Teknisyenleri Sendikası Yönetim Kurulu Üyesi), İbrahim Denizcier (Sendikacı), İbrahim Güzelce (Basın-İş Sendikası Genel Başkanı), Adnan Arkin (Basın-İş Sendikası Yönetim Kurulu Üyesi), Hüseyin Uslubaş (Yaprak Tütün El İşçileri Sendikası Başkanı) Saffet Göksozöğlü (Kimya-İş Sendikası Genel Başkanı), Ahmet Muşlu (T.Birleşik Gıda İşçileri Sendikası Genel Başkanı)dir.

Kuruculardan son üç adın polis olduğuna dair söylentiler çıkmış, fakat bu iddia sadece Ahmet Muşlu'nun MIT'te görevli olduğu şeklinde doğrulanmıştır.

İlk Genel Başkan Avni Erakalın'dır. 9 Şubat 1962'de kurucular, Genel Başkanlığa Mehmet Ali Aybar'ı çağırışlar, o da kabul etmiştir.

1963 yılında, CKMP'nin Ankara Senatörü Niyazi Ağırnaslı TİP'e üye olmuş, böylece parti TBMM'de temsil edilmeye başlamıştır. Ağırnaslı'nın partiye girişiyle, TİP, Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakkını elde etmiştir. Bundan yararlanarak da Ceza Yasası'nın 141. ve 142. maddelerinin Anayasa'ya aykırılığını ileri sürmüş, yapılan ve çok uzun süren yargılama sonucu 7 ve 8 oyla partinin istemi reddedilmiştir.

1963 yerel seçimlerine katılarak ilk kez radyolardan konuşma hakkını elde etmiştir.

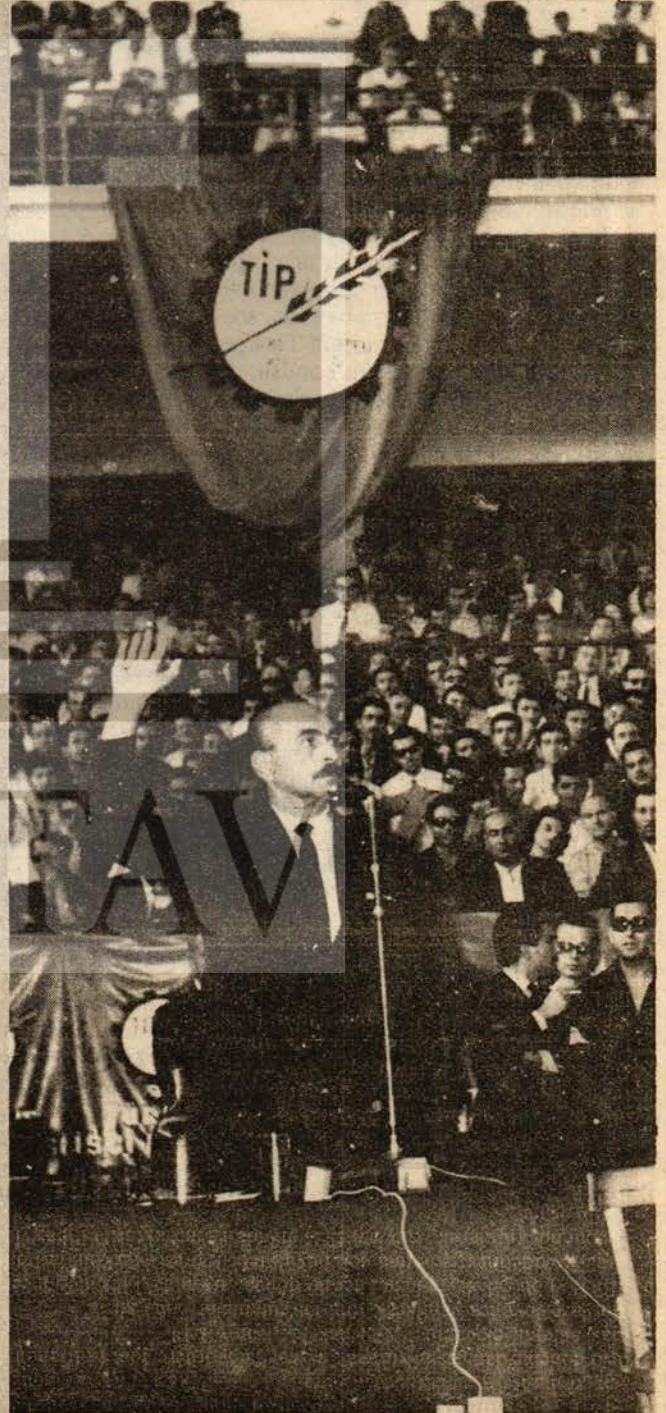
Birinci büyük kongresini 1964'te İzmir'de, ikincisini 1966'da Malatya'da, üçüncüsünü 1968'de Ankara'da, dördüncüsünü 1970'te Ankara'da topladı. 1971'de de Anayasa Mahkemesi Siyasi Partiler Yasası'nın azınlıklarla ilgili maddesine aykırı kararlar aldığı gerekçesiyle partiyi kapattı.

1965 genel seçimlerinde ülke çapında % 3 oranında oy alarak ve "Milli Bakiye Sistemi"nden yararlanarak 15 milletvekili ile TBMM'ye girdi. Milletvekilleri: Mehmet-Ali Aybar, Sadun Aren, Çetin Altan, Rıza Kuas, Muzaffer Karan, Tarık Ziya Ekinci, Yahya Kanbolat, Cemal Hakkı Selek, Adil Kurtel, Behice Boran, Yunus Koçak, Kemal Nebi, Ali Karıcı, Yusuf Ziya Bahadınlı, Şaban Erik'dir. Bunlardan eski Millî Birlik Komitesi Üyesi Muzaffer Karan seçildikten kısa bir süre sonra, partiyi komünistlikle suçlayıp istifası etmiştir.

1966 Senato seçimlerine de giren TİP, bir senatör çıkardı: Fatma Hikmet İşmen.

1969 Genel seçimlerinde, oyların da pek az düşme olmasına karşın, Millî Bakiye seçim sistemi değiştiği için, sadece iki milletvekili çıkarabildi: Mehmet Ali Aybar ve Rıza Kuas.

Sinan Cemgil, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Harun Karadeniz, Doğan Tarkan, Masuh Mitap gibi birçok gençlik lideri Türkiye İşçi Partisi'nin üyesiydiler.

1962 "Beyaz Saray toplantısı" olaylarından bir kesit.

le militan gençliğin partiden uzaklaşmasında çok etkili olmuştur. Ayrıca parti içinde Aybar'a duyulan güven ve inanç giderek, Aybar'ı aslında Aybar'ın kesinlikle karşısında olduğu bir lider tipine dönüştürmüştür. Her şeyin kendisine sorulduğu... 1960'ların başında, sosyalist düşünürlerin eserlerinin Türkçe'de bulunmayışı, sosyalizm konusunda derin bir bilgisizliği de beraberinde getiriyordu. İnsanların sosyalizme dair bildikleri, dil bilenlerin aktardıklarıyla sınırlıydı. Dil bilenlerin pek azı sosyalist literatürü tümüyle anlayıp kavrayabilmişti. Bu bilgisizliğe Türkiye'de sosyalist hareket geleneğinin bulunmayışı da eklenince ortaya pek de aydınlık olmayan bir tablo çıkar. Öyle ki sosyalist aydınlar, Kemalist devletçilikle sosyalizmi birbirinden ayırdedemiyorlardı. Buna bin yıllık devlet bürokrasisinin etkisinde kalmış aydınlarımızın her iyi şey gibi sosyalizmi de devletten beklemelelerini eklersek tablo tamamlanmış olur. Nitekim TİP'in kuruluşundan on ay sonra yayın hayatına başlayan *Yön Dergisi*'nin çıkan bildirisini imzalayan aydınlar, ki bunların önemli bir bölümü sonradan TİP'in yönetim kademelerine geleceklerdir, Türk halkına Kemalist devletçiliği alternatif bir düzen olarak sunuyorlardı.

Partinin kuruluş yıllarında, eş zamanlı olarak, farklı sosyalist anlayışlar da ortaya çıkmaya başladı. Bu hareketlerden biri YÖN, diğeri MDD (Milli Demokratik Devrim) hareketleridir. Bu iki akım zaman zaman ayrı, zaman zaman birlikte hareket ederek partinin çöküşünde önemli roller oynamışlardır. *Yön Dergisi*'ndeki fikirleri kısaca özetlersek: Türkiye'deki subay ve sivil aydın kişilerden oluşan bir kadronun parlamenter yoldan gelme zorunluluğu olmayan bir biçimde iktidarı ele alarak, Türkiye'yi geri kalmışlıktan kurtarmak ve de bölüşümün hakça olduğu bir düzene kavuşturmakta. Çıkış noktalarının

temeli de Kemalist devletçilikti. 1930'ların "Kadro" hareketinden Şevket Süreyya Aydemir Yön'cülerin başta ettiği kişilerdendi. Emekçi halk yığınlarının iktidara gelmesi, temel hak ve özgürlüklerin yaygınlaştırılması gibi sosyalizmin temel meselelerinde hiç de hassas değillerdi. *Yön Dergisi*'nde ortaya atılan "Asker-Sivil zinde kuvvetler" tezi Türkiye'de devrimin sınıfsal karakteri olmayan bir hareket olarak algılandığını gösteriyordu. Bu tez Cumhuriyet gazetesinin önemli köşe yazarlarıca da pek beğenilmiş ve yıllarca dillerinden düşmemiştir. Onlara göre Türk ordusu devrimci karakterde bir halk ordusudur, Latin Amerika'daki ordulara hiç benzemez, Türkiye'de ileri ve yeni olan, halk yararına olan her şeyi ordu yapmıştır. Giderek TİP'e karşı kampanyalar bu cephede yoğunlaşmış ve seçimle işbaşına gelmenin bir hayal olduğu ısrarla vurgulanarak TİP parlamenterizmle suçlanmıştır. TİP'in 1961 Anayasası'nı "feksiksiz tastamam uygulamaya" kampanyasına bu çevreler karşı çıkararak TİP yöneticilerine "Anayasacılar" adını takmışlardır. Sonunda özellikle *Cumhuriyet* gazetesinin kimi yazarları tarafından ortaya atılan parlamento dışı muhalefet (PDM) sloganı, bu çevreler tarafından çok beğenilmiş ve sık kullanılmıştır.

Milli Demokratik Devrim tezi reel sosyalizm tarafından 3. dünya ülkeleri için önerilmiş bir stratejidir. Buna göre geri bırakılmış ülkelerde sosyalizm mücadelesi değil, bağımsızlık ve feodalizme karşı mücadele yapılmalıdır. MDD tezinin gerçekleşmesi için verilecek mücadelede dışa bağlı komprador burjuvazi ve toprak ağaları ilk hedeflerdir, bunlara karşı "Milli burjuvazi" ile ve ülkenin tüm ilerici ve "millici" güçleri ile işbirliği yapılmalı, MDD gerçekleştikten sonra sosyalist devrim için mücadele başlamalıdır. Açıkça görüldüğü gibi bu tez TİP'in Bağımsızlık-Demok-

rasi-Sosyalizm hedefinden çok farklıdır ve özellikle ittifaklar konusu gözönüne alınırsa, YÖN'cülerin tezlerine oldukça yakındır. İşte bu yakınlık nedeniyle gelişen süreç içinde MDD'cilerle YÖN'cülerini sıklıkla birlikte hareket eder görürüz. Ortak hedefleri de emekçi halk yığınlarını bilinçlendirerek iktidara onlarla birlikte gelmek ve sosyalizmi kurmak gibi bir hedefi olan TİP'tir. Ne var ki bu iki tez sürecin kısalığı ve uygulama basitliği nedeniyle gençliğin çok ilgisini çekmiş ve gençlik içinde hızla yayılmıştır. İleride gençlik içinde çok etkili olacak olan cephe hareketinin kaynağı bu iki akımdır.

O yılların önemli olgularından birisi de nisbi demokratik özgürlüklerden yararlanarak birden bile ortaya çıkan yarınlardır. Birkaç yıl öncesine kadar Türkçe'de sosyalizmle ilgili hemen hiçbir kitap yokken, büyük bir hızla ve hiçbir sıra gözetmeden, özensiz bir şekilde çok çeşitli sosyalist düşünürlerin kitapları yayınlanmaya başladı. Bu kitapların çok büyük bir bölümü Lenin, Stalin, Mao ve "Foko"cu düşünürlerin eserleriydi. İlk yıllarda Marx ve Marx gibi kuramcılarının hiçbir eseri çevrilmemişti. Bu arada kır ve şehir gerilimi ile ilgili, hattâ içinde silah ve bomba şemaları bulunan, kitaplar bolca satılır oldu.

İlk yıllarda TİP'in bağımsızlık, "Amerikalı evine dön", "Nato'ya hayır" kampanyaları gençlik üzerinde çok etkili olmuş, gençliğin önemli bir bölümü TİP doğrultusunda hareket eder olmuştu. Ne var ki yukarıda saydığımız etmenler nedeniyle, sabırsız gençlikte kısa yoldan devrim yapma anlayışı ortaya çıkmaya başladı.

Parti, asker-sivil zinde kuvvetler ve MDD hareketine karşı yeterli ideolojik mücadele yapmadığı için, bu kısa yoldan devrim yapma anlayışı gençlik içinde daha çok etkili olmaya başladı. Öyle ki, o yıllarda gençlik önderleri ile, gençlik üzerinde etkili olmaya başlamış olan iki hareketin ileri gelenleri ordu kademelerindeki yüksek rütbelilerin isimlerini bilirler, filanca komutanın falan göreve gelmesinin ne derece önemli olduğunu anlatırlardı. Bu kişilerin beklentilerinin nedeni 1980'den sonra yayınlanan eski cuntacıların anlariyla ortaya çıkmıştır. Bu arada partinin gençliğe karşı tavrı, hiç de gençliğin beklentileri doğrultusunda değildi. Parti üst kademesi parti gençlik kollarını kapatmış, partili gençlerin örgüt kademelerinde görev yapmalarını istemişti. Partinin özellikle büyük şehirlerdeki il ve ilçe kademesi yöneticileri gençleri anlayacak, onların önerilerine çözüm getirecek nitelikte değildi. Oysa o sırada

Avrupa'da başlayan gençlik hareketleri Türkiye'ye de yansımış, öğrenci gösterileri ortaya çıkmıştı. Gençlik artık partinin onaylamadığı gösteriler ve mitingler yapıyordu. MDD ve YÖN hareketleri, gençliğin eylemlerini göklere çıkarıyor ve onların içerisinde taban buluyordu. Özetle, parti dışı hareketlerin önerdikleri yaşam biçimi gençliğe daha cazip gelmiş, parti gençliği tümüyle kaybetmişti.

Bütün bunlarla eşzamanlı olarak, CKMP (sonradan MHP)'yi ele geçiren Alparslan Türkeş, kurduğu çeşitli komando kamplarında emekli subayların eliyle birtakım gençlere silahlı faşist eğitim vermeye başladı. Bu kamplarla ilgili resimli röportajlar büyük gazetelerde yayınlandı, ancak buna hiçbir yasal engelleme yapılmadı. Bu arada Taylan Özgür Beyazıt meydanında, Vedat Demircioğlu Gümüşsuyu Yurdu'nda polisler tarafından öldürüldü. Bu iki devrimci gencin öldürülmesini Yıldız Camii'nde Cihat namazı kılıp tekbirlerle Yıldız Üniversitesi'ne saldıran fanatik müslümanların Battal Mehetioğlu'nu öldürmesi izledi. Daha sonra da faşistlerin üniversiteli gençliğe silahlı saldırıları başladı. Devrimci gençlik adeta can güvenliğini koruma zorunda bırakılıyordu.

Kapatılmış olan Parti gençlik kolları, yerine FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) ikame edilmek istenmişti. Partinin dışında bir kuruluş olan FKF üzerinde, partinin denetimi ve yönlendirmesi çok zayıftı. Nitekim Doğu Perinçek'in FKF genel başkanlığı zamanında, eski Milli Birlük Komitesi üyelerinden bazıları ile ordu sempatisini sivilin kurduğu 27 Mayıs Milli Devrim Derneği genel başkanı, eski görevi MIT

müfettişliği olan emekli albay Kadri Kaplan'ın önerisi ile, içinde FKF'nin de yer aldığı DEV-GÜÇ diye birşey oluşturuldu. DEV-GÜÇ birtakım mitingler ve gösteriler düzenledi. Parti DEV-GÜÇ oluşumuna karşı çıkmıştı. Bu miting ve gösterilerde "Ordu-Gençlik Elele" sloganı atılıyor, devrimin "silahların namusunda olduğu" söyleniyordu. Yine Kadri Kaplan'ın önerisiyle FKF'nin adı DEV-GENÇ (Devrimci Gençlik Federasyonu) olarak değiştirildi. Artık gençlik neredeyse tümüyle partinin karşındaydı ve silahlı eylemler başlamıştı.

Bu sırada Çekoslovakya'da Prag baharı dönemi Sovyet işgaliyle sonuçlanmıştı. Bağımsızlıkçı bir parti olan TİP

İçinden ve dışından zorlamalarla kapatılan TİP, tarihinden alınacak çok dersi vardır.

bu işgale karşı çıkarken, partinin karşısında olan MDD ve diğer görüşler işgali desteklediler. Bu da onların sosyalizm anlayışları açısından tutarlı bir hareketti. Ama daha sonra TİP merkez komitesinden Behice Boran ve arkadaşları da ilk önce kınadıkları Sovyet iş-

galini sonradan desteklediler. Bu da yukarıda bahsettiğimiz, partideki sosyalizm anlayışları farklılığının kanıtıdır.

Partiyi "öz-örgütleri" haline getirmek isteyenler Behice Boran, Sadun Aren ve Nihat Sargın önderliğinde harekete geçerek genel başkan Mehmet Ali Aybar'ı sosyalizmden sapmakla suçladılar. Üst üste toplanan parti yetkili kurulları ve kongrelerde yapılan seçimleri genel başkan Aybar kazandı. Ancak Meclis grubunun çoğunluğunu ve basının önemli bir bölümünü yanına almasını bilen Boran ekibi, partiyi adeta çalışamaz hale getirdiler. Parti tüzüğüne kesinlikle uymayan bu hareketleri parti yönetiminin daha önce parti içi muhalefete karşı uyguladığı disiplin maddeleri uygulanıp bu ekip partiden tasfiye edilmedi. Bu da partinin sonunun başlangıcı olmuştur.

1969 genel seçimlerine, Türkiye İşçi Partisi kendi içinde bölünmüş, Türkiye'deki siyasi hareketlere etkisi zayıflamış, kitle desteğini önemli ölçüde yitirmiş olarak girdi. Seçimlerde 1965'e göre 30 bin oy kaybederek, ancak iki milletvekili çıkartabildi. Seçim yenilgisinin sorumluluğunu üstlenen genel başkan Aybar istifa etti, yerine Mehmet Ali Aslan seçildi. Ancak, Boran ekibi, Aslan'ın da çalışmasına olanak vermedi. Mehmet Ali Aslan da iki ay sonra istifa etmek zorunda kaldı. TİP, Boran ekibinin eline geçmişti. Bu da aslında Türkiye İşçi Partisi'nin fikir olarak son bulmasıydı. Çünkü TİP, kuruluş biçimiyle, programıyla, tüzüğüyle ve olaylara bakışıyla ortodoks bir parti değil, Marksist bir kitle partisiydi. Ülkenin ve partinin bağımsızlığına da kiskançlıkla bağlı bir partiydi.

Bir yıl gibi kısa bir süre sonra da dördüncü büyük kongrede alınan ve siyasi partiler yasasına açıkça karşı olan karar yüzünden temelli kapatıldı. TİP'in 12 Mart döneminde kapatılmış olması onun 141. maddeden kapatıldığı gibi yanlış kanının yayılmasına neden olmuştur.

Türkiye İşçi Partisi, Türkiye siyasi tarihine damgasını vurmuş, sosyalist hareketin kitlelere yayılmasında etken olmuş önemli bir siyasi harekettir. Tüm Türkiyeli sosyalistlerin bu hareketi çok iyi bilmeleri ve dersler çıkarmaları gereklidir. Özellikle yeni bir sosyalist partinin kuruluşunun gündemde olduğu bugünlerde TİP tarihinden alınacak çok önemli dersler vardır.

Kapatılma kararından sonra Behice Boran.

Hem TİP'in Hem DİSK'in Bir Kurucusu: K.Nebioğlu

Hâlâ DİSK'lilere Düşen Görevler Vardır

Orhan Dilber, K.Nebioğlu'yla Zemin için konuştu.

ZEMİN— Sayın Nebioğlu, siz hem TİP'in hem de DİSK'in kurucusu olarak hayatta kalan tek kişisiniz. Bu iki işçi örgütlenmesinin de kuruluş yıldönümlerinin rastladığı Şubat ayına girerken, bunların kuruluş süreçlerini ve birbirleriyle ilişkilerini kısaca hatırlayabilir miyiz?

K.Nebioğlu: Her şeyden önce TİP'in yalnızca kurucularının inisiyatifinin bir sonucu olduğunu düşünmek doğru değil. Kuruluş öncesi dönemin sorunları ve birikimleri gözardı edilmemelidir.

TİP'in kurulmasına girilen noktadan önce özellikle sendikacılar-işçiler üzerinde ve sosyalistler üzerinde yoğun bir baskı vardı. Sendikalar ve sendikal mücadele hem var hem yoktu. Bu bakımdan TİP girişiminde sendikacıların varlığı, sendikal mücadelede çektikleri siyasal sıkıntıların bir sonucu, ekonomik mücadelenin yetmediğinin kavranmasının bir sonucudur. Kuşkusuz 61 Anayasası ile getirilen özgürlükler ve ilk inisiyatif gösterenlerin çabaları önemli bir etkidir ama bunun arkasında yatan sıkıntıların birikimi öne çıkarılmıdır.

TİP'in kurucuları içinde 3 ayrı kategori ayırdetmek gerekir. Bir, bilinçli, sınıf mücadelesinden ve sosyalizmden haberdar unsurlar; iki sosyalizmden bilinçli olarak haberdar olmamakla beraber sezgisel olarak bilinçlenmiş ekonomik mücadelenin yetmediğini farketmiş unsurlar; üç, girişime bunların ardından katılan unsurlardır.

TİP kurucularının bu bileşimi bile bir bakıma kuruluş sürecinin niteliğini yansıtıyordu.

Hatırlatmak istediğim bir nokta da şu: TİP içerisinde, kuruluştan itibaren ya da sonradan katılarak yer alan sendikacılar bir kanat oluşturmuyordu. Ya-

pılan şey doğru ya da yanlış diye değerlendirilebilir ama bu durum ileride DİSK'in ortaya çıkışı bakımından önem taşır. Sendikacılar TİP içerisinde bir kanat oluşturdıkları gibi, toplantılar öncesinde kendi aralarında görüşür, kararlar alır ortak görüş oluşturdular. DİSK'in kuruluşuna yönelirken bu çalışma ilişkisinin önemli bir katkısı olmuştur. Buna karşılık TİP'in DİSK üzerinde bir örgütsel etkisi, baskısı olmamıştır. Bunun bir nedeni sendikacıların TİP içindeki varoluş biçimiye, bir nedeni de onların TİP terbiyesi ve bilinciyle yetişmiş olmalarıdır.

Her ne kadar TİP'in DİSK'in kuruluşu için bir kararı yoksa da, içindeki sendikacıların durumunun ötesinde bir etkisi olduğu unutulmamalıdır.

TİP kuruluşundan itibaren yeni bir ses getirmiştir. İşçilerden, özgürlüklerden sosyalizmden söz etmiş, her düzeyde sosyalist bir mücadele vermiştir. Özellikle de 141-142'ye karşı mücadelesi önemlidir. Bunu niye anlatıyorum? TİP'in varlığı ve bu mücadelesi DİSK'in sağlıklı doğmasında önemli rol oynamıştır. DİSK'i DİSK yapan bir bakıma temelindeki sağlıklı prensipleridir;

işte bunlar TİP'in varlığı sayesinde biçimlenmiştir. Bir misal vereceğim: Gözleri sağlıklı ama bağlanmış birini düşünün; biri ona güzel şeyler görebileceğini söylüyor ve gözbağını aralayarak gösteriyor. İşte TİP bunu sağlamıştır.

O tarihlerde biz Türk-İş'in iflah olmayacağı görüşüne varmıştık. 20 yıl sonra hâlâ bu inançtayım. Nitekim son kongre buna örnektir; ilk kez bu kongrede muhalefet bazı ilkeler getirmeye yönelmiştir; bizim 20 yıl önce yaptığımız gibi; bu da DİSK'i kurarken haklı olduğumuzu gösterir. Üstelik bugün Türk-İş'teki muhalefetin bu tutumunda bir biçimde DİSK geleneğinin ve bunu taşıyan Türk-İş tabanındaki DİSK'lilerin etkisi de görülmelidir.

ZEMİN— TİP Türkiye'de işçi sınıfı bakışından politikayı ve sosyalizm kavramlarını popüleştiren ve yerleşik politika sahnesini sarsan bir girişimdi. Ama giderek bu işlevini yitirdi. Bu süreci anlatır mısınız?

K.Nebioğlu: TİP'le birlikte Türkiye'de demokrasi yeni bir biçim, bir anlam kazanmıştır. TİP yalnızca birbirine yakın geleneksel partilerden farklı bir oluşum değildi. Kökten ayrı bir ses ayrı bir üslup getirmişti politikaya. Öte yandan mevcut partiler bir bakıma ortak bir geçmişten türemişken, CHP'nin ve onun kadrolarının içinden doğmuşken, TİP ilk kez Türkiye politika sahnesine bu gelenek dışından bir kadronun girişidir. Mevcut partilerle farklı oluşu yalnız politikası, kuruluşu bakımından değil kadroları bakımından da önem taşır. TİP'in katıldığı ilk bütçe tartışmalarında yanılmıyorsam Ekrem Alican buna dikkat çekmişti.

TİP'in politikaya ve meclise girme-siyle ekonomi ve dış politika konuları bambaşka bir boyutta tartışılmaya başladı. TİP milletvekillerinin meclisteki her konuşması bir olay olur hale geldi. Bunun sonucunda basında da önemli etkiler oldu. Köşe yazarları ekonomi öğrenmeye dış politika konularını farklı açıdan değerlendirmeye zorlandılar.

Öte yandan, TİP'le birlikte kimilerinin "baldırı çıplak" dediği sıradan vatandaşların politik mücadeleyle ilgilenmeye, katılmaya başladığı görülmüştür. TİP her ne kadar büyük bir oy potansiyelini temsil etmiyordusa da bununla ölçülmeyecek bir ilgi ve etki ağı yaratmıştı. Ülkenin en ücra köşelerine yayılmış az da olsa anlamlı taraftarları vardı.

Nihayet, Ortanın Solu adıyla ortaya atılan CHP'deki yeni eğilimin ve dolaşısıyla bundan türeyen çizgilerin de TİP'in bir tür yan ürünü olduğu düşünülmelidir. Bu anlamda TİP'in Türk politikasındaki yeri ve etkisi büyük olmuştur.

TİP ilk yıllarında gerek resmî gerekse de yarı-resmî yoğun dış saldırılarla karşı karşıya kalmıştır. Bu yoğun baskılara daha kuruluş evresinde göğüs gerebilmiş, bunlara ve emekleme safhasında olmasına rağmen büyük bir gelişme göstermiştir; hattâ esas büyük gelişmesi baskıların en yoğun olduğu dönemde olmuştur.

Buna karşılık TİP bu badireyi atlattıktan sonra, dış saldırıları göğüsledikten sonra içerden yıkılmıştır. Bu süreçte işçi tabana düşen bir sorumluluk da vardır; bu onların ilgisiz kalmasından doğan bir sorumluluktur. Ama asıl sorumluluğun bu ilgisizliği de yaratan aydınlarla düştüğünü düşünüyorum; bunlar arasındaki iç çekişmeler olduğunu düşünüyorum.

TİP'in içinde görüş ayrılıkları sonradan çıkmadı; farklı görüşler hep vardı; sonradan sorun olmaya başladı. Bu sorunun temelinde TİP içindeki kesimlerden birinin tabanı ve çevreyi zapt-ü rapt altına almak isteyişi, egemenlik kurmak, bunu yaparken de başkalarını tasfiye etmek isteyişi yatmaktadır. TİP'i bir felçleşmeye sonra da çöküşe götüren iç-çekişmeler böyle başlamıştır. Bu bakımdan Sevinç Özgüner'lerin tasfiye edilmesinin bir dönüm noktası olduğunu inanıyorum.

Öteden beri görüş farklarına tahammül etmeyen anlayışın, veliahtların yok edilmesini getiren Fatih kuralını hatırlattığını düşünürüm. Tasfiyelerle birlikte önü alınmaz iç-çekişmeler ve bunların giderek sertleşmesi kaçınılmaz olmuştur.

Öte yandan bu iç-çekişmelerin yanı sıra bunların bir bakıma sebep olduğu bir başka noktaya da değinmek gerekir.

Bu iç-çekişmelerin arttığı dönemde, bu yüzden TİP gelişen gençlik hareketlerine ve işçi mücadelelerine uzak kalmıştır; bunları kucaklayamamıştır. Bu noktada üzerine düşeni yapamamıştır.

Nihayet Aybar'ın ayrılmasıyla TİP başlangıçtaki görünümünü geri gelmez biçimde kaybetmiş ve yokoluşa yönelmiştir. Bundan sonra ortaya birçok sosyalist parti, grup çıkmıştır; çoğunun birçok kadrosu bir biçimde TİP'le ilişkilidir. Ama bunların hiçbirisi politika sahnesinde TİP gibi bir yer işgal edememiştir. TİP'in çekilmesiyle yaratılan boşluk hâlâ doldurulamamıştır.

ZEMİN— DİSK, TİP'in aştığı bir kandan ama ondan bağımsız bir biçimde ve ayrı dinamiklerle gelişti dediniz. Özellikle 70'li yıllarda eski TİP'in yarattığı boşlukla DİSK'in artan gücü ve dolaylı politik ağırlığı arasında bir gerilim doğuyor ve bu DİSK'i zorluyordu. Nitekim 12 Eylül'e gelirken bir işçi partisi oluşturma fikrinin DİSK içinde

de tartışıldığı biliniyor. Bu konuya açıklık getirebilir misiniz?

K.Nebioglu: DİSK'in kuruluşunda önemli rol oynayan etkenlerden biri sendikaların politikayla ilişkisiydi. DİSK "partiler üstü" sendikacılık anlayışına karşı olanlar tarafından kuruldu. Ama hiçbir zaman partilerden bağımsız kalma noktasından uzaklaşmadı. Bu, farklı yönetimler elinde farklı uygulamalar olduysa da temelde değişmedi.

DİSK'in politikaya bu bakışı, partilerden bağımsız ama onları etkilemeye çalışan bir anlayıştır. Sendikal örgütlerle partinin farkının bilincinde olan bir anlayıştır. Bu açıdan DİSK ne anarko-sendikalizme kaymıştır ne de bir partiye bağlanmıştır; ama apolitik hiç olmamıştır. Bunda TİP geleneğinin payı vardır.

Bu çerçevede DİSK bir sendikal örgüt olarak üzerine düşen görevleri yapmaya çalışmıştır. Örneğin işçi sınıfının birliğini demokratik güçlerin sol güçlerin birliğini sağlamak yolunda yine bir sendikal örgüt olarak yapabileceklerini yapmaya gayret etmiş, bu noktada itibarını olumlu yönde kullanmıştır.

Ancak dediğiniz gibi, gelişen olayların DİSK'i zorladığı, üstüne düşen so-

rumlulukların sendikal boyutları zorladığı doğrudur. Ama bu noktada da bir parti gibi hareket etmeye yönelmemiştir. Bu nokta da örgüt olarak DİSK'in bir parti girişimi yoktur, olamazdı da, ama DİSK içinde bir parti fikrinin tartışılması doğaldı. Tartışılıyordu da, bu doğrultuda DİSK içinde üye ya da başka düzeyde kişiler arasında beliren eğilim geniş tabanlı kalın çizgileriyle sol bir partiden yanaydı.

ZEMİN— Son günlerde bir Sosyalist Parti kurma tartışmaları gelişiyor. Bu konuda ne dersiniz?

K.Nebioglu: Bu konu devamlı gündemdedir; gündemde olmaması mümkün değildir. Konuyla ilgili olarak öncelikle yasalarla ilgili tartışmaya değinmek istiyorum. DİSK kararı meydandadır; kim 12 Eylül'den önce DİSK'in varlığına yasaların izin verip vermediğini tartışabiliriz? Kanımca yasaları müsaait hale getiren mücadeledir. Bir hak için mücadele ediliyorsa bu mücadeleyle yasalar o hakkı içerecek hale gelir. Haklar lütf olarak gelirse geldiği gibi gidebilir. Bu bakımdan çalışmalar, tartışmalar içinde bu engelleyici bir etken olmamalıdır.

Öteden beri bir parti içinde farklı görüşlerin birarada olabileceğine inani-

rim. Bugün bu görüşe yaklaşanların artması ümit verici. Mutlak surette bu doğrultuda çalışmaların sürdürülmesi gerektiğine inanıyorum. Bu bir ihtiyaçtır.

Sosyalist bir parti kurma tartışmalarının yanısıra solda yeralan SHP ve DSPye de tuttukları yolda başarılar dilemek isterim. Ancak bizim, DİSK'in son kaldığı noktanın bu yol üzerinde olmadığını düşünüyorum.

ZEMİN— Sayın Nebioğlu, bugün DİSK'in kapatılması yolunda bir mahkeme kararı çıkmışken bile, mevcut sendikaların içinde eski DİSK'li işçilerin mayalandırıldığı bir süreç geliyor. Bu durumda sendikal gelecek ve DİSK'lilere düşen görevler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

K.Nebioğlu: Biz DİSK'i kurarken 3-4 kişi karar vermedik. Tabanda uzun uzun tartıştık. Eğer tabanda böyle bir eğilim olmasaydı DİSK'in kuruluşu gerçekleşmezdi. Ama işte DİSK'in bu niteliği yüzünden tabanın bağlılığı sürmektedir. DİSK işçiden kopmamıştır, işçinin sendikası olmayı sürdürmüştür. Bugün 6 yıllık baskıya çeşitli düzeylerde üyelerinin maruz kaldığı baskılara hattâ işkence ve hapisliklere rağmen bu bağlılık koparılamamıştır. Bu silah gücüyle bir çocuğu evinden koparmak istemeye benzer; evinden ayrılabilirsiniz ama bağlılığını yok edemezsiniz.

DİSK'le tabanı arasındaki bu ilişki sayesinde, eğer DİSK açık olsaydı geçen 6 yıl içinde yapılacak şeyler olurdu. Tıpkı başka ülkelerde olduğu gibi. Ama herhalde bu yapılacak şeylerin arasında hükümete girmek olmazdı.

Bugün DİSK hakkında bir kapatılma kararı vardır; ama hâlâ DİSK'lilere düşen görevler durmaktadır. Şu anda bile DİSK'lilerin yapabilecekleri, yapmaları gereken şeyler vardır. Çünkü sorumlulukları vardır; üyelerine karşı sorumlulukları vardır; işçi sınıfına ve Türkiye halkına karşı sorumlulukları vardır; dünya işçi sınıfına karşı sorumlulukları vardır... DİSK'lilerin bu sorumluluk bilinciyle hareket edeceklerini inanıyorum.

Bugün sendikal düzeyde ne yapılmalı, nasıl gelişmeler olmalı? Ben bu konuda 20 yıl önceki tutumumuzun hâlâ doğru olduğuna inanıyorum. Bu demektir ki DİSK prensipleri yaşatılmalıdır. Öncelikle önemli olan bu prensipler ve sendikal özgürlüklerdir. Sendikal birlik kendi başına değil, bu prensipler ve özgürlükler çerçevesinde anlamlıdır. Günümüzde işçi sınıfının sendikal örgütlenme sorunlarına bu bakış açısıyla yaklaşılması gerektiğine inanıyorum.

ZEMİN— Teşekkür ederiz Sayın Nebioğlu.

K.Nebioğlu: Ben teşekkür ederim.

TİP ve DİSK'in G.Sekreteri Olmuş K.Sülker ile Söyleşi

Tip'teki İç-Çekişmeler Yansısaydı DİSK de Bölünürdü

Uğur Cankoçak, K.Sülker'le Zemin için konuştu.

Zemin— Sayın Sülker, siz Türkiye'de sosyalist hareketin ve sendikacılık hareketinin canlı tarihlerinden biri olarak bilinirsiniz. Sendikacılık hareketiyle ilk yakınlaşmanız nasıl oldu?

K.S.— 1946'da "Cemiyetler Kanunu"ndaki "Sınıf esaslı üzerine cemiyet kurulamaz" fıkrası kaldırıldı. Bunun üzerine sendikalar kuruldu, sosyalist partiler kuruldu. Ben o sırada Tokat'ta sürgündeydim. Sendikalar hakkında da fazla bir bilgim yoktu. Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun çıkardığı Gün dergisine Türk şiiri hakkında yazılar yazıyordum. Gün dergisinde sendikalar hakkında yazılar çıkmaya başlamıştı. Bunlar benim ilgimi çok çekti. Bu arada yakın arkadaşım Hadi Malkoç'la da mektuplaşıyordum. Onun İstanbul'da yeni kurulmuş olan "İstanbul Sendikalar Birliği"ne basın danışmanı olduğunu öğrendim. Bana, birliğin çıkardığı "Sendika" adlı gazeteyi de yolluyordu. Kendisine bu gazetede yardım etmemi de istedi. Bu sırada Vatan gazetesinde Samet Ağaoğlu'nun sendikalar konusunda ters bir yazısı çıkmıştı. Bu yazıyı esas alan ve Tokat'taki işçilerin durumunu anlatan bir mektup yazdım Malkoç'a. Bir süre sonra, gelen sendika gazetesinde benim Hadi Malkoç'a yazdığım mektubun bir bölümünün yayınlandığını görünce çok sevindim. İşte, sendikacılıkla ilgili ilk yazımın macerası budur.

1947'de sıkıyönetim kalkınca İstanbul'a dönme fırsatını buldum. 1933'ten beri gazete ve dergilerde çalışmıştım. İş aramaya başladım. Ömer Rıza Doğru'nun aracılığıyla Ethem İzzet Benice'nin sahibi olduğu İkdam, Gece Postası ve

Son Telgraf gazetelerinde çalışma olanağı buldum. Ancak Benice'nin bir kolu vardı: Gazetelerine yenilik getirmek istiyordu. Ben bu yeniliği yaparsam işe alınacaktım. 1947 Haziran'ında bir sendikalar kanunu çıkmıştı ve "İşçi Sendikaları Birliği" kurulmuştu. Ben de Benice'ye işçi ve sendikalar meselesini önerdim, kabul edildi. Gazetede hükümetin sözcüsü olmak yerine sendikaların dileklerini anlatmak yolunu yenilik olarak seçmiştim. Ve sendikacılarla konuşa konuşa onların sorunlarını öğrendim, yazdım. Gece Postası gazetesi kısa zamanda işçilerin gazetesi haline geldi. 1947'de beş bin olan tirajı 1948 sonunda dokuz bine yükselmişti. Sendikacılar gerçekten haklarını

savunulduğu görüyor, benden hiçbir şey gizlemiyorlardı, ben de onlara çeşitli konularda yardım ediyordum. Örneğin basın bültenlerini hazırlıyor, çalışma raporlarını yazıyor, bazı sendikacıların kongre konuşmalarını istedikleri ölçüde ve doğrultuda yazıp veriyordum.

Sendikacılarla bu kadar içli dışlı olmam bir ara benim aleyhime döndürülmek istendi. "Büyük Mücadele" adında haftalık bir dergi çıkartan Ali Kemal Meraim, benim müseccel bir komünist olduğumu, sendikaları idare ettiğimi yazıyor ve milliyetçi Türk işçilerini bu zararlı adamdan kurtarılmasını istiyordu. Yakın arkadaşım Av. Esat Çağa, Ali Kemal aleyhine dava açtı ve Ali Kemal'i beş ay hapse, bir miktar paraya mahkûm ettirdi.

Daha sonra Maden-İş Sendikası Genel Başkanı Kemal Türkler beni Maden-İş'in Basın ve Eğitim Dairesi Başkanlığı'na almayı önerince kabul ettim. Kısa bir zaman sonra Basın-İş Sendikası beni üye yaptığını bildirdi ve o sendikada görev almamı istedi. Kabul ettim üyeliği ama, görev almadım, çünkü zamanım yoktu. Toplu sözleşme düzeni gelişince Maden-İş'in bu dairesinde de bana görev düştü.

Zemin— 1963-64 yıllarına geldik. Ben o yıllarda sizi Türkiye İşçi Partisi'nin yöneticilerinden biri olarak anımsıyorum. Partiye ne zaman girmiştiniz ve hangi yönetim kademelerinde bulundunuz?

K.S.— 1961'de askerden döner dönmez partiye üye oldum. Urfa'da yedek subaylığımı yaparken, sendikacı arkadaşım Şaban Yıldız, sendikacıların bir parti kurmayı düşündüklerini bana mektupla bildirmiş, hem düşüncemi sormuş, hem de tüzük ve program önerilerimi istemişti. Ben de parti fikrini çok olumlu karşıladığımı bildirerek, tüzük ve program önerilerimi de yazmıştım. Partinin kurulacağını gazetelerden öğrenmiş ve kuruluş günü kutlama tel'i çekmiştim. Tel'im okunmuş ve kurucular tarafından alkışla karşılanmış.

Biliyorsunuz, kurucular kurulunun genel kurul yetkisi vardı. Partiye üye olduktan sonra, kurucu arkadaşlar, beni Genel Yönetim Kurulu'na atadılar. Sonra Sayın Aybar, TİP'e Genel Başkan oldu ve Merkez Yürütme Kurulu'nu değiştirdi. Bu değişiklikten ben de TİP'in İşçi Genel Sekreterliği'ne getirildim. İşçi olmayan Genel Sekreteri de Dr. Nihat Sargın'dı. TİP'in ilk Genel Kurulu olan 1964'teki İzmir Kongresi'ne kadar Genel Sekreterlik görevimi yürüttüm. İzmir'de Sayın Aybar bana, işçi genel sekreterinin işçi kökenli olması gerektiğini düşündüğünü söyleyerek,

benim bu konudaki fikrimi sordu. Ben de Aybar'ın düşüncesine katıldım. Rıza Kuas Genel Sekreter oldu. Ben Merkez Yürütme Kurulu üyeliği ve Genel Sekreter Yardımcılığı görevlerini aldım. 1965 seçimlerinde TİP, 15 milletvekili ile parlamentoya girip, genel merkezini İstanbul'dan Ankara'ya taşıyınca Genel Sekreter Yardımcılığı görevini bıraktım.

1965'ten parti kapatılıncaya kadar da sürekli olarak Genel Yönetim Kurulu üyeliğini yaptım.

Zemin— Sayın Sülker, siz DİSK'in ilk genel sekreteriydiniz değil mi? DİSK'in kuruluşunu anlatır mısınız?

K.S.— Hayır, DİSK'in ilk Genel Sekreteri ben değildim. İlk Sekreter İbrahim Güzelce'ydü. Ama çok kısa bir süre

Sendikacılık alanında yüz bini aşkın makale yayınladım.

re sonra, Alman Kağıt ve Matbaa İşçileri Sendikası'yla anlaşarak F.Almanya'ya gitti. Almanya'daki Türk işçilerinin sorunlarıyla ilgilenmek üzere DGB (Alman Sendikalar Birliği) bir büro kurmuştu. O büroda görev aldım. 1968 Kongresi'nde ben Genel Sekreterliğe seçildim. Kongreye kadar da vekaleten bu işi yürütmüştüm. Beni DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler aday göstermişti. Bank İş Sendikası genel başkanı Nusret..... de genel Sekreter adayydı. Çoğunlukla ben kazandım seçimleri ve 1975'e kadar da bu görevi yürüttüm. Benim yerime 1975 Kongresi'nde İbrahim Güzelce seçildi. Ben de SSK'dan emekli oldum. Türkiye sendikacılık hareketini başından beri bilenlerin içerisinde başka bir gazeteci yoktu. Ben de işçi hareketleriyle ilgili on kadar kitap yazdım. Sendikacılık alanında yayınladığım makalelerin sayısı yüzbini geçer.

Zemin— Yüzbin makale mi?

K.S.— Tabii, 1947'den beri yazıyorum. Uzun bir süre her gün iki üç makale yazdım.

Zemin— DİSK'in kuruluş günlerini anlatacaktınız.

K.S.— Siz de hatırlayacaksınız, Türk-İş, 1966 yıllarında her zamankinden daha fazla somut yanlışlar yapmaya başlamıştı. Bunun üzerine, Celal Beyaz, İbrahim Güzelce, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Kemal Türkler ve Şaban Yıldız arkadaşlar sendikalararası dayanışma (kısa adı SADA)'yı kurdular. Bunun tüzüğünü yazma görevi de bana verilmişti. SADA işçi hakları konusunda Türk-İş'in yaptığı yanlışlar, desteklemediği işçi hareketlerini açıklayarak ve işçilerin haklı mücadelesinin yanında yer alacaktı. Çok etkili oldu. Türk-İş'te adeta bir panik havası esti. Fakat konfederasyonun karşısında eşit güçte bir kuruluş gerekiyordu. Yani yeni bir konfederasyon. Bu fikir giderek güç kazandı. DİSK'in kuruluş bildirgesini yazmayı ben üstlendim. Tüzüğünü iki Kemal'ler (Türkler ve Nebioğlu) hazırladı. Diğer arkadaşların da görüşleri alınarak kuruluş bildirisi ve tüzük onaylandı. Her sendika, kongrelerinde Türk-İş'ten ayrılmaya ve DİSK'e katılma kararı aldı. 13 Şubat 1967 Pazartesi günü İstanbul Valiliği'ne dilekçeler verildi ve DİSK kurulmuş oldu.

Zemin— DİSK kurulduktan sonra uzunca bir süre sadece kurucu sendikalarla kaldı. Ne bir sendikayı üyeliğe aldı ne de herhangi bir sendika kurdurdu. Sonra birdenbire hem birçok sendikayı üyeliğe kabul etti, hem de birçok işkoluyla yeni sendikalar kurdurdu. Bu, örgütlenme politikasındaki değişikliğin sebebi nedir?

K.S.— Biliyorsunuz, DİSK kurulduktan çok kısa bir süre sonra sizin de yöneticiliğini yaptığınız Kimya-İş Sendikası'nı üyeliğe kabul etmişti. Bundan sonra DİSK'e herhangi bir katılma olmadı. Çünkü hükümetler DİSK'e karşıydı. İşverenler DİSK'e karşıydı. Türk-İş, DİSK'e karşıydı. Özellikle Türk-İş yayınladığı gizli bir genelgeyle üyesi sendikalardan DİSK'le mücadele için ayrı bir aйдat toplamaya başladı. DİSK'in yurt çapındaki bütün çalışmalarını çok yakından izlenmesini ve merkeze rapor verilmesini istedi. Bu arada yapılan mitinglerde hep DİSK boy hedefi olarak alındı. Onu vatan ihanetine kadar varan karalamalar altında tuttu. DİSK'e katılma eğilimi gösteren sendikacıları şube kongrelerinde tavsiye ettirdi. Bütün sendikalarını genel kurullarına sunacakları çalışma raporlarına konulmak üzere tek tip suçlama

metinleri hazırlattı. Bu yıldırma ve korkutma ve de suçlama 1976'ya kadar sürdü. Bu arada işverenler DİSK'e bağlı sendikaların toplu sözleşme yetkisini almak için sarı sendikalar kurdurdular. Ve Türk sendikacılığına "sahte üyelik belgeleri" ile sözleşme yetkisi alma yolunu hediye ettiler. Ereğli'de, Karabük'te, Bursa'da, İstanbul'da, Adana'da bu yeni meslek karşısında işçiler, yeni bir mücadele yolu buldular: "İşbaşında grev". Ve böylece işçileri kanunsuz eyleme sürükleyenler değil, haklarını aramak için ilgili resmî makamları uyarmak ve hakikatin ortaya çıkmasını sağlamak isteyenler ceza görmeye başladılar.

Zemin— Ama o yıllarda, bildiğim kadarıyla, hemen hemen Türkiye'nin tümünde ve tüm işkollarında DİSK'e katılmak isteyen binlerce işçi vardı. DİSK bunları bünyesinde toplamak için ciddi bir çalışma yapmadı.

K.S.— Benim bildiğime göre hükümetlerin Türk-İş'le ve işverenlerle işbirliği yaptığı o kadar açıktı ki, işçi ve sendikaların kendi işkollarında çoğunluğu kısa bir sürede sağlayamayacağı hemen tespit ediliyor ve işçiler işten çıkartma tehditi altında tutuluyordu. Hatta gangster kişilerce DİSK'e katılacak sendikacıların başına belalar getirilebileceği ısrarla söyleniyordu. Biz de bu iyi niyetli sendikacı arkadaşlarımıza şimdilik DİSK'e katılmayın diyorduk. Buna sizin de çok iyi bildiğiniz bir örneği hatırlatmak isterim. Zonguldak maden işçilerinden ünlü sendikacı Mehmet Alp-

sal olmadığını somut delillerle ispatladığı halde, düzmece kongre geçerli sayıldı. Ve Sayın Alpdündar neredeyse bir ömür harcadığı Zonguldak maden işçilerinden böylece ayrılmak zorunda kaldı.

Zemin— Sayın Sülker, sizin de belirttiğiniz gibi, bu olayları ben de biliyordum. Bir bölümünü birlikte yaşadık. Ben şunu sormak istiyorum: 1975'ten sonra DİSK'in örgütlenme politikasındaki değişikliğin sebebi ne?

K.S.— Uğur'cum, bu bir birikim sorunu. Bu meseleye niçin böyle bakmıyorsun? 1975'e gelinceye kadar, DİSK'in tüm yöneticilerinin ve çalışanlarının özellikle benim ve Teşkilatlanma Sekreteri Sayın Hilmi Güner'in birçok çabaları oldu. Bizler birçok bilinçli sendika yöneticisiyle temaslar kurmuş, geleceğe doğru hazırlıklar yapmıştık. Hatta Gönen'de Maden-İş'in tesislerinde bazı bağımsız ve Türk-İş'e bağlı sendikacıların yöneticileriyle birkaç kez toplanmıştık. Bütün bu çalışmalar, 1975 sonrasında filizlendi. DİSK'e katılmalar ve yeni örgütlenmeler oldu. Sosyal-İş'in, Tekstil'in, Oley-İş'in 1975'ten sonra DİSK'e katılmaları uzun süren ön temaslar ve adı geçen sendikaların yöneticilerinin büyük özverilerle sendikalarının şubelerini birçok kereler dolaşarak gerçekleri anlatmaları sonucunda DİSK'e katılmaları mümkün oldu. Bazı barikatları aşmak dışardan görüldüğü kadar kolay değildir. Yani, hem DİSK'in sorunlarının hem bağımsız, hem Türk-İş içindeki bazı sendikaların ciddi, kararlı, kitleleri inandırıcı üstün gayretleri sonradan bu olumlu sonucu verdi.

Zemin— Sayın Sülker, bir de DİSK'in politik kararlarından söz edelim isterseniz? Hatırladığım kadarıyla DİSK'in biri 1968 Kongresi'nde alınmış TİP'i destekleme kararı vardır, bir de 1973'ten sonra şimdi hangi yılda hatırlamadığım bir kongresinde CHP'yi destekleme kararı alınmıştır. Üstelik 1968 kongre kararında o sırada TİP'de varolan üç politik görüş (yani Milli Demokratik Devrim, M. Ali Aybar ve Behice Boran) içinde Aybar'ın görüşünün doğru olduğunu, öbür görüşlerin yanlışlığını çok tutarlı bir biçimde anlatan bir pasaj da vardı. Şimdi bunca yıl sonra size bir soru 1968'deki karardan sonra (ki bu karara ben de katılmıştım, bugün de bu kararın doğru olduğuna inanarak) sorabilir miyim? Niçin daha sonra CHP-sosyal demokrasininin desteklenmesi kararı alındı?

K.S.— Şimdi, TİP'in kendi içindeki ideolojik mücadelesi hem DİSK tabanına iyi anlaşılamadı, hem de basının

bu ideolojik tartışmayı kamuoyuna bölünme, sapma, birbirine düşme gibi sıfatlarla yorumlaması, DİSK tabanının bir kez daha TİP'i desteklemesini engellemiştir. Eğer o ideolojik tartışmayı DİSK kendi içinde de sürdürseydi veya tartışmayı sürdürenlere olanak sağlasaydı DİSK'te bölünme olurdu. Bu bölünme ise DİSK'in asıl mücadele hedefi olan sağcı partilerin işine yarardı. Bu bakımdan DİSK, her ne kadar, siyaset yapma hakkına haiz ise de TİP'deki görüş ayrılıklarının aynası olamazdı. Buna hem kültürel yapısı, hem de konumu elveremezdi. Bu nedenle sosyal demokrasiyi savunan CHP'den iktidar olma olanağı da bulunduğu için,

TİP'i destekleme konusundaki tartışma sürseydi DİSK parçalanırdı.

beklediği yasa değişikliği ya da yeni yasal önerilerinin gerçekleşmesi ihtimaline dayanarak destek verdi. İşçi sınıfının menfaatleri, ideolojik çatışmalarla gücünü yitiren TİP'e karşı olmadan işçi sınıfının menfaatleri için ileride güçlü bir TİP'de yeniden etkin olabilmek umuduyla CHP'yi desteklemeyi uygun gördü.

Zemin— Sayın Sülker, kuruluşunda büyük emeğiniz geçmiş olan, yıllarca Genel Sekreterlik gibi en sorumlu görevlerinden birini yürüttüğünüz DİSK ilk mahkeme kararıyla kapatıldı. Askeri Yargıtay kararını beklemekteyiz. Bugün, bu durumda siz Türkiye işçi sınıfına sendikal örgütlenme alanında bir öneriniz var mı?

K.S.— Yukarda anlattım: 1975'te emekli oldum, bütün çabamı sendika tarihini yazmada harcadım. Özellikle 1980'den sonra işçi sınıfıyla hiçbir somut ilişkim kalmadı. Şu anda işçiler ne düşünüyor, Türk-İş içindeki gelişmeler nedir, bağımsız sendikaların durumu nedir, bunları hiç bilmiyorum. Bu somut bilgisizlik içerisinde geçmişte bunca sorumluluk yüklenmiş bir insanın bir öneri getirmesi hafiflik olur inancındayım.

DİSK'e katılacak sendikacılar, gangsterler tarafından tehdit ediliyordu.

dündar'ın başına gelenler: Sendika kurup DİSK'in kurucusu oldu, ama kısa bir süre sonra başına gelmedik felaket kalmadı. Çirkin bir iftira ile tutuklanması sağlandı, cezaevindeyken düzmece bir kongreyle genel başkanlıktan düşürülüp, sendika DİSK üyeliğinden ayrıldı. Sayın Alpdündar aklanıp, cezaevinden çıktıktan sonra, kongrenin ya-

“Hem Yeni Bir Sendika, Hem de Bir Sosyalist Parti”

DİSK'in kuruluş yıldönümü nedeniyle sendika parti ilişkisi ve sosyalist parti tartışmaları konularında DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar ile Zemin adına Emin Tanrıyar'ın yaptığı söyleşi yayınlıyoruz:

ZEMİN: Sayın Işıklar, siz DİSK'in Genel Sekreterisiniz, DİSK kapatılmasına rağmen bu statünüz bizim için de DİSK'liler için de herhalde değişmedi. DİSK üzerine söyleşide özellikle üzerinde durmak istediğim konu DİSK'in son dönemlerinde ortaya atılan “DİSK partisi” projesi. Hem sendika-parti ilişkisi hem de günümüzde işçilerin siyasete ağırlığını koyma yol ve yöntemlerini tartışırken bu DİSK partisi konusu üzerindeki gelişmelerden biraz söz eder misiniz?

İŞIKLAR: Öncelikle belirteyim ki DİSK kapatılmamıştır. DİSK'in kapatılmasına ilişkin kesinleşmemiş bir mahkeme kararı vardır. Bu karar yargıtay'da gözden geçirilecek büyük olasılıkla da bozulacaktır. Bu nedenle DİSK'e kapatılmış nitelemesi yanlıştır ki, bunun siz de altını çizdiniz. DİSK'in 12 Eylül öncesi bir parti kuruluşuyla ilgili olarak değerlendirilmesi ve tartışılması doğru. Gerçekten o dönemde “DİSK acaba bir parti mi kuruyor” yolunda yoğun tartışmalar vardı. Sendikal örgüt olarak verdiğimiz savaşta sadece sömürüyü sınırlandıracağımızı biliyorduk. Sendikal örgütün görevi sömürüyü kaldırmak değil sömürüyü sınırlandırmaktır. Sorunlar çok yoğun ve gi-

derek de ağırlaşıyordu. Bunu tek başına bir sendikal örgütün çözebilmesi olanaksızdı. İşçi sınıfının gerçekten savaşımını sosyalist bir siyasi parti verir. Sömürsüz baskısız bir Türkiye için nihai çözümün savaşımını sosyalist parti verir. Sol büyük ölçüde bölünmüştü. Ve hiçbirisi de bu anlamda işçi sınıfı ve emekçilerin gereksinimine yanıt vermiyordu.

Emekçileri genişliğine temsil edip bu anlamda siyasete sokamıyordu. Bu alanda bir boşluk vardı. Bu anlamda

muz 12 Eylül'le birlikte daha somut bir biçimde ortaya çıktı. Dağınık olan sol büyük bir darbe yedi, bunda sol düşmanlığına her şeyi bağlamak yanlıştır, solun bölünmüşlüğü ve güçsüz kalması da bu darbeyi yemede önemli bir faktördü. DİSK'in bu arayışı doğrudur. Bir yandan da sendikalara kitle örgütlerine siyasi görev yüklenmek isteniyordu. Sendikaların bunu karşılaması zordu sendikalar gibi kitle örgütlerine siyasi işlevler yüklemek bilim açısından da yanlıştı, gerçeklere de aykırıydı bu durum bizi bu konuda araştırmaya yöneltiyordu.

İŞÇİ SINIFININ
savaşımını bir
sosyalist
parti verir.

biz işçi olarak, sendikacı olarak böyle bir partinin boşluğunun bilincindeydik. DİSK'in parti kurması şeklinde nitelenmesi yanlıştır. Ama DİSK'li sendikacıların böyle bir partinin boşluğunu belirlemesi doğrudur. Bu anlamda ilişkiler kurulmuştur. Bu anlamda tartışmalar yürüyordu. Acaba Türkiye'nin gerçeklerine uygun, koşullarını iyi değerlendiren, toplumun değer yargılarını dikkate alan siyasi partiler, siyasiler bu anlamda bir araya gelip büyük bir güç oluşturabilirler mi diye arayış içerisindedik. Bunda ne kadar haklı olduğumuz

ZEMİN: Tam bu noktada şunu sorabilir miyim: Geçmişte TİP, daha sonra DSİK'i kuran sendikacılar tarafından ağırlıklı olarak kuruldu. Bir döneme güçlü bir muhalefet olarak damgasını vuran TİP 1969'lar sonrasında bu niteliğini yitirdi ve etkisi gibi etkin olmadı. Bunda seçim kanunundaki değişimler ve o dönemin farklı gelişmelerinin rolü olduğu kadar sanırım TİP içinde sendika-parti sendikacı-partili ilişkilerinde bir zaafın da rolü olmuştu. Sizce bu ilişkilerde yanlış olan nelerdi?

İŞIKLAR: Şimdi, sendikalar siyasi partilere karşı örgütsel bağımsızlığını koruduğu sürece, yani kitle örgütü olma özelliğini gözardı etmedikleri sürece güçlü oluyorlar. kitle örgütleri de sendikalarda işçi sınıfının siyasi mücadelesine destek olan partiye omuz verdiği sürece o parti güçleniyor. Sendikacıların ağırlıklı olarak bir partinin kuruluşunda bulunması, işçilerin o partide ağırlıklı olarak yer almasını da getirmiştir. Bizdeki siyasi partilerdeki en

büyük yanlışlık, sendikaları, sendikacıları etki altında-güdümlü altında bağımlı olarak tutma anlayışı olmuştur.

ZEMİN: Ültimatoculuk diyebilir miyiz?

İŞIKLAR: Evet evet böyle. Yani "biz karar alırız yukarıda, o karara da sendikalar uymak zorundadır gibi çok yanlış, çok ters bir mantık içindeydiler. TİP içindeki sendikacılarla parti kadroları arasındaki sürtüşmelerin temelinde de bu yatıyordu. Parti o zaman zayıflamaya başladı. Siyasi parti ya da eğilimler, 12 Eylül öncesi bugünden yarına iktidar olacakmışlar gibi davranıyorlardı. Sanki yarın iktidara gelinecekti ve sendikalarda da belli yerlerin doldurulması gerekiyordu, yalnızca parti kararına uyanlar sendikalarda yer almahdı. Bu yanlışlık hem sendikaları güçsüzleştiriyordu hem de partiye yarar getiriyordu. Öyle bir noktaya gelmişti ki, 12 Eylül öncesi çok mütevazı görevleri olan kitle örgütlerinin yönetimleri bile bu nedenle kargaşa ortamına sokulmuştu. Siyasi parti ya da eğilimler kendi başarılarını sendikalar ve kitle örgütlerinde yer tutmayla eş değer görüyorlardı. Bu dünyanın en yanlış tutumuydu. hiçbir yerde, hiçbir ülkede siyasi iktidarı hedefleyen yapı, kendi başarısını kitle örgütünde ya da sendikada yönetiminde yer almayla eşdeğer tutmaz. Bu yanlışlığa düşmüşlerdir. Bunu zaman zaman toplantılarda, siyasi partilerle yaptığımız görüşmelerde de açıklıyorduk. Bizi hareket edemez hale getirmek istiyorlardı. Demokratik kitle örgütlerini güçten düşürmüşlerdi, içini boşaltmışlardı. Sendikalar, kitle örgütleri siyasi parti ya da eğilimlerin savaşım alanı haline dönüştürülmüştü. Bu örgütler giderek kendi işlevlerini yapamaz hale gelmişlerdi, bu da sendikacı arkadaşlarımızın kitle örgütlerindeki yönetici sosyalist arkadaşlarımızın bir siyasi parti boşluğunu hissetmelerini gündeme getiriyordu.

ZEMİN: Bunun tersine de doğru diyebilir miyiz. Yani, yönetimde egemen olan daha ziyade çoğunlukta olan ve kitle örgütlerini bir partiyle karıştıran anlayışın karşısında muhalefet eden diğer sol grupların anlayışlarının da hemen hemen aynı olduğu söylenebilir mi?

İŞIKLAR: Evet, yani çakışıyordu. Yani, biri siyasi parti işlevi yaptırmak istiyor bir diğeri de siyasi parti benim, benim emrimde hareket edeceksiniz, kadrolar böyle oluşmalıdır diyordu, ayrı anlayışlar olmakla birlikte çok farklı değildi, çakışıyorlardı.

ZEMİN: Tekrar günümüze dönecek olursak, bu gün bir sosyalist parti ku-

rulmasını desteklediğinizi biliyoruz, ancak M.Ali Aslan'ın kitabında "DİSK davası karara bağlandıktan sonra görüş belirtmek gerektiğini" söylemişsiniz. Şimdi dava karara bağlandığına göre sosyalist parti konusunda ne diyorsunuz?

İŞIKLAR: Şimdi, DİSK davası karar günü son sözümde de belirttim: DİSK hakkında verilecek karar insan haklarının, demokrasinin ölçüsü olacaktır. Şimdi DİSK sömürüye karşı bir sendikal kuruluşu, bağımsızlıkçıydı. DİSK bağımsızlığı ve demokrasiyi savundu diye, sömürüye karşı çıktı diye siyasi parti tavrıyla takdim edilirse bağımsızlığı savunmak yerine görevi bağımsızlığı sağlamak olan sömürüye karşı çıkmak yerine görevi sömürüyü ortadan kaldırmak olan, demokrasiyi savunmak yerine daha ileri bir noktada demokrasiyi kurmak görevi olan siyasi parti, adı da sosyalist partiyse bunun da mahkum edileceği, sözkonusu maddelerin bunlar için de kullanılacağı açıktır. Yani bu günkü rejim illegaliteyi zorluyor, dayatıyor ya da teşvik ediyor. Bunu ancak bildikten sonra yeni bir değerlendirmeye gerek vardır. Şimdi ne yapılabilir? Sosyalizm mücadelesi elbette ertelenemez. Ancak nasıl sürmelidir? Bu önem taşıyor şimdi, Bana göre bu günkü rejim, kurulacak bir sosyalist partiyi teh-

Sosyalist parti tehlikeli olmaya başlayınca 141. madde gündeme gelecektir.

like olarak görmedikleri sürece, partiye dokunmayacaklar ve dışı karşı "bak ülkemizde sosyalist parti var, demokrasi vardır" diyecekler. Ne zaman sosyalist parti tehlikeli olmaya başlar, işçi ve emekçi sınıfları kucaklamaya başlar işte o zaman 141. madde gündeme gelecektir. Bunu bilerek yola çıkmak gerekir diyorum ben şimdi. Ya da parti kurmanın koşulları yoktur demek lazımdır. Koşullar bu olunca ister madenin uygulanacağı varsayılarak hareket edilsin isterse illegalitede mücadele öngörülün ikisinde de birbirine güvenen insanlarla yola çıkılır. Bazı bu partinin öncülüğünü yapanlar birbirine güvenecekler. Illegaliteyi tartışmıyorum, çünkü benim sorunun değil. Legaliteyi tartışıyorum. Bu maddeler günün birinde bize de uygulanabilir deyip bunu göze alarak yola çıkmaktan söz ediyorum. Şimdi, neden birbirine güvenen

insanlar, neden görüş birliği tam olan insanlar bu işe girmelidir diyorum? 12 Eylül öncesi varolan parçalanma birçok insana zarar verdi. İnsanlar hapse düştü, işkence gördü ağır cezalar aldı, hatta insanlar öldü. Artık bundan sonra insanlar birbirine güvenmeli bütün bunlara katlanmayı benimsemelidir. değer bulmalıdır. "Ben bundan hapse düşsem bana sahip çıkılacaktır" diyebilmezdir. Aksi halde başarı şansı yoktur.

ZEMİN: Az önce öncü kadroların hiç değilse belli bir şekilde birbirine güven duyan sınırlanmış kadrolar olması gerektiğinden söz ettiniz...

İŞIKLAR: Bence öyle, yalnız o yetmiyor, yani sınırlanmıştır ama yeterli değildir, burada, yeterli olanların da gözönünde bulundurulması gereklidir, körkörüne değil. Elbette sosyalist olan bilinçlidir yeteneklidir ama, bunu da aşan bilinç ve yetenek gerekiyor. Neye güven; kendi arkadaşlarına, neye güven vermemelidir; kitlelere, sınırlanmış, bir anlamda başarısızlıkları kanıtlanmış, bir, iki, üç, ya da zor zamanı görmüş sessiz kalmış haksızlıklara suskun kalmış insanlarla çıkılacak yol değil artık bana göre.

Bunun için ne yapılmalıdır? Çok geniş bir tartışma ortamına girilmelidir. Hiç aceleyle getirilmemelidir. ETAP'taki toplantıda "bu günden yarına iktidar olacağız varsayımı ne kadar zarar vermişse bu günden yarına hemen parti kuracağız anlayışı da o kadar zarar verir" demiştim. Soluklu bir mücadele gerekiyor. Bu nedenle tartışmalarda zaman yitiriyoruz görüşü yanlış. Tartışmalarda yitirilecek zaman sonradan çok daha büyük zamanı kazandıracaktır. Bu anlamda M.Ali Bey'le, Aybar'la son bir kısa görüşmemde, o geniş tartışmadan yana olduğunu belirtti ve bu sevindiricidir bana göre. Gerçekten geniş bir biçimde tartışılmalıdır, fabrikalarda tartışılmalıdır. Eğer işçi sınıfıyla yürünecekse işçi sınıfıyla tartışılmalıdır, belli izlenimler, eğilimler alınmalıdır. İşçi sınıfı çok güç durumdadır, ekonomik bakımdan baskı altındadır. "Sendikal açıdan çok zayıftır. Öyleki sağlıklı sendikal çizgiyi, örgütlenmeyi savunan işçi işten atılma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Siyasi partiyi savunduğu zaman, doğal olarak daha çok zarar görecektir. En çok zararı görececek olan insanlarla bu konu tartışılmalıdır.

ZEMİN: Bu konunun işçilerce de tartışılması için sizce ne gibi yöntemler olmalı, bu amaca nasıl ulaşılabilir?

İŞIKLAR: Kanımca, işyerine uzmanlaşan insanlarla tartışılmalıdır. Fabrikalara yabancı olmayan, işçilere yabancı olmayan insanlarla tartışılmalıdır. Bu yönünü onlar çözecektir. Sendikacılar

önemlidir. Hâlâ aktif olsun ya da olmasın sendikacılarla tartışmakta yarar vardır. Bu tartışma ortamını yaratmak bile başlıbaşına yararlıdır. Yeter ki içtenlikli olunsun ve bu amaca yönelik anlaşılabilir. Bu güne kadar yapılan çalışmaları içtenlikli buluyorum ama yeterli bulmuyorum. Hele peşin hiziple önceden, varolan siyasi hiziplerin kendilerini koruyarak bir araya gelip bir parti kurma girişimlerini doğru bulmuyorum. Sosyalist partisi -yani denememi her şey denenir ama başarısız olur,- sosyalist partisizlikli biraraya gelenler aynı dünya görüşünü paylaşmalıdır. Zaten içinde bulunduğumuz Türkiye ve dünya koşulları, sonradan farklı görüşleri getirecektir gündeme. Yani aynı görüşü benimseyenler arasında bile farklı görüşler belirebilecektir. Şimdiden farklı görüşlerle biraraya gelmek çabuk biraraya gelmeyi gerektirir, ama o kadar da çabuk dağılmayı gündeme getirir, bunları yaşadık biz. Ekonomik demokratik, platformda yaşadık. Siyasi platformda daha acı biçimde yaşanabilir.

ZEMİN: Peki bu, geçmişte şundan da kaynaklanmadı mı; Birbirinin görüşüne tahammülsüzlük, yani birakalım aynı partiyi, aynı sendikada bile farklı görüşlerin biradada bulunmasına karşı bir tahammülsüzlük vardı, bu anlayış sizce yanlış değildi mi?

İŞIKLAR: Yanlıştı tabii. Yanlıştı ve bundan zarar görüldü.

ZEMİN: Parti içinde de farklı görüşlerin, belli ilkeler tüzük maddeleri temelinde biraraya gelmesi onu bir kitle partisi yapma doğrultusunda geliştirici olmaz mı?

İŞIKLAR: Şimdi partiyle sendika çok ayrı. Sendikada bu doğru ama bana göre sosyalist partide yanlış. Yani bunu söylerken marksit, leninist bir partiden sözlemiyorum.

ZEMİN: Anlıyorum.

İŞIKLAR: Bunu söylerken demokrasinin çerçevesi çok sınırlı bir ülkede oluşabilecek bir sosyalist partiden sözlemiyorum. Çıkarları farklı olmasına karşın aynı sağ partilerde belli dünya görüşünde olanlar biraraya geliyor. Sosyalist partinin güçlü olmasının, kitleleri yönlendirmesinin, başarılı olmasının bir koşulu da o partiden olanların aynı dünya görüşünü benimsemeleridir. O bakımdan, günümüzde gerçekten kitle partisi mi gereklidir? Bence tartışılan sosyalist partidir. kitle partisi değil. Bu başka bir şeydir. Sosyalist parti olduğunu iddia etmek sosyalizmi ben kuraçığım demek demokrasi için öncelikle mücadele edeceğim diyen kitle partisiyim demekten farklı bir olaydır. Bu bir ön basamaktır.

ZEMİN: Sosyalist bir kitle partisi olmaz mı yani?

İŞIKLAR: Şimdi sosyalist bir kitle partisini savunanlar bana göre geniş kitlelerin partide bütünleşmesini istiyorlar. Bunlar birkaç kısma ayrılabilir. Ben bu anlamda suçlamak istemiyorum: Varolan, biraraya gelmek isteyen siyasi partiler, eğilimler, kendi güçlerine güvenenler, kitleleri kendi görüşleri etrafında birleştirebilecekleri inansalar, bence birleşme yolları aramayacaklardır. Kitle sözcüğü bu anlamda bana göre mazet olarak ileri sürülüyor. Bu niyette olmayanlar olabilir. Bu niyeti tartışmıyorum bile. Getirdiği sonuç bu. Kurulacaksa, dediğim gibi sosyalist parti kurulur kitle partisi olmaz. Kitle partisi vardır. Adı sosyalist değil de sosyal demokrat. Bence o işlevi yapar zaten. Türkiye'nin sorunları işçi sınıfının emekçilerin içinde bulunduğu durum, daha radikal, çözümler öneren daha iddialı partilerin ortaya çıkmasıyla çözüm bulacaktır.

ZEMİN: Peki, şu kafama takılıyor; Örneğin, 70'li yılların sonunda daha sol, CHP'den sol ve daha radikal ve kendisine sosyalist diyen sizin tanımınıza uygun partiler vardı. Ama buna rağmen DİSK yöneticileri yeni bir parti ihtiyacı duydular. Ve bu da işçi sınıfının yoğun olarak içinde olacağı ama aynı zamanda sosyalist bir parti olacaktır yanılmıyorsa?

İŞIKLAR: Evet.

ZEMİN: Peki bu şimdi söylediğinizle çelişmiyor mu?

İŞIKLAR: Hayır, DİSK yöneticilerinin o günkü arayışları, sosyalist kitle par-

tisi arayışı değildi. Bana göre sosyalist parti arayışı idi.

ZEMİN: TIP, TSİP benzeri bir başka parti.

İŞIKLAR: Öyle bir parti ama, belli bir programda daha çok insanın, işçinin birleşebileceği belli bir dünya görüşünde belli yöntemde buluşabilecek daha nicelikli bir parti.

ZEMİN: Bu özellikleri onu aynı zamanda bir kitle partisi yapmaz mı?

İŞIKLAR: Hayır, bana göre kitle, çok insanın bir arada bulunması değildir, yani sosyalist partide çok insanın birarada bulunması onu kitle partisi yapmaz, sosyalizme inanan işçilerin emekçilerin partisi durumuna getirir. Yani sosyalizmi kurmak isteyen bir partinin yapısı oluşmuş olur. Kitle, yani değişik dünya görüşünde olan insanların birarada olacağı bir partiye sosyalist parti denecek? Bana göre bu geçici işte. Değişik dünya görüşünü taşıyanların biraraya gelmesi çabuk dağılmayı getirir.

ZEMİN: Ama, örneğin, program gene bir sosyalist program olur. Bu programın çok fazla dışına çıkmadan, gene bu partide farklı görüş ve hizipler olur. Ve işçilerin nicelik olarak çok olduğu çeşitli kesimlerinin katıldığı bir kitle partisi olur böyle örnekler de var.

İŞIKLAR: İşte, hizip için acele etmek gerekir. Önceden hiziple başlamak bana göre yanlış.

ZEMİN: Burada önceliğini tartışmıyorum. Sadece bir anlayış olarak böyle bakılmaz mı demek istiyorum.

İŞIKLAR: Aynı şeyleri mi söylüyorsunuz bilmiyorum, programı sosyalizmi kurmak olan, sosyalizm uğruna mücadele verecek olan, bir parti ne kadar çok kitleyi bağrında taşırsa taşırsın onun çok sosyalist partidir. Yani çok insanın bulunması onu kitle partisi yapmaz. Değişik dünya görüşlerini bağrında taşıyan sosyalistlerin sosyalistlerin biraraya gelmesiyle sosyalist kitle partisi olur. Bu da bir gereksinmeden doğuyor. Yani insanlar, daha önceki belirdiği görüşlerinden vazgeçemiyorlar. Biraraya gelmenin de gerekli olduğuna inanıyorlar. "Şimdilik geçici olarak biraraya gelelim, sosyalist bir kitle partisi oluşturalım." Yani değişik dünya görüşleri olan sosyalistlerin biraraya geldiği, sosyalist kitle partisi olsun, süreç içerisinde tartışa tartışa, yaşamın içinde mücadele

vere vere ortak bir dünya görüşüne varabilirler, bu bir varsayımdır. Diyorum ki öyle başlamamalı. Ortak görüşü benimseyenler biraraya gelmeli ve ortak görüş etrafındaki insanlar çoğalmalı.

ZEMİN: O zaman, birçok sosyalist parti kurulmalıdır diyorsunuz ya da her dünya görüşü kendi partisini kurmalıdır diyorsunuz?

İŞIKLAR: Şimdi öyleler zaten. Bunu yanlış buluyorum. İnsanlar Türkiye'nin gerçeklerini yeniden gözden geçirmeliler, daha önce benimsedikleri yol ve yöntemi, gözden geçirmeliler. Bu günkü koşullarda geçerli olan ortak bir yol ve yöntem ortak bir program bulmaları. Tartışmayı önermenin nedeni bu. Oturup tartışmalıyız, birbirimizi peşin ikna etmeliyiz. Ve ikna edebilişsek birarada yola çıkmalıyız. Aksi halde güven vermeyiz. Ne zaman ayrılacağımız belli değil, böyle insanlara ve onların oluşturduğu yapıya güven olmaz. O bir anlamda önceden çok insanı toplar gibi görünür ama aksine, sabittir, sayısı çok artmaz. Oysa sosyalist parti kurulacaksa kitlelere iktidar olabileceği imajını vermelidir. Ne zamana kadar şu veya bu görüşü savunurken işkence göreceğim, öleceğim, hapse gireceğim diye buna katlanacaktır insanlar. Ancak iktidar olma şansını gördüğü zaman. O zaman güven artacaktır. O zaman o saflara katılan insanlar çoğalacaktır. Önceden toplulukla başlayıp sabit kalmaktansa, önceden daha az sayıda insanın başlatabileceği ama iktidar yolunu getirebilecek bir sosyalist parti daha çok insanı kendi bağrında toplayabilir ve daha çok insanı savaşıma katabilir diye düşünüyorum. Ortak dünya görüşü, güven verici olmak, Türkiye'nin ve dünyanın somut koşullarını çok iyi değerlendirmek, toplumumuzun değer yargılarını dikkate almak ve işçi sınıfının-emekçilerin umudu haline gelmek.

ZEMİN: Peki söylediğiniz bu kriterler doğrultusunda şu anda Aybar ve Doğu Perinçek'in kurmaya çalıştıkları partiyi bir irdeleyebilir misiniz?

İŞIKLAR: Evet, bana göre bu parti olmayacak. Yani kendi görüşlerini koruyarak, biraraya gelip parti kurduk deseler bile bu sosyalist bir parti olmayacak. Bana göre sosyalistlerin biraraya geldikleri bir federasyon olacak. İkili bir federasyon. Bir grup daha katılırsa üçlü federasyon. Sonra bu federasyondan hangi yapılar kopacaktır o da tartışma konusudur. Bana göre sosyalist parti olmayacak, bugünkü durumla başarı şansız yok. Üstelik bu uğurdaki çabaya saygı duyuyorum. Ama bana olanaksız gibi görünüyor.

ZEMİN: Peki siz bu gün farklı bir gi-

rişim öneriyor musunuz, girişimde yer alıyor musunuz, ne diyorsunuz?

İŞIKLAR: Şimdi, Türkiye'de demokratik kitle örgütlerinde, siyasi partilerde, yapılarda, sendikalarda, içtenliği doğruluğu, şu zorlu dönemde inancı denemiş birçok arkadaşımız vardır. Bunlarda önemli sayıda. Bence bunlarla tartışılması gerekir. Bu tartışmayı kim başlatır. Önemli olan bu. Buna inanıyorum. Şimdilik bunun içinde değilim. Yani tartışıyorum ama resmi değil. Herkesle tartışıyorum ama böyle bir görevi üstlenmiş olarak tartışmıyorum. Sadece gereğine inandığım için tartışıyorum.

ZEMİN: Evet şimdi burada gene biraz geriye gidersek, geçmişteki DİSK yöneticilerinin kurmak istedikleri parti bir şekilde başlatılmadı, kuruluş çalışmaları yarım kaldı. Bunun nedenleri nelerdi acaba?

İŞIKLAR: Geçmişte, o dönemdeki olaylarla çok yakından ilgiliydi bu. Birincisi, sendikal işlevlerimizi yapmak zorundaydık, bunu aksatamazdık. İkincisi, çok büyük kargaşa ortama

Sosyalist partinin gereğine inandığım için herkesle tartışıyorum.

sözkonusuydu her anlamda. Bütün olayları yakından izlemek ve değerlendirmek zorundaydık. En çok zamanı buna harcıyorduk. Üçüncüsü, DİSK'in 7. genel kurulu araya girdi. Kongre hazırlığı ve çalışma raporu hazırlığı önemli bir zaman aldı. Bir başka nedeni bu tartışmaların yapıldığı dönemde DİSK eski başkanı Kemal Türkler'in öldürülmesi olayıdır. Bu anlamda yeniden olayları gözden geçirmek zorunda kaldık. Zamanımızı alan önemli bir olaydı. Bir başka nedeni siyasi parti temsilcileriyle yaptığımız görüşmeler çok zaman alıyordu. İkna etmek bu anlamda tartışıp bir yere varmak oldukça zordu. 12 Eylül öncesini anlatmaya gerek yok. herkes belirli ölçüde sekterdi, görüşünden ödün vermek istemiyordu, "benim değerlendirmem doğru" diye diyor. "Buna katılanlar benim bünyemde toplansın" diyorlardı. Bütün bunlar zaman yitiriyordu ve yol alma-ya engeldi.

ZEMİN: O halde o zaman yarım kalan parti kurma anlayışı ve aynı kadro sürüyor diyebilir miyiz?

İŞIKLAR: Şimdi yeni durum var. Yani, daha geniş perspektiften bakıyorum ben. Şimdi koşulları daha elverişli görüyorum. Yani anayasanın geri çizgisine dar çerçevesine, geri yasalara karşın kendi koşullarımızı daha elverişli görüyorum, soldaki insanların bu konuda daha yaklaşımlı bir tavır içine gireceğine inanıyorum. Bu anlamda daha elverişli bir zemin var, ortam var. Ama zorluklar da var bu elverişli ortamda. Zorlukların birinci nedeni büyük bir darbe yaşanmış olması. İkinci nedeni sosyal demokrat partiler bile oturmamış durumda, hatta sağ partiler bile oturmamış durumda; üçüncü nedeni, çok önemli bir nedeni birçok arkadaşımız halen tutuklu bulunmakta, ya da yasaklı durumdadır. Bunlar da elverişli durum bekliyor. Bir başka etken, insanlar halen kendi görüşlerini gözden geçirmek istemiyorlar. Direnmekteler. Belki haklılar. O görüşler uğruna büyük sıkıntı çektiler. İnanmadığı takdirde hapiste dayanması güç. Bunların hepsi tartışmayı, geniş tartışmayı gerektiren etkenler.

ZEMİN: Peki bir başka soru soracağım. Gerek Türk-İş kongresinde sosyal demokrat denilen kanadın kaybetmesi, gerekse, mahkemede DİSK'in kapatılma kararının alınması derhal gündeme yeni bir DİSK benzeri sendikal oluşumu gündeme getirdi. Bunun sözleri ortaklıkta dolaşmaya başladı. Sayın Baştürk'ün açıklamaları da bir nevi, mahkemeye, rejimin tavrına cevap tarzındaydı "siz kapatırsınız ama yeni DİSK'ler kurulur". Bu sözler bence bir tepkinin bir sahiplenmenin ifadesiydi yani bir sendikal kuruluş için işaret vermektense bir anlayış, bir tavır sergilenmesiydi. Baştürk'ün 12 Eylül öncesinde demin sözünü ettiğimiz bir sosyalist partiden yana olduğunu da biliyorduk. Şimdi bütün söylentileri bir tarafa bırakarak bir soru sormak istiyorum. Bir sosyalist parti kurulması doğrultusundaki süreçte DİSK benzeri bir sendikaların yeniden örgütlenmesi mi acil bir sorundur, yoksa artık doğrudan bir sosyalist parti kurulması için mi çaba gösterilmelidir? Yani DİSK benzeri bir sendikayı beklemeden.

İŞIKLAR: Bu ikisi de birbirinden öyle çok ayrılmaz. Önce "yeni DİSK'ler kurulur". Baştürk'ün bu sözü bana göre bir tepkinin belirtilmesidir. "Yeni DİSK'ler kurulacaktır" ya da yeni bir DİSK kurulacaktır sözü DİSK'e duyulan gereksinmedir. DİSK'in boşluğunun hissedilmesidir. DİSK gerçekten bir gereksinmeden doğmuştur. Peki şimdi

Türk-İş'te bir iyileşme olmuş mudur? Tam tersine daha da kötüleşme olmuştur. İşçilerin emekçilerin koşullarında da daha kötüleşme olmuştur. O halde o günkü koşullardan çok daha elverişlidir DİSK gibi bir örgütün çalışma yapması. Çok daha gereklidir. Bu gerçekten doğmaktadır tartışmalar. DİSK kimi çevrelere göre bir tabela mıydı, bir isim miydi, hayır bir ilkeydi. Bir devrimci sendikal anlayışı-çağdaş sendikal anlayışı temsil ediyordu. Şimdi buna çok daha büyük bir gereksinim var. Bu konu kendi aramızda tartışılıyor. Güncelliğini sürekli koruyacaktır. İşçiler daha büyük bir ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle fabrikalarda, sendikalarda, bünyelerinde, toplantılarda sürekli bu konu gündemde olacaktır. Gündemde olması demek tartışılması demektir. Bu tartışmalardan bir sonuca varılacaktır. Burada da bu gene özellikle misyonu olmasına karşın bazı sendika yöneticileri değil işçiler karar verecektir. O çok önemlidir. İşte sosyalist partinin kurulması konusunda da böyle olmalıdır. Tartışılmalı, gündemde olmalı ve sosyalizmi savunan başta işçi sınıfı olmak üzere, işçiler olmak üzere diğer tüm emekçiler bu konuya karar vermelidirler.

ZEMİN: Yani bu iki sürecin birlikte götürülmesinden söz ediyorsunuz.

İŞIKLAR: Şimdilik birlikte gidiyor, birlikte tartışılıyor. Ama hangisi daha önce yaratılabilir, o, zaman içinde çözülecektir, hiçbirisi diğerinden öncelikli değil, hiçbirisi diğerinden geri değil, DİSK gibi bir sendikal örgütün yaratılması ya da DİSK'in çalışmalarına başlaması doğal olarak sosyalist partinin boşluğunu gündeme getirecektir. Bir

sosyalist partinin kurulması doğal olarak DİSK gibi bir sendikal örgütün varlığını, boşluğunu gündeme getirecektir.

ZEMİN: Peki, şimdi benim sorularımın dışında sizin söyleyeceğiniz neler?

Sosyalist parti bağımsızlığı, demokrasiyi savunan sömürüye karşı olan, sosyalizmi kurmayı amaçlayan, toplum yararını gözeten bir parti olmalıdır.

İŞIKLAR: Daha önce de belirttiğim gibi sosyalist parti kurmuş olmak için kurmamak gerekiyor. Sosyalist parti, bağımsızlığımızı savunan, gerçekleştirmeyi savunan, demokrasiyi savunan, demokrasiyi kurmak isteyen, sömürüye karşı olan sosyalizmi kurmayı amaçlayan toplum yararına gözetilen ve onu gerçekleştiren bir amaç için kurulmalıdır, başarı şansı yüksek tutulmalıdır. Yıpranmamış insanlardan daha büyük ölçüde yararlanmalıdır. dinlenmesi gerekenler bu anlamda dinlenmelidir.

“Mutlaka önde ben olmalıyım” kariyerist yaklaşımından arınmalıdır. DİSK kararı yargıtayda sürecektir. İşçiler DİSK ilkelerine daha kararlı bir şekilde sahip çıkacaklar, Türk-İş askıda, kağıt üzerinde bir örgüt olacaktır. Kısa süre içinde işçi sınıfını DİSK ilkeleri temsil edecektir, yönlendirecektir. Ve dünya kamuoyu da bu ilkelere sahip olan yapıyı destekleyecektir ve desteklemektedir. Ben geleceği umutsuz görmüyorum. Geleceği sermaye açısından daha umutsuz görüyorum. Zaman zaman yenilgiler olacaktır. Gerek sendikal alanda gerekse siyasal alanda. Ama bunları işçi sınıfımız aşacaktır. Hem diğer ülkelerdeki deneylerden yararlanacaktır hem de kendisi yaratacaktır. Yolunu yöntemini kendisi çizecektir. İşçi sınıfını bugün pasif gören anlayış, yanlış bir anlayıştır. İşçi sınıfı gözlemektedir, değerlendirmektedir. Güven duyduğu takdirde mücadelenin içerisinde eskisinden çok varolacaktır. Bu inancım yalnızca iyiniyetli bir dilek değil somut işçilerle kurmuş olduğumuz bağlar ve onlarla yapmış olduğumuz tartışmalardan kaynaklanıyor. Umutlu görüyorum. Yeterki yanlış yapılmamasın ve yeterki geç kalınmasın, yani yanlış yapılmamasın derken her şey de dörtlüklük olsun diye bir gecikmeyi de benimsemiyorum. Yanlış bir şey bu.

ZEMİN: Teşekkür ederiz.

İŞIKLAR: Ben teşekkür ederim.

Uğur Cankoçak'a Cevap

Demokratik Merkeziyetçilik mi? Yatay Örgütlenme mi?

YUSUF BARMAN

Sosyalist partilerde merkezilik sorunu, sosyalistler arasındaki tartışmalarda çok önemli bir yere sahiptir. 20. yy başlarında geliştirilen örgüt kuramı kabaca ikiye ayrılmıştı: iktidar mücadelesinde merkeziliği bir zorunluluk olarak kabul edenler ile, merkeziyetçiliği, kişi ya da grup diktatörlüğünün bir aracı olarak gören "yatay" örgüt savunucuları. Yine aynı dönemde özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde patlak veren büyük altüst oluşlar, merkezilik yanlılarının haklılığını sergiler sonuçlara ulaşıyordu. Ne var ki bu kesimin asıl talihsizliği, 1923-24'ten başlayarak Sovyetler Birliği'nde bürokratik bir yozlaşmanın gelişmesi oldu. Stalinist bürokrasi "merkeziyetçilik" adına tüm örgüt birimlerini ve ardından devlet örgütlerini kendi idari denetimi altına almayı, bu anlayışı kendi doğrultusundaki tüm diğer partilere taşımaya ve içeride ve dışarda yoğun bir tasfiye, tutuklama ve cezalandırma kampanyasına girişince, merkeziyetçilik tartışmalarının silahları keskinleşmeye başladı. Yatay örgüt savunucuları öngörülerinin doğrulandığına, merkeziyetçiliğin diktatörlükle sonuçlandırıldığına pratikte kanıtlandığına işaret ederek savlarını tahkim eder oldular.

İşte bu tartışma Zemin'in 3. sayısında Uğur Cankoçak'ın kaleminden kendisini bir kez daha açığa vurdu. "Yatay örgüt" savunucusunun en klasik bir biçiminin sergilendiği makalesinde Cankoçak, çağdaş toplumdaki iktisadi ve toplumsal dinamiklerin siyasi merkeziyetçiliğe yol açtığı gerçeğinden kalkarak, bu eğilimin "doğal olarak siyasi partilere de yansıdığı"nı, aynı biçimde merkeziyetçilik esası uyarınca örgütlenen sosyalist partilerin bu örgütlenme tarzlarının da "kapitalist üretim biçimine uygun politik merkeziyetçilik" olduğunu, merkeziyetçi örgütlenme modelinin ise "sosyalizmin kurulamayışının başlıca nedeni" durumuna geldiğini ileri sürüyor.

Bugün bürokratik işçi devletlerinde uygulanan, ayrıca Stalinist partilerce savunulan merkeziyetçiliğin, sosyalist demokrasinin tam karşıtı bir cepheye düştüğü açık bir gerçek. An-

cak Cankoçak'ın temel yanlılığı, bu bürokratik çarpıtmayı sosyalist örgüt kuramıyla aynı ve özdeş kabul etmesidir. Böyle olunca Cankoçak da diğer tüm "yatay örgüt" savunucuları gibi, Stalinizmin, merkeziyetçiliğin siyasi özünü boşaltarak ona tümüyle idari bir işlev kazandırmış olduğunu gözardı ediyor ve merkeziyetçiliği bir biçim sorununa indiriyor. Aslında Cankoçak, Stalinistlere cepheden saldırıyor gibi gözükse de, sosyalist partiye ilişkin kuram karşısında onlarla aynı zeminde ve aynı kavramlarla düşünüyor. Halbuki merkeziyetçilik sorununa *idari ve biçimsel* anlamların ötesinde, *siyasi ve kuramsal* bir düzlemde yaklaşmakta yarar vardır.

Neden Merkeziyetçilik?..

Sosyalist parti kuramındaki merkeziyetçiliğin siyasi anlamı ve gereği nedir? Önce toplumsal bir gerçeklikten hareket etmek gerekiyor. Kapitalist bir toplumda çeşitli sınıfların varlığının ve bunların birbirleri arasında çok yönlü ve karmaşık ilişkilere girmelerinin yanı sıra, bizzat sosyalist partilerin temsil etmek durumunda oldukları işçi sınıfı da kendi içinde birçok katmanlara bölünmüş bir durumdadır. İşçi sınıfının bazı kesimleri, ücretle kent emekçilerinin, bazıları ise tarım emekçilerinin ve topraksız köylülerin çocukları ya da torunlarıdır. İşçilerin kimi kesimleri, iktisadi ve toplumsal ilişkilerin hiç olmazsa basit ve temel bir sınıf bilincine yol açtığı büyük fabrikalarda çalışırken, diğer bölümleri küçük fabrikalarda, atelyelerde ya da hizmet sektöründe çalışırlar. Kimi kesimler belirli bir sendikal deneyime ve eğitime sahiptirler, siyasi ve kültürel düzeyleri diğerlerine oranla daha yüksektir. Daha başkaları ise küçük kasabalarda ve kırlarda yaşarlar, ortak yaşantı bilinçleri son derece geridir. Bu türden tarihsel ve yapısal farklılıklara bölge, meslek, kuşak ve yaş farklılıkları da eklenebilir.

Bu türden bir farklılaşma ve katmanlaşma, bunların kendi aralarında ilişkilerin farklılığından ötürü, farklı bilinç ve talep düzeyleri yaratır. Bu nedenle de sınıf bilincinin gelişimi eşitsiz bir nitelik kazanır. Sosyalizm mücadelesinde, örneğin köyden yeni gelmiş olan deneyimsiz düz bir işçi ile sendikal mücadele deneyiminden geçmiş kalifiye bir işçinin belirli bir bilinç düzeyine ulaşmaları eşit tempoda olmaz. Aynı şeyi, mücadelenin değişik seyirler izlediği kentler, meslek grupları, sanayi kesimleri, işyerleri, vb. için de söyleyebiliriz.

Sosyalist partinin görevi (bir anlamda varlık gereği) ise, işçi sınıfının siyasi birliğini sağlamaktır. Parti, sınıf içindeki tüm farklı kesimlerin bilinçlerini ve istemlerini belirli bir siyasi potada birleştirebilmeli, en ilerideki işçi ile en geridekini ortak bir hedefe yönleltebilmelidir. Bunun anlamı ise, siyasi merkeziyetçiliğin uygulamaya konulmasıdır. Değişik katmanların, değişik düzey, tempo, biçim ve içerikteki mücadelelerini, örgüt bağlarıyla, program ve taktiklerle merkeziyetçilettiği oranda sosyalist parti, kendiliğinden mücadelelerin sınırlarını aşarak ulusal bir kimlik kazanabilir.

Nasıl bir merkeziyetçilik?

Öte yandan bütün örgütlenme biçimlerini bir toparlanma, biraraya gelme, o anlamda bir tür merkezileşme ihtiyacının ifadesi olduğu unutulmamalıdır. Bu bakımdan sosyalist bir parti bir merkezileşmeyi ifade eder. Ama merkeziyetçilikten merkeziyetçiliğe fark vardır. Soruna idari bir bakış açısı - ister merkezileşmeyi olumlu görsün ister olumsuz - merkeziyetçiliği tek bir biçimde mevcut toplumun örgütlenmeleri çerçevesinde yorumlar. Yani tıpkı askerî ya da idari bürokrasi-deki gibi bir merkeziyetçilik anlaşılır; bu kabul ya da red edilir. Oysa sosyalist bir partinin merkeziyetçiliği farklı tanımlanabilir, tanımlanmıştır da.: *Demokratik* merkeziyetçilik.

Burada birbirine mekanik bir biçimde eklenmiş iki ayrı kavram, "koşullara göre" kâh biri, kâh öteki "ağır basacak" iki aykırı işleyiş söz konusu değildir. Söz konusu olan özel bir tür merkezîyetçiliğin tanımlanmasıdır, bunun demokratik olma özelliğinin vurgulanmasıdır.

Demokratik merkezîyetçilik kavramı bir işçi partisinin bir sosyalist partinin merkezîyetçiliğini hem burjuva örgütlerinininkinden hem de kimi komplocu örgütlenmelerden ayırd

Demokratik merkezîyetçilik kavramı bir işçi partisinin merkezîyetçiliğini hem burjuva örgütlerinininkinden hem de komplocu örgütlenmelerden ayırt etmek için kullanılmıştır.

etmek için tanımlanmıştır. Böyle bir partinin merkezîyetçiliği burjuva devlet aygıtının, askeri emir kumanda ilişkisinin, ya da iş örgütlenmesinin merkezîyetçiliği gibi olamaz. Yani kör, bilinçsiz bir itaat ilişkisi, bir tabiyet ilişkisi olamaz; örgüt tabanı sadece merkezin kararlarını uygulamakla görevli yürütme araçlarına indirgenemez. Aksine bilinçli, aktif ve inisiyatif sahibi bir tabanın varlığı gerekir. Bu yüzden merkezle üyeler arasındaki ilişki beyinle kollar arasındaki ilişki gibi tek yönlü olamaz.

Böyle bir örgütün merkezîyetçiliği aynı şekilde komplocu bir örgütünkinden ayırd edilmelidir. Çünkü bir sosyalist partinin faaliyetleri her yönüyle önceden planlanıp belirli bir anda emir kumanda zinciriyle uygulamaya sokulan bir askerî eylemden ya da komplocudan farklıdır.

Bu anlamda demokratik merkezîyetçilik hem burjuva toplumunun ast-üst ve tabiyet ilişkilerini sosyalist örgütlere itilerek örgüt tabanlarını robotlara dönüştüren ve sınıfa karşı buyrukçu bir tutumu gelenek haline getiren bürokratik ve sekteer anlayışlara, hem de federalist eğilimlerle, laçkalık, sorumsuzluk ve disiplinsizlikle partiyi felçleştirmek isteyenlere karşı en güçlü teorik ve politik araçlardan biridir. U. Cankoçak'ın "yatay örgütlenme" anlayışı ise söz konusu partinin önderliğinin karakterine göre yukardaki eğilimlerden ya birine ya diğerine, ya da daha büyük bir olasılıkla her ikisine birden açık kapı bırakan bir anlayıştır.

Siyasetten idareye

Bu anlamda sosyalist parti için merkezîyetçilik, kapitalizmin üretim ve siyaset düzeylerinde merkezi yapılar yaratmasının doğal bir yansıması olarak değil, kapitalizmin doğduğu toplumsal yapılanmanın ayrışmasından, katmanlaşmasından kaynaklanan bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan merkezîyetçiliği idari değil, siyasi terimlerle

le kavramak ve açıklamak gerekmektedir. Bu merkezîyetçiliğin partinin idari ve örgütsel işlerliğinde ne oranda ve nasıl yansıtacağını ise, işçi sınıfının siyasal birliğinin bir türevi olarak ele almak zorunluluğu vardır.

Sosyalist parti kurumlarının kendileri de, merkezîyetçiliğin biçimsel ve örgütsel yanını değil, ama siyasi ve toplumsal işlevlerini vurgulamışlardır. Ve yine, geniş işçi kitleleriyle derin ve sağlam bağlar kuramayan, bünyesinde ileri işçi öncülerini toplayamayan bir partide merkezîyetçiliğin idari bürokrasiye dönüşebileceğine ilk işaret edenler de onlardır. Nitekim merkezîyetçiliğin siyasal zemini yok edildiğinde ve ancak biçimsel yanı "kuramlaştırıldığında", ortaya şarlatan bir bürokratlar yığını kaldığına tarih herkese göstermiştir.

Cankoçak'ın yaptığı da, merkezîyetçiliği idari ve biçimsel yanıyla ele almak ve kendi "yatay örgüt" modelini bu düzlem üzerinde geliştirmekten başka birşey değil. Bu nedenle de, çok eleştirdiği Stalinist bürokrasinin çizdiği sınırların ötesine taşımıyor. Ama önce yapması gereken, işçi sınıfının siyasal birliğinin "yatay" bir biçimde nasıl sağlanabileceğini göstermektir. Soruna salt biçimsel ve idari açıdan yaklaşmayı sürdüreceksa de, "yatay örgüt" modelinin de tıpkı Stalinist örgütlerde olduğu gibi bürokratik bozulmadan kurtulmama-yaacağını görmek durumundadır.

Nitekim bu durumun örneklerini de göstermek olanaklıdır. Bugün batı Avrupa'daki çoğu sosyal demokrat ve sosyalist parti (İngiliz İşçi Partisi, Alman Sosyal Demokrat Partisi, Fransız Sosyalist Partisi vb.) "yatay" örgüt modellerine sahiptir. Ama bunların hepsi de aynı zamanda çok güçlü bürokrasilerin yönetimi altındadır. Çünkü bu parti yönetimleri idari merkezîyetçiliklerini, partilere doldurdukları üyelerin siyasal ilgisizlikleri ve bilinç gerilikleri üzerine kurabilmektedirler. Bu partilerin amacı, gittikçe artan sayıda sınıf bilinçli önderlerin siyasal merkezileşmesini sağlamak değil, üyeleri "yatay" biçimde dağıtarak ve bilinç bileşimlerini düşük tutarak bürokratik yönetimlere zemin hazırlamaktadır. Bunun çıkmaza girdiği durumlarda ise tasfiyelere girişmekten kaçınmadıklarını biliyoruz. İngiliz İşçi Partisi içindeki *Militant* grubunun ihracı bunun en son örneklerinden birisidir.

Cankoçak'ın Stalinist bozulma ile sosyalist parti kuramı özdeşleştirmesinin temelinde yatan hatası da bu bağlamda görülebilir. Stalinizmin zaferi, bu örgüt kuramının değil, başka bir ögenin etkisinin sonucudur. Sosyalist parti için yaşamsal bir zorunluluk olan ileri bilinç düzeylerinde eğitilmiş, kitleler ile yakın ilişkilere sahip geniş işçi önderleri katmanının iç savaş, vb. koşulları altında yok olması, geri kalanların ise tasfiye edilmesi, siyasal bileşimi bozmuş ve geriye bürokrasinin elinde korkunç bir araca dönüşen idari bir merkezîyetçilik kalmıştır. Sosyalizme geçişin engellenmesi de bu süreç içinde olanaklı duruma gelmiştir. Yani bozulma parti yapısının kendisinden değil, bu yapının kırılması sonucu ortaya çıkmıştır.

Özetle, Cankoçak gibi sosyalizmin inşası sorununa partinin örgüt biçimi açısından bakıldığı, bunun siyasal ve toplumsal anlamı tartışılmadığı sürece, bürokratik parti anlayışının ötesine geçmek ve sosyalist demokrasiye yaşam veren topraklara ayak basabilmek olanaklı değildir. Kararların tüm üyelerin katılımıyla alınması, dönerli başkanlık sistemi gibi önlemler de biçimsel kalmaktan öteye geçmeyecek, bürokratik yönetimin silahları durumuna dönüşecektir.

“Parti”

SAFFET MURAT TURA

S anırım yedi, sekiz yıl önceydi, Aybar'ın öncülüğünü yaptığı bir panelde “Parti” sorunu tartışılmıştı. Aybar'ın savunduğu -ve hâlâ savunageldiği- fikir şöyle özetlenebilir: Leninist parti *modeli* hiyerarşik-burjuva modelinde bir partidir ve Sovyetler Birliği'ndeki diktatörlüğün nedeni de sözkonusu parti modelidir. Tartışmalar sırasında söz alıp; “Leninist parti modelinin değil, olsa olsa Leninist parti anlayışının, yani “dışardan bilinç” nosyonunun sözkonusu edilebileceğini ve söz edilmesi gerekenin de bu olduğunu” anlatmaya çalıştığımı hazırlıyorum.

O sıralar üniversitede öğrenciydim. Aradan geçen yıllar içinde düşüncemin temel hatlarında gerçekten çok köklü değişiklikler oldu; yarı varoluşçu, yarı Lukacs'çı bir genel düşünce çerçevesinden, -şüphesiz düşünsel gelişiminin etkilenmeye açık olduğu bu yıllarda “moda” okumaların da etkisiyle- yarı yapısalcı, yarı Althusser'ci bir genel kavrayış çerçevesinde dengelenip bütünleşene kadar değişti düşüncelerim.

Ama “parti” ve “demokrasi” sözkonusu olduğunda düşüncelerimde hiçbir değişiklik olmadığını -doğrusu biraz da hayretle- gördüm. “parti” ve “demokrasi” çerçevesindeki düşüncelerimin sürekliliğinin nedeni ne olabilir diye sordum kendi kendime. Tüm düşünce sistemim -eğer bir sistem oluşturuyorsa; ki ben bu kanıdayım- değişirken nasıl oluyor da “parti” ve “demokrasi” anlayışım değişmeden kalıyordu?

İlk aklıma gelen yanıt, “parti” sorununun zaten uzun yıllardır pek düşünmediğim; çalışma ve düşünme pratiğimi politikaya biraz da “teğet geçen” sorunlara kaydırduğum; böylece de “parti” anlayışımı da yıllar önce düşüncemin arka planında nasıl bıraktıysam öylece bulduğum oldu. Fakat sonradan bu yanıtın doğru olamayacağını farkettim. Hemen hemen bütün çalışmalarında -ilk bakışta ikincil ve hattâ keyfi bir sorunmuş gibi görünse de- belli bir “parti anlayışı tartışması adeta gizli bir tema gibi mevcuttu ve metinlerde kapladığı yere -genellikle bir iki satıranla çok daha merkezi bir önem ve anlam taşıyordu bu tartışmalar.

Bu durumda acaba politik tercihler teorik çerçevelerden tamamen bağımsız mı diye düşündüm. Fakat bu ikinci

yanıt da doğru olamazdı, çünkü yukarıda kendi soruma verdiğim birinci yanıtı çürüten akıl yürütme, politik tercihlerin teorik çerçevelerden tamamen bağımsız olduğu yolundaki düşünceyi de zaten, adeta *ampirik* olarak çürütüyordu. Dahası şimdi ileri süreceğim üçüncü mümkün yanıt da bu düşünceyi olumsuzluyordu. Üçüncü yanıt ise şudur: teorik düşünsel çerçevem aslında adeta gizlice politik tercihlerim tarafından yönlendirilerek dönüşmüştü. Çünkü düşünsel gelişiminin başı ile sonu -yani şimdi ulaştığı nokta- arasında değişmeden kalan yegane ortak öge “parti” ve “demokrasi” kavrayışı idi ve dahası başlangıçtaki düşünsel çerçeveme adeta bir yama gibi oturan bu öge, düşüncemin son sistematüğinde gerçek yerini bulmuştu. Yani adeta bütün, bu ögenin bütünü olsun diye dönüşmüştü. Teorik sorunları hedef almış bir kişi için politik tercihlerle böylesine yönlendirilmekte olduğunu farketmek doğrusu pek de mutluluk verici bir iç görüş değil (ama zaten hiç bir iç görüş mutluluk vermez).

Eğer burada muğlak bir kategori kullanmama izin verilirse; kendimi de aralarına yerleştirdiğim “özgürlükçü sosyalistlerin” politik tercihlerinin, “dışarıdan bilinç” kavramıyla sorun çıkarmadan uyusabileceğini hattâ belki de “özgürlükçü sosyalizmin” ancak “dışarıdan bilinç” kavramıyla formüle edilebilir bir “parti” anlayışı ile mümkün olabileceğini düşünüyorum. Eğer bu saptama doğru ise sosyalist “ülkeler”deki “bürokratik sapma”, “stalinizm” adıyla isimlendirilebilir. Çünkü bu durumda sözkonusu sapma Leninizm'den köklenen bir sapma değil, tam tersine Leninizm'in *özünden* sapma olarak formüle edilebilir demektir.

Böyle demekle, bizzat Lenin'in -Troçki'nin de- politik tasarrufları ile sözkonusu “bürokratik sapma”ya yol açmadıklarını iddia etmiyorum. *Leninizm'in özünden* bizzat Lenin de sapsmış olabilir. (Burada Leninizm'in özü denen şeyin aslında belli bir Lenin okuması olduğu söylenebilir.

Üstelik sosyalist “ülke”lerdeki(!) hoşnut olmadığımız gidide “sapma” denilip denilemeyeceğini; sözkonusu olan gerçekten de teorik olarak açıklanabilir bir “sapma” ise bile, sözkonusu sapmanın “bürokratik” olarak nitelenip nitelenemeyeceğini de tartışmadım burada. Bütün bunların bir tek nedeni var: iletişim kurmak için belli bir dili ve bu dilin yapısında gizli bir dizi hipotezi kabul etmek zorunludur).

Şimdi “dışardan bilinç” kavramı sa-

yesinde tanımlanan "parti"yi teorinin genel çerçevesine nasıl yerleştirebileceğimizi ana hatlarıyla özetleyeceğim.

1. Teorik bir çalışma yapmak demek; sıradan terimleri, tanımlandıkları ampirik çerçeveden çıkarıp -sözkonusu çerçevesinin ampirik gönderim boyutunu az çok muhafaza etmekle birlikte- ampirik terimlerden farklılaşmış teorik kavramlar aracılığıyla yeni bir sorunsalda yeniden tanımlayarak teorik kavramlara dönüştürmek demektir. Teorik bilgi böyle ilerler. Çünkü teorik bilgi, sıradan ampirik bilgiyi aşım (epistemolojik kopuş), böylelikle de insanın görüş alanını -belki de hiç bir zaman ampirik anlamda kanıtlanamayacak hipotetik önermeler aracılığıyla- verilenin ötesine taşıyan bilgidir.

2. Parti terimini yeni bir teorik sorunsala yerleştirerek, sözkonusu terimi "parti" kavramına dönüştüren teorik kavram "ideoloji"dir. Yani Teoride "parti", "ideoloji" kavramı aracılığıyla; "ideoloji" kavramı sayesinde tanımlanır. ("Parti"nin "ideoloji" kavramı sayesinde formüle edilebileceğini söylemek aslında bir hipotezdir, bir hareket noktasıdır. Teorik bir hipotezin -ampirik anlamda- doğru olup olmadığını değil, işlevsel-üretken bir hipotez olup olmadığını araştırmak gerekir. Yani sözkonusu hipotez "Teorinin bütünüyle sorun çıkarmadan uyuyor mu? Bu hipotez teoriye yeni bir açıklama alanı, yeni bir açıklama gücü sağlıyor mu?" İşte teorik bir hipotez sözkonusu olduğunda gözönüne alınması gereken sorular bunlardır. Aşağıda da görüleceği gibi sözkonusu hipotez işlevsel-üretken bir hipotezdir. Marksist gelecekte bu hipotezi ilk kullananlar Gramsci ve Lenin'dir).

3. "İdeoloji", "bilinç" kavramıyla tanımlanır. Marksizmin ideolojiyi kavramına ilk katışı budur. İdeoloji dünya ve toplum hakkında genel bir anlayış ve söylem olmaktan çok, "özne"lerin dünya içinde kendilerini algılayış ve tanımlayış biçimleri, kendileri hakkındaki tasarımları, kendilik bilinçleridir. (Marksist literatürde "sınıf bilinci" nosyonu gibi).

4. Günümüzde "bilinç" kavramı önemli bir "epistemolojik kopuş"a maruz kalmıştır. Yani bilinç kavramının, içinde tanımlandığı "paradigma" köklü bir şekilde değişmiştir. Descartes'la başlayan burjuva rönesans ve Aydınlanma geleneğinde bilinç; bilincin "refleksiyonlu" yapısıyla tanımlanır. Bilinçli olmak, bir şeyin farkında olmaktır ve bilinç de farkında olduğunun farkında olmak, *dolaysızca* kendini

kavramaktır. Burjuva düşünce sistematığında "özne" de "bilinç" kavramına bağlıdır. Özne bilinçli olandır; ve insan ontik, doğal ve yegâne öznedir. Yani burjuva Teorik hümanizmasında Özne-insan bir soru değil, bir yanıtıdır. Bütün teorik soruların sihirli yanıtıdır özne-insan: fenomenoloji, varoluşçuluk, ekonomi politik, doğal ahlak, ampirizm-politivism özne-insan'ı açıklamaz aslında; onunla açıklar. Marks'ın, Lukacs ve diğer historistlerin "bilinç" kavramları henüz bu çerçeveden kurtulamamıştır. Lukacs'ta Hegel'e çok daha yakın bir nesnel idealist biçimde ifade edilmekle birlikte Marks-Lukacs çizgisinde "ideoloji-sınıf bilinci", sınıfın kendi pratiğinin dolaysız "refleksif" bilinci olarak tanımlanır.

Bugün sözkonusu bilinç ve özne kav-

“Ne Yapmalı”nın her sayfasında modelin zamana ve mekâna bağlı olduğu ısrarla belirtilmiştir.

ramları, çok güçlü bir karşı tezle sarılmıştır. Eski "bilinç" kavramının temelini oluşturan "dolaysız refleksiyon" dil sayesinde yıkılmıştır. Her bilinç aktı, toplumsal -uzlaşımalsal ve özne-üstü dilin dolayımı sayesinde olanaklıdır. Böylece "özne" ancak bir söylem dolayımı sayesinde; "özne"nin üstünde ve dışında, "özneye" öncel bir "ideoloji" sayesinde kendini düşünebilir, tanımlayabilir, kavrayabilir. İdeoloji, "sınıf bilinci", kendi pratiğini *dolayısız* refleksiyonla kavrayan öznenin ürünü değildir; tam tersine toplumsal özne kendine öncel olan ideolojilerin (aile, din, piyasa ideolojisi vb.) ürünüdür.

İşte Althusser'in geniş ölçüde Lacan'a dayanarak geliştirdiği "ideoloji" ve "özne" kavramlarının özü de budur.

5. Lenin'in "dışarıdan bilinç" nosyonu sözkonusu yeni "paradigma" ile uyumaktadır. Böylece Lenin, parti "modeliyle" değil, "parti" kavramını temellendirdiği "ideoloji" kavramıyla Marks'tan kopmaktadır. Yani kopuş çok daha radikaldir.

Eğer "parti" tartışılacak ise bu tartışma asla basit bir model sorunuyla sı-

nırlanamaz. "Ne yapmalı"nın hemen her sayfasında modelin zamana ve mekana sıkı sıkıya bağlı olduğu, asla evrenselleştirilemeyeceği ısrarla belirtilmiştir. Tartışılması gereken "parti" anlayışları. İşçi sınıfının "sınıf bilincine" ulaşması, sınıf mücadelesi pratiğinin dolaysız refleksiyon aktının sonucu olmaz. Çünkü "piyasa ideolojisi" çerçevesinde birer "ekonomik insan" (ekonomik özne) olarak kurulan işçiler, sözkonusu pratiklerini ancak *çinde yer aldıkları*; onlara kim olduklarını gösteren "piyasa ideolojisinin" dolayısıyla düşünebilirler. Onlar birer "ekonomik özne" oldukları için, sınıf mücadelesinin onlar için bir tek anlamı vardır; birer "ekonomik özne" olarak sahip oldukları yegâne "meta" olan iş gücünün değerini yükseltmek.

Oysa "parti" işçileri birer "ekonomik insan"; birer mülk sahibi (yani kendi işgücünün sahibi) olarak değil, *üreticiler* olarak çağırır ve kurar. Teorik açıdan bu ideolojik işlev zorunludur. Ve "Ne yapmalı"nın; bu tamamen politik eserin teorik önemi de buradan kaynaklanır. Lukacs'ın dediği gibi Lenin'in felsefesi onun politikasındadır.

6. Burada "parti"yi alternatif bir "ideolojik aygıt" olarak ele almakla, partinin politik önderlik işlevini gözardı ettiğim düşünebilir. Politik önderlik işlevi, "ideolojik aygıt"ın ideolojik işlevini görebilmesi için olması gereken yerde olmasından ibarettir.

7. Stalinizm partinin sınıfla ikame edilmesi; partinin alternatif bir "ideolojik aygıt" olmaktan çıkıp temsilci bir iktidar aygıtına dönüşmesidir. Stalinizme giden yolda Lenin ve arkadaşlarının tasarruflarının şüphesiz önemli bir rolü olmuştur. Fakat "dışardan bilinç" nosyonu stalinizm ile açık bir çelişki halindedir. Çünkü "dışardan bilinç" anlayışına göre "parti" açıkta sınıfın dışındadır, ona ikame edilemez, onu temsil edemez (Lukacs'ın anlayışı bunun tam tersidir. Bu nedenle Lukacs'ı stalinizmin teorisyeni olarak da görmek mümkündür). Sınıf tüm bireyleriyle kendini temsil eder. İktidar *konseylerindir*. Parti ve partiler olmaları gerektiğine inandıkları noktada, talepleriyle gündeme gelir.

Stalinizme giden yol "parti"nin bir temsilci iktidar organı halini almasıdır. Bu çerçevede Aybar'ın önerdiği "yay" örgütlenme, sınıfla partiyi özdeşleştirmeye ve iktidar aygıtıyla partiyi özdeşleştirmeye vardığından olsa olsa bir "stalinizm versiyonu" üretebilir.

“Gelenek Gündemi”ni Okurken...

HAKAN TAYFUN

*Amacım, Geleneksel Sol’la “Yeni Sol” arasında bir he-
saplaşmayı ters yönden (Gelenek’e kıyasla) başlatmak.*

*Zemin’i, özellikle Devrimci Marksistler açısından tartış-
mak istediğim çok şey olmasına rağmen, merakla izliyorum.
İlk Adım’a sürekli yazmak için motive olmuştum, bu yazı
da İlk Adım için hazırlanmıştı. Ancak Zemin’e yolluyorum.*

Bu yazı başlangıçta, Gelenek’in “Yeni Sol”, “Gele-
neksel Sol” hakkındaki düşüncelerinin ve aşırı Ja-
koben tavrının bir eleştirisi olarak tasarlanmıştı. An-
cak hepsinin bir arada yapılması bir dergi yazısının
sınırlarını çok aşacaktı. Bunda, eleştiriye konu olan iddia-
ların, aklın denetiminden geçirilmeksizin, üstünkörü öne sür-
ülmüş olmaları da etkili oldu doğal olarak². İşte bu yüz-
den, burada “Yeni Sol” hakkında öne sürülen iddiaların ir-
delenmesi ve Gelenek’in neo-jakoben tavrına küçük bir de-
ğinme ile yetineceğim. Yine yukarıda sözünü ettiğim kaygı-
dan dolayı, çoğu yerde G.Gündemi’nin okunmuş olduğunu
varsaydım ve eleştirilerimi olabildiğince kısa tuttum.

Öncelikle bir sol dergi için Gelenek ismini yadırgadığımı
belirtiyim. (Bu ayın -Aralık- son günlerinde ‘Yerleşik’ diye
bir ucubenin de çıktığı düşünülürse buna alışmak gerekecek.)
Ancak bu isim derginin tutucu tepkiselliğine tamamen uy-
gun.

Gelenek ismi bir başka açıdan da anlamlı bir tercih. Çün-
kü Gelenek, bu yöndeki isteğine rağmen³ hattâ bununla çe-
lişkili bir biçimde Türkiye solu içindeki ayrımları öze ilişkin
bilgi vermeyen bulanık bir imaj yaratmaktan öteye geçebil-
diği noktada da, terazisinin bir kefesinde (“Yeni Sol”), el-
malarla armutları bir araya koyan çok işlevsel⁴ iki kavram-
la ifade ediyor: “Geleneksel Sol” ve “Yeni Sol”.

Gerçekten de bu iki kavram, bizzat bulanıklıklarından ötü-
rü son derece işlevsel.

Türkiye solu “eski tüfek”likleriyle övünenleri, imtiyaz ara-
yanları acı bir alayla bir kenara iteli epey oluyordu. Gelenek’in
tavrı, bununla benzerlik gösterse de buna indirgenemeye-
cek, daha sakıncalı yönler içeriyor. Çünkü Türkiye solu, sol
içindeki ayrımlarla ilişkin tartışmalarda, sosyalist, reformist,
sovenist, goşist vb. gibi, daha net kavramları kullanmaya (ya-
pılan tüm yanlışlara rağmen) alışmıştı. Oysa şimdi, Gelenek
tüm bunları bir yana bırakıp, bu iki amorf kavramla yetin-
memizi istiyor. Peki niye? Bu sorunun yanıtı bu iki kavram-
ın işlevselliğinin nedenini de açıklıyor: Çünkü Gelenek, a)
“Geleneksel Sol” kavramıyla üstü kapalı olarak ifade ettiği
“üç kız kardeşin” sık sık vurguladıkları evrensel mirası
SBKP⁵ başlığıyla değerlendirirsek, bunların reformist-
stalinist, burjuva işbirlikçisi karakterini tartışma dışı tutmak,
unutturmak; b) Klasik Marksizmin devrimci deneyimine ya-
ratici bir biçimde sahip çıkan ve bu kısa açılım sürecinde
Türkiye’de de gelişme potansiyeline sahip olduğunun işaret-
lerini veren devrimci bir eğilimi. “Yeni Sol” genellemeleri
içinde eritip gözlerden kaçırmak istiyor.

Ama ikisi de olanaksız. Birincisi: Artık Türkiye solunun
önemli bir bölümü için üç kızkardeşin değerlendirilmesinde
(hiç olmazsa) reformizm başlangıç noktasıdır. İkincisine ge-
lince: Bunun büyük bir engelle karşılaşmaksızın yapılabile-
ceği günler geride kaldı.

“Yeni Sol”a yönelik iddialar karşısında, mümkün oldu-
ğu kadar kısa tutmaya çalıştığım eleştirilerime geçmeden, bir
noktada Gelenek’in hakkını teslim etmeliyim: Türkiye’de ger-
çekten yeni sayılabilecek sol siyasi tavırlar belirginleşmek-
tedir. Ancak tek başına, yeni olmak, tıpkı bir geleneğin mi-
rasçısı olmak gibi önemsizdir. Önemli olan devrimci potan-
siyele sahip bir yenilik-veya devrimci bir geleneğe dayanmak-
tır.

Çoğunluğu, “Türkiye’de Demokrat Birikim ve Yeni Sol”
arabashlığı altında toplanan “tanımlayıcı” iddialara gelince;

- İlk olarak ve Gelenek Gündemi’nin mantıksal kurgusu
bakımından en önemlisi, SDP’lileri, sol liberalleri, Liberter-
leri, Troçkistleri vb. bir araya getirerek, topyekün eleştiriye
tutabilecek bir “Yeni Sol” kategorisi oluşturmak (aklın sı-
nırları içinde) mümkün değildir. Bundan dolayı, benim de
genel olarak “Yeni Sol”u değil, bu potada eritilerek gözden
kaçırılmak istenen devrimci eğilimi savunmamın anlaşılabi-
lir, üstelik kaçınılmaz olduğunu sanıyorum.

- Bu kategoriye sokulanlardan bazılarının (Troçkizm gi-
bi), ancak Türkiye için yeni kabul edilebileceklerini Gelenek-
çiler de bilir. ...Üstelik Türkiye için bile bu, 1970’lerin ikin-
ci yarısından itibaren ele alınması gereken bir gelişmedir. Bu-
günün dünden farkı çok daha yaygın bir ilginin odağı duru-
muna yükselmeleridir.

- Ashında sözkonusu devrimci eğilimin yükselişinin bir ye-
nilgi dönemini izliyor olması gerçekten anlamsız değildir.
Çünkü devrimciler için yenilgilerin salt askerî sebeplerle açık-
lanması yeterli olamaz. Bu yenilgiden, sol içinde hakim olan
anlayışların yeniden değerlendirilmesine ve eleştirisine uzan-
mamak, devrimci bir tutum değildir. Türkiye’de de olan bu-
dur: stalinist-reformist (ve merkezci) hakim anlayışların de-
ğerlendirilmesi ve eleştirisi.

Üstelik yeni devrimci teori ve eylemlerin yükselişi genel-
likle bu yolu izler. Rusya’da Marksizmin yükselişi, Narod-
nik terörizmin yenilgisini ve bunun yarattığı “küsüklük ve
iddiasızlık dönemi”ni (Gelenek 2, s.9) izlemedi mi? Kendi-
liğindencilik (ekonomizm) ve Bolşevizm arasındaki ilişki de
incelenebilirdi.

• Hep aynı indirgemecilik: “İki kutuplu dünya”, “İki çizgi” vb. Ya bizden yanasın ya karşı devrimci! Gelenek “Yeni Sol”un açmazlarından ilkinin “iki kutuplu bir dünyada iki kutba birden muhalif olmak”ta buluyor. Bu muhalifliğin teorik ve siyasi pratik düzeyinde sistemleştirilebilmesini mümkün görmüyor.

Dünya teorik olarak (yani belirli bir soyutlama düzeyinde) iki kutuplu olarak alınabilir. Ancak dünya çapında verili gerçekliliğin (somutun) durumu bu değildir.

İkincisi: (Üzerime alındığımda), doğru, sözünü ettiğim devrimci eğilim “İki kutba” da muhaliftir. Ancak emperyalist-kapitalist ülkelerle Geçiş Toplumlarını⁶ (en başta da SSCB), aynı kefeye koymadığından burada *tekdüze* bir muhaliflikten söz edilemez.

Bu noktada Gelenek yazarının aklımıza değil, imanımıza seslendiğini belirtmeliyim.

• Yeni Sol’a belirli bir nesnellik sunan Batı Avrupa’nın tersine, diyor Gelenek, başka bir çok şeyin yanında hareketli bir siyasal mücadele geleneği olduğundan dolayı Yeni Sol Türkiye’de herhangi bir modeli uygulayamaz. Doğrudur. Çünkü Gelenek’in yarattığı yapay “Yeni Sol” kategorisi amorfür ve eğer bu hayali bütünlüğün bir modeli *olmuş olsaydı bile* hayata geçirilemezdi.

Oysa bu dümece bütünlüğün içindeki devrimci marksist eğilim, bir modele olmasa bile sınıf mücadelesine bütünsel bir perspektife sahiptir-Uzun bir tıkanıklık döneminden sonra, siyasal hareketliliğin hiç de Türkiye’den geri kalmadığı ülkelerde (örn. bazı Latin Amerika ülkelerinde) başarılı sınavlar vermekte olan bir perspektif.

Bu perspektif, propagandif düzeyi aşamayan varlığına rağmen, 12 Eylül öncesi öngörü ve önerilerinin talihsiz bir doğrulanışı ile Türkiye’de de kendisini kanıtlamıştır. Henüz teorik düzeyde, ama sınıfın önünde değil.

• Gelenek, “Yeni Sol” kategorisine soktuklarından bazılarının örgüt ve program’a alerjik karakteri konusunda haklı olabilir. Ama bunu genelleştirmekte haksızdır. Leninist örgüt teorisinin ve Leninist Komintern’in asgari-azami program ayrımının yerine öne sürdüğü Geçiş Programı’nın (yegane) savunucusu devrimci eğilimi, Gelenek ‘örgüt ve program konusunda alerjik’ olanlar paydasına koyabilir: ama açık bir sahtekârlıkla.

• Belki de en önemlisi şu: Yalnızca sözkonusu devrimci eğilimin değil, hiç olmazsa *teorik düzeyde*, “Yeni Sol”un büyük bir kesiminin tercihi (“Geleneksel Sol”un tersine) sosyalizmdir.

Hepsi bir yana, burjuva demokratik dönüşümlerin proletarya diktatörlüğü sorununa bağlı olarak ele alınması demek de olan Sürekli Devrim anlayışının ve kitlelerin acil ekonomik-demokratik talepleriyle anti-kapitalist talepleri bütünlükten Geçiş Programının savunucularının kendilerini demokrasi mücadelesiyle sınırladıklarını (ya da sınırlandıklarını) söylemeye ne demeli?

• Bazı şeyleri atladım ama bunu atlayamam: Brezilya İşçi Partisi’nin sosyalizmle ne tür bir ilişkisi olduğunu anlamamanız (emin olun) tamamen kişisel bir sorunuz geleneksel solcu yazar.

GELENEĞİN NEO-JAKOBEN TAVRI

Türkiye soluna ait yazında jakobenizmin⁷ bu denli bayağı bir biçimde ortaya çıktığı daha kaç yazı bulunabilir acaba?

Devrimci mücadele ile işçi sınıfı hareketini (ya da daha geniş bir çerçeve içinde, emekçi sınıf ve katmanların hareketlerini) bütünlükten yeteneğinden yoksun aydınların kitlelere karşı duydukları öfke, “Türkiye tarihinin dipten gelen

kitle baskısıyla yazılmamış” olmasını “sosyalizmin yarımı için bir avantaj” saymaya kadar varıyor. (Gelenek 2, s.16)

Bu ruh halinin, kitlelerin devrimci gücünü küçümseme, kitleleri istenildiği gibi manipüle edilebilecek bir araç (basitçe, “kişilikli aydınların” şu veya bu politikaya çekecekleri bir grup), “malzeme”, “hammadde” olarak görme, vb. tüm karakteristik belirtilerini Gelenek’te bulmak mümkündür.

Marksistler devrimci öncü bir partinin (bu parti Ne Yapmalı’da çizilen *plana* uygun olmak zorunda değildir!) rolünü reddetmezler. Ancak “kişilikli aydın ve örgütlü müdahalesini” emekçi kitlelerin, en başta da işçi sınıfının devrimci kitle eyleminin yerine ikame de etmezler. Onlar açısından önemli olan, devrimci bir partinin eylemiyle işçi sınıfı hareketini birbirini tamamlayan bir bütünlük içinde birleştirebilmektir. Ancak bunun yolu, “sosyalist bir çekim merkeziyle” kitlelerin kucaklaşmasının, “yalnızca” o zaman gerçekleştiği, o “özgün ve çok kritik konjonktürü” (Gelenek 2, s.16) vurgulayıp beklemek değildir. Bu birleşmeyi gerçekleştirebilmenin biricik yolu: devrimin öncü bir partinin değil, kitlelerin devrimci eyleminin eseri olacağını bilerek, partinin kitlelerle olan bağlarını çoğaltmaya ve derinleştirmeye çalışmaktır. *Kitleselleşmede, özgün ve çok kritik konjonktürlere (devrimci duruma) denk düşen patlamanın garanti altına alınabilmesinin de tek yolu budur aslında*. Bundan dolayı bu uzun yürüyüş boyunca sosyalistlerin sloganı şudur: KİTLELERE...

Oysa Gelenek’in önerdiği, her nasılsa olacak olan kucaklaşmaya güveni tam, kişilikli aydınların ve örgütlerinin kendi üzerine kapanması:

“Türkiye solu önündeki süreci... siyasi kadroları ve sosyalist aydınları ile geçirecek, geçirmeli... Sosyalizme koşacak kitleler beklentilerine bir noktadan sonra yer verilmesi gerekiyor.

“Sosyalizm, kişilikli aydınlarına ve evrensel mirasıyla bütünlükten gerçek kimliğine(?) sahip çıkabildiği ölçüde, kendi dışında olup bitenleri manipüle etme gücü katlanarak artacaktır”. (Gelenek 2, s.17)

“Türkiye solunun önünde gelişmenin, olgunlaşmanın yolu... kitleyi değiştirilecek, yoğunlaşacak bir malzeme, bir hammadde olarak görmekle açılacaktır”. (a.y.)

Söylenebilecekleri iki itirazla sınırlamak zorundayım:

1) Kitlelerin dönüşümü ve buna öncünün müdahalesinin gereği reddedilemez. Ancak kitleler “kişilikli aydınların” mahir ellerinde değil, toplumu dönüştürme pratiğinin içinde ve bizzat bu pratik tarafından dönüştürülürler. Bu, devrimci öncünün müdahalesinin içeriğini de belirler: *devrimci eylemin (dönüştürme pratiğinin) kitleselleştirilmesi ve kitle mücadelelerinin devrimleştirilmesi* (dönüştürme pratiğine bağlanması-politize edilmesi).

2) Bu bürokratik-manipülasyoncu (kitle hareketini bir araç gibi gören ve kullanan) anlayışın/pratiğinin bir bürokratik aygıtın doğup güçlenmesine sebep olmanın yanı sıra; emekçi kitlelerin içinde haklı bir tikslenme ve soğukluk yaratması kaçınılmazdır. Bu zincirin son halkası ise, kontrol altına alınamayan, manipüle edilemeyen kitle hareketleri ve örgütleri karşısında düşmanca bir tutum, kırıcılık vb. dir.

Geleneksel Sol’un bu konudaki maharetine (yani tarihine) ve Gelenek’in daha kapsamlı bir eleştirisine ilk fırsatta tekrar eğilinmeli.

Daha fazla uzatmadan, şu yukarıda tartıştığımız anlayış itibarıyla Gelenek’in, Marx’ın adıyla anılan geleneğin içinde yer alıp *alamayacağını* belirtmekte ipucu olabilecek iki alıntı ile bitiriyorum:

“Geçmiş bütün tarihi hareketler, azınlık hareketleri ya da azınlık çıkarlarına dönük hareketlerdi. Proletarya hareketi (ise) geniş çoğunluğun kendi bilincine ermiş bağımsız hareketi, geniş çoğunluğun çıkarına dönük bir harekettir.” (K.Marx, F.Engels Manifesto)

“Bilinçsiz kitlelerin başına geçen bilinçli küçük azınlıkların başardığı devrimler dönemi geride kalmıştır. Toplumsal örgütün tamamen değişimi söz konusu olduğu zaman, kitleler meselenin içinde olmalıydılar, neyin tehlikede olduğunu, manen ve maddeten neye katılmakta olduklarını önceden kavramış olmalıydılar.” (F.Engels, Fransa’da Sınıf Mücadeleleri’ne Giriş).⁸

1. Bkz. Gelenek Kitap Dizisi, 2. kitap, Gelenek Gündemi, s.7-18
2. Bu türe örnek bir başka yazı için bkz: “Bir İktidarsızlık Doktrini: Troçkizm”, Doğu Perinçek, Saçak, sayı 35, s.27-34
3. “Türkiye solunu yasal, yasadışı ve yurtdışı gibi öze dair bilgi vermeden görülmüş ayrımlarla değil, süratle güncellik kazanan ve öntümüzdeki döneme damgasını vuracak nesnel kategorilere göre sınıflandırmak anlamlı olacaktır.” Gelenek 11. Kitap, s.14
4. Bu yazı boyunca yapılacak tüm vurgulamalar bana aittir.
5. SBKP’yı bu geleneğin içine, her iki dönem arasındaki ilişkileri incelemeyi reddetmeksizin ama çok büyük teorik pratik farklılıkları da gözönünde tutularak, *kabaca*, 1924 yılından sonraki tarihi itibarıyla katılıyorum
6. Geçmiş Toplumları kavramlaştırmasında, Eşitsiz Bileşik Gelişme Yasası’ndan hareket eden bir teorik tutum için bakınız: Sungur Savran, “Azgelişmişlik: Eşitsiz ve Bileşik Gelişme”, II. Tez, 3. Kitap, s.49-72
7. Söz konusu Jakobenizm genellikle, Leninist örgüt teorisinin dogmatik-tutucu bir kavranışından doğar ya da onunla birlikte yürür.
8. Ben yalnızlığı bakımından Yurdakul Fincancı’nın yaptığı bir çeviriye tercih ettim. Dileyen, Komünist Manifestonun Doğuşu, s.124, Sol Yayınları, ve Fransa’da Sınıf Savaşları, s.26, Sol Yayınları, 2. baskı ile kıyaslayabilir.

Ekim’i Anlamak Çağı Anlamak

CEVDET ÖZGÜR

“Dünyayı sarstı.” diye sözetmektedir, John Reed 1917 Ekim’i’nin ilk on gününü anlatırken. Yer yüzündeki bütün önemli süreçlerin şu ya da bu biçimde ama mutlaka Ekim’den etkilendiği gözönüne alınırsa John Reed haklıdır: Ekim gerçekten de “dünyayı sarstı”tır. Kapitalist dünyanın tüm düşünür ve politikacıları, bu büyük değişime, tıpkı ölümcül hastalığa yakalanmış biri karşısındaki doktorlar gibi ömür biçmişlerdir.

“Bir ay”, “iki ay”, “başkente ne kaldı ki”, “en çok birkaç gün”-“1918 Almanya saldırısı”-“işte bu ekonomi-politika onların sonunu getirecek”-“NEP”-; “eh sonunda Hitler bu pislığı temizler -1941”- önceleri çok yoğun olan bu ömür biçme tutumu bitmiş midir? Bitmediğine yalnızca bir örnek: Türkoloji, son yıllarda Batı’nın akademik çevrelerinde giderek artan bir ilgi görüyor. Demografiyle anlamlı bir biçimde bütünleşerek Müslüman-Türk nüfusunun doğum artış hesapları yapıyor. Bir dönem için maddi yoksulluğun nedeni olarak ileri sürülen, nüfusun artış hızının yaşam araçlarının artışıyla daha fazla olduğu anlayışı da bu kez bir umuda gerekçe oluyor. Kimileri bundan medet umuyor. Nükleer silahlara bel bağlayanlar yanında, üreme silahına sarılanlar çıkıyor.

Ekim’le doğana ömür biçenlerle mücadelenin değişik evrelerinde çok değişik-kimi kez bir dönemdekini tamamen tersi-politikalar geliştirilip uygulandı: Brest-Litovsk 1918; Doğu Halkları Kurultayı 1920; sınıfa karşı sınıf çizgisi 1929; Halk Cepheleeri politikası 1935; Sovyet-Alman Saldırmazlık Paktı 1939; Fransa, İngiltere ve ABD’yle ittifak 1942 vb. ... Aynı zamanda bu politikalar sosyalist hareketin bazı müfredelerinde -özellikle sözkonusu politikadan doğrudan etkilenenler üzerinde- büyük şoklara yol açtı. Ancak, zamanla sınırlı olan somut politikanın şoku da zamanla sınırlı ve atlatılması görece olarak kolay olurken geliştirilen politikalara *savunma platformunda* kazandırılmış olan teorik zeminlerin aşılması ya da bunların beyinlerde yol açtığı tahribat(şok)ın giderilmesinin hiç de kolay olmadığı -ölü kuşaklar beyinlerde uzun süre yaşarlar- ortadadırlar. Sorun bu noktada bilim, politika ve ideoloji ilişkileri içinde irdelenmeyi gerektirmektedir. Bunu bir başka yazıda yapmaya çalışacağımı belirterek tekrar sorunsalıma geçiyorum. Ekim devrimine birçok cepheden ve çok değişik araçlarla yapılan saldırıların mantığı oldukça açık ve anlaşılır bir şeydir. Bunun üzerinde fazlaca durmak gerekmiyor. Ancak sosyalist hareket içerisindeki kimi çevrelerin Ekim devrimine yaklaşımları üzerinde bugün de ciddi olarak durmak zorunlu olmaktadır. (Bu zorunluluk için bak. B.Somay’ın Zemin’in 3. sayısındaki “Sosyalizm ve Demokrasi” dosyasında çıkan “Bolşevizm + Demokrasi = Sosyalizm?” yazısı).

Rus devrimini o yıllarda dışarıda ve içeride anlayamayanlar oldu. Bunun nedeniyse, bunların bağlı kaldıkları ortodoks çiziydi. Buna göre, sosyalizm ancak kapitalizmin üretici güçleri en çok geliştirdiği ülkelerde olanaklıydı. Sanayileşme sorununu çözmüş olan bu ülkelerde kapitalizm tüm değerlerini yitirdikten sonra sosyalizm gündeme gelecekti. Bu yaklaşıma aykırı olan Ekim’in, bu çevrelerce “gayrimeşru” olarak nitelenmesi de elbette doğaldı. sözkonusu ortodoks çizgi, dışarıda başta Kautsky olmak üzere birçok II. Enternasyonal yöneticisince, içeride de menşevik önderlerce savunulmaktaydı. Rusya’da üretici güçlerin gelişimi henüz sosyalizmi olanaklı kılacak düzeye erişmemiştir diyen bu insanlar aslında, devrimi, devrimin içinde hayat bulduğu çağı anlayamamışlardı. Oysa, eşitsiz gelişim yasasının kıyasıyla işlediği çağda Rusya, devrimine hazırды. Bu hazırlıklılığın temelindeyse Rusya proletaryasının politik olgunluğu yatmaktaydı, üretici güçlerin gelişim düzeyi değil. Bu durumu ilk kavrayanlar bolşevikler, bolşevikler için ilk kavrayansa Lenin oldu.

POLİTİK OLGUNLUĞUN SOMUTLANMASI: SOVYETLER

İlk kez 1905-1907 devrimiyle ortaya çıkan ve ancak birkaç hafta yaşayabilen Sovyetler Şubat devrimiyle birlikte ön-

ce Petrograd ve Moskova'da işçi ve asker Sovyetleri olarak oluşmuş ve kısa sürede tüm Rusya'ya yayılmıştı. Sovyet örgütlenmesi, kesinlikle bir partinin düşüncesi olmayıp, milyonlarca insanın devrimci mücadele deneyiminin bir sonucuydu. Bu örgütlenmenin niteliğini ve yönelişini, dolayısıyla Rusya'daki özgün durumu -ikili iktidar durumunu- kavrayan Lenin, önceleri bolşevik partisine rağmen sonra da partisiyle birlikte tüm iktidarın Sovyetlere geçmesini savundu. Burada bir parantez açmak gerekli oluyor. Lenin, kimilerinin sandığı gibi hiçbir zaman Sovyet örgütlenmesiyle parti örgütlenmesini özdeşleştirmemiş ama bu iki örgütlenmeyi de birbirinin karşısına koymamıştır. Bu iki örgütlenmenin görevlerini ayırmayı ve birleştirmeyi bilmiştir. Bu noktada ısrarla "tüm iktidar Sovyetlere!" belgisinin atıldığı ikili iktidar döneminde Sovyetler'deki delegelerin ancak yüzde onunun bolşevik delegeler olduğu ve Sovyet yönetimlerinin menşevik ve SR'lerde bulunduğu hatırlanmalıdır. Seçimlerle oluşturulan ve emekçilerin, toplumsal yaşamın örgütlenmesi ve yönetilmesi işine giderek artan biçimde katılmalarına olanak sağlayan Sovyetler, yöneticilerinin her zaman görevden alınabilir olmalarıyla, yasama ve yürütmeyi kendi görevleri olarak birleştirmeleriyle yeni tip bir devleti -parlamentoya taçlandırılmış olan eski askeri- bürokratik aygıtın yerini alan, Paris Komünü tipinde bir devleti ifade ediyordu. İşte Şubat devriminden sonra Rusya'ya iki ayrı iktidar özgünlüğünü kazandıran da tastamam Sovyet örgütlenmesinin bu niteliğidir. Rusya proletaryasının, politik olgunluğun ayrılmaz parçası olan bilinç boyutunu kazanması da fazla zaman almamıştır. Tarih hızlı ve yoğun yaşamaktadır Rusya'nın devrimci ortamında. Petrograd ve Moskova Sovyetlerinin uzlaşmacı önderlerinin yerini bolşeviklerin alması için altı ay-

olanaklı olabilecekti. Ancak Sovyetlerin uzlaşmacı önderlikleri askeri-bürokratik aygıtta eklenmiş olan geçici hükümetlerle ilgili iktidara son verince devrimin barışçıl gelişme olanağı da ortadan kalkmış oldu. Ekim devrimi ayaklanmasındaki Bolşevik partisinin inisiyatifini -Petrograd'daki Kışlık sarayın devrimin silahlı birliklerince ele geçirilmesinin ve geçici hükümet üyelerinin tutuklanmasının aynı şekilde Moskova'da Kremlin'in ele geçirilmesinin Bolşevik partisi tarafından örgütlenmesini darbecilik, blankizm olarak niteleyenler azınlık-çoğunluk kavramlarını matematiksel değer olarak ele almakta ve bunların devrimci ortamda kazanmış oldukları özü bir türlü anlayamamaktadırlar. Oysa devrim için gerekli olan etkin politik güçlerin çoğunluğa daha 1917 Eylül'ünde bolşeviklerdeydi. Bu yüzden ağızlara sakız yapılan 1918 kurucu meclis seçimlerinde almış oldukları oy hiçbir değer ifade etmemektedir. Ekim devriminin ya da Ekim Rusya'sının şu ya da bu yönü-özelliğine dayanarak "sol"dan yapılan eleştiriler dönüp dolaşır II. Enternasyonal'in önderlerinin ve menşeviklerin bilinen tezlerine tekabül etmektedir. Günümüzde de canlılığını koruyan bu anlayışı B.Somay'ın adı geçen yazısında da görmekteyiz. O.Dilber'in Rus devriminin "yozlaşması"nın nedenlerini maddi koşullarda mı yoksa "Leninist örgüt anlayışı" ve "Bolşevik Partisi'nin hatalarında mı" aranmalıdır sorusuna yanıt aramasını son derece anlamsız bulan B.Somay'la tartışmayı bu çerçevede sürdürmek anlamsız olmaktadır. Zira kendisi Ekim devriminin "aşlı"na karşı çıkmaktadır. Gözüpek ama özgünlüğü olmayan bu çıkışında şöyle demektedir: "Geri, köylü, yıkıma uğramış, demokrasiden nasibini alamamış, despot bir yönetim altında yaşamaktan ötürü bireyleri de sonuçta despot eğilimli Rusya'da devrimin "aşlı" nasıl olur da "demokratik, özgürlükçü, sosyalist" olur? "Son derece yersiz bir soru. Zira B.Somay'ın Rusya betimlemesinde sıraladığı kimi özellikler nedeniyle Ekim devrimi aynı zamanda, demokratik devrim sorunlarını çözmek, hem de bir çırpıda çözmek zorunda kalmıştır. "1917'de Rusya'da serfliğin başlıca belirtileri, kalıntıları, yaşayan unsurları nelerdi? Monarşi, toplumsal tabakalar sistemi, büyük toprak sahipliği ve toprağın tasarruf hakkı, kadının durumu, din ve uluslara yapılan baskı.

Şu "Augias ahırları"ndan herhangi birini alalım-ve şurasını da belirtelim ki, bunlar, 125 yıl, 250 yıl ve hatta daha önce (İngiltere'de 1640'da) yapılan burjuva -demokratik devrimleri sırasında ileri devletler tarafından temizlenememiş-bu Augias ahırlarından birini ele alalım, derhal bizim ahırımızı köklü bir şekilde temizlemiş olduğumuz görülecektir." (Lenin, Ekim Devrimi'nin Dördüncü Yıldönümü.) Evet, Ekim devrimiyle aynı zamanda bunlar gerçekleşirken o dönemde hatta ondan uzun bir süre sonra da kapitalist ülkelerin hiçbiri bu sorunları tamamen çözmemiştir. Ayrıca şu da bir gerçektir ki Çarlık Rusyası'ndaki güçlü demokratik birikim de tastamam o despot yönetimin dolaysız bir sonucudur. Bu demokratik birikim konusunda serfliğin baskılarına karşı yapılan köylü ayaklanmalarıyla, gene aynı ilişkilerden ve baskılardan kaynaklanan rus aydınlarının yazın, sanat, müzik, vb. düzeylerdeki yaratıları gözönüne alınmalıdır.

Tüm devrimlerde evrensel olarak gerçekleşen 'restorasyon' (kuruculuk) sürecinin Ekim devriminde aldığı biçimlenmenin tartışması ise Ekim'in "aşlı"na karşı çıkan ve onu anlayamayan B.Sonay'la değil, O.Dilber'le yapılabilir. Bu tartışmayı da bir başka yazıya bırakıyorum.

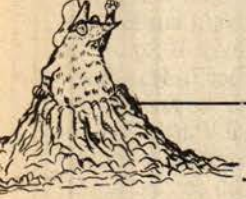
B. Somay, Ekim Devrimi'nin "aşlı"na gözüpek ama özgün olmayan bir biçimde karşı çıkmaktadır.

lık deneyim yetmiştir. Yaşam üretici güçlerin gelişkinliği bakımından geri sayılabilecek olan Rusya'yı, Sovyet örgütlenmesiyle, uzlaşmacı politikaların tecrit olmasıyla *politik olgunluk bakımından dünyanın en gelişkin ülkesi* yapmıştır. Ekim kapıdadır artık.

EKİM VE AUGİAS AHIRLARI

Ekim devriminde ayaklanmayı örgütleyen Bolşevik partisini, blankist-komplocu bir hareket olarak niteleyenler, bolşeviklerin daha önce -ikili iktidar döneminde- devrimin barışçıl gelişmesi için de en az Ekim'deki kadar tüm güçleriyle çalışmış olduklarını nedense hep gözardı etmektedirler. Eğer, tüm iktidar Sovyetlere geçmiş olsaydı, bu organlarda çoğunluğu kazanan politik hareket ülke yönetiminde de doğal olarak yönlendirici olacağından devrimin barışçıl gelişmesi de

Bolşevizm + Onun Devrimci Eleştirisi = Sosyalist Demokrasi

ORHAN DİLBER

“Toplum tarihinde terkedilen bir yola geri dönüş (eğer mümkünse !) bu yolun kaybedildiği yol ayırımı noktasına geri dönmek anlamına gelmez. Bu nokta, geri gelmeyecek bir geçmişte kalır; hele bizi ilgilendiren durumda iyice uzak bir geçmiştedir ki, yeniden canlandırmaya çalışmak beyhudedir. Bu geçmiş yalnızca birçok olası yolun açıldığı bir yol ayırımından ibaret değildir; yönü saptırılan toplumun bu güne kadar katettiği yolun tamamını, yani bir kalem darbesiyle silinip atılamayacak ve görmezlikten gelinemeyecek yarım asırlık bir tarihsel gerçekliği de içerir.

Başlangıçtaki yola kökten farklı bir noktadan gelinecektir.”

Viktor Serge

Bülent Somay ya da benzeri eleştiricilerin düştüğü ortak hatanın, Serge'in vurguladığı şeyin kavranmayışı ile ilgili olduğuna düşünüyorum. Büyük tarihsel olaylar ve bu olaylar çerçevesinde belirlenen önemli yol ayrımları takvimlerde bir yada birden fazla yaprak olmaktan fazla yer işgal eder tarihte; unutulmaz iyi ya da kötü anılar bağlamına da sığmazlar. Çünkü bunların kendi özellikleri, yarattıkları dinamikler vardır ve kendilerinden sonraki tarihte de bu yüzden geri dönülmez bir biçimde belirlirler. Bu yüzden bu türden olayların incelenmesi, değerlendirilmesinde iyi - kötü, doğru - yanlış gibi ahlaki kavramlar yetmez. Çünkü gelip geçmiş anılar olmanın ötesinde yaşayan, değişen, iz bırakan ve değiştiren özne - nesnelere söz konusudur.

Marksizm bir doktrin değil; pratik bir felsefe. Böyle olduğu için felsefeyi aşırıyor; onun yetmediği, yetemeyeceği alanlara taşıyor.

“Şartların değişmesi ile insan faaliyeti, ya da kendi kendini değiştirme arasındaki uygunluk yalnızca devrimci pratik olarak kavranabilir ve rasyonel biçimde anlaşılabilir.” (Feuerbach üzerine 3. Tez) diyorlar kurucuları.

Ekim devrimini de, onu izleyen yıllarda yapılan hataları

ve bunlara yönelik eleştirileri de ve sonra Stalinizmin hem kendisini hem de muhaliflerini ancak bu sayede ölçebilir, anlayabiliriz. Bütün bu olup bitenleri, ileri sıçrayış ve geri dönüşleri, bu gerilemelere direnenleri ancak eylemlilikleri içinde yakalayabiliriz.

Devrimci teori, sınıf mücadelesinde yığınların deneyimlerinden çıkartılan olumlu - olumsuz derslerin eleştirel bir özeti içerir, bunlarla biçimlenip gelişir. Değişen - değiştirilen toplumsal gerçeklikle birlikte yaşaması, gelişmesi gerekir. Söylenen söz, ortaya atılan fikir yetmez; somut sorunlara somut yanıtlar getirmek bunların sınanmasını sağlamak, yeniden eleştiri süzgecinden geçirmek, değiştirirken anlamak gerekir. Devrimci teorinin salt ideolojik, teorik kazanımlar olarak, bir tarihte yazılmış metinler olarak muhafazası mümkün değil. Bu takdirde ya “farelerin kemirici eleştirisine” ya da birgün tozlu kitap raflarının arasından onu bulup çıkaracak bir akademisyenin ürkek, titrek parmaklarına terkedilmiş olur.

Teori ile pratik arasındaki diyalektik ilişkide dolayımı sağlayan halka, devrimci pratiktir. İşte tarihsel sürekliliğin sağlanması, bir mücadele geleneğinin yaşatılması bu yüzden vazgeçilmezdir; bir yetim ya da “nesebi gayri sahih” çocuk psikolojisiyle “orta arama” ihtiyacından değil.

BÜLENT SOMAY İLK VE TEK ELEŞTİRMEN DEĞİL.

Ekim devriminin ve Bolşevizmin eleştiricileri ve/veya muhalifleri yeni türemedi; daha o yıllarda sığağı sığağına yapılmış eleştiriler ve karşı çıkışlar olduğunu biliyoruz (tabii ki burada burjuva kampının hasmane tutumlarından söz etmeyeceğim). Bir kere baştan Ekim devrimine karşı olan II. Enternasyonal geleneği ve ona bağlı Menşeviklerin tutumu var; sonra bunlardan kopup devrime katılan Martov ve enternasyonalist Menşeviklerin eleştirileri var; sonra yine devrime katılan ama apayrı bir geleneği temsil eden SR'lerin tutumu var; sonra 1920'lerden itibaren ayrı bir yöne giden ama marksist temelleri terketmeyen Pannekoek, Korsch, Mattick, Görter ve benzerlerinin eleştirileri var. Bir de önce R. Luxembourg sonra da İşçi Muhalefeti gibi “daha içerden” eleştiriler yönelen eğilimler var.

Bütün bu eleştiriler “eleştirilen şey” ortak paydasına alınsa bile birbirlerinden çok ayrı anlamlar taşıyor; çünkü ayrı ayrı - hatta bir çoğu biraraya gelemeyecek - politikalar oluşturuyor. Tüm bu eleştirilerin kendi bağlamlarında oldukça anlamlı ve öğretici olduğunu düşünüyorum; çünkü somut süreçlerin somut, günü güne irdelenmesini ve somut-pratik çözüm alternatiflerini içeriyorlar. Bir tarihsel deneyimden teorik-pratik dersler çıkarılacaksa, onun sahici bir parçasını oluşturan bu eleştiriler de önem taşıyor.

Buna karşılık bir de Stalin “putları” ardılları tarafından yıkıldıktan sonra ortaya çıkan ve henüz ellerindeki “kanı” temizlememiş sabık Stalinistlerin ve Stalin terörü altında sinmiş kimi pısırık sosyalistlerin (bunların çoğunu Avrupa Komünizmi çatısı altında bulabilirsiniz) o heykellerin gölgesinden kurtulmanın verdiği ferahlamayla sağa-sola yönelerek yaptıkları eleştiriler var; ki bunlar, köksüz yönelişleri sırasında, bilerek-bilmeyerek marksist teorinin temellerinin ve uluslararası işçi hareketinin birçok politik kazanımının yıpratılmasına alet oluyor. Bu anlamda ileriye yönelik umutlar yeşertmek, yeni perspektifler açmak yerine umutsuzluk ve perspektifsizlik üreten yaklaşımlar bunlar.

Daha yakına gelelim; Stalinizmin krizinin iyice derinleştiği yüzyılın son çeyreği içinde, Avrupa - Komünizminin ve ÇKP / AEP çizgilerinin birlikte tıkanıp koşullarda bu tür eğilimler daha da çeşitleniyor; bir yanda Gorz'a ulaşan

“yenilikçiler” pes demenin yolunu ararken bir yandan da kitlesel boyuta ulaşan ve çok farklı temellerde gelişen radikal hareketler beliriyor.

İşte bu “yeni” eğilimler kendine özgü iletişim kanalları ve özgün gündemleri ile Türk Sosyalist hareketine bir biçimde girmekte; ama hep kendini gösteren zaman kayması ve eşitsiz/bileşik gelişimin etkisiyle tuhafliklar üreterek girmekte. Böylece XIX.yüzyıl romantizminin damgasını taşıyan liberterlik, 68 sonrasında çiçek çocukları havasında ve 6 yıllık yenilgi sonrası yılgınlık ruh haliyle “kapkara” bir garabet oluveriyor.

Ya da Bülent’in yazısınDan çıkan traji-komik tabloya varıyoruz: “Öksüz ve yetim yaşamayı tercih eden” ve bıkkın serzenişleri arasında gözbağlarını yeni yeni çözmekte olan sosyalistlerin **olmayan** radikallerle birleşmesini temenni eden bu yorgun ruhun önerebileceği başkaca somut alternatif ve çözüm yolu yok.

Tuhafı Bülent’in bunun için Bolşevik gelenekten kopmayı önermesi. Oysa önerisinin somut bir anlam taşıdığı koşullarda- yani sahici radikal- anti-kapitalist kitle hareketleri.in olduğu yerlerde - sosyalistler arasında, somut sorunlar etrafında, işbirliği yapan başlıca kesim sol muhalefet geleneğini sürdürenler; üstelik bunu “radikalleşmeden” ve Bolşevik-Leninist geleneği terketmeden yapıyorlar. (Bunun en somut ve canlı örneği Fransa’daki çok yeni biçimlerde gelişen öğrenci hareketi içinde de, oldukça “klasik” grev hareketinde onların başı çekmesi.)

İşte şimdi Bülent’in ve benzeri eleştiricilerin ortak açmazını düşmenin tam sırası.

TARİHSEL DENEYİMLERE NASIL BAKMALI?

“Ne yapsalardı diye mütevefa Bolşevik önderlere iş isten geçtikten sonra akıl vermek benim işim değil” diyor, Bülent “1925’ten sonraki dönem, artık beni ilgilendirmiyor” diyor. “Zaten Petrograd Komünü’nün Paris’tekinden uzun ömrü olamazdı”, “Rusya’da devrim kapitalist birikimi, sağlamaktan, teknolojiyi geliştirmekten, üretim araçlarını merkezileştirmekten başka bir amaca yönelemezdi” diyor. Bir perspektif sunmamış olmaktan ötürü “gözü korkmuyor” Üstelik bu umursamazlığı bir erdem olarak savunuyor.

Bolşeviklerin “cesaret etmiş” olmalarının bile olumlu bir örnek oluşturmadığını düşünüyor; dünyada yeni kuşakların çoğunun “cesaret etmenin bedeli buysa bizden uzak olsun” diyebileceğini varsayıyor. Ama aynı kuşakların 20 kere tekrarlanmış bir kronstad yenilgisine neden kendilerini daha yakın hissedeceklerini, daha doğrusu, bundan ne sonuçlar perspektifler çıkarabileceklerini anlatmıyor; bunu bile yapmaya çalışmıyor. Çünkü bakışı tümüyle ahlakçı, eskimiş bir romantizm kokuyor.

Oysa ezilen-sömürülen geniş yığınların -sanırım bu Bülent’in “yeni kuşaklar” kategorisinden başka bir şey- acil somut ertelenemez sorunları var ve ahlaki değerler değil, somut çözümler arıyorlar.

Bir benzeşirme yapayım; Marx baştan yanlış, zamansız, umutsuz gördüğü Paris Komünü girişimini “Göğü fethetmeye çıktılar” diye selamlıyor. Ama bununla kalmıyor; ne “bu tür saçmalıklar bir daha olmasın diyor”, ne de “sık sık göğü fethetmeye çıkmak iyidir” diyor. Bu deneyimden dersler çıkarmaya, bu dersleri somut çözümler bulmaya yardımcı olacak teorik kazanımlar haline getirmeye “eylem kılavuzu” kılmaya çalışıyor. Eğer bu çaba olmasaydı ve “göğü fethetme girişimleri” sık sık tekrarlanmış olsaydı, kuşkusuz çok daha renkli bir tarihimiz olurdu; keyifle okunan, hoş bir nos-

taljiyi yaşatan güzel tarih kitaplarımız, kahramanlık menkabelerimiz olurdu, o kadar...

İşte Ekim devrimine bakarken Bülent’le ayrıldığımız noktaların başında bu geliyor. Tam bu noktada zorunlu bir serzeniş fazla kaçmaz umarım:

“Lenin, Troçki ve arkadaşları örnek olarak dünya proletaryasına yolu ilk açanlardır; bugüne kadar...” ‘cesaret ettim’ diye haykırabilmiş olanlar yalnız onlardır.

İşte bolşeviklerin politikalarında **esaslı ve kalıcı** olan budur. Bu alanda onlar siyasal iktidarı alarak ve sosyalizmin gelişmesinin **pratik sorununu** ortaya koyarak, uluslararası proletaryaya yol açmış olmanın ve tüm dünyada emek ve sermaye arasındaki çatışmayı hatırı sayılır ölçüde ilerletmiş olmanın **yıpranmaz** övgüsüne sahiptirler. Rusya’da sorun yalnız ortaya konabilirdi. Rusya’da çözülemezdi. **Ve bu anlamda gelecek her yerde Bolşevizme aittir.**”

R.Luxembourg.

Tarihsel deneyimlerden somut çözümler bulmaya yardımcı teorik kazanımlar çıkarılmalı...

Bülent, yaşasaydı Rosa’nın başka türlü bir değerlendirme yapacağını ima ediyor. Oysa aktardığım sözlerini söyledikten sonra bile sert eleştiriler yöneltmeye vakti olmuştu. Ne var ki, bunlar ya da aşka muhayyel eleştiriler ilk söylediklerinin doğruluğunu değiştirmiyor; tersine bir olguyu, geri dönülmez bir biçimde gerçekleşmiş bir hakikati saptayan ilk değerlendirmesi eleştirilerine de yön veriyor.

Kuşkusuz Rosa’nın da duyguları -her sahici insan gibi- var ve bunlar yazılarına yansıyor; ama ben alıntıyı bir şirden ya da herhangi bir edebi eserden değil bir **politik** makaleden yaptım. Bu makale pek coşkulu ve “duygusal” bir üslup taşıyor, doğru. Ama bu Bolşeviklerin “sosyalizmin gelişmesinin pratik sorununu ortaya koymuş “olmaları gerçeğini değiştirmiyor;” onların politikasında esas ve kalıcı olanın “bu olduğu” değerlendirmesini ve bu yüzden geleceğin her yerde Bolşevikler gibi “cesaret edenler”e ait olduğu saptamasını da değiştirmiyor. Bülent bu noktada yalnızca bu değerlendirmeye katılmadığını -besbelli ki katılmıyor- söylemekle yetinmeliydi.

Zira Rosa yaşasaydı, kafasına bir sakı düşüp aklını kaybetmediği müddetçe aynı bakış açısını sürdürürdü, kanısındayım. Çünkü o zaten Rus devrimini kimi beklentileri yüzünden selamlamıyordu. Devrimin tecrit oluşunun, köylü nüfusun baskılarının kimi anti-demokratik uygulamaların farkındaydı ve bu farkındalıkla yönelttiği sert eleştiriler Bolşevikleri yapmakta oldukları şeyden vazgeçirmeyi önermiyor; “şu şöyle yapılmalı”, “bu böyle olmamalı” kabilinden somut önerilerle yönelişi destekliyor. (Bülent’in eksikliğinden dem vurduğu yapıcı eleştiri bu değilse, nasıl bir şey acaba?) Daha ilk adımlarda, çok sert, hatta “bürokratizme doğru gidış”, “Jakobenizm” gibi terimlerle eleştiriyor Bolşevikleri; ihtimal yaşasaydı çok daha sert eleştiriler yöneltirdi; ama başlangıçtaki tutumunu terketmesi gerekme-

den. Bu yüzden Tony Cliff'in dediği gibi:

"Rosa Luxemburg'un Rus devrimini eleştirisi devrimci sosyalizmin reformist eleştiricilerine bir teselli kapısı açmaz, fakat işçi sınıfı bilimini canlı tutmak isteyenlere bir yardımcı olabilir." (T. Cliff, Rosa Luxemburg, Anadolu Yayınları s.97)

Şimdi, ince bir noktaya geliyoruz. Ekim devrimini ve 1923 sonrası arasında, Bolşevizm, Stalinizm arasında bir süreklilik mi, kopuş mu olduğu sorusu önem taşıyor. Çünkü süreklilik olduğu kabul edilirse, yukarıdaki bakış açısı içerden bir eleştiriyi, kabul eden bir eleştiriyi gerektirir; ya da daha haklı bir bakış açısı Stalinizmle birlikte, Ekim devrimini de bir kenara atmaya varır. İki sonucu da kabul etmiyorum, çünkü gerçek bir kopuş olduğunu düşünüyorum. Troçki ve Sol Muhalefetin en önemli katkısının da bu kopuşu ve bürokratik karşı-devrimi açıklamaları olduğunu düşünüyorum.

BİR KEZ DAHA BOLŞEVİZM-STALİNİZM İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Bülent'in -ne yazık ki çok zayıf- eleştirisine mazhar olan yazımda, altını çizmeye çalıştığım noktalardan biri Stalinizm ve Bolşevizmin bir ve aynı şeyler olmadığı, bunlar arasında bir ayırım yapılması gerektiği idi. Bülent bunu "Bolşevik tarihin bir dönemini kurtarma çabası" olarak özetliyor, Bolşevizmi Stalinizmden epistemolojik bir kopuşla (İnsanlık yararına bir bilimsel kopuş demek oluyor, bu) ayırma çabası olarak tanımlıyor. Tekrar vurgulayayım, niyetim bu değil; yalnızca Bolşevizmin hakiki tarihine ve Bolşevizm ve Stalinizm arasındaki sahici ayırma dikkat çekmek istiyorum. Çünkü birincisi, bir tarihin -Stalin tarafından yazılan- yeniden yazılması gerektiğine inanıyorum; hele Bülent'in tarih hakkındaki bilgilenmesinin de resmi Stalinist tarihin izlerini taşıdığını gördükten sonra buna bayağı "hakkını olduğunu" da düşünüyorum. İkincisi birbiriyle ilişkisi olan ama yine de birbirinin aynı olmayan; birbirini takip eden ama süreklilik arzetmeyen iki tarihsel dönemin ayrı şeyler olduğunu ayrı ayrı ele alınması gerektiğini, eleştirilecekse bile ayrı bakış açılarıyla eleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Üçüncüsü Lenin'le-Stalin, Bolşevizmle-Stalinizm arasındaki radikal ayrımları es geçip bunları birbirleriyle bütünleştiren anlayışların Stalinist madalyanonun iki yüzünü oluşturduklarını, ortak olgusal hatalara dayandıklarını düşünüyorum. Bu anlamda aslında tarihsel süreci zihinde kurgulayıp, gerçekte olmayan bir "epistemolojik izdivacı" zorlayanlar Leninizmle Stalinizmi bir kefeye koyanlardır demeye getiriyorum.

"Öznel tercihlerimiz bize tarihi yeniden yazma hakkını vermez" diyen Bülent Somay, tarihsel bir dönemi anlatmak için "tek tek durumlara bakmayı, daha yararlı" buluyor. Sonra ardarda sıraladığı bu durumlarla "özel tercihinine göre" Ekim'den Stalinizme geçişin tarihini yorumluyor. Bu "tek tek durumlar"dan daha bir çoğunu hatta daha tüyler ürpertici olanları ben ekleyebilirim. Dahası bunların tam tersi durumları yansıtan -Bülent'in coşkuyla katılmaktan kendini alıkoyamayacağı- başka sayısız olguyu da sıralayabilirim. Ama bunları "özel tercihlerimize" göre ayrı ayrı tasnif edip, üst üste ya da yanyana sıralamakla gerçekliği yeniden kurmuş olmuyoruz. Bu, pozivitizmin gerçekliği onun soyutlanmış parçaları olan olgularla karıştıran bakış açısı. Oysa gerçekliğin kendisi "tek tek durumları" da içermekle birlikte bunların basit ya da karmaşık bir toplamına indirgenemez, (Üstelik Bülent bir de "asli-tali" ayrımı yaparak işi iyice çelikle hale getiriyor.)

Tarihsel maddeci bir bakış açısıyla Rus devrimi gerçekliğini tarif etmek istersek çelişkili kararları, kararsızlıkları; he-

defleri, bu hedeflere ters düşen uygulamaları; iç çelişkileri, dış baskıları vb. bir bütün olarak görmek ve bir de kendi özneliğimizi hiç çekinmeden eklemek durumundayız. Akademisyenler gibi sahte bir tarafsızlık benimsemeyiz. Bu tarih bize "tarihi yeniden yazma hakkını vermez" ama sınıf mücadelesi ile ilgili tarihsel olaylara bir taraftan bakma hakkına da kimse ambargo koyamaz. Üstelik ben eleştiri konusu yazımda bir tarih yazma girişiminde bulunmadım, yalnızca tarihsel olaylara bir bakış açısı sundum. Tarihi "tek tek durumlardan" giderek yeniden yazan, tahrif eden, ya da tahrifatlara dayanansa Bülent oluyor.

Şimdi buna kısaca değinelim.

Bir kere Bülent'in Ekim devriminin asli ve tali tasarrufları diye ayırdığı olgulara bakalım. Herşey bir yana, (Bülent'in kendince bu uygulamalara yakıştırdığı asli ve tali etiketlerini bir an için unutsak), iki ayrı dönemde, iki ayrı baskın uygulamamın olduğu açıkça görülüyor. Ben de bunu vurgulamak istiyordum.

İkinci nokta Bülent'in bilerek görmezlikten geldiği bir olguyla ilgili: 1923 öncesi ile sonrası arasında, sancısız, doğal

Stalin'in bürokratik karşı-devrimine direnenler "bir avuç" değildi.

bir geçiş yok. Bu noktada Bülent tıpkı benzeri eleştiriciler gibi resmi Stalinist tarihin tahrifatlarına, inisifikasyonlarına boyun eğiyor. Bu "tarihe" göre Stalin devrimin ilk yıllarındaki uygulamaların sadık bir takipçisidir ve onun uygulamalarına karşı çıkanlar "birkaç aklı evvel sol muhalif"ten ibarettir. Oysa gerçek böyle değil.

Bülent, "öyle kanunlar vardır ki, bunlarla 'devletinizi' çok demokratça da yönetebilirsiniz... baskıcı bir şekilde de" diyor. Hiç de öyle değil. Stalin, bürokratik rejimini aynı Anayasa ile yürütemedi, kendi Anayasası'nı yapmak zorunda kaldı. Üstelik 1924 Anayasası'ndan 1936'ya geçinceye kadar iki şey yapmak zorunda kaldı. Birinci Marksizmin birçok temel tezini ters yüz etmek zorunda kaldı. Örnekte, "Tek ülkede Sosyalizm", "Aşamalı devrim" teorileri; III. Enternasyonal'in ilk dört kongresinde saptanan "geçiş programı" anlayışının yerine "asgari-azami program" anlayışının getirilmesi; "Tek parti teorisi; sosyalizmin sınıfsız toplumun ilk evresi olarak değil, ayrı bir sınıflı toplum olarak tanımlanması, vb. Bütün bunlar yoğun bir tahrifat ve sansür uygulamasıyla gerçekleşti. Orwell'in "1984" romanındaki yalan makinesi hayal ürünü değil! Bu kadar yalan ve tahrifat bir "ashna dönüş" için çok fazla. Bu yüzden Bülent'in tezi en çok Stalin'in tarihi kadar ikna edici.

Bu bağlamda kanımca Bülent'in en büyük tahrifatı uyumlu geçiş "aslına dönüş" tezini desteklerken ileri sürdüğü gerekçe de yatıyor: "Bu değişimler gerçekten köklü bir geri dönüş olsaydı, direnmeyle karşılaşırız, direnenler birkaç eski devrimciden ibaret olmazdı" demeye getiriyor, Bülent. İşte Stalinist tarihten kopya ettiği en büyük kuyruklu yalan bu. Stalinist bürokratik karşı-devrime direnenler, bir avuç sol muhalif olduğu yalandır. O günün koşullarında yüzbinlerce sayılan muhalif toplama kamplarında yok edilmiştir; üstelik bunlar iç savaşta budanan bir kaymak tabakadan arta kalanlardır. 1917'deki Bolşevik önderlerin tamamına yakı-

nı tasfiye edilmiştir. Korkunç bir sansüre rağmen bilinebilen bu rakamlar bile "birkaç" nitelemesiyle ölçülemeyecek bir gerçekliği ifade etmektedir ve bu muhalifler Ekim'in aslına dönmen iddiası yüzünden yok edilmişlerdir. Bu olgusal çarpıtmayı düzeltirseniz Bülent'in varsayımının tersi doğru olur: böyle yoğun bir tasfiye olduğuna göre, birşeylerin değiştirilmek istendiği düşünülmelidir. Kaldı ki, bu dünyanın her köşesine uzanan bir imha girişimidir; maksat "yasaklanmış bir hafızanın emanetçilerini" yeryüzünden silmekti. Stalin'in, Bülent'in ve başkalarının tahrifatlarını açığa çıkarabilmek bu sayede mümkündür hâlâ.

SEZAR'IN HAKKINI SEZAR'A VERELİM DERKEN BÜLENT'E BİR ŞEY KALMADI

Bülent'in küçümseyici bir dille sol muhalefeti es geçişinin ve Ekim devrimi ve Stalinizm arasındaki sorumsuz bir umarsızlıkla bağ kurusunun hakettiği eleştiriyi yapmakla birlikte yine de bir noktada hakkını yememek gerekir diye düşünüyorum. Çünkü yazısının bazı köşelerine dağılmış cümleciklerle bazı şeylerin farkında olduğunu söylüyor. "1917-1925 arası dönem 'bir devrimci dönüşümler' dönemiydi. Bu yüzden bu dönemde yapılan herşey **sosyalizm** için önemliydi" diyor. "Özgürlükçü bir sosyalist anlayış Rus Devriminin 'yozlaşmasına', 'Leninist örgüt anlayışının' neden olduğunu savunmaz" diyor. "Stalin döneminin olgusal düzeyde eleştirisini has Leninistler de yapabilir" diyor. Böylelikle bir yandan benim ısrarla üzerinde durduğum ayrımın farkında olduğunu fark ettirerek gardımı alıyor ve kurnazca bir eskivle muhtemel eleştirilerden kaçmayı umuyor: "Bu dönem-Stalin dönemi- artık beni ilgilendirmiyor", diyor. Ancak bu eskivi Bülent'i çok ötelere, Ekim devriminin olabirlirliğini tartışmaya doğru savuruyor. "Despot ve feodal Rusya'da esas olarak sermaye birikimine yönelmek zorunda olan kapitalist içerikli bir devrim" in gündemde olduğunu söylüyor Bülent ve bu devrimin kaçınılmaz olarak "kendi despot önderlerini bulacağını" vadediyor. İşte Bülent'in savrulduğu uzak nokta bu; birbirimizden köklü biçimde ayrıldığımız nokta da bu. Bu nokta 1905'ten beri Marksizm için aşılış bir soruna ilişkindir ve Bülent bu sorunda II. Enternasyonal geleneğinin evrimci, objektivist-determinist bakış açısına dönmektedir (ki bu tez Stalinizm tarafından yeniden ele alınıp baştacı edilmiştir). Oysa 1905'ten beri hangi ülkelerin bir devrime "nesnel olarak" daha yakın olduğu sorusu anlamsızlaşmıştır. Bu "olgunlaşmışlıkla ilgili lafazanlıklar ya cehaletin ürünüdür ya da bilinçli bir aldatmacadır... Şimdi artık herşey proleterya ya yani esas olarak onun devrimci öncüsüne bağlıdır. İnsanlığın tarihsel, bunalımı devrimci önderliğin bunalımına indirgenmiştir" (Troçki). Bu yüzden iktidarı almak isteyen kitlelerin ayaklandığı "geri Rusya", Sosyal Demokrat önderliğin frenlediği "gelişmiş Almanya"-dan daha yakındı bir **toplumsal devrime**; bolşeviklerin "cesaret etmiş olmaları bu yüzden "Uluslararası Sosyalizmin şerefini kurtarmıştı" (R.Luxembourg Neredesin Rosa'nın duygusal desteği?)" "Lenin ve arkadaşlarından bu -olumsuz şartlar altında en mükemmel demokrasiyi meydana getiremelerini... ve alayışlı bir sosyalist ekonomiyi kurmalarını beklemek, onlardan insanüstü bir şeyler istemek olurdu. Onlar, son derece güç koşullar altında kararlı devrimci sebatları... ve enternasyonal sosyalizme olan kopmaz sadakatleri ile yardım edebilecek herşeye yardım etmişlerdir." (R.Luxembourg aynı yerde)

Bence bu yüzden o dönemde yapılan herşeye, bunların çoğu hatalar bile olsa, önemlidir; yapılmamış güzel şeylerden daha önemlidir. Çünkü "gelecek ilk sosyalist insanın hata

ve kusurlarının ışığında kavranacaktır."

Yine aynı nedenle bu dönemden bir kopuşu ifade eden Stalin döneminde yapılanlar, bunların eleştirileri; yapılamayanlar, alternatif öneriler vb. aynı ölçüde önemli. Ve Bülent'in aksine bu dönem beni çok ilgilendiriyor.

STALİNİZMİN ÜZERİNDEN ATLANABİLİR Mİ?

Bülent'in yazısının ve başka benzer değerlendirmelerin ortak kusuru V. Serge'in söylemeye çalıştığı imkânsızlığı zorlamakta oluşlarında yatıyor. Stalinizmi -ve onunla birlikte Ekim devrimini de- atlayıp, tarihsel süreçte geriye doğru büyük bir sıçrayış yapıyorlar; ama zihinsel süreçlerde, soyutlama düzeyinde mümkün olan bu sıçrayış, **yalnızca** orada mümkündür.

Ekim devrimi de, Stalinist bürokratik karşı-devrim de boşlukta dolaşan fikirlerden ibaret değildir. İkisi de biz istesek de, istemesek de, gerçeklikler haline gelmiştir. Bunları umursamazlıkla yok sayarak, herşeye sıfırdan başlayamayız; çünkü, her adımda bir biçimde karşımıza çıkarlar; üstelik iyi-kötü anılar olarak değil, somut gerçeklikler, politikalar olarak.

Stalinizm Kruşçev'in yaptığı gibi "kişi putlaştırması" başlığı altında toplanabilecek ya da Mao'nun yaptığı gibi yüzdelere ölçülecek bir düşünce olmaktan çok farklı. Bazı olumsuzluklara yolaçmış bir teorik yanlış olmanın epeyi ötesinde, teorik sonuçları da olan son derece pratik bir olgudur. Uluslararası işçi hareketinin uzun yıllara uzanan bir süre içinde maruz kaldığı bir dizi ihanetle ilgilidir; bu ihanetlerden, onların teorik kılıflarından veya teorik ifadelerinden oluşmaktadır. Bu ifadelerin pragmatik ve elektrik bir doktrin haline gelmesiyle yeni ve başka pratik sonuçlara varan sarmal bir döngü oluşturmaktadır.

Bu nedenle Stalinizmin gerçek bir hesaplaşma, adım adım sınıf mücadelesi içinde adım adım yapılacak pratik bir hesaplaşmadır. Eğer Stalin'in amaçladığı şey olsaydı, Ekim geleneğini sürdürenleri, yasaklanmış bir hafızanın bu emanetçilerini, yok etmeyi başarsa tarihi kendi yazdığı satsalara indirgeyebilseydi, herşeyi bir kenara bırakıp -sıfır noktasına da dönmeden- Yeni bir Amerika'yı keşfe çıkmaktan başka çare kalmayacaktı. Ama öyle olmadı. Sol muhalefet varlığını herşeye rağmen sürdürdü. Üstelik bir vakanüvisler ya da pasif emanetçiler topluluğuna dönüşmeden; devraldıkları teorik mirası dondurulmuş bir doktrin olarak değil, kıyasıya eleştirip öyle koruyarak; her yeni duruma yeni cevaplar getirmeye çalışarak (Faşizmin tahlili; SSCB'nin yozlaşmasının tahlili; devrimci örgütlenme ve enternasyonalizm anlayışlarının, program anlayışının geliştirilmesi; emperyalizmin yeni evresinin irdelenmesi vb.) sürdürdü. Bu yüzden bugün marksist teoriyle ilgili bir ciddi tartışmanın bir yanında bu geleneğin takipçileri var; bu yüzden gelişen her yeni kitle hareketiyle en kolay uyum sağlayan ve Stalinizmin büründüğü her yeni biçimi açığa çıkaran yine onlar.

Bu bakımdan Stalinizmin üzerinden atlamaya çalışan her çaba, sol muhalefeti de es geçmeye ve onunla birlikte, bu hareketin bugünle arasında bir dolayım kurduğu Ekim devrimini de atlamaya varıyor.

Stalinizmin krizinin derinleştiği günümüz koşullarında Stalinizmle hesaplaşma eğilimi yaygınlaşıyor; ama Stalinizmle gerçek bir hesaplaşma Sol Muhalefette de hesaplaşmayı zorunlu kıyor.

Birçok zorunluluk gibi bu da bazılarında can sıkıcı gelebilir; bana da elindeki muhayyel bir ipi çevirerek tarihsel olaylar üzerinde sekip durmak iç açıcı gelmiyor.

“Çağının Ruhu İçinde Yanmak”... Meyerhold

SİNA GİRİTLİ

RESMİ GÖRÜŞ VE YARATICILIK

Vsevolod Emileviç Meyerhold, Tiyatro Yönetmenleri Genel Kurultayı'nda yaptığı bu konuşmayla kendi sonunu da noktalamış oldu. Aslında o, çalışmalarına yönelik 'eleştirileri' yanıtlarken ve 'formalist' olmadığını ispatlamağa çalışırken, ister istemez, bir dönemin de panoramasını çizmiş oluyordu.

“Sonra bu adam (Meyerhold) birden ortadan yok oldu, o kadar. Hiç yaşamamıştı sanki. On yıllarca sürdürdü bu, hiç kimse Meyerhold'un adını ağzına almadı. Suskunluk dehşet vericiydi, ölümcüldü. Çok iyi eğitim görmüş olup da Meyerhold konusunda hiçbir şey duymamış nice gençler gördüm ben. Büyük bir mürekkep silgisi ile küçük bir lekeyi siler gibi sili-vermişlerdi Meyerhold'u...” (Şostakoviç. 'Tanıklık Tutanağı!' Anılar)

Meyerhold, kongrede dördüncü konuşmacı olarak sözlerine başlarken, düşüncelerine ve yaptıklarına, ne olursa olsun, en küçük bir hoşgörü payının ayrılmadığının bilincinde olmalıydı! Kendisine ilişkin yargıya resmî olarak varılmıştı çünkü: 'Tiyatroda formalizmin elebaşısı olan Meyerhold'un tüm çalışmaları, Rusya'nın büyük kültürüne ve Batı'nın ilkesiz burjuva sanatının önünde dize gelmektedir...'

Bu yargı, Meyerhold'un 'politik bir muhalif' olduğunu çağırıştırmaz. İnanmış bir devrimci olmasına rağmen onun tüm eylemi tiyatronun sınırları içinde kaldı. Tek 'şanssızlığı', ortaya koyduğu tiyatro anlayışıyla, 'resmî tiyatro anlayışının' çatışmasıydı. Buna rağmen, son yıllarında tek bir kayguyla sürdürmüştü çalışmalarını: Kendisine yöneltilmekte olan 'formalist' damgasından kurtulmak! Ama kurtulamadı! 'Bir yaşam' adlı oyundaki gerçekçi yorumu bu kez de 'maksatlı' bulundu... 'gerçeklerle daha iyi alay edebilmenin gereksesi'. Kaganoviç oyuna geldi. Oyundan hoşlanmadı. Oyunun ortalarında çıkıp gitti. Oyun yasaklandı, tiyatrosu kapatıldı.

'Formalizm', sözkonusu dönemin resmî söyleminde sık rastlanan bir jargondur. Bu kavramı felsefî anlamıyla algılamak gerek. Özellikle 1925'lerden sonra Sovyetler Birliği'nin resmî politikasına ve ideolojisine karşı ya da karşı kabul edilen -ayrısız ve her alanda- tüm unsurlar 'formalizm' ile açıklanır oldu: 'Sovyet halkına düşman, burjuva ideolojisinin anlatımı formalizm'dir ve parti formalizmin en küçük bir belirtisine karşı uyanık mücadelesini bir an bile durdurmaz!'

Ve 'bu mücadele' sayısız militan, ekonomist, bilim adamı, sanatçı gibi Meyerhold'a da 'aman vermedi'. Hem farklı bir tiyatro anlayışını savunuyor olması, hem de geçmişte bazı oyunlarını Troçki'ye ithaf etmiş olması onun 'ideolojik

“...Ancak tiyatro bir sanattır baydr... Sanat olmadan tiyatro da olmaz... Gidin ve görün tiyatroların durumunu. Tümünün ne kadar kötü, ne kadar birbirinin tekrarı olduğunu görün! Bir zamanlar bu tiyatrolarda yaratıcılık vardı, her biri birer volkandı bu toplulukların. Araştırılır, tartışılır, yanlışların üzerine gidilir, başarılı-başarısız çalışmalar ortaya çıkarıldı... Ve baylar, mucizeler gerçekleştirilirdi bu canlı ortamda.

Oysa bugün -izin verin de söyleyeyim- bugün... dünyanın ilgiyle baktığı bu tiyatrolar ne durumdadalar? Bu soru hiç geldi mi aklınıza? Onların, kendi gölgesinden korkan, silik, iç karartıcı, bayağılaşmış derecede ölçülü, şaşırtıcı derecede uyuşuk durumlarını hiç düşündünüz mü? Ve işte kaçınılmaz olarak, bu ortamda, yetenek ve yaratıcılık öldürülmektedir. Amacınız bu muydu? Eğer amacınız bu idiye -özür dilerim ama- bu korkunç cinayeti işlediniz! Formalizmi yok etmek gereksesiyle sanatı yokettiniz!

13 Haziran 1939

günahlarının' listesini oldukça kabartmıştı.

Meyerhold ve onun tiyatro anlayışı üzerine, kısaca: 1898'de başarılı bir genç olarak, Moskova Sanat Tiyatrosu'nda, Stanislavski'nin yönetimi altında çalışmaya başlayan Meyerhold, dört yıl sonra onun gerçekçi oyunculuk ilkelerine başkaldırdı ve kendi tiyatrosunu kurdu. 1901'de Çehov'a şunları yazıyor: “Çağının ruhu içinde yanmak istiyorum. Sahnenin tüm hizmetkârlarının yüce görevlerini artık farketmeleri gerektiğine inanıyorum. Kendi yüksek sınıflarının çevresinden çıkmayan ve toplumla ilgilenmeyen yoldaşlarıma çok kızıyorum. Evet, tiyatro bütün yaşama düzenimizi değiştirecek derecede güçlü bir araç, buna vargücümle inanıyorum”. 1917'ye kadar, simgecilikten başlayarak birçok deneysel çalışmalarda bulunan Meyerhold, kendi tiyatro kuramının temel taşlarını da oluşturmaya başladı.

Meyerhold, bir yandan da, kendi tiyatrosunda, biomekanik oyunculuk sistemini ve konstrüktivist dekor anlayışını geliştirdi. Agit-prop (uyarma ve propaganda) tiyatro türünün temellerini atan ilk yönetmen Meyerhold'dur. Özdemir Nutku'nun bir yazısında belirtildiği gibi, 'politik-

diyalektik tiyatronun gelişiminde, Piskator-Eisenstein-Brecht üçlemesinin kaynağında Meyerhold'u buluruz'. Bercht'in sonradan sistemleştirdiği 'yabancılaştırma' ögesinin kökleri, Meyerhold'un, "Bio-Mekanik oyunculuk tekniği ile toplumsal jeste gitme" ve "agit-prop" gibi kavramlarla açıkladığı tiyatro anlayışına uzanır: "Antoine'in, Brahm'ın, Stanislavski'nin, Gordon'un, Craig'in, Reinhard'ın, Jessner'in, Meyerhold'un ve Piscator'un denemeleri tiyatronun anlatım olanaklarını şaşılacak ölçüde zenginleştirdi...Vakhtangov ve Meyerhold, Asya Tiyatrosu'ndan kimi dans biçimlerini alarak başlı başına bir kareografi yarattı. Meyerhold köklü bir konstruktivizmi tiyatroya soktu. (Brecht. Epik Tiyatro)

Bir de Nazım Hikmet'i dinleyelim: "...Türkiye'ye döndüm ve İstanbul'un sanayi bölgelerinden birinde ilk işçi tiyatrosunu kurdum (1925) ...Bu tiyatrodaki rejisörlük ve oyun yazarlığı yaparken, Meyerhold'un, karşımızda seyirciyi etkilemede, onunla bağ kurmada yeni imkânlar açtığını hissediyorum... yazdığımız oyunları, Meyerhold'un tümüyle paylaştığımız tiyatro anlayışına göre sahneye koyuyorduk...

...İstanbul Tiyatrosu, Meyerhold'un yorum ve buluşlarını izleyerek "Müfettiş" sahneye koymuş ve bu oyun bizim yöneticiler için tahammül edilmez derecede ifşa edici olmuştu. Oyun, üç-dört temsilciden sonra yasaklandı. (Nazım Hikmet, 'Devrimin Hizmetinde'. Oyun Dergisi, Haziran 1979)

Ne ki, 1924'den sonra, 'Sosyal Realizmin' her alanda tek ve resmî görüş olarak kabul edilmesi, birçoğu gibi, Meyerhold'un da sonunun başlangıcıydı artık.

Sovyetler adına parti, parti adına tek kişi kültürel yaratıcılığı da kararlaştırıyordu:

Meyerhold, Hamlet'i sahnelemeyi tasarladığı sırada, oyun, sansürce yasaklandı. Gerekece oyundaki hayaletlerdi...çünkü 'sansür inanmıyordu hayaletlere'. Üstelik 'gerçek yaşamda biri Hamlet'i oynamaya kalksa ne olurdu?' Hem 'büyük öğretmen', bu konudaki görüşünü 'incelikle dile getirmişti' zaten: "Hamlet'i oynamak çok gerekli bir şey mi yani?"

Diğer Örnekler:

Artık dönem, 'büyük ütopyanın' geçmişte kaldığı, geçmişinse hiç varolmadığı bir dönemdi sanki. Buyruk ve sansür, toplumsal-politik-kültürel hayatın sınırlarını belirliyor, duvarlarını örüyordu. 'Devletin ve halkın yüksek çıkarları' eleştiriyeye, tartışmaya, fikir özgürlüğüne, yeteneğe, yaratıcılığa 'gerekli müdahaleyi' yapıyordu.

"Müzik denetlenmeye başlanınca, tüm müziğin yerini, Davidenko'nun 'Bizi ezmek istediler...istediler'i almaya başladı" diyor Şostakoviç, "Bu beş para etmez şarkı, solistler, korolar, viyolonselister, piyanistler tarafından seslendirildi. Yaylı çalgı dörtlülere bile çaldılar bunu. Senfoni orkestraları tarafından çalınma noktasına varmadı...kimi çalgılar -örneğin trombon- kuşkuyla karşılanıyordu çünkü"

Ehrenburg, 'bir gün, Stalin'in herkezi Kremlin'e çağırıldığını' ve şunları söylediğini anlatır: "Yalnızca iki yazış biçimi vardır. Ya Shakespeare gibi, ya da Çehov gibi yazmalısınız. Ben yazar değilim, ama olsaydım Shakespeare gibi yazardım...Sizlere Çehov gibi yazmanızı öneriyorum! Gidebilirsiniz..."

Sıralanan örneklerle ilgili olarak öznel yaklaşımlar ileri sürülebilir. Ama pozitif bilimler hiçbir öznelliğe yer bırakmayacak kadar kesindir. Lissenko olayı bu açıdan çarpıcı ve ilginçtir: Lissenko, çevre koşullarının değiştirilmesi ile buğdaş yetiştirilebileceğine dair bir tez ileri sürdü. Bilim adamları ise, genetik biliminin verilerinden hareketle, mekanik olarak çevre koşullarının değiştirilmesiyle istenilen ürünün elde edilemeyeceğini savunarak bu teze karşı çıktılar. Lissen-

ko'nun tezi resmî görüş olarak benimsendikten sonra, karşı çıkan bilim adamlarının başına gelmedik kalmadı! Kimileri ise, 'teorinin taraf tutması ilkesi gereğince, teori ile pratiğin, politika ile felsefenin birliğinin korunması için verilecek resmî talimatlara uyacaklarına'...söz verdiler.

Böylece iki bilim teorisi ortaya çıktı: Burjuva bilimi ve proleter bilimi. Tıpkı, burjuva sanatı ve proleter sanatı gibi. Sonuçta, Lissenko'nun tezi başarısızlıkla bitti ve Lissenko gözden düştü ama resmî tavır hiç değişmedi.

Örnekleri çoğaltmak mümkün. Hem de sayılamıyacak kadar...Politik alanda sayısız devrimci militanı yokeden çark, tiyatro, bilim, edebiyat alanlarında da tüm inanılmazlığı ile işledi...Yalnız Sovyetler Birliği'nde değil, Sovyet politikasının varolduğu her ülkede kendini gösterdi. Zoşçenko, Jilayev, Pasternak, Zemyatin, Glozunov, Mayakovski, Meyerhold, ve giderek Einstein'dan Nizan'a kadar geniş bir yelpazede ve sanat-kültür-bilim alanlarında bürokratik merkeziyetçi deformasyonunun sonuçlarını bulmak mümkün.

Sonuç:

Ekonomi alanında önemli bir bilim adamı ve etkin bir parti üyesi olan Varga, politik vasiyetinde şunları yazıyor: "...Sovyet toplumunun esasını oluşturan bürokratik merkezîyetçilik, zorunlu olarak sistemin ideolojik niteliğini de etkilemekteydi. Verili bir toplumsal sistemin ideolojisi, daima o toplumun gözünde sistemin olumlu yanlarını ülküselleştirir, olumsuz yanlarını örtbas etmek suretiyle bu sistemi haklı çıkarmak amacıyla yaratılır...Böyle bir toplumda fikir özgürlüğünün en ufak bir izine bile rastlanmaz! Böylelikle eleştiri ve araştırma öğelerinin sözkonusu yönetici ideolojide yeri yoktur".

Bu tahlilin doğruluğu artık şüphe götürmez. Ama -Varga'nın Sovyetler Birliği'ndeki konumundan olsa gerek- sorunu oldukça yumuşak bir dille ele aldığını söylemeliyiz. Bireylerin yokedilmelerinden başlayarak kitle kısımlarına varan terör ve ihanet; yaşanan tarihin -kitaplardan fotoğraflara kadar- tahrifatı (Alman-Sovyet saldırmazlık anlaşmasında, yazarlara nazi sözcüğünün yasaklanması; SBKB tarihinin yeniden yazılması gibi)...bu itirazımızı haklı göstermektedir.

En bireysel yaratıcılıklar bile, toplumsal formasyondan ayrı düşünülemez. Sovyetler Birliği'nde, özellikle 1924'lerden sonra kültürel alanlarda yaşanan sürecin de, toplumsal bilincin atomizasyonu ile ilişkisi açıktır.

Hemen belirtmek gerekir ki bu olgu ayrı bir yazının konusudur. Farklı biçim ve özelliklerde de ortaya çıkmış olsa (Çin'deki gibi), devrimini yapmış ülkelerde yaşananlardan çıkartılacak derslerin ortak teorik paydaları, sosyalizmi kitlelerin gözünde hayalete düşüştüren yanılşamayı parçalamanın ipuçlarını vermektedir. Ama bu sorunsal, öncelikle demokrasi ya da işçi demokrasisi (bir başka deyişle, 'burjuva diktatörlüğü' ya da 'proleter diktatörlüğü') bir tek soru ile yerine oturtulabilir: Ne kadar demokrasi? Kitlelerin kendi geleceklerini belirlemelerinin sınırı ve biçimi? Ve üçüncü olarak, bu sorulara verilecek yanıtlar, belirli koşullara ve belirli dönemlere bağlı olarak değişeceklerdir. İşte o zaman yaratıcılığın sınırları da, sınırsızlığı da belirlenmiş olacaktır.

İşte o zaman, geçmişten bugüne, bugünden yarına kurulacak bağlar, insanoğlunu, kendisini çevreleyen sorunları aşmanın olanaklarına kavuşturacaktır.

Ve Meyerhold...

2 Şubat 1940'da, Moskova hapishanelerinden birinde kurşuna dizildi.

“12 Eylül Sonrası Sendromu” Üzerine Bir Açık-Seçikleşme Denemesi

BÜLENT SOMAY

Nurdan Gürbilek ve Saffet Murat Tura'dan özür dileyerek başlayalım: İnsani/Toplumsal/Politik olgulara tıp terimleriyle yaklaşılmasına karşı olduğunuzu biliyorum. Bu konuda kuşkusuz yalnız değilsiniz, ama benim yakından tanıdığım sizler olduğunuz için özürü size yöneliyorum. “Küçük Burjuva hastalığı”, “yozlaşma”, “çürüme”, “can çekişen kapitalizm”, “sağlıklı/sağlıksız teori/tavır” gibi yüzlerce terimin sorgusuz sualsiz at oynattığı bir söylemden, bu söylemi baştacı eden bir meşruiyetten kurtulmaya çalışıyoruz. İnsan davranışlarını, toplumsal ve politik davranışları “iyi”nin ve “kötü”nün, hastanın ve sağlamanın besbelli olduğu bir tıp anlayışının terimleriyle açıklamaya karşı çıkıyoruz. İşin daha da beteri, bu netlikteki bir tıp anlayışı da o kadar sağlam basmıyor yere ayaklarını. İki kişilik aile biriminden uluslararası politikanın “zirvelerine” kadar her türlü komplonun vaka-i adiyeden olduğu bir dünyada “şüpheli/paranoid” kişiliğe “hastalıklı”, vurdumduymazlığa da “sağlıklı” demek oldukça güç. Aynı şekilde, parçalanmış ve davranışsal, kimliksel ve entellektüel açmazların egemen olduğu bir dünyada, uyum göstermeye çalışan kişiye “sağlıklı”, parçalanmışlığı kendi kimliğinde yaşayan “şizoid” kişiliğe de “hastalıklı/sağlam” nitelemelerine, politi-

kayı ve insan ilişkilerini de *bu* tıba indirgemek, kabul edilebilir bir davranış değil.

Gene de, ben *hangi bakış açısından kalktığımı belirterek* tıbbi çağrışımlı terimler kullanabileceğimi savunuyorum. İnsan vücudu açısından kanser hücreleri sağlıksız oluşumlardır. Oysa hücre

dan bakıyorum. Bu yüzden de benim vücudumda arz-ı endam ettiklerinde onları ilaçtan radyasyon tedavisine kadar her yolla yok etmeye çalışırım, buna hakkım vardır, tıpkı onların da beni yok etme hakları olduğu gibi. “Sağlıklı/sağlıksız” nitelemelerini taraflı ve öznel olarak kullanma hakkımın varlığı bir kere kabul edilirse, bu hakkı sonuna kadar da kullanırım. İnsanların kendi vücutları ve zihinleri üzerinde sınırsız egemenliğe sahip olmalarını talep eden bir görüş açısından bakıldığında, kapitalizm ve “yaşayan” sosyalizm denilen şey, birer sağlıksızlık belirtisidir. Bireylerin (tarihsel ve geçici bireylerin) kendi tarihsel ve bireylerarası koşulları içinde sınırsızca gelişmelerine engel oluşturdukları için sağlıksızdırlar. Bu yalnızca sözünü ettiğim bakış açısı için doğru. Yoksa “emek verimliliği”ni en yüce değer olarak kabul edeceksek, tabii ki kapitalizm de, “yaşayan sosyalizm” denilen şey de bu konuda sağlıklı, dev adımlar atmışlardır. Ezilenlerin, yönetilenlerin açısından baktığımızda Hitler ve Stalin birer zorbadır. “Ülke çıkarları” açısından Stalin başarılı bir devlet adamıdır.

ölçeğinde bu niteleme çok saçmadır. İnsan vücudunun uzmanlaşmış hücrelerine, uzmanlaşmış ve değişmez bir işlev bölümü içindeki organlarının hiyerarşisine karşı, kanser hücrelerinin haklı bir başkaldırı içinde oldukları söylenebilir. Kanser hücreleri uzmanlaşmamış, vücudun organik işbölümünü reddeden ve kendileri için varolan hücrelerdir, bu açıdan da herhangi bir kas ya da sinir hücreleri kadar varolma hakları vardır. Ancak ben onlara taraflı, ard niyetli bir açıdan bakıyorum, insan vücudu açısından

Benim bakış açım insan türünün süregitmesini, insan bireylerinin de ken-

di tarihsel koşulları içinde kendi vücut ve zihinlerini sınırsızca geliştirebilmelerini öngörüyor. Bu açıdan sinizm, köpeksilik, umutsuz alaycılık sağlıksızlıktır demektir.

Sendrom, bir arada ortaya çıkan hastalık belirtileri anlamına geliyor. "12 Eylül Sonrası Sendromu" ifadesini de, 12 Eylül 1980 sonrasında bazı solcu/devrimci/sosyalist kesimlerde ortaya çıkan bir dizi bence sağlıksız belirtiyi nitelikle için kullanıyorum. Bu belirtiler neler? (1) "Birey" terimiyle kamufle edilen "ben"i her şeyin merkezine koymak; (2) Sosyalizm ve marksizm kavramlarının radikal ya da utanç verici reddi; (3) Bu reddin ve yeni gündeme gelen "birey/ben" merkeziliğinin keskin, "en doğrusunu ben bilirim" tavrıyla, imanla, eleştiriyi kapalı bir şekilde savunusu.

İlk ikisini ayrıca tartışabiliriz, ama bu üçüncü belirti size bir şey hatırlatmıyor mu? Bence tas değişmiş, ama hamam aynı hamam. Dün marksizmi ve sosyalizmi keskin, "en doğru teori bizde (bende) diye, imanla, eleştirilere kulak tıkayarak savunular, şimdi aynı yöntemlerle reddediyorlar. Reddetmelerine bir çözüm yok. Bence sosyalizm bir öznel tercih sorunudur. Her kişi sosyalist olmamaya, ya da artık sosyalist olmamaya karar verebilir ve bunu savunabilir, propagandasını yapabilir. Bunda "sağlıklı" ya da "sağlıksız" bir yan yok. Çağımızda sosyalist ya da marksist olmanın kişilere dayattığı politik ve ahlaki açmazlar o derece büyük ki, insan bir noktada "davadan dönülebilir" ve bunun bir kurşunla ya da alaycı aşağılamalarla ya da "bilimsel" idam kararlarıyla vurulması gerekmez. Marksizmi ve sosyalizmi reddetmek kendi başına bir "sendrom" değil, bir belirti. Bu belirtinin bir hastalık belirtisi mi yoksa entelektüel bir iç hesaplaşmanın meşru sonucu mu olduğu sorusuna ancak diğer belirtileri değerlendirerek cevap verebiliriz.

Eğer bir "12 Eylül Sonrası Sendromu"ndan bahsedebiliyorsak, tabii ki bir "12 Eylül Öncesi Sendromu"ndan da bahsedebiliriz. Bu sendromun belirtileri nelerdi? (1) "Bilimsel Sosyalizm" terimiyle kamufle edilen "ben"i her şeyin merkezine koymak; (2) Sosyalizm ve marksizm kavramlarına iman; (3) Bir iman keskin, "en doğrusunu ben bilirim" tavrıyla eleştiriyi kapalı bir şekilde, sadece reçetede yazılı olanları okuyup gerisine aldırmanın savunusu.

Öncesinden sonrasına değişen pek az şey var aslında. Değişmeyen şey ise bir *insan tipi*, bir davranış ve inanç ahlaka

kı, davranış ve inanç estetiği. Bu değişmeyen ("değişmez olan" demek istemiyorum, isterseniz "şimdilik değişmeyen" diyelim) insan tipinin temel özellikleri acelecilik, özensizlik, benmerkezcilik, açık veya gizli anti-entelektüelizm, kendine güvensizlik, hoşgörüsüzlük ve otoritelik. Uzun bir liste oldu galiba, üstelik fazlasıyla kapsayıcı: hangimiz yakın çevremiz içinde bu sıfatların en azından birkaçıyla suçlanmadık, suçlanmayı sürdürmüyoruz. *Acelecilik* kendisini yetersiz bilgilenme, ya da görmezlikten gelme şeklinde gösteriyor. Bir an önce sonuçlara ihtiyacımız olduğu için kestirmeden gidiyoruz, bu yolculuk sırasında da sonuca varmayı geciktire-

Marksizmi ve sosyalizmi reddetmek kendi başına bir sendrom değil, bir belirti.

cek ama hayati birçok verinin ya üzerinden atıyoruz, hiç görmüyoruz, ya görmezden geliyoruz ya da kendi amaçlarımızı uygun olarak değiştiriveriyoruz. *Özensizlik*, "esasçılığın" bir ifadesi olarak ortaya çıkıyor. Varılan sonuçları o muhayyel "öz"lerinin, ifade biçimlerinden daha önemli olduğunu sandığımız için kestirmeden o "öz"ü ifade ettiğimizi sanıyoruz. Halbuki ifade ettiğimiz "öz" vardıığımız sonuçların basitleşmiş, cılızlaşmış, zenginliğini, çağrışımlarını ve çokyönlülüğünü kaybetmiş bir taslağı olmaktan ileri gitmiyor. "Sınıf mücadelesi" deyince akan suların durduğunu sanıyoruz, halbuki akan sular hiç de durmuyor. Anlık bir tartışmadan belki kurtuluyoruz, ama kendimizden kurtulamıyoruz. *Benmerkezcilik*, adı üstünde "ben" merkezilik. Dünyayı, sorunları, geleceği, diğer kişileri kendi gözlüğümüzden görüyoruz, kendi gündemimizi dünyanın gündemi, vardıığımız sonuçları, varılabilecek ve varılması gereken yegane sonuçlar olarak görüyoruz.

Anti-entelektüelizm, aslında belirli bir yarı-münevver, çok bilmiş "entelektüel" tipine tepki olarak lanse edilse de, gerçek anlamı bilgi düşmanlığıdır. Açık ya da gizli olur. Açıkça

"entel" düşmanlığı olarak ortaya çıkar. Her şeyi bilenlerin kerameti kendinden menkul "doğru"larının dışında kalan sonsuz bilgi alanlarında uğraşlara ya kıştırdıkları bir terimdir "entel". Çağımızın gerçekleri 19. yüzyıl ortasından 20. yüzyıl başlarına kadar olan sürede açıkça ortaya konmuştur, artık daha ötesini araştırmanın ne gereği vardır vs. Bu kendisini "baştan aşağı siyaset" diye tanımlayanların yaklaşımıdır. Kendisini bir şekilde "aydın" diye tanımlayanlar ise gizli bir anti-entelektüelizm yaparlar; ya da "gelenek" adına, her türlü yenilikçi yaklaşıma burun kıvrırlar, ya da yeni olan her şeyi sadece yeni olduğu için savunup geçmiş ünuturlar, geçmişle uğraşan herkese alaycı bir aşağılamayla yaklaşırlar. *Kendine güvensizlik*, bütün yaklaşımlarını ve iddialarını ya bir "üst"e, ya da bir "otorite"ye dayandırmak şeklinde ortaya çıkar. Kendine güvensizlik ne kadar büyükse otoriteye sığınma, dogmatizm de o denli büyük olur; aynı şekilde kendini savunma gereği de o ölçüde artar ve saldırganlık şeklinde belirir. *Hoşgörüsüzlük*, bütün bu saydığım yollardan geçerek varılan sonuçların, konuların güçsüzlüğünün, sallantılılığının ifadesidir. "Doğru"nun "tek"liğinden hareketle, farklı varguların tanımı gereği yanlış olması gerektiği görüşünün kızgınlığa dönüşen belirtisidir. Hoşgörüsüzlük, rekabete tahammülü olmayan yetersizlikten, benmerkezciliğin sabırsızlığı kadar değişen görüntülerde ortaya çıkabilir. Ve nihayet *otoriterlik*. Hem "otorite"lere, "üst"lere kölelik, hem de geri kalanlar üzerinde bir diktatörlük özentişi anlamında bütün bu saydıklarımın hayat bulma alanı otoriterliktir. Otoriter bir tavır, kendisini yerden bir santimetre yükselten bir kaldıraç bulduğu andan itibaren (ki bu kaldıraç bir dergi ya da gazete köşesi, kendisini dinleyen küçük ya da büyük bir kalabalık, kendisine bağımlı birkaç kişi ya da çıplak bir silah olabilir) aceleyle ve özensizce vardıği sonuçları kendine güvensizliğinden ve benmerkezciliğinden kaynaklanan bir hoşgörüsüzlükle uygulamaya koyar.

Herhalde gözünüzden kaçmamıştır, yukarıdaki değerlendirmenin kendisinde, saydığım kusurların hepsi bulunuyor (belki anti-entelektüelizm ve otoritelik hariç, ama bu da benim hüsn-ü kuruntum olabilir). Aceleyle, birçok verinin üzerinden atlayarak, ayrıntıları es geçerek, kendi bakış açımın dışında hiç

bir bakış açısı yokmuş gibi, hoşgörüsüzce yapılmış bir değerlendirme benimki. Kısacası, ben de kendi eleştirimin nesnelere biriyim. Kıssadan hisse: "Herşeyden şüphelen" sözünü bütün faaliyetlerimizin başına koymak gerek, "herşeyin" başına da kendimizi koyarak.

Bu kabataslak tarife çalıştığım insan tipinin ve bu tür insanların oluşturduğu birliklerin geçmişte ne denli tahripkar olduğunu örnekleriyle açıklamak uzun sürer. Sonuçta insanların birbirlerini öldürmelerine, birbirlerini yerleşik otorite kurumlarına ihbar etmelerine, en olmadık ayrıntılarda apayrı düşüp en büyük farkların olduğu yerlerde "güç dengesi" hesaplarıyla ittifaklar kurmalarına varmıştı işler. Ama bence en büyük felaket burada değil. Bunlar "çocukluk hastalığı" denilip geçilebilecek şeyler, üstelik sosyalist hareket de tabii ki yalnızca bunlardan ibaret değil. En vahim olan bu insan tipinin, bu *varolma biçiminin* birçok insanın kafasında "sosyalizm" anlamına gelmesi, en başta bu varolma biçimini bir dönem boyunca seçenlerin kafalarında. Bu inancın sonucu ne oluyor? Birincisi, bütün bu suçlar sosyalizmin sırtına yıkılıyor; ikincisi bu davranış biçiminin sorumluları daima "ötekiler" oluyor. Bu "insan tipi"nin belirli bir dönemin yaygın özelliği olduğu ve kendisi, bu tipe tipi tipına oturmayanlar da dahil sorumluluğun paylaşılması gerektiği unutuluyor. İnsanlar "sosyalizm" adını taktıkları davranış biçimini eski bir elbise gibi çıkarıp atıyorlar, kendilerini rahatsız eden insan tipinin de "ötekiler" olduğuna inanıyorlar ve sonuçta aynı insan tipinin bir başka modeli olarak yaşamlarını sürdürüyorlar. Sonuçta davranış biçimi, yaşam alışkanlıkları ve yaşam estetiği aynı kalıyor; reddedilenler zaten özgürce seçilmemiş, özgürce kavranmamış bir "ideoloji" ve eski ilişkiler, eski dostluklar, eski bağlantılar.

Bir örnek: Geçmişte sosyalizmin bolşevizmle özdeş olduğunu en kesin biçimde savunanların çoğu hâlâ aynı inançtalar. Tek değişen, eskiden ikisine de "evet" derken şimdi ikisine de "hayır" demeleri. Yani, demeye getirdikleri şu: "Kardeşim bu iş olacaksa böyle olur, ama madem sonuçları bu kadar kötü (özgürlüğümüz elden gidiyor, vs.) o zaman olmasın." Bu insanlar geçmişte bu özdeşliği sorgulayanları "evet" cephesinden eleştirir, veryansın ederlerdi, şimdi aynı şeyi "hayır" cephesinden yapıyorlar. Sap samana, keskinlik radikalizme, dogmatizm

"tavizsizliğe" karışıyor. Oysa radikalizm, dogmanın, keskinliğin bittiği yerde başlayabilir ancak. Keskinlik yüzeyeldir, radikalizm eşyanın köküne inmek, dünyayı köklerinden kavramak demektir. Dogmanın hayat bulması "tefsir" ile mümkündür, oysa her tafsir bir tavizdir. Özgürce varılmış sonuçlar ise tefsire yer bırakmazlar, yalnızca zaman içinde değişebilirler. Bu yüzden de "tavizsiz" olabilirler. "12 Eylül Sonrası Sendromu"nun temel özelliği "dogma"nın değişmeden kalması, yalnızca dogmacıların iman cephesinden red cephesine geçmiş olmalarıdır. "Red", "iman" kadar kısır bir konum. "Red"çilerin Marx'tan asla öğrenememiş oldukları şey ise, onu devrimci yapan en temel özelliklerden biri, olumsuzlamanın bir reddiye değil bir "kapsayarak inkar" anlamına gelmesi.

M arx'ın "kapsayarak inkâr" dediği şey bence devrimci düşüncenin temelidir.

Marx'ın *Aufhebung*, onun anglosakson çevirmenlerinin kendilerini ve dillerini zorlayarak *dialectical negation* dedikleri şey, bence devrimci düşüncenin temelidir. Olumsuzlama hem bir kapsama, hem bir red, hem de bir "ötesine geçme" çabası olmak durumundadır. "Ya O, ya Bu" değil, "yalnızca o değil, bu da" anlamına gelmelidir. Devrimci düşünce dünyayı değiştirmeyi öngörür. Bu aynı zamanda dünya, sosyalizm, gelecek ve kendimiz hakkındaki tasarımlarımızın da değiştirilmesi demektir. Oysa reddetmek dünyayı ve tüm bu tasarımları kendi haline bırakıp onların karşısındaki kendi konumumuza değiştirmek anlamına geliyor. Benim "sağlıklı olduğundan" kuşku duyduğum şey tam da bu.

Başka bir soru önem kazanıyor bu

noktada. "12 Eylül" neden bir milat gibi öne sürülmekte? Haklı bir soru. Bence "12 Eylül Sonrası Sendromu" 12 Eylül'den önce başlamıştı. Kendilerinde "nesnel, bilimsel doğruluk, haklılık" vehmedenlerin, bu haklılıklarından kuşkuya düşmeleriyle birlikte başlamıştı. Dünya ve kitlelerin hareketi onların öngördüğü yolda değişmiyordu. vadedilmiş zafer gelmek bilmiyordu. Devrimcilikten ilk fireler böyle başladı. Korkudan değil, "bilimsel sosyalizm" in, o yanılmaz vadedici yanılması ihtimalinin ortaya çıkmasından ötürü. Dogmalar sarsıldı, dogmalar terkedildi, "dogmacılık" değil. Nesnel, bilimsel doğrular güme gitmekteydi, kitleler kendi kurtarıcılarını yalnız bırakmakta, onlara karşı kayıtsız kalmaktaydılar, hattâ neredeyse düşmanca davranmaktaydılar. Türkiye solunun önemli bir kısmı tefsirlerini değiştirerek imanlarını saklı tuttu. Suçular arandı, bulundu, "diyalektik" süreçler yeniden keşfedildi. Başka bir önemlice kısım, artık imanları yeni tefsirlere dayanmadığı için daha derinden sarsıldı. Arkalarından "nesnel bilimsel doğrular"ın desteği çekilenler kendilerini yalnız ve güçsüz hissettiler. "Muhtaç oldukları kudret" kendi dışlarındaki bir nesnelikte, onlardan önce tartışmasız bir biçimde kanıtlanmış doğrularda, gelişme çizgilerinde, *geleceği bilinen* bir gelecekteydi. Şüphe imanı boğdu. Artık ya güçlerini kendi irad ve muhayyele yeteneklerinden, özgürce, merak ederek, araştırarak vardıkları doğrulardan alacaklar ve kendi vargılarını yalnızca kendi güçleriyle destekleyeceklerdi, ya da vazgeçeceklerdi. Çoğu vazgeçti. 12 Eylül işte bu anlamda, devrimci düşüncenin yalnızlıkla verdiği bir sınav oldu. Eskiden kendi öznel varlıklarını, "özel hayatlarını" kendi devrimci kimlikleri, inançları ve yargılarıyla iki ayrı ve kilitli mekanda yaşatabilenlerin bir yol ayrımına gelmesiydi 12 Eylül. Herşeye rağmen varlığını sürdüren nesnel doğruların olmadığı, doğruların ancak biz onları doğru kıldıkça varolabileceğinin hissedilmesi ve bunun getirdiği panik duygusuydu.

Eskiden nesnel doğrular ve kesin bir gelecek vardı. Umut yoktu (geleceği kesin olarak bilinen bir şey umut edilebilir mi?). Çoğu devrimci için bu durum hâlâ sürüyor. Şimdi önemli bir kısım için *hiçbir doğru yok*, hiçbir olasılık yok, dolayısıyla umut gene yok. Oysa sırtımızı tartışmasız, zaten kanıtlanmış, nesnel gerçeklere dayamadan da, kendi tasarladığımız ve tasarımlarımızı paylaşarak gerçek olmaya doğru ilerletti-

ğimiz bir hedefimiz olabilir. Tabii ki çok tehlikeli, kırılğan bir nokta bu. Kendi öznelliğimizi, yanılabilirliğimizi kabul ederek, değışmeye ve değıştirilmeye açık olarak yola çıkmak; yolun sonunu kesin olarak bilerek, elimizde değışik ölçekli haritalarla, daha önceden o yoldan gidenlerin direktifleriyle yola çıkmaktan çok daha zor ve güvensiz. Ama yolun sonunu bilmek artık bir yanılısama, haritalar ya sahte ya da yanlış, önümüzdeki yol ise daha önceden gidenlerin yolundan çok farklı. Aynı haritalarda, aynı hedefte, aynı direktiflerde diretenlerle beraber yola çıkılabilir, ama varılacak yer apayrı olacak, yolların nerede ayrılacağını ise bugünden kestirmek zor. "12 Eylül Sonrası Sendromu" o kesin hedefli, belli yola çıkacak imanı kaybetmek, ama haritasız yola revan olmanın güvensizliğinden ise korkmak, bu yüzden de şöyle ya da böyle "hareket etmeyi" savunana karşı bir red cephesi açmak demek.

12 Eylül sonrasında sosyalizmi bu yoldan geçerek reddedenlerin kaderi tabii ki dönüşsüz değil. Önümüzdeki dönemde aynı cepheden "sosyalizme" doğru yeni bir akın başlayabilir. Yani aynı yaşam ahlakı ve estetiği gene saklı tutularak, yeniden "sosyalist" olabilir bu insanların çoğu. Kendileri ne kazanırlar bilmiyorum, ama benim anladığım anlamıyla "sosyalizm" çok bir şey ifade etmiyor, kendine "sosyalist" diyenlerin sayısı da. Gerçek adımlar kendi özgür düşüncelerinin *kendileri için* yaratacağı sonuçlardan korkmayanlar tarafından atılacak ("yerleşik güçlerle düşeceği çelişkilerden korkmayan" demiyorum, o kadarını çoğumuz zaten kavradık). Bu insanların sayısı 12 Eylül'den sonra biraz arttı (düşünme vakti buldukları, kaçmaktan kovalamaya biraz fırsat buldukları için), ama "gelenek" adına, dogmalar ve hazır reçeteler adına konuşanların kolay leke sürme fırsatı bulamamaları için "12 Eylül Sonrası Sendromu"nu bu insanlardan kesin bir biçimde ayırmak istedim. Bu tür sağlıksızlıkları bir yana bırakarak gelişebilirse eğer, böyle bir radikal/özgürlükçü anlayış kendini belki de marjinallikten kurtarır. O zaman bu insanların kollektif iradesi "sosyalizm"i yeniden tanımlayıp bu ismi mi kullanır, yoksa kendisine yeni bir isim mi bulur bilemiyorum. Ama 12 Eylül sonrası anti-sosyalistleri ile "gelenek" adına konuşanların aynı teşhiste, aynı dogmada buluştukları bir gerçek. Yalnızca aynı yere, birisi artı uçtan öteki eksi uçtan seyrederek geliyor. Bizim yerimiz ise o yer değildir.

Bariş Yılıının Ardından

Av. AYDIN ERDOĞAN
ANKARA

G eride bıraktığımız 1986 yılının Birleşmiş Milletler'ce "BARİŞ" yılı ilan edildiğini edildiğini herkes biliyor. İnsanın gönlünde sıcaklık uyandıran "BARİŞ" sözüne, iki büyük paylaşım savaşını 30 sene içinde yaşayan dünyamız, büyük, tılsımlı anlamlar yüklemeye çalışıyor. Kavrama yüklemeye çalışılan büyük anlama karşın, soyut olarak ele alındığında hoş gelse de somuta indirgendiğinde, gerçeğe uygun olmadığı anlaşılıyor.

Her şeyden önce, işgücünü satmaktan başka bir şeyi bulunmayanlarla emeğin ürettiği değerlere el koyanlar arasında bir barıştan söz etmek, varolanın, yani yaratılan artı değerın yağmasının sürmesini kabul etmek demektir. Siyasal anlamda da üstyapı kurumlarında sömürülenler lehine hiçbir değışikliğin olmaması demektir. Böyle bir barışın kimin için savunulabilir olduğu açıktır. Tarihin gelişim yasaları bu tür bir barışın mümkün olmadığını kanıtlamıştır. Geçtiğimiz yıl içerisinde yaşayanlar da sömürülenlerden yana, benimsenebilir, savunulabilir olan barışın olanaksızlığını ortaya koymuştur.

Şili'de Pinochet rejimine karşı artan direniş, Güney Afrika'da ırk ayrımına

karşı giderek güçlenen savaş, Pakistan'da Ziya'nın diktasını sarsmaya başlayan eylemler ve daha birçok ülkedeki sınıfsal eylemler tek tek ülkelerde varolanın sürdürülmesinden başka bir anlam taşımayan "barış"ın yürümediğini göstermiştir.

Ülkemizde, emekçilerin, ekonomik, sosyal, siyasal haklar alanında hiçbir şey söyleyememeleri, örgütlenmeleri, lütüf olarak görülen kırıntılarla yetinmeleri iç barış olarak adlandırılmaktadır. Emekçilerin siyasal alternatif oluşturmalarının, ekonomik sosyal haklar uğruna mücadele etmelerinin önündeki çok engelli hukuksal durumuna rağmen, zoraki suskunluğun, çatlamaya başladığı görülüyor.

Siyasi talepler içermemesine, çeşitli ekonomik isteklerde bulunulmamasına rağmen, yıllarca süren devletçi, devlet destekli güdümlü sendikacılığa rağmen, Türk-İş'in eylemleri bile Özal iktidarının iç barış konusundaki tutumunun sömürünün artarak sürmesi anlamına geldiğini ortaya çıkarmıştır.

Emekçiler için bu barış sürekli yoksullaşma, satınalma gücünde artan bir düşme, hak arama olanaklarının elinden alınması, yasal hakların kullanılmaz hale gelmesi, temel hakların kağıt üzerinde kalması anlamı taşımıştır.

Bu parlak "Barış"ın artık alışıldığı gibi sürmeyeceğinin çok sayıda belirtisini geçtiğimiz yılda bulmak mümkündür. Grev yasakları ve grevin işlevinin

yok edilmesine karşın alınan grev kararları, işçi kuruluşları arasında duyulan dayanışma isteği (taşındığı zaafırlara rağmen), öğrencilerin baskılara ve anti-demokratik eğitim sistemine karşı haklı eylemleri, işkence ve diğer İnsan Hakları ihlallerine karşı demokratik eylemler, zoraki, "kutsal barış"ın olanaksızlığını ortaya koymuştur.

Bu arada Barış yılında Barış Davası sanıklarının yargılanması sürdü. Mahkeme kararını Yargıtay bozdu, mahkeme aynı cezayı yeniden verdi. Keza DİSK davası da Barış yılında emekçi önderlerinin mahkumiyeti ile bitirildi.

Uluslararası alanda, "Barış" yılının ne kadar "derin" anlamlar taşıdığı ise çok çarpıcı olarak ortaya çıkmıştır. Dünya barışının jandarmalığını üstlenen ABD ve SSCB "barış" uğruna ne yapmadılar.

ABD, tutumundan rahatsızlık duyduğu Libya'da saldırdı. "Terörist Devlet" olarak adlandırdığı Libya'yı cezalandırmak için, uluslararası kurallara göre dokunulmazlığı bulunan, hiçbir koşulda yargılanamayacağı, dava edilemeyeceği kabul edilen devlet başkanları hakkındaki kuralı da çiğneyerek, Kaddafi'yi öldürmek için sarayını bombaladı. Küçük çocuklarla birlikte masum insanları katletti ve arkasından barışa hizmet ettiğini açıkladı.

Nikaragua'da seçimle işbaşına gelmiş Sandinist yönetimi yıkmak için parlamentosundan kanun çıkaran ABD, savunmasız köylüleri katleden ülke sanayini yoketmeye çalışan Kontra'lara yardımını artırdı ve bununla Orta Amerika'da "Barış"ı kurmaya çalıştıklarını söyledi.

Son yılların barışçı çabalarından en yoğun payı almayı sürdüren Orta Doğu, pay almada hiçbir cimrilikle karşılaşmadı. ABD-İsrail İttifakı Filistin'de kan akıtmayı sürdürdü.

ABD'nin Orta Doğu Barış'ına katkıda bulunmak için İran'a, ülke parlamentosu yasakladığı halde, el altında silah sattığı, paralarının da meşru yönetimleri yıkmada kullanıldığı anlaşıldı.

Tüm dünyadaki tepkilere karşın, ABD, Güney Afrika ırkçı yönetimine olan desteğini de sürdürdü.

SSCB ise barış maratonunda Gorbaçov'un "Barış Show"daki yeteneği ile dünya kamu oyu önünde, ABD'ye fark attı denebilir. Ancak barış uğruna yapılan bu söylenenler Afganistan'da halkın tepesine yağın bombalarda bir ek silme sağlayamadı.

Barışı sağlamak için yapılan ABD-SSCB pazarlığı, dünyaya yüklenen ve

yaşamı Birkaç kez yoketmeye yetecek miktardaki nükleer silahlarda bir ek silme sağlayamadığı gibi, yeni bir silahlanma yarışının başladığı da görüldü.

İran-İrak Savaşı'nın, yengi getirmeyecek bir çatışma olarak sürmesi için ABD-SSCB tarafından sağlanan denge "Barış" yılında da bozulmadı.

Batının insan hakları ve barıştan yana ülkelerinden İngiltere ABD'nin yap-

ranmayacaklarını açıkladılar ve uygulamaya başladılar.

Bulgaristan, "Sosyalist" barışı sürdürmek için zoraki asimilasyon politikasını hızlandırdı. Ülkesinde zencilere ikinci sınıf insan politikası uygulayan ABD'de Bulgaristan'daki Türkler'in avukatlığını üstlendi ve insan hakları savunuculuğunda en önde yer aldı.

Bulgaristan'daki insan haklarının ihlalini bütün dünyaya duyuran, Türk hükümeti, Türklükle ve Türk kültürüyle uyuşmayan kişi, köy, kasaba, semt, sokak ve isimlerini değiştirmeye devam etti.

İşte barış yılında, ulusal ve uluslararası alandaki önemli barış etkinliklerinden bir bölümü bunlar.

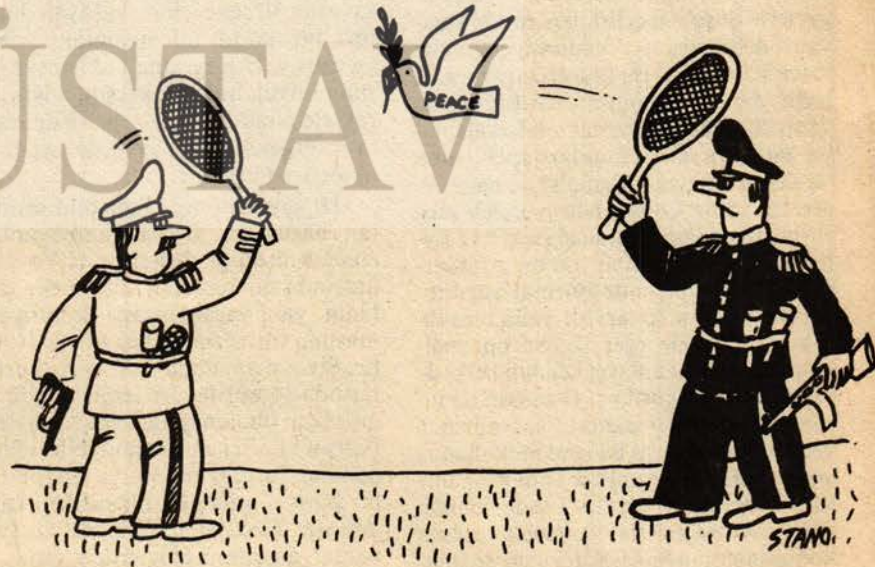
Belki tüm çabaların içinde, bir gün- lük de olsa, silahların kısmen susmasını sağlayan Papa'nın girişimi yıl boyunca sürdürüldüğü söylenen çalışmalar- dan daha etkili oldu. Hiç değilse o gün daha az insan öldü.

Ekonomik, sosyal, sınıfsal temelleri ele alınmadan BM'lerin yıllara "ad" takmasının bir anlam taşımadığı da bir kez daha anlaşıldı.

Emekçi iktidarını amaçlamayan sınıflarüstü bir "barış" anlayışı olsa olsa eylemlerin sömürülerinin ve emekçilere karşı saldırılarının maskesi olabilir.

Ekonomik sosyal, sınıfsal temelleri ile alınmadan yıllara ad koymak anlam taşımaz.

tığı her şeyi onayladı. Libya'nın bombalanmasında ülkesindeki hava alanlarını kullandı. Tüm batılı ülkeler bir- takım eylemlerden yararlanarak, baskı, işkence ve zulümden kaçan insanların iltica isteklerine karşı cömert dav-

Birlik Kimlerle? Ayrılık Kimlerle?

UYGUR AYDIN

Ülkemizde "Sosyal Demokrasi"ye yeniden bağlanan umutların 70'li yıllara oranla çok daha hızlı bir süreçte çözülmesi, Birleşik bir Sosyalist Parti sorunsalını, yığınlar perspektifinden çok daha acil bir şekilde gündeme getirmektedir. SODEP deneyimiyle bir ileri sıçrayış yapan "Sosyal Demokratlar"ın yeniden geleneksel peronist parti yapılanmasının içine hapsolmaları, "peronist yapı" devrimcilerinin de kitleye söyleyecek birşeylerinin olmaması bir yana; bunların en azından 12 Eylül operasyonlarının suç ortağı olmaları, "sosyal demokratları" teslim alan paşa partisi "ilericilerini" yığınların gözünde güvenilmez kılmıştır. Yığınlar karanlık labirentlerde hem ışıksız, hem kılavuzsuz kalmıştır. Kendilerine "sol" diyen partilerin yığınların önüne yeni tip örgütlenme, yeni tip eylem biçimleri, yeni bir ekonomik ve siyasal alternatif sunamaması; kitleleri, düzen partileri arasında panik halinde anlamsız kaymalara sürüklemiştir.

Yığınlar Türkiye'de savunmasız kalmışlardır, aç kalmışlardır; kuşku ve yılgınlık halâ insanlarımızın üzerinde bir karabasan gibidir. Yıgınsal örgütleri parçalanan bireyler ise, "gemisini kurtaran kaptan" havasına sürüklenmektedir. Kısacası hem ekonomik yıkım, hem demokratik yıkım, hem psikolojik yılgınlık insanlarımızın üzerinde bir kâ-

bus gibidir. Kendilerine "sosyal demokrat" diyen, aslında "sosyal demokrasi" kavram ve işlevlerini katleden iki parti de, yığınlarda güveni, coşkuyu, umudu yeniden yaratacak yığınlar içinde- bir çalışma biçiminden özellikle kaçınılmaktadırlar. Bu kâbus ortamında tutunacak dalları toptan kırılan yığınlar, irticanın yemi olmakta, bir "hak-iş" 150.000 üyeye ulaşmaktadır.

En akli başında insanlarımız, bu 150.000 üye sorununu kara kara düşünecek yerde, "sınıf fetişizmi" içinde bunda bile keramek aramaktadırlar. Zemin 4. sayısında "... hem Hak-İş'in kendisi, hem de bu konfederasyondaki muhalefet kanadı Türk sendikacılık hareketinde yeni bir ses ve yeni bir odak oluşturma yolunda. Bu bakımdan sosyalistlerin izlemesi gereken bir süreç bu." diyerek bu yapılanmaya olumlu bir çerçeveden bakmaktadır. Halbuki "M.Er" biraz ilerde, "sınıf sendikacılığının ve kitle sendikacılığının bizde bir karşılığı yoktur" demektedir.

Sanki Marks, en başta Hegel Diyalektikini maddeci diyalektığe keyf için dönüştürdü!?!.. Sanki dinsel işçi örgütlenmeleri tarikatlardan, tarikatlar da Kuran'dan bağımsız; Kuran ise korku ve edilgenlik üzerine yükselen bir iktidar anlayışının anayasası değilmiş gibi!.. Şu hiç unutulmasın: İran'da kitlelerin düzene karşı eyleme sokuluşunda keramet arayıp mollaların eteğine yapışanlar, sonunda ayaklarını sehpa da, boyunlarını ipte buldular!.. Ve en önemlisi kendi içinde bir rönesans ge-

çirmiş hıristiyanlıkla, içtihat kapıları yüzlerce yıldır kapalı tutulan İslâmiyet arasında paralellik kurmak mümkün değildir. İslâmi iktidar anlayışı, insanlığın kazandığı her türlü yapılanma ve değerleri, ortaçağ karanlığına hapsedmeye dayanır. Bu amacına ulaşmak için ise; burjuva devletin ve militarizmin kitle gözünde antipatisinden yararlanarak; sol'un kullanması gereken slogan ve ekonomik taleplerle yığınları lâik devleti hedef seçerek harekete geçirir; iktidarı ise, klasik laik burjuva devlet yapısından milyonlarca kez daha gerici olur. Bu nedenle İslâmcı hareketlerle (bunlar işçi örgütleri de olsa) eylem birliği yaparak burjuvaziye karşı geçici yol arkadaşlığı düşünmek yerine, tam tersine laik bir sivil toplum için, laik burjuvaziyle, örgütsel bağımsızlığımızı ve eylem alanlarını koruyarak *sadece bu amaçla sınırlı* eylem birliği yapılabilir. "Sınıf mücadelesi" adına orta çağ kafasıyla yol arkadaşlığı, hareketi mollalara satmayı getirir. Yeniçağ'a karşı Ortaçağ'la birleşilmez.

İşte Sosyalist Parti; irticanın bu denli kitlesel destek kazandığı, çeşitli okullar ve kurslar sayesinde yeni tip bir genç "aydın-okumuş din adamı"(!?) kuşağına sahip olduğu; dini demokratlaşmaya barikat olarak geliştirmeye çalışan burjuvazinin ve militarizmin şimdi yattığı canavara saldırarak ve özellikle militarizmin yeniden demokrat kesimlere şirin görünmeye çalıştığı bir ortamda kurulacaktır. Parti, irticai örgütlenmelere, militarizme, atomize olmuş kitlelere ve stalinist örgüt yapısını aşama-

miş "solcularla" dolu bir ortama rağmen kurulacaktır.

Hakim sınıflar kitleleri parçalayıp yıldırarak; dinci çevreler de bu yığılılığı dinsel umuda çevirerek yığınları kullanmaktadırlar.

Birleşik Sosyalist Parti'nin de işi yığınlarıdır. BSP, bir işçi-kitle partisi karakteri kazanmadığı, bu temel üzerinde yapılmadığı sürece, birbirini yiyen aydın hizipler topluluğu olarak kalacaktır. Parti, kitleyle içiçe, onların olumsuz duygularını tersine çeviren; burjuvazinin-militarizmin ve irticanın aksine, yeniden güven ve umut duygularını yeşerten; kitle içi öz-örgütlenme ve küçük çaplı demokratik-sivil eylem biçimlerini geliştirme yöntemlerine girmelidir. Öz örgütlenme biçimleri, iktidarı alan Sosyalist Parti'nin dayanacağı öz yönetim organlarının embriyonu olacaktır. Ulusal demokratik konseylere dönüşebilecek bu sınıf içi organlar, sınıfı hem irticai gelişmelere hem de burjuva etkilenmelere daha duyarlı kılacaktır. "Sosyal Demokrat" geçinen partilerle özellikle doldurulmayan kitle muhalefeti alanı, BSP'nin olmazsa olmaz yapı taşları olacaktır.

"Önce sosyalist iktidar, sonra sosyalist temel" ya da "hayır önce sosyalist iktidar için ulusal özyönetim organları sonra iktidar" tartışmasında iki ayrı kutup çizgisine düşmek yerine; bu iki uğraşın içiçe yürümesi gerektiğinin vurgulanması gerekir. Ama yine de öncelik istenirse, sınıfı örgütlenme ağlarıyla kucaklamayan bir BSP ile iktidar alınabilir ama iktidar olunamaz derim. Amaç iktidar olmaktır.

"Önce iktidar" düşüncesinin en gerici ve en iğrenç biçimi Stalin tarafından savunulmuştur: "Biz burjuvazinin yarattığı baskı organlarını ve yasalarını alıp, burjuvaziye karşı kullanacağız." Bizim böyle bir "devrim" anlayışıyla, böyle bir iktidar anlayışıyla, böyle bir mücadele anlayışıyla birarada olmamız ve bırakın parti içinde birliği, eylem içinde birlik bile yapmamız mümkün değildir. Birleşik Sosyalist Parti yeni bir baskı türü kurmak yerine, azımsadığımız ve sadece belirli bir azınlık tarafından kullanılan bugünkü özgürlükleri milyon kez geliştirip derinleştirerek kitlelere yaymakla yükümlüdür.

Sosyalistlerin birliği adına, Stalinist örgütlenme anlayışını aşmamış siyasi gruplara "demokratik sosyalist" örgütlenmeyi anlatıp onları "ikna" edip çekmek yerine; öncelikle bürokratik parti anlayışını şu veya bu oranda yırtmış kişi ve gruplarla çalışma ve kitleselleşme

yolları aranmalı. Mevlana tekkesi mantığı: bir yandan doğacak "parti"nin bir "cephe örgütü", bir "töb-der" olmasını getirecektir ki, doğuştan bir hadımlaşma da bu örgütlenmenin baş özelliği olacaktır. Parti içinde çok değişik örgütlenme anlayışların yanı sıra hızlı parçalanmaları getirecek; parti bir güvensizlik bulutu içinde doğmuş olacaktır. Parti içinde çeşitli kanatlar, eğilimler, hizipler ve hattâ her hizbin ayrı ayrı yayın organı olur ama, parti içinde ayrı ayrı partileşmeler olmaz. Asgari normlara uygun, asgari bir örgütlenme, iktidar ve dış politika anlayışı birliğine ulaşamamış parti, içinde atomsal parçalanmaları taşıyacaktır. Kanat ve hizip hakkı, parti içinde partileşme hakkına indirgenemez.

Ancak, kitlelerden kopuk kanat ve hizipler hızla kendi içlerine kapanırken, varlığını da diğer eğilimlere düşmanlığı körükleyerek sürdürür. Bu nedenle

Kanat ve hizip hakkı, parti içinde partileşme hakkına indirgenemez.

parti, kitlesel anlamda yapılanırken, bu yapılanmayı "çok üye yazmak" gibi edilgen bir konuma indirgemek yerine: sınıfın içinde demokrasi ve özgüven adacıkları yaratarak, bu yöntemlerle üye yapılanmasına gitmelidir. Eylemli üye ile, örgütteki hizipler arasında kemikleşmeler olmaz, hizipler arası kan-dolaşımı olur. Bunun da panzehiri, BSP'nin İşçi Kitle Partisi temelinde yükselmesidir. Böylece, partide hizipler değişmeyen tek tek bireylerin, statik grupların mevzileri değil, olaylara göre oluşacak fikirlerin değişken mevzilenmeleri olur.

Gruplar, hizipler derken TİP (B.Bo-ran'ın Tip'i)-TSİP-TKP türü hareketlerle, yani "dünya sosyalist sistemi" mantığıyla aynı parti içinde var olmak anlayışını savunmak mümkün değildir.

Otoriteye tapma eğilimi, en çok aptallar arasında yer bulur. Sağcının ap-

talı faşist ya da yobaz olur; solcunun az gelişmiş de Moskova ya da Çin yanlısı. Aralarındaki fark, kâbelerinin ve dinlerinin değişmesidir. Bu hareketler, yandaşlarını düşünmeye değil, kabul lenmeye şartlandırır. Düşünme yerini, inanca bırakmıştır. Bu tip bireylerde özgüven, gelişme çizgisini, çok "bilen" yüce gücün hakimiyet alanları lehine kısmıştır. Falanca ya da filanca "çok yaşa" slogan ve mantığı; düşünen ve eleştiren beyinleri iğdiş etmeye ve otoriteye tapma eğilimine tekâbüle eder. İğdiş edilmiş beyinlerle oluşturulacak parti de tabii ki hadım doğacaktır.

Ve böyle bir partiyle iktidarın "fet-hedilmesi"! Nikâh işçi sınıfının boynunda, bilmem neler de parti bürokratlarının boynunda. Böyle iktidarsız iktidar olmaz olsun. (Sayın Perinçek'in önerdiği anlamda iktidarlı olacağıma, "troçkistler"! gibi iktidarlı "muhalefet" olurum daha iyi).

Ancak, insanlara ve birçok siyasi harekete, bunlar hâlâ altı yıl önceki konumlarındaymış gibi yaklaşmak, sekter ve metafizik bir anlayıştır. Eski köprülerin altından çok sular geçti. Çin'in Moskovalaşması ve dünya devrimci hareketleriyle bağlarını kesmesi, birçok hareket ve insanı yeni yeni arayışlara itti. Eski fikirsiz kabuklarını düşünsel olarak zorlayan hareketlere, gerekirse liderleriyle beraber ve onların başının üzerinden seslenmek gerekir. Bu seslenme de kitle içinde ortak çalışma biçimleriyle olur.

80 öncesinin gözlüğüyle Doğu'ya bakmak, TKP anlayışının ekmeğine yağ sürmek olur. Bir çağrısıyla 2000 kişilik taraftarını salonlara dolduran hareketi birtakım duygusal yargılarla dışlayamayız. "Doğu Avrupa'da Sosyalist Muhalefet"i çeviren H. Spatar'la, "Tekelci-Bürokratik Sosyalizm"i çeviren Doğu Perinçek'i Aydınlik'ta yazı yazan Perinçek'le nasıl kıyaslayabiliriz. Değişmeyen tek şey değişimdir. Olacaksa bu hareket Perinçeklerle, Aybarlarla ve daha soldaki bağımsız sosyalist hareketlerle olacaktır. Adam troçkizmin kırıntılarıyla felsefe yapıp "troçkistlere" (ne demekse) saldırıyorsa, bu benim sorunum değil; o kişinin kendi çelişik kargaşaya yumağıdır. Bu arkadaşlardan kopmak değil, bu iş bunlarla olmaz demek değil; ısrarla bu arkadaşları geçmişlerinin muhasebesini yaparak bugünkü yerlerini somutlatmaya çağır-mak gerekir. Bu nedenle "Saçak çevresi bu tartışmaların dışında olacaktır... Şimdi Saçakçıların partisi dışında İşçi Kitle Partisi gibi bir oluşumu gözecek

gerçek bir Birleşik Sosyalist Parti'nin oluşturulması... gündemdedir" diyen Emin Tanrıyar'la ve "Bu çizginin yer alacağı bir parti, sosyalistlerin birlikte hareket etmelerinin önünde önemli bir engeldir" diyen İlk Adım dergisini anlamakta güçlük çekiyoruz... "Bütün hareketlerin dışladığı bu hareketle birlik olunmaz" deniliyor. Kimin kimi dışlamaya hakkı var? "Ordu gençlik eleme milli cephe" deyip eylemde keskin, özde gerici düşüncelerle gençleri ve yığınları "Milli Cephe"lere kırdıranların

Bizim, "serseriliği" seven insanlara değil, dengeli bireylere gereksinimiz var.

mı? "Suni denge" teorileri üretip kitlelerin dengesini bozup, kitlelerden yalıtılanların mı? Kitle karakter kazanma sürecine girmiş, 1965 TIP'ini orasından burasından kemirip yığınları orta solcuların peşine takanların mı? Kimse kendi günahlarını aklamak için, başkalarının günahını kalkan olarak kullanmasın! O "görkemli örgütleri" bir yumrukta tuzla buz olanlar; başkalarının parçalarını sayarken kendi kırıklarını da toplasın. "Sosyalist Sistem" edebiyatı dışında kalanlar, hepimiz, önce eteğimizdeki taşları dökelim; hatalarımızı en sert biçimde tartışırken partimizi de elbirliğiyle oluşturalım.

Hemen şunu belirteyim ki: Sayın Perinçek'in 14 Aralık komplosunu unutmak mümkün değil. Perinçek, ben tek başıma geliyorum derken, herhalde, tek ses halinde konuştuğu 1999 kişiyi kendi şahsında somutluyordu. Ya da BSP için şimdiden bir güç gösterisine çıkmıştı. Her iki tavır da yutulur lokma değil; ama ayrı ayrı partileşmelere gerekçe de değil!..

BAZI KİŞİSEL DEĞİNİMLER:

A: Doğu Perinçek

Sayın Perinçek "seçkinlerle" oluşturacağını söylediği BSP'nin yapılanmasına geçmeden önce, sayın önemli seçkin Yalçın Küçük hocayla kendisi nasıl bir araya gelecek, onu açıklasın. Par-

ti "seçkinlerle" değil, sınıfla ve sınıfın içinde varolan birbirine yakın eğilimlerle kurulacaktır.

En önemlisi, sayın Perinçek, 6 yıl önceki çizgisiyle yeni yaratmak istediği imaj arasındaki farkın hangi değişimler sonucu oluştuğunu, şu andaki politik konumunu, derin bir eleştiri çizgisi içinde ortaya koymalıdır.

B: Bir "Küçük" Adam

Sayın Küçük Hoca, 11 Ocak 1987 tarihli "Nokta" dergisinde yapılan söyleşisinde; partileşmede bir sabatör olarak nasıl çalıştığını satır aralarında ele veriyor. Aybar'a "Mehmet Ali Bey'in yanındakiler Doğu Perinçek ile işbirliği yapmak yerine troçkistlerle işbirliği yapmak istiyorlar. Mehmet Ali Bey de Doğu Perinçek ile beraber olmak istiyor" diyor. Ve "Mehmet Ali Bey Troçkizmi seçtiği zaman bizim gibi insanlarla işbirliği yapamayacağını açıkça söylemiş oluyor." Amaç açık: üç eğilim birbirinden kopartılırsa, Küçük'ün ısrarla vurguladığı "TKP-THKPC arasındaki çizgi içinde kalanlar" (nasıl bir çizgiyse) Aybar'ı rahatlıkla harcayacaklardır. "Troçkist"(!?) denilen bağımsız-demokratik sosyalist çevreler de küçük küçük dar grupçuklarla indirgenecek, Perinçek ve çevresi de bu dağılma sürecinde yeniden faşist-karşı devrimci suçlamalarıyla "sol" kesimden yalıtılacaktır... Ve meydan, yeniden Sovyet yanlısı (sovyet kelimesinden özür dileirim) sabotör hareketlere kalacaktır.

"Artık belden yukarı hitap ettiğini" söyleyen bir aylık magazin dergisinde yapılan söyleşisinde Küçük, kendisinin "serseriliği" sevdiğini söylüyor. Bizim "serseriliği" seven insanlara değil, dengeli bireylere gereksinimimiz var. Otopsişik ve alopsişik yönden oryantasyonunu ve realitesini yitirmiş kişilerin sosyalist partiye değil, psikiyatri kliniğine gereksinimleri vardır.

C: "Hüzün" ve Uğur Cankoçak

Ben de "hüzünlüyüm" sayın Cankoçak. Hem de çok. Yine "... yorganlar yakılmaya" başlanıyor. Benim bu hüznüm, ta 1967'lerde eski tüfekler'in huruç hareketiyle başlamıştı. Ve son bir yıldır, kitle karakteri üzerinde yükselecek bir Bağımsız Sosyalist Parti umduyla, hüznüm sevince dönüşüyordu. Kağıttan mevziler arkasında karşılıklı kör doğuşu yeniden mi başlıyor? Biz de

mi "... yorgan yaksak", ya da "havlu atsak" bilemiyorum!?

D: M. Ali Aybar

Aybar, 1965'lerin TIP'iyile kitlelerin gözünde onurlanmış bir sosyalist anıttır. BSP'nin Aybar'ın kişiliğine, örgütlenme anlayışına, uluslararası sola yaklaşım tarzına kesin gereksinimi vardır. Bir simge olarak Aybar, politik konumuyla, kişiliğiyle, saygınlığıyla, "resmi" anlayıştan bağımsız, sosyalist akımları parti içinde dengeleyebilecek bir kişidir.

Ve, Partileşme Üzerine Son Söz

1902'de somutlanan parti anlayışının mimarı ile, 1917'de "Devlet ve Devrim"i yazan, bir yıl sonra da "proleteryanın demirden taburları" kavramını kullanan mimar aynı kişidir. 1917 Sovyet Devrimi'ni somutlayan aynı örgütlenme anlayışının dinamizm ve hareketliliğidir; devrimden sonra "Sovyetler" içindeki partileri "karşı devrimci fazlalık" olarak gören de aynı parti anlayışındadır. Tek partili "Sovyet Demokrasisinin" temelleri 1921'de atıldı ama, zemini 1918'lerde hazırlanmaya başlamıştı. "İşçi Muhalefeti"ni Stalin yasaklamadı, Stalin de gökten zembille gelmedi. Leninist örgüt teorisi ne fetiş haline getirilmeli, ne de tümünden karanmalıdır. Leninist parti çift yanı keskin bir kılıçtır. Bir yanıyla devrim gerçekleştirirken, bir yanıyla da demokratik sosyalizmi doğrayan bir kılıç. Martov'un ta 1918'lerde eleştirdiği parti ve iktidar anlayışında hiç mi haklılık payı yok?..

Evet, Lenin'de Sosyalist yönetimi tek parti diktatörlüğü olarak sunan tek bir satır yoktur ama, Sovyetler ya da "kitle demokratik özyönetim konseyleri" temeli üzerinde çok partili sosyalist demokrasiyi savunan tek bir satır da yoktur. Tek partili "Sovyet (kitleleşmiş şura)", Leninist parti anlayışının ulaştığı duraktır.

Partilersiz konseyler ne ise, konseylersiz (kitleleşmiş özyönetim organları, şuralar, doğrudan demokrasi alanları vs...) parti iktidarının yaratacağı "sosyalizm"(!) aynıdır: bürokratik kastın yeni bir diktatörlüğü.

“Bir Hastalığın Anatomisi”

AYŞE DENİZ
YUNUS ÖZTÜRK
RIFAT SALTOĞLU

80 sonrası dernekleşme çabalarında artık belli bir noktaya geldik. Politika dışı tutulmak istenen kesimler içinde ikinci yeri alan öğrenciler 1986 yılından 1987 yılına açlık grevleriyle girdiler. İlk açlık grevinden hemen sonra meydana gelen gözaltına almaları ve baskıları protesto etmek için tekrar tekrar açlık grevlerine gidildi. Ankara’da baskıları protesto için çelenk koyuldu. Bunlar son aylarda demok.atik hakların alınması ve baskıları protesto için girişilen eylem türleri oldu. İstanbul’da öğrenciler üzerinde yoğunlaştırılan baskılar insanları tedirgin ediyor. Baskılarını özellikle dergi çalışmaları içinde olan gençleri hedef alması, basın dikkatini çekmesi gereken bir tehdit unsuru. İstanbul “dernekler platformunu” kararsız(!) kalması ise ayrı bir yazı konusu. Burada eylem nedir? Nasıl olursa kitle örgütleri için yararlı olur? Kitle ve kitlesellik nedir? soruları üzerinde durmak istiyoruz.

Evet, artık dernek çalışmaları, kurulma çalışmalarını gözdardı eden bir noktada. Kısaca varlık nedenini unutmuş, bir şeylere yetismeye, cevap vermeye çalışan bir görünüme sahip. Eylemsizlikten eylemliliğe dışımızdaki koşulların ürünü olarak geldik. İzin verildiği oran-

da hareket eden birimler halinde olan dernekler kısır bir döngü içinde. Bugün sanıldığı gibi öğrenci hareketi bir yükseliş değil, çöküşü yaşıyor. Sabun köpüğü örneği, kabarık ama içi boş.

Bunun nedenleri; dernek kurma hakkının bir mücadele sonucu alınmış olmaması, (genelde dernek ve diğer demokratik hakların iç dinamiklerin değil, dış dinamiklerin zorlamasıyla elde edilmiş olması), geçmişteki öğrenci hareketleri ile tarihi bağımızın kesilmiş olması ve onun olumlu (veya olumsuz) deneyimlerinden yararlanamamamız ve bazı eylemlerin gerçekleştirilmesine “izin” verildiğidir.

EYLEMLERDEKİ ZAAFLAR NELERDİR?

1) Öncü-kitle ayrımı: “Öğrenciye rağmen öğrenci için”

Demokratik kitle örgütleri kitlesel ve demokratik işleyişe sahip olan örgütlü eylemlerle hareket eder. Bu ne demektir? Kitle, kendi talepleri için eyleme geçirecek olan kesimdir. En geniş katılımı ifade eder. Öncü ise talepleri konusunda kendiliğinden bilince sahip insanlar topluluğudur. Bugüne kadar kitle-öncü birbirine karıştırılmış durumdadır. Eğer kitleyi bugün derneklerle ilgilenen kesim olarak belirlersek (sınırlarsak) eylemlerimiz farklı olacaktır, öncü diye tanımlarsak farklı olacaktır. Sanılanın aksine bugünkü duyarlı kesim kitle değil öncü olmayı içerir. Öncü ise kitle yerine eylem yapan (duyarlı) bilinçli kesim değil, kitleyi eyleme sokan, onun nabzını elinde bulunduran elit kesimdir. Öncüyü tek başına eyleme sokmak, gövdesiz başın yü-

rümesi demektir. Bugüne kadar da hiçbir kitle örgütü böylesi bir şeyi gerçekleştirememiştir. Çünkü gerçekleştirilmek istenen şey kitle örgütlerinin örgütlenmesine olduğu gibi, gerçekliğe de aykırıdır.

Yani kitleleri uyandırmadan eyleme geçmek maceracılık, kitleleri isteklerine aykırı bir şey yapmaya zorlamak başarısızlık ve kitleler ilerlemeyi istediği zaman ilerlememek sağ muhafazakar tavır olacağı gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Bizler bugüne kadar ancak ilk ikisini yapmaya çalıştık. Üçüncüsünün gerçekleştiği durumlar ise oldukça az yaşandı. Örneğin bir İsa Tanrıverdi olayı böylesi bir hareketti. Dikkat edilirse o kendiliğinden hareketin üzerine bugünkü eylemler yükseltmek veya sahiplenilmek istendi. Fakat henüz başarılmış değil.

2) Kitleleşme için hazırlık dönemi
Büyük “kitleler” talebimizden derhal vazgeçmemiz gerektiği iddiasıyla çıkan arkadaşların var olduğunu belirtelim. Bu arkadaşlara karşı çıkılmamalıdır. Tam hazırlık olmadan hiçbir başarının kazanılamayacağını artık öğrenmiş olmamız gerekir.

Hazırlık dönemi nedir? Belki de bu dönemde görünüşte hiçbir “eylem” (açlık grevi, telgraf, vs.) olmayacaktır. Eylemi sadece “reaksiyon” olarak algılayan dar bakışlardan sıyrılmak gerekmektedir. Her şeyin bir başlangıç, oluş ve sonuç dizgesi vardır. Öğrenci hareketi, başlangıcın da başındadır. Kendi sorunları üzerine eğilmek zorundadır. Nedir bunlar? Fakültelerdeki ideolojik derslere (Türk dili, İnkılap tarihi) muhalefet etmek, öğrencilerin bi-

rarada olmalarını sağlayıcı salonların oluşturulması, ders dışı zamanlarını birarada değerlendirebilecekleri ve bireyin yetilerini geliştiren satranç, duvar, gazetesi, panoların oluşturulması, kütüphanelere her türlü yayının alınması, tuvalet ve diğerlerinin temizliğine dikkat edilmesi, yemekhanelerin yeterliliği ve yemek yemek için uzun zaman gerekmesi, harçların kaldırılması ve kaldırılması kadar ki sürede nerelere harcadığının açıklanması gibi her bölümün kendi sorunlarını dile getiren ve bu taleplerin gerçekleştirilmesi içinde somut öneriler ile tüm fakültelerin duyarlı kılınması sağlanmalıdır.

Bu süreç içinde *her öğrenciye* dernek çalışmasının neden en doğal hakkı olduğu ve sorunlarının çözümünün neden örgütlenmeden geçtiği açıklanmalıdır. Zaman alıcı ve zahmetli olan bu dönem temel alınması gereken eylem biçimidir.

3) Tahriklere kapılmamanın zorunluluğu

a) Anti-demokratik güçlerin tahrikleri:

Yöneten ve yönetilen ayrımının varoluşundan bu yana yönetenler her zaman yönetilenlerin eğilimlerini merak etmişlerdir. Bu çaba kimi zaman öküz altında buzağı aramaya kadar gitmiştir ve bugün de bunu gördüğümüzü söyleyebiliriz. İşte bu noktada birtakım güçler kendi koydukları yasaları dahi fazla görme eğiliminde olmuşlardır. Meşruluğu meydanda olan '82 anayasasındaki haklarını savunmak isteyen öğrencileri gözaltına alarak anayasayı ihlal etmekten dahi çekinmemişlerdir. Bunun bir oyun olduğunu fark etmeyen öğrenci gençlik, iyi niyetinin en son sınırına varan eylemlere girmeye başlamıştır. İstenece budur. Kendiliğinden dernekleşme bilincine varmış öğrenciler tepkisel bir yaklaşımla eyleme geçmektedirler. Bu ise zaman olarak çabukluğu gerektirir. Durum acildir: Arkadaşlarımız gözaltına alınmıştır. Bu anti-demokratik bir uygulamadır. Demokratik güçler buna "cevap" vermedir... İşte böylesi bir dizge bizlerin kitle ile bağ kurmamızı engelleyecektir. Kitleyle bağ kuramayan iyi niyetli öncü (ne kadar bilinçli olursa olsun) kendi gücünü sonuna kadar kullanan eylemlere girecektir. Peki kitlesel olmayan gruplar ne yaparlar? Açlık grevi! Başka da alternatif yoktur. Açlık grevleri, eylemin radikallikinden, etkinliğinden değil, seçeneksizliğin ve kitlesizliğin ürünüdür.

Arkadaşlar, bu bir oyundur, dikkatli olmalıyız? Etrafımızdaki çemberi yarmak belirlenen değil belirlediğimiz

alanlarda mücadele etmekte olur. Bu alanlar ise YÖK'ün dönüştürülmesi, üniversitenin akademik, işleyişin özerk ve demokratik olmasıdır.

b) Demokratik güçlerin tahrikleri: "Eylemde birlik" ve "Eylem kırıcılık"

Tahrikler iki aşamalı üniversite sınavı gibi. Birinci basamağı geçen ikinci basamakta takılıyor. İkincisini geçmek ise birinciden daha zor.

Demokratik güçler bir aile gibidir. Birbirlerine sıkı bağlarla bağlıdır. Üst üste yenilen darbeler bu bağları daha sıklaştırmıştır. Ahlaksal birtakım ilkeleri vardır. Bu ilkelerin en yaygın olanı "afaroz" edilmektir. Eğer bir demokrat yaşamını bu ailede sürdürmek istiyorsa çok dikkatli(!) olmak zorundadır. Duygusalığın ağır bastığı bu anlayışta, bilincinde olmanın yerini inanca alır. Bunun ise her türlü inancın eleştirisini yapan bir kesimin düsturu olması ayrıca bir çelişkidir.

Hepimiz, hatalarımızı en sert biçimde tartışırken partimizi elbirliğiyle oluşturalım.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi kendi kendimizi sınırladığımız çemberin içinde de birlik, eyleme bireyleri duygusal davetiyelerle çağırma biçiminde olmuştur. Demokrasi güçleri olarak baskıları protesto etme *zorunluluğu* bu tür tavırları dayatmıştır. Bu ise acelelikten başka bir şey değildir. Zaten anti-demokratik güçler de bunu istemektedir.

Reaksiyon gösterme her zaman "demokratik karşı koyuş" olarak algılandığından, zaafılar taşısın da katılmayı gerekli kılmıştır. Böylece ortak tavır alma, eylemde birlik gibi ilkeler, sadece birilerinin organize ettiği eylemlere katılma biçimini almıştır. Eylemde birlik yanlış da olsa o eyleme katılmayı gerektirir. Katılmayanın vay haline. Böylece birlik ortak hedefe (YÖK'e) karşı her derneğin veya bireyin gücü oranında karşı koyuşu olmaktan çıkar. Görevi güçler arası dengeyi sağlama ve her birinin gücü oranında yapacağı eylemle-

ri koordine etme ve toplama olan ortak platform ihtiyacı doğar. Yoksa bugün olduğu gibi şu veya bu eyleme katılıp katılmamanın onaylandığı anlamsız toplantılar olmaktan öteye gidemez. Birlik aynı eylemi yapmak değil, eylemler dizgesinin ortak hedefe yöneltilmesidir. Beş kişilik dernek ile 100 kişilik derneğin yapacağı eylemler farklı olacaktır gibi. Farklı hedeflerin ortak hedefe karşı organize edilmesi herkesin gücü oranında eyleme katılmasını da sağlayacaktır. Öğrencilerin gücü oranındaki eylemlere katılma olanağı artacaktır. Bu da kitleselliği yaratan birlik ve eylem türüdür.

Bu parantezden sonra, böylesine sağlıksız ve bilinçlenmeye değil duygusal hitaplara dayanan eylemlere katılmamak eylem kırıcılık olarak değerlendirilirken, bu eylemlerin öğrenci hareketine zarar verici ve hareketi kırıcı eylemler olduğu hiç düşünülmemektedir. Ve eğer bir kırıcılık sözkonusu ise bu eyleme katılmamayla değil, eyleme katılmayla olur.

Bu tür duygusal ve ahlsal kültürlerden uzaklaşılması süreci başarısızlıkların sürmesi engellenemez.

4) Eylemler neden öğrenciden kopuktu?

Bugüne kadar duyarlı kesimin kendi bilinç seviyesinin ürün olan eylemler gerçekleştirildi. Hatta önerilen eylemlerin bile, kimi zaman o sınırlı çevre dahi uygulanamaması (örneğin açlık grevi kararı alındığı halde kimsenin greve çıkmadığı durumların yaşanması gibi) bize kopukluğu açıklayacaktır.

Yaşanan ikinci önemli sorun ise, bu bilinçte olan kesimlerin öğrencilikle ilişkilerinin çok zayıf olmasıdır. Aydın olmak, bulunduğu çevrede başarılı olmayı gerektirir. Parazit olarak yaşayan, okulu ve dersleri kaba bir bakış ile "burjuva" vb. damgalayan bu insanlar tembelliklerini formüle etmekten başka bir şey yapamamaktadırlar. Dernek için mücadele, öğrencilik yaşamından ayrılarak gerçekleştirilemez. Çünkü dernek kurma, özel öğrenci yaşamından kopuk ayrıca yapılması gereken bir iş değildir. Öğrencilik dernek kurmayı içermektedir. Bu alanları ayırmak, kitle gözünde derslerden başarılı olanların bu işlerle uğraştığı kanısını vermektedir. Bu da dernekleşme için olumsuz bir gelişmedir. Dernek kurma girişiminde bulunan bizler, dernek kurma başarımız kadar, içinde bulunduğumuz öğrencilik hayatının da başarılı bir örneği olmak zorundayız. Kitleleri depolitize etmek için bundan önceki dö-

nemde anti-demokratik güçlerin eline birçok malzeme verildi. Bu hatalara bugün düşmek istemiyorsak her alanın en iyisi ve en başarılısı bizlerin olması gerektiğini bir kez daha belirtmek gerekmektedir. Çünkü günümüzdeki durum bizlerin daha somut adımlar atmamızı gerektirmektedir.

Eğitimin ne derece çağ dışı olduğu bilinmektedir. Fakat, bunun çağdaştırılması onu aşmakla olur. Örneğin, fakültelerde kütüphaneye gitmeyenlerin tabii ki kütüphanelerle ilgili problemi olmayacaktır.

Bu nedenlerle, derneklerin hedefleri öğrenci olmaktan geçmektedir. Ve bu öğrenci oluş içinde bulunduğu ortamı dönüştürecek yöntemi öğrenme ve aktarma olanağını da beraberinde taşıyacaktır. Böylece dernek kurma ayrı bir iş değil öğrenci olmanın bir zorunluluğudur.

SONUÇ

— Bugün yapılması gereken öğrenci sorunlarına yönelmektir. Bunun için de her türlü reaksiyon eylemine ara verilmesi gerekmektedir. Böylesi eylemler durdurulmalı ve hazırlık çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

— Yapılacak eylemler somut hedeflere ve haklı zeminlere oturmalıdır. Üniversitelerin kendine özgü problemleri temel alınmalıdır.

— Öğrencinin kendine güvenme süreci, kendini ilgilendiren eylemlerle olur. Kendi üzerindeki baskıların kaldırılması için mücadele etmeyen kitle, onun adına mücadele eden(!) kişilerin haklarını savunmasını beklemek, emek harcamadan kazanç sağlamaktır.

— Kitlesiz kitle eylemleri ancak kendimizi kandırmaya yeter. Tarihi ise kandırmak mümkün değildir.

— Eylemlerin gerekçelerini bilmek kitlenin en doğal hakkıdır. Bu da eylem kararlarının, kitlenin karar almada belirleyici olduğu yaygın, katılımcı ve *doğrudan demokrasinin* olduğu derneklere gerçekleşebilir.

— Her türlü tahrikten uzak, somut durumun somut tahlili gözönünde bulundurulmalıdır.

— Öğrenci kesimini aşan eylem önerileri getirmek, toplumsal konumu öğrenci olmamanın bir nedenidir.

— Eylemler örgütlenmeye hizmet etmelidir.

— Yapılmasına izin verilen eylemlere güvenilerek eylemleri sürdürmek yeniliğe ilk adımı atmak demektir. Bu

anlamda eylemlerin sınırlarını iyi belirlemek gerekir.

— İlerlemeyi gerçekleştirdiğimiz oranda geriye çekilmeyi de bilmeliyiz. Dernekler esnek ve hareket olanağı, manevra yeteneği kuvvetli olan kitle örgütleridir.

Etrafımızdaki çemberi yarmak belirlenen değil, belirlediğimiz alanlarda mücadele etmekle olur.

— Eylemler tavizkâr değil, YÖK'e karşı olduğu açık, ama esnek politikalarla yürütülmelidir.

— Hedefin açıklığı kadar, değiştirilmesi istenen şeyin yerine neyin konacağı kitlelere tanıtılmalıdır. YÖK kaldırılırsa yerine ne gelecektir? Demokratik özerk üniversite nedir? Bunlar kitle içinde tartışılmalıdır.

— Eylemler "amaç" değil YÖK'ün dönüştürülmesi perspektifinde "araç"tır. Özerk-demokratik üniversite istemi bazılarının sandığı gibi YÖK'ün iyi-

leştirilmesi değil, dönüştürülmesidir.

— Kazanım sağlanmayacağı bilinen eylemlere girilmemelidir.

— Öncü bugünkü derneğe duyarlı kesimdir. Kitle ise onbinler olmalıdır.

— Eylemler tekrarlar biçiminde olmamalı, farklı alternatifler içermelidir. Örneğin, şenlikler, paneller, geziler ile öğrencilerle kaynaşma sağlanmalı, protestolarda ise açlık grevi, dilekçe gibi içi boşaltılan eylemler aşılmalıdır.

— Dilekçe gibi, açlık grevinin de içi boşaltılmıştır. Ve açlık grevleri giderek niteliğini yitirmektedir. Sayısal artışın sağlanması bir başarı değil aksine tükenişin ifadesidir.

— Basına gereğinden fazla önem verilmemeli ve olayları saptırabileceği gözönünde tutulmalıdır. (Milliyet gazetesinin telgraf çekme olayını türbancıları destekleme olarak yansıması bir haber yanlışlığı olabileceği gibi, Yeni Düşünce haftalık gazetesinin demokrasi dışı anlayışı gereği çelenk koyma eylemini TKP'nin türbanı desteklemesi olarak yansıması gibi)

— Yasal haklarımızı sonuna kadar kullanmak, yasal haklarımızı kullanmamızı engelleyen tüm güçleri kitlenin önünde teşhir etmek gereklidir.

— Derneklerdeki tartışmalar itici olacak diye, kitleyi çağırılmama yönüne gidilmemelidir. Derneklerde yaşanan kısırtılardan çekinerek, tartışmalara katılmadığımız veya arkadaşlarımızın katılması için çalışmadığımız sürece bu kısırtılarda bitmeyecektir. Belki itici olacaktır kanısı uyanabilir. Fakat katılımın artması tartışmanın yönünü öğrencilerin lehine değiştirecektir.

Istanbul'daki ilk açlık grevinde öğrenciler, sonradan kapatılan dernek lokalinde - Kasım 1986.

BU BİR İLAN DEĞİLDİR

BİR BAŞUCU KİTABI

- Bu bir ilan değil, bir eleştiri yazısıdır. Bu kitap hakkında başka türlü eleştiri yazısı yazmak mümkün değildir.
- Emret Komutanım mutlaka okunmalı; mutlaka her zaman el altında bulundurulmalıdır.
- "Asker-Sivil Zinde Kuvvetler" diyenler; bu parlak fikrin ardından gidenler bu kitabı mutlaka okuyun.
- "Parlamento Dışı Muhalefet" (PDM) diyenler, onları okumuş olanlar bu kitabı elinizin altında bulundurun.
- Sosyalistler, devrimciler, gençler, teori üretenler bu kitabı mutlaka okuyun.
- Politikacılar, gazeteciler, yazarlar, çizerler bu kitabı mutlaka okuyun.
- Şariatçılar, tarikatçılar, sade Müslüman yurttaşlar bu kitabı mutlaka okuyun.
- Cunta meraklıları bu kitabı mutlaka okuyun.
- Memurlar, alt kademedeki, üst kademedeki bürokratlar bu kitabı mutlaka okuyun.
- Parti kurmaya kalkanlar, ona karşı çıkanlar bu kitabı mutlaka okuyun.
- Tarihçiler, siyasi bilimciler, sosyologlar bu kitabı mutlaka okuyun.

Bu Kitabın Eleştirisi Ancak Böyle Yapılabildi

Uğur Cankoçak

GÜLTEN AKIN
42 GÜN

Yeni Yayınlar

Gülten Akın, son yapıtında tel örgülerin içindeki oğullar, kızlarla, dışındaki anaları, nişanlıları, kardeşleri anlatıyor. Mamak Cezaevi'nde 42 gün süren açlık grevinin acılarını dizelere döküyor.

Nokta

Gülten Akın'ın kitabının, bugüne dek aynı konuda yazılmış tüm kitaplardan ayrılan bir özelliği var: Ozanca yazılmış olması, kitaptaki "edebiyat tadı"

Milliyet

Bu kitap, Filistinli yazar Kanafani'nin kendini Filistin davasına adayışı yanında, sanatsal ve siyasal gelişimindeki bir aşamayı da sergiliyor. Filistinli gurbetçilerin yaşamlarını yeniden kurma çabalarını ele alan Güneşteki Adamlar ve yazarın diğer yapıtları Filistinli genç kuşakları uyardı.

Sanat Olayı

"Y.Koç'un çalışması bir bakıma yıllardır sadece belirli yönleriyle ele alınmış Türk-İş sorunsalını yeniden gündeme getiriyor... Kitap bazı kalıplaşmış yorumları tartışma gündemine getirdiği için ayrı bir öneme sahip.

Yeni Gündem

Yavuz Cezar'ın 18. yüzyıl Osmanlı maliyesinin yapısal değişimi üzerine araştırması, öncü bir araştırma sayılmalıdır. Cezar doğru bir yaklaşımla 18. yüzyıl Osmanlı mali sisteminin bir iktisadi bunalım ve buna paralel olarak merkezileşme, yeniden örgütlenme sancuları ortamında oluştuğunu anlatmakta, dönemi çok yeni verilerle betimlemektedir.

Cumhuriyet

"Türkiye'de bilimin, determinizmin, evrimin tartışma konusu yapıldığı bir dönemde çağdaş bilimin temellerini açıklayan, Max Planck'ın "Modern Doğa Anlayışı ve Kuantum Teorisine Giriş" in yayınlanması ayrı bir önem taşıyor."

Max Planck

Osmanlı feodalizminin gelişme aşamasındaki üretim ve sınıf ilişkilerinin karakteristikleştirilmesi ve değerlendirilmesi konusunda örnek bir çalışma... "Osmanlı" ile ilgilenenlerin kesinlikle edinmesi gereken ve öteden beri "Osmanlı"ya ilişkin sürdürüle gelen tartışmalara yeni, değişik boyutlar getiren ilginç bir kitap....

Nokta

Bu büyük eseri, Osmanlı toplumunu daha iyi anlamak ve tarihimiz üzerinde daha derin düşünmek isteyen herkes okumalı.

Saçak

Henri Lefebvre
MARKSİZM
Türkçesi: Vedat Günyol

ÇIKIYOR

Cengiz Bektaş
KİMİN BU KENTLER,
ALANLAR, SOKAKLAR

Vedat Günyol
SANAT ve EDEBİYAT
DERGİLERİ
ÇIKIYOR

Sermaye Birikim, "Kapital" in kategorik sistemini, yeni çağın ışığında ve dünya boyutunda yeniden düşünüp geliştirmede, en radikal ve özgün çabayı simgelemekte.

Perry Anderson

Yavuz Cezar
OSMANLI
MALİYESİNDE
BUNALIM ve DEĞİŞİM
DÖNEMİ

Ernst Werner
BÜYÜK BİR DEVLETİN
DOĞUŞU

Rosa Luxemburg
SERMAYE
BİRİKİMİ

Yeni bir
edebiyat olayı

Türkçede
ilk kez
Filistin
Öyküleri

1986
Sedat
Simavi
Ödülü

Osmanlı
tarihine
ilişkin
temel bir
kaynak

Ekonomi
Politikinin
en temel
klasiklerin
den biri